

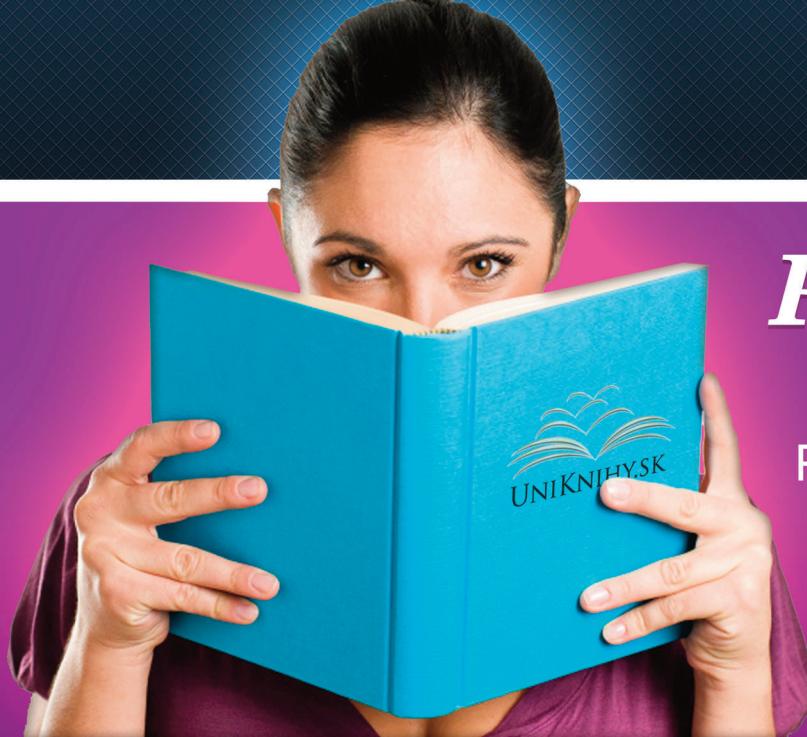
Informačné technológie a knižnice

Prvý E-shop

S KOMPLETNOU
PONUKOU ODBORNEJ
A AKADEMICKEJ
LITERATÚRY

ZÁSOBOVANIE KNIŽNÍC ODBORNOU A AKADEMICKOU LITERATÚROU SLOVENSKÉ A ZAHRANIČNÉ KNIHY Z OBLASTI:

ANGLICKÁ ODBORNÁ LITERATÚRA
ARCHITEKTÚRA
EKONÓMIA A NÁRODOHOSPODÁRSTVO
EKONOMIKA A PODNIKOVÝ Manažment
ELEKTROTECHNIKA A INFORMATIKA
EURÓPSKE ŠTÚDIE
FARMÁCIA
FILOZOFIA
LESNÍCTVO A ENVIRONMENTALISTIKA
LETECTVO
MASMEDIÁLNA KOMUNIKÁCIA A UMEMIE
MATEMATIKA, FYZIKA A INFORMATIKA
MEDICÍNA
PEDAGOGIKA

MÚZICKÉ UMEMIA
POĽNOHOSPODÁRSTVO
PRÁVO
OBCHOD A MEDZINÁRODNÉ VZŤAHY
SLOVNÍKY
SOCIÁLNA PRÁCA
STAVEBNÍCTVO
STROJNÍCTVO
TECHNIKA, TECHNIKA MATERIÁLOV
TEOLÓGIA
VETERINÁRNE LEKÁRSTVO
VÝTVARNÉ UMEMIA
ZDRAVOTNÍCTVO

UNIKNIHY.SK, S.R.O.

info@uniknihy.sk
www.uniknihy.sk
+421 910 886 887

UniKnihy.sk, s.r.o.
Gajova 4
811 09, Bratislava

VYDAVATEĽ:

Centrum VTI SR, Bratislava
IČO vydavateľa: 00 151 882
december 2014
ročník 18., vychádza 4x ročne
evidenčné číslo: EV 3501/09
publikačné číslo CVTI SR: 2 328
ITlib. Informačné technológie a knižnice
ISSN-L 1335-793X
ISSN 1335-793X
ISSN 1336-0779

REDAKCIA:

Dana Karulová
zodpovedná redaktorka
Daniela Birová
redaktorka
Eva Vašková
redaktorka
Mária Mlynáriková
jazyková redaktorka
Karol Izakovič
grafická úprava

ADRESA REDAKCIE:

Centrum VTI SR
Lamačská cesta 8/A
811 04 Bratislava
Tel.: 02/69253 113
E-mail: daniela.birova@cvtisr.sk

ROČNÉ PREDPLATNÉ: 12 €

REDAKČNÁ RADA:

Ján Turňa
predseda redakčnej rady
Nadežda Andrejčíková
Cosmotron Slovakia, s. r. o.
Alojz Androvič
Univerzitná knižnica v Bratislave
Beáta Bellérová
SPK pri SPU v Nitre
Daniela Birová
Centrum VTI SR, Bratislava
Mária Kadnárová
ÚK Farmaceutická fakulta UK, Bratislava
Milan Konvit
Žilinská univerzita v Žiline
Soňa Makulová
KKIV Filozofickej fakulty UK, Bratislava
Richard Papík
ÚISK Filozofickej fakulty UK, Praha
Silvia Stasselová
KIC Stavebnej fakulty STU v Bratislave
Jela Steinerová
KKIV Filozofickej fakulty UK, Bratislava
Jana Šuchová
KKIV Filozofickej fakulty UK, Bratislava
Jaroslav Šušol
KKIV Filozofickej fakulty UK, Bratislava
Mária Žitňanská
Centrum VTI SR, Bratislava

Žiadny príspevok z časopisu
alebo jeho časť nesmie byť
reprodukovaná bez súhlasu autora
a bez oznámenia redakcie.

OBSAH | CONTENS

3 | PRÍHOVOR | ADDRESS

HLAVNÉ ČLÁNKY | MAIN ARTICLES

- 5 | **Dana Karulová:** CASLIN včera a dnes | *CASLIN of yesterday and today*
9 | **Eva Vašková:** Konferencia Knihovny současnosti 2014 | *Conference Knihovny současnosti 2014*

MANAŽMENT A MARKETING | MANAGEMENT AND MARKETING

- 13 | **Pavlína Lonská:** Priorita 19 aneb Marketing podle koncepce | *Priority No. 19 or marketing according to the concept*
17 | **Jana Kuncová – Edita Vališová:** Tramvají až do knihovny? Ano, v Brne je to možné... | *Tram up to the library? Yes, in Brno is it possible*

KNIŽNICA/KNIŽNIČNO-INFORMAČNÉ SLUŽBY | LIBRARY/LIBRARY AND INFORMATION SERVICES

- 19 | **Elisabeth Sträter:** Od inkunábul až po elektronické knihy | *From incunabula to electronic books*

KNIHOVNÍCKA PROFESIA | LIBRARY PROFESSION

- 22 | **Marta Dušková:** Aktívni mladí knižnici zorganizovali 1. knižovnícky barcamp na Slovensku | *The 1st Librarian's Barcamp in Slovakia organized by young active librarians*
23 | **Anna Vyčítalová:** NIP CZ – noví informační profesionálové v českých vysokoškolských knihovnách | *NIP CZ – New information professionals in the Czech university libraries*

INFORMAČNÉ SPRÁVANIE | INFORMATION BEHAVIOUR

- 27 | **Stephanie Krueger:** Agile development at the Czech National Library of Technology (NTK): A case study in the launch of a robust online research & communications tool

36 | OTVORENÝ PRÍSTUP | OPEN ACCESS

- Richard Bednárik:** Creative Commons 4.0 a možnosti ich využitia | *Creative Commons 4.0 and possibilities for their using*

INTERNET | INTERNET

- 41 | **Júlia Špačková:** Spôsoby prezerania a fixovania pohľadu na internetových stránkach | *Methods of browsing and fixing a view on the internet sites*
- 45 | **Svetlana Hrabinová:** Zlepšenie prístupnosti webového sídla prostredníctvím jeho mobilnej verze | *Improving accessibility websites through mobile version*
- 52 | **Andrej Miklošík – Barbora Horváthová:** Ako môžu vydavatelia uspieť vo svete digitálneho obsahu? | *How publishers can succeed in the world of digital content?*

BIBLIOGRAFIA | BIBLIOGRAFIA

- 55 | **Barbora Drobíková:** Novinky ve vývoji katalogizačních standardů | *News in the development of cataloging standards*
- 58 | **Alena Zuzáneková:** Terminologický slovník – tezaurus – pre vedné oblasti zamerané na celulózo-papierenskú a drevospracujúcu problematiku | *Terminological dictionary - thesaurus - the fields of science focusing on pulp, paper and wood processing problems*
- 62 | **Jiří Kratochvíl:** Přínosy standardizace citačních pokynů pro české lékařské časopisy | *The benefits of standardization of citation rules for Czech medical journals*

PROJEKTY | PROJECTS

- 67 | **Zuzana Stančíková:** Žijeme digitalizáciou písomného dedičstva | *We live digitization of written heritage*

IFLA | IFLA

- 70 | **Beáta Katrincová:** Text and Data Mining – TDM | *Text and Data Mining – TDM*

PODUJATIA | EVENTS

- 72 | **Eva Vašková:** Brána k vedeckému poznaniu V | *The gate to the scientific knowledge V*
- 73 | **Jela Steinerová:** Medzinárodná konferencia o informačnom správaní – ISIC 2014 | *International conference about information behaviour – ISIC 2014*
- 75 | **Jela Steinerová:** Európska konferencia o informačnej gramotnosti (ECIL) – novšie prístupy a koncepcie | *European conference about information literacy (ECIL) – newer approaches*
- 77 | **Jana Kasáková – Eva Chmelková:** 7. ročník Konferencie o sivej literatúre a repozitároch | *7th Conference about the grey literature and repositories*

PREDSTAVUJEME | INTRODUCTIONS

- 79 | **SVOP, spol. s r. o.:** Súborný katalóg INFOGATE.SK | *SVOP, spol. s r. o.: Union catalogue INFOGATE.sk*

Nájdete nás na intername
www.cvtisr.sk/itlib

Navštívte Centrálny informačný portál pre výskum, vývoj a inovácie (CIP VVI)
www.vedatechnika.sk

Foto na obálke – Zdroj: Design Observer

Vážené kolegyne, vážení kolegovia,

je tu posledné tohtoročné číslo časopisu *ITlib*. Informačné technológie a knižnice. Máme teda za sebou opäť d'alej rok, ktorý nám priniesol nové skúsenosti, námety a inšpirácie. Rok 2014 bol pre slovenské knihovníctvo prelomový, predovšetkým čo sa týka tvorby novej legislatívy, ako je návrh Stratégie rozvoja slovenského knihovníctva na roky 2015 - 2020 či nový zákon o knižniciach.

Aktívny bol tento rok aj pre našu redakciu. V niektorých aktivitách sme sa posunuli o krôčik d'alej a našou neprestajnou snahou bolo vyhľadávať pre Vás, pre našich čitateľov, zaujímavé informácie zo sveta knižníc a knižnično-informačnej vedy.

Dôležitým krokom vpred pre našu redakciu sú mediálne partnerstvá na významných odborných akciách. Podarilo sa nám mediálne podieľať napríklad na významnom jubilejnom 20. ročníku medzinárodného seminára *CASLIN 2014*, ktorý sa konal na Slovensku v krásnom prostredí kaštieľa Chateau Appony v Oponiciach. Ďalším podujatím, na ktorom sme sa mohli zhosiť úlohy mediálneho partnera, bola konferencia *Knihovny súčasnosti 2014* zameraná na rozvojové trendy knižníc a riešenie ich súčasných problematických stránok. Táto konferencia má za sebou dlhoročnú tradíciu a septembri sa konal už jej 22. ročník na Univerzite Palackého v Olomouci. Informácie z týchto dvoch konferencií sme pre Vás zhrnuli v aktuálnom číslе (v rubrike Hlavné články).

Veľkým potešením a príležitosťou bolo „ukázať sa“ mladému knihovníckemu publiku na prvom knihovníckom barcampe na Slovensku. Prostredníctvom našej prezentácie *ITlib. Informačné technológie a knižnice - Lodenec*, ktorá sa NEplává do neznáma sme si vyskúšali, aké je to byť v pozícii prednášajúcich, a veríme, že sme nás časopis značne priblížili nielen súčasným, ale aj budúcim čitateľom.

V priebehu roka sme pre Vás vyberali témy, ktoré sme pokladali za aktuálne a ktoré boli prezentované na konferenciách a seminároch u nás aj v zahraničí. V spolupráci s redakčnou radou sme vybrali kľúčové témy, ktoré spracovali domáci aj zahraniční odborníci v hlavných článkoch.

V predošlých troch číslach časopisu sa Vám prostredníctvom príhovoru prihovárali odborníci, ktorí sú silnými partnermi a spolupracovníkmi pri tvorbe obsahovej štruktúry nášho časopisu. V poslednom tohtoročnom číslе časopisu sme si dovolili využiť toto významné miesto a osloviť Vás v mene redakcie, aby sme sa s Vami podeliли o novinky zo života našej redakcie za rok 2014 a zároveň aby sme Vám touto cestou popriali všetko dobré v novom roku 2015 a podakovali sa za prejavnenú podporu.

Ďakujeme Vám a želáme príjemné čítanie!

Vaša redakcia

Pavlína Lonská**Priority No. 19 or marketing according to the concept of Czech libraries development for 2011 – 2015**

This article presents a working group of Priority No. 19, one of the strategic goals of the Concept of Czech Libraries Development for 2011-2015. Its mission is to support the marketing activities of central and local services of Czech library system. Article specifies the priority position within this Concept, working group and its activities. First aim of Priority No. 19 was popularize the Concept itself. Currently working group collaborates with the Central Portal of Czech Libraries Knihovny.cz in preparation of the information portal, which will concentrate information about Czech libraries and their services in one place.

Stephanie Krueger**Agile Development at the Czech National Library of Technology (NTK):A Case Study in the Launch of a Robust Online Research & Communications Tool**

This article discusses the utilization of agile development techniques in relation to a specific case, the planning and launch of the Czech National Library of Technology's redesigned website, created to be a robust online research and communications vehicle designed around usability and to be fully mobile-compatible from the outset.

Richard Bednárik**Creative Commons 4.0 and possibilities for their using**

The aim of this article is to explain the issues of public licenses as a new legal institute in Slovakia, which might be used according to the last amendment to the Slovak Copyright Act and related translation of the latest version of the Creative Commons 4.0 (CC). Analysis of the terms of the new version of CC licenses is focused on the main changes, modifications and practical impact of these provisions. Last part of this article is trying to analyze the potential use of public licenses in two specific areas. Firstly to ensure access to works produced as the outcome of projects financed from public funds. Secondly as a tool to create necessary open educational resources, which might solve some of the issues in educational sector.

Svetlana Hrabinová**Improving accessibility of websites with their mobile version**

Nowadays, websites are a highly used medium. The continuous development of technology, web applications and standards introduces new opportunities for their use. It's commonly known that web designers should place emphasis on the quality of websites: their findability, accessibility, usability and credibility.

Web accessibility has always been closely associated with the requirements for adjusting the websites to the needs of people without and especially with disabilities and for removing the obstacles in their use. The visitors shouldn't be deprived of important information just because their health or technological equipment (from which they are accessing the website) are a limiting factor.

Among the technological equipment to access the websites, we can't count only desktops and laptops, which have been common in last twenty years. With the advent of the so-called mobile revolution, the use of mobile devices especially smartphones and tablets, is growing. The factor of accessibility has reached new importance. It turns out that people without disabilities have similar interaction limitations as people with disabilities while using their computers. The adaptation of websites for mobile technologies and devices can improve the accessibility for everyone.

The paper discusses current trends in mobile technologies, as well as the basic techniques of adaptation of web interfaces for mobile devices. Improvement in accessibility of websites for mobile devices is illustrated by a case study.

Jiří Kratochvíl**The Benefits of Standardization of Citation Rules for Czech Medical Journals**

For ten years authors writing for scientific journals have repeatedly made various errors in bibliographic references. One of the reasons is the diversity of citation guidelines in journals. An analysis of citation guidelines in Czech medical journals, in which authors from Czech scientific institutions published during the years 2011 – 2014, found that this diversity in styles also affects these periodicals. Of the 304 identified journals, 64 follow NLM style and 50 of them follow ISO 690, both in their original and modified or outdated variants. 10 of them use APA style, 2 of them use IEEE style and another 2 follow JAMA style, while the remaining 102 journals do not specify or publish their requirements on citation rules. The diversity of citation rules is generally very confusing for authors, who repeatedly have to learn the citation rules of each journal and, as a result, make errors in their bibliographic references. This situation means Czech medical journals risk a reduction in their prestige and quality as these errors may cause Czech papers to appear underrepresented in Web of Science and Scopus citation databases. These citation errors may also suggest a lack of thoroughness on the part of the author, errors which could occur not only when quoting, but also when writing other parts of an article or in conducting research. One solution to this predicament is the use of a standardized style NLM resulting from an agreement between editors of prestigious biomedical journals and a thorough check of all or a randomly selected sample of the bibliographic references in each article. With regard to the financial costs of such a check, editors of Czech medical journals could share the cost of a professional checking of the bibliographic references. These steps would help improve the quality and prestige of journals as well as - in the case of those included in citation databases - their potential citation.

CASLIN včera a dnes

Dana KARULOVÁ

dana.karulova@fm.uniba.sk

CASLIN 2014 KNIŽNICE A SPOLUPRÁCA: MODELY A METÓDY bol názov jubilejného 20. ročníka medzinárodného seminára, ktorý sa konal v dňoch 16. až 20. septembra 2014 na Slovensku v krásnom prostredí kaštieľa Chateau Appony v Oponiciach. Hlavným organizátorom tohto medzinárodného seminára bola Slovenská národná knižnica spolu s partnermi z Českej republiky a USA. Na odbornom podujatí CASLIN sa pravidelne zúčastňujú renomovaní odborníci zo Slovenska, Čiech i zahraničia, ktorí sa zaoberajú problematikou knižničnej a informačnej vedy.

Už druhý rok sa seminár niesol v duchu „modely a metódy konštruktívneho plánovania“, čo pre účastníkov znamenalo, že počas štyroch seminárnych dní mali za úlohu definovať klúčové problémy daných tém, nájsť čo najviac konštruktívnych riešení a nakoniec vytvoriť štyri výsledné modely.

História seminára

Seminár CASLIN predstavuje dlhoročnú spoluprácu českých a slovenských knižník a knihovníkov. CASLIN vznikol v roku 1993 ako súčasť projektu CASLIN, ktorého hlavným cieľom bolo založiť celoštátnu knižničnú sieť, ktorá by domácim i zahraničným používateľom poskytovala efektívny a rýchly prístup k informáciám knižník a informačných stredísk na Slovensku aj v Čechách. Semináre sa organizovali každoročne a trvali niekoľkých dní. Od začiatku mali pevne definovanú organizačnú štruktúru celého priebehu. Hlavným iniciátorom, garantom aj lektormi týchto seminárov je od začiatku až dodnes prof. Andrew Lass.

Súčasťou prvých seminárov boli predovšetkým prednášky odborníkov a workshopy, na základe ktorých potom prebiehali diskusie a praktické cvičenia.

Postupom času vznikla potreba prezentovať jednotlivé aktivity a projekty knižníc a vytvoriť priestor na debatu a riešenia problémov aj s odborníkmi z iných krajín. Seminár bol rozdelený do dvoch blokov. V prvom bloku sa prezentovali české a slovenské projekty formou prednášok. V druhom bloku, známom ako „akvárium“, sa stretli jednotliví odborníci pri jednom stole, aby diskutovali na vybrané témy, ktoré súviseli s prezentáciami, čo odzneli v prvom bloku. Tým sa vytvoril priestor na výmenu rôznych názorov účastníkov podujatia. Cieľom takejto diskusie bolo nájsť čo najefektívnejšie riešenie daného problému práve vďaka viacerým uhlom pochádzu zo strany zúčastnených.

V rokoch 1993 – 2011 bol CASLIN zameraný na dôležité témy pre rozvoj knižník a knihovníctva, ako napríklad budúcnosť knižník, súborné katalógy, vzdelávanie knihovníkov, popis a sprístupnenie dokumentov, služby knižník, informačné technológie a komunikácia vedeckých poznatkov, znalostné technológie, inštitucionálne repozitáre a otvorený prístup atď.

Otvorenie seminára CASLIN – prof. Andrew Lass,
Katarína Krištofovičová, Sinikka Sipilä

Nová tvár seminára CASLIN

Po 18 rokoch organizovania týchto seminárov sám prof. Lass usúdil, že túto formu diskusie treba oživiť, a tak prišiel s myšlienkou využiť na riešenie nastolených problémov knižníc formu brainstormingu.

Myšlienkovou novej generácie seminára CASLIN je, že budúcnosť sice nie je možné predvídať, ale je možné, ba priam potrebné, sa podieľať na jej vytváraní. Došlo k zásadnej zmene priebehu seminára, a sice v tom, že od začiatku až do konca seminára sú všetci prítomní doslova vtiahnutí do jeho priebehu ako aktívni účastníci.

Prvá úspešná premiéra novej generácie seminára v podobe strategického plánovania bola v roku 2013, konala sa v Krásne Lipé a organizovala ju Národní technická knihovna. Na začiatku seminára sa účastníci zoznámili s metodikou strategického plánovania. Následne jednotliví odborníci odprezentovali kľúčové témy, ktoré mali definovať parametre možných svetov, pre ktoré sa hľadala budúcnosť pre naše knižnice. V nadväznosti na tieto prednášky začal brainstorming tvorivá debata jednotlivých pracovných skupín a hľadanie efektívnych a kreatívnych riešení.

Celý seminár bol rozdelený do troch fáz:

1. fáza – identifikácia problému a hnacích síl;
2. fáza – schéma možných svetov;
3. fáza – výsledok: 4 modelové riešenia.

20. ročník seminára CASLIN 2014

Tohtoročný medzinárodný jubilejný 20. ročník seminára CASLIN sa konal v Oponiciach v dňoch 16. - 20. 9. 2014. Organizátorom podujatia bola Slovenská národná knižnica v Martine na čele s generálnou riaditeľkou Katarína Krištofovou.

Prvá z odborných prednášok odznela na tému **Otvorené dátá z knižníc: prečo je o ne taký záujem?** Odprezentoval ju Ján Gondol' z Ministerstva vnútra SR.

Knižnice pre digital natives – Pavel Kocourek

Prednáška The IFLA Trend Report prezidentky IFLA Sinikka Sipilä

E-knihy v knižničiach – Jirka Pavlík

Druhá prednáška už patrila dôležitému zahraničnému hostovi seminára, ktorou bola **Sinikka SIPILÄ**, prezidentka medzinárodnej knižnickej asociácie IFLA. Témou jej prednášky bola **IFLA Trend Report**.

Ďalším bodom programu bol stručný úvod prof. Andrewa Lassa do problematiky práce počas ďalších dní seminára CASLIN.

V nadväznosti na úvod do problematiky boli prezentované jednotlivé témy, s ktorými účastníci seminára mali možnosť ďalej pracovať. Tohtoročný seminár sa zameral na témy:

Manažment ľudských zdrojov v knižničiach (vedol Ivan Kostolný);

Kooperatívna katalogizácia užitočný súborný katalóg (vedli Alojz Androvič a Nadežda Andrejčíková);

Knižnice pre digital natives (viedol Pavel Kocourek);

E-knihy v knižničiach (viedol Jiří Pavlík).

Počas seminárnych dní odzneli aj prezentácie spoločnosti EBSCO a EXLIBRIS.

Témy boli zadané, pracovné skupiny boli vytvorené a mohlo sa ísť pracovať. Viac o priebehu riešenia jednotlivých tém a abstrakty prednášok si môžete pozrieť na stránkach SNK: <http://www.snk.sk/sk/informacie-pre/kniznice-a-knihovnikov/caslin-2014.html>, fotodokumentáciu o procese vývoja štyroch cieľových modelov štyroch cieľových modelov nájdete na: <http://www.snk.sk/sk/informacie-pre/kniznice-a-knihovnikov/caslin-2014/fotodokumentacia.html>.

Úspešnosť riešenia navrhnutých tém bude predmetom hodnotenia ďalšieho ročníka podujatia CASLIN.

No nielen práca je na programe seminára CASLIN. V programe sú vytvorené aj miesta pre spoločenské aktivity, prehliadky významných miest a dokonca aj športové aktivity. Na tohtoročnom seminári sa mohli účastníci zúčastniť nočnej prehliadky historickej knižnice rodu Aponiovcov a pozrieť si zrúcaninu Oponického hradu.

Záverom celého seminára bolo vyhodnotenie a prezentácia výsledkov práce a vyhodnotenie 20. medzinárodného seminára CASLIN.

Seminár CASLIN sa niesol v duchu priateľskej a konštruktívnej spolupráce domáčich a zahraničných účastníkov.

Prednáška Manažment ľudských zdrojov
v knižničiach - Ivan Kostolný

Kooperatívna katalogizácia -
Nadežda Andrejčíková

Účastníci seminára Caslin

Prednáška Otvorené dáta
z knižníc - Ján GONDOL

Fotozdroj: <http://www.snk.sk/sk/13-informacie-pre/677-fotodokumentacia.html>

Bc. Dana Karulová
(Univerzita Komenského v Bratislave)

20. medzinárodný seminár
Knižnice a spolupráca:
Modely a metódy

PROGRAM

UTOROK 16. 9. 2014

- 14.00 – 18.00** Registrácia a ubytovanie
19.00 Raut, zoznámenie so účastníkov

STREDA 17. 9. 2014

- 08.00 – 09.00** Raňajky
09.00 – 09.15 Otvorenie konferencie (Andrew Loss)
09.15 – 09.30 Otvorené dátá (Ján Gondol, Ministerstvo kultúry SR)
09.30 – 10.15 IFLA Trend report (Sirkka Sipilä, President IFLA)
10.15 – 10.30 Coffee break
10.30 – 11.00 Stručný úvod do problematiky
(Andrew Loss)

11.00 – 12.30 1. Predstavenie tém a diskusia:

- Manažment ľudských zdrojov v knižniciach (Ivan Kostolář)
- Kooperatívna katalogizácia - užitočný súborný katalog (Mária Andrašová)
- Knižnice pre digital native
- E-knihy v knižniciach (Jana Černá)

09.45 – 10.00 Zadanie 2. fázy

10.00 – 10.20 Coffee break

10.20 – 12.30 Práca v skupinách

12.30 – 13.15 Obed

13.15 – 18.30 Pracovné výlety skupín do okolia:

- Turistický peší výlet na zrúcaninu Oponického hradu /cca 45 minút pešo od hotela/
- Prehliadka hrobky Aponiovcov v obci Oponice s výkladom /cca 10 minút pešo od hotela/
- Bicyklový výlet do okolia /hotel má k dispozícii 3 bicykle/
- Wellness /bozénový a saunový svet/ v hoteli

18.30 Večera

Priprava výsledkov 2.

08.00 – 0

– 13.15

mediálny partner

PROGRAM

ÚTERÝ 9. 9. 2014

Od 13:00 do 14:00 hod.

Zahájení Ing. Lea Prchalová, předsedkyně Sdružení knihoven ČR

Úvodní slovo Ing. Jiří Rozbořil, hejtman Olomouckého kraje

Úvodní slovo zástupce Ministerstva kultury

Uvítání RNDr. Jitka Holásková, ředitelka Vědecké knihovny v Olomouci

Předávání medailí Z. V. Tobolky

Trendy rozvoje knihoven, od 14:15 do 18:00 hod.

Garanti: Ing. Lea Prchalová, RNDr. Tomáš Řehák

Knihovny současnosti

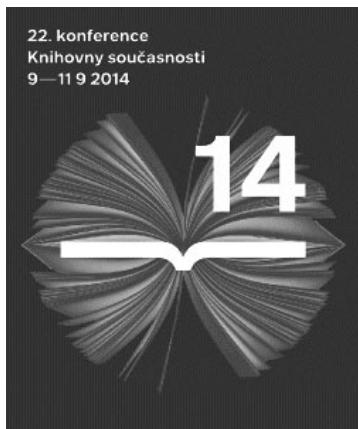
9 – 11.9.2014

14

Konferencia Knihovny současnosti 2014

Eva Vašková

eva.vaskova@cvtisr.sk

Ked' sa povie, že je niečo súčasné, spojíme si to väčšinou s niečím novým, moderným, trendovým. Jedno z významných českých knihovníckych podujatí má vo svojom názve tiež takýto prílastok. Konferencia KNIHOVNY SOUČASNOSTI už po dvadsať druhýkrát upriamila pozornosť všetkých knihovníkov a informačných pracovníkov na témy, o ktorých diskusia má práve zodpovedať na otázky typu: Aké sú knižnice súčasnosti? Čo sú tie trendy, tie novinky, ktoré im tento prílastok dávajú?

Vďaka ochote organizátora podujatia, ktorým je SDRUK (Sdružení knihoven ČR) sa naša redakcia mohla spomínanej konferencie zúčastniť ako mediálny partner. Aj vďaka takejto forme spolupráce vám prinášame okrem informácií o podujatí aj krátky rozhovor s Ing. Leou PRCHALOVOU, predsedníčkou SDRUK.

Konferencia Knihovny současnosti 2014 sa uskutočnila 9. – 11. septembra 2014 v priestoroch Univerzity Palackého v Olomouci.

Jednotlivé odborné prednášky a workshopy boli rozdelené do konkrétnych tematických blokov. Prvý a posledný deň patril jednej téme. Počas druhého konferenčného dňa prebiehali prezentácie paralelne vo viacerých blokoch.

Dobré je potrebné oceniť

Okrem toho, že sa všade aktívne diskutovalo, prezentovalo a nadväzovali sa kontakty, k otvoreniu konferencie už tradične patrilo aj oceňovanie. Cenu Z. V. Tobolky za mimoriadny prínos k rozvoju českého knihovníctva si teraz odniesli:

Mgr. Marie Balíková, Národní knihovna ČR

PhDr. Zdeňka Friedlová, Krajská knihovna Františka Bartoše ve Zlíně

Ing. Martin Lhoták, Knihovna Akademie věd ČR

PhDr. Hana Nová, Národní knihovna ČR

RNDr. Tomáš Řehák, Městská knihovna v Praze

Na margo ocenení, jeden z názorov: „Co pro mě znamená ocenění Z. V. Tobolky? Především velké překvapení. Nikdy by mě nenapadlo, že si někdo povšimne a dokonce navrhne ocenění za práci, kterou dělám ráda už více než 30 let (i když jako ve všem nejsou jen dny „slunečné“) a která zejména v poslední době znamená také spolupráci s ostatními českými knihovnami. I když to zní jako klišé, ceny si opravdu velmi vážím. A moc mě potěšila.“

Trendy, ľudské zdroje a public relations

Prvý deň ponúkol účastníkom doslova lahôdku v podobe diskusie na tému trendov knihovníctva v Škandinávii, konkrétnie vo švédskej Sigtune a nórskom Oslo. Českých kolegov potešila svojou účasťou, ale najmä skúsenosťami aj ich rodáčka **Zuzana HELINSKY**, ktorá aktuálne pôsobí práve vo Švédsku.

Druhý deň, nabitý prednáškami v dvoch prednáškových sálach, priniesol aj tému **Ľudské zdroje v knižničiach a ich riadenie**. Konkrétnie napríklad prijímanie nových zamestnancov, zamestnávanie cudzincov či seniorov a podobne. Jedna z účastníčok tohto bloku prednášok inšpiratívne poznamenala: „Osobně jsem byla letos potěšena sekcí věnovanou personálním otázkám a práci s lidskými zdroji. Tato problematika bývá na našich konferencích většinou na okraji zájmu, byť je podle mne limitní pro další vývoj a rozvoj oboru... Věřím, že se sekce stane do budoucna pravidelnou současťí konference.“

Ďalšou tému druhého dňa bol **public relations marketing knihovníckych služieb**. Ako podotkla jedna z prednášajúcich v tomto bloku, Denisa Illíková z Ostravskej univerzity v Ostrave, knižnice by mali spoznať svoju moc. Táto moc spočíva v dokumentoch, ktorími disponujú, ako aj v databázach, ku ktorým poskytujú prístup. Uvedomiť si túto moc však musia predovšetkým samotní knihovníci. Najskôr sa musí zmeniť ich pohľad na význam knižnice a status knihovníka. Až ten môže meniť pohľad celej spoločnosti.

Z tejto sekcie prednášok vám prinášame jeden príspevok v aktuálnom čísle. Príspevok pripravila **Jana KUNCOVÁ** z Knihovny Jiřího Mahena v Brne a je určitou výzvou – **Tramvají až do knihovny? Ano, v Brně je to možné...**

Katalogizačné pravidlá, služby knižníc & produktívna generácia a Centrálni portál českých knihoven

K ďalším diskutovaným témam druhého dňa patrili napríklad **katalogizačné pravidlá RDA v širších súvislostiach**.

Jednotliví prednášatelia svojimi prezentáciami prešli od vývoja RDA cez ich predstavenie a následné zavádzanie do praxe až po otázku ich budúcnosti. A práve téme RDA a BIBFRAME ako budúcnosti bibliografickej kontroly sa venuje ďalší prednesený príspevok zverejnený v aktuálnom čísle nášho časopisu, ktorého autorkou je **Barbora DROBÍKOVÁ** z Ústavu informačných studií a knihovnictví FF UK v Prahe.

Jeden z postregov z konferencie pozitívne hodnotí na konferencii nielen všeobecnosť tém, ale aj prepojenie teórie s praxou – „**rôznorodá téma, ze ktorých si každý vybere to své. Knihovny súčasnosti sú tradičné miesto, kde sa prelínajú trendy s praktickými zkušenosťmi nejenom z českých knihoven, a to mě baví.**“ Takýmto prelínaním bol určite tiež blok prezentácií venovaný **službám knižníc určených pre produktívnu generáciu**. Prostredníctvom odborných prezentácií sa hľadali odpovede na otázky, aká vlastne je súčasná produktívna generácia, kto a akí sú mladí dospelí alebo ako urobiť, ako sa hovorí – za málo peňazí veľa muziky.

„**Knihovny súčasnosti 2014 pro mne znamenaly kromě příležitosti přednést referát a získat zpětnou vazbu od kolegů formou dotazů v plénu i v kuloárech i možnost načerpat cenné informace o trendech severského i českého knihovnictví. Myslím, že odborná úroveň konference byla letos velmi vysoká, srovnatelná s konferencemi v zahraničí.**“

Jedným z trendov českého knihovníctva je aktuálne aj projekt **Centrálného portálu českých knižníc – CPK**. Projektu bola venovaná jedna celá sekcia a jednotliví prednášajúci poskytli jednak základné informácie o aktivitách v tomto projekte, ale zamerali sa tiež na otázku služieb dostupných prostredníctvom CPK, ako sú napríklad medziknižničné výpožičné služby, národná článková bibliografia, rešeršné služby a podobne.

„**Inspirace, prostor pro přátelská setkání, možnost podělit se o zkušenosti a představit projekt, který by mohl být inspirací zase pro ostatní účastníky...**“ Aj takýmto spôsobom charakterizovala konferenciu jedna z jej účastníčok a zároveň aj prednášajúcich.

V priateľskej atmosfére nabitej inšpiráciami prebiehali aj tri workshopy. Tie boli tiež príležitosťou podeliť sa o skúsenosti a získať nové. Knižnice tu napríklad dostali výzvu vo forme súčasnej spoločnosti, hovorilo sa o tom, že aj knižnice môžu byť „agresívne“... v oblasti marketingu a bezpečne sa „plávalo medzi žralokmi... vo vodách“ bezpečného internetu.

Na záver horúca téma – Koncepcia rozvoja knižníc v Českej republike

Tretí, záverečný deň konferencie patril téme, od ktorej sa podľa nášho názoru odvíja celkový rast a vývoj českého knihovníctva, a teda i fakt, aké sú knižnice súčasnosti, ale tiež aké budú knižnice budúcnosti. Konkrétnie išlo o priblíženie súčasného stavu českého knihovníctva vo vzťahu ku **Koncepcii rozvoja knižníc Českej republiky na roky 2011 – 2015**.

Odborné prezentácie sa venovali napríklad možnostiam zmien v koncepcii katalogizácie v ČR, elektronickým dokumentom a ich povinnému ukladaniu, koncepcii uchovávania a sprístupňovania publikovaných digitálnych a digitalizovaných dokumentov, sprístupňovaniu výsledkov masovej digitalizácie či celoživotnému vzdelávaniu pracovníkov knižníc.

K tejto téme možno zaradiť aj ďalší v tomto čísle nášho časopisu zverejnený článok z konferencie, ktorého autorkou je **Pavlína LONSKÁ** z Mestskej knižnice v Prahe. Hovorí o Priorite 19, vychádzajúcej z koncepcie rozvoja českých knižníc a týkajúcej sa konkrétnego marketingu knižníc. Táto téma bola súčasťou bloku **PR a marketing knižničných služieb**.

„**Konference je dobrou příležitostí dozvědět se o nejaktuálnějších tématech a problémech, které řeší domácí a poslední době i zahraniční knihovny. Nejpřjemnější na konferenci je ale setkání s přáteli a objevování nových partnerů pro spolupráci.**“

Ako redakcia nášho časopisu by sme radi podľakovali za príležitosť nadviazať novú spoluprácu a za možnosť nájsť nových partnerov – či už z radov šípkových odborníkov, ktorí môžu náš časopis obohatiť ako autori, alebo aj partnerov z radov prezentujúcich sa firiem, ktoré miesto na prezentácii svojich produktov môžu nájsť aj u nás, a to vo forme reklamných článkov či reklamy na obálke.

A čo hovoria slovenskí účastníci konferencie?

„**Centrálny prístup k informáciám, kvalitné spracovanie dát, zmeny v oblasti služieb boli témy pre účastníkov konferencie Knihovny súčasnosti 2014 nielen zaujímavé, ale aj veľmi prínosné. Kde bude knižnica v roku 2020, v čase di-**

gitalizácie, kde sú a kam kráčajú knižnice súčasnosti, aj o tom bol 22. ročník konferencie. Konferencia priniesla množstvo informácií týkajúcich sa strategických a koncepcných riešení v knižničiach nielen, ale hlavne v Českej republike."

„Konferencie Knihovny současnosti sa zúčastňujem pravidelne už niekoľko rokov. Zaujímavé témy, hostia, nápady a riešenia. Vždy je pre mňa zdrojom inšpirácie, poznatkov a motiváciou k ďalšej práci.“

„Príjemné stretnutie s milými ľuďmi, odborný program zameraný na aktuálne problémy, veľký počet účastníkov a skvelá organizácia.

Stále rozmýšľam nad tým, čím to je, že naši českí kolegovia sú vždy x krokov pred nami v riešení aktuálnych problémov, a v dobrom im závidím ☺.“

ROZHOVOR s Ing. Leou PRCHALOVOU, predsedníčkou SDRUK

Podujatia Knihovny současnosti prešlo počas svojej existencie množstvom tém a privítalo veľa kvalifikovaných odborníkov. Tento rok má za sebou už 22. ročník a my sme si pri príležitosti mediálneho partnerstva dovolili nahliadnuť tak trochu aj „do kuchyne“ tohto podujatia.

Podujatie je vždy nabité témami a prednášajúcimi. Kde beriete inšpiráciu pre tvorbu jednotlivých tematických blokov? Ako prebieha prvotný výber témat konferencie? Aké máte skúsenosti s následným oslovením prednášajúcich?

Inspirace se rodí při zasedání rady Sdružení knihoven. Ačkoliv je rada sestavena „pouze“ z devíti ředitelů krajských knihoven (statutárních zástupců členských organizací), společných jednání se zúčastňují ředitelé všech krajských knihoven, kteří také navrhují téma s ohledem na aktuální vývoj knihovnictví. Souhrn témat je předložen Ústřední knihovnické radě (poradnímu orgánu ministra kultury).

Členové rady mohou výběr témat redukovat či rozšířit, což se také prakticky děje. Rozsah konference – dva půldny v plenu a celý den v paralelních sekčích byl již nastaven dříve a osvědčil se. Nověji byly zařazeny workshopy. Po rozhodnutí o programových blocích (sekcích) jsou vybráni garanti, kteří s velkou či menší chutí souhlasí a sestavují pro své bloky program. Je ustaven programový výbor – garanti bloků, ředitel(ka) knihovny dle místa konání konference

a předsedkyně SDRUK, která přípravu koordinuje. Přednášející oslovují garanti bloků kromě bloku zahajovacího, kdy přednášející oslovuje také předsedkyně. V posledních letech byly pro úvodní jednání, jak známo, zvoleny zahraniční prezentace. Letošní rok byl v tomto ohledu obzvláště dramatický. Po úvodním souhlasném vyjádření zahraničních přednášejících nastala dlouhá odmlka, kdy se skandinávské kolegyně toulaly po lesích, pobývaly na víkendových příbytcích zpravidla bez internetu a my jsme neměli ani rádku do sborníku, natož prezentace. Ve sborníku se tudíž letos zahraniční příspěvky neobjevily. Přiznám se, že mně v léte při představě nezajištěného programu pořádně tekly nervy. S ostatními přednášejícími je to velmi různé, někteří (a není jich málo) se prezentují velmi rádi, někdo přislíbí, ale nestihá, a existuje také kategorie kolegů, kteří určitě mají co sdělit, ale neradi veřejně vystupují.

Odborná fundovanost' prezentujúcich a aktuálnosť ponúkaných tém je známkou kvality každého podujatia. Ako však získavate financie na uskutočnenie konferencie?

Možná vás to překvapí, ale kalkulaci na konferenci dělám osobně a často mám pocit, že věštím z kříšťálové koule. Rozpočet připravuji jako vyrovnaný a zatím jsme nebyli v minusu. Dohodli jsme se na radě SDRUK, že udržíme trend umožnit účast maximálnímu počtu knihoven, a s ohledem na tento fakt volíme nabídku skromnějšího ubytování na kolejích a stravování v menze. Tím, že jsme přesunuli konferenci z již zcela neúnosných prostor v Seči do univerzitních měst, lze uspokojit též náročnější účastníky, kteří si mohou zajistit ubytování v hotelích.

Konference je podporována firmami, které mají možnost propagovat svoji nabídku pro knihovny. Letos byla účast firem poprvé diferencována. Firmy si mohly zvolit, zda chtějí prezentaci mezi přednáškami (první tři přihlášení), nebo stánek, nebo jen přidělení propagačních materiálů do tašek účastníků. Vždy mohly dodat informace o firmě do sborníku. Vydání sborníku si vždy bere na starost někdo z ředitelů krajských knihoven. Letos i v loňském roce šlo o Středočeskou vědeckou knihovnu v Kladně. Pro sborník vždy píše projekt do programu Knihovna 21. století, který dosud každoročně uspěl a vydání je tudíž podpořeno dotací ministerstva kultury. Banner na konferenci zajistila vlastními silami Studijní a vědecká knihovna Plzeňského kraje.

Knihovny současnosti patria k jedným z významných českých podujatí v oblasti knihovníctva. Ako usporiadatelia – v čom by ste sa pochválili, a naopak, čo by ste si možno tak trochu vytkli?

Vždy je prostor ke zlepšování organizace konference, ale hodnocení nechám na vás a dalších účastnících.

Je asi dobré uvědomit si, že celá organizace zatím spočívala v dobrovolné práci zainteresovaných. Jednalo se o již zmíněné garnty programových bloků, zástupce knihovny v místě konání (letos i loni šlo o Vědeckou knihovnu v Ostravě) a administrativu konference, kterou zajišťovala Moravskoslezská vědecká knihovna v Ostravě. Na předsedkyni taky něco zůstává – příprava dohod za příspěvky do sborníku, komunikace se zahraničními účastníky, kontrola a úprava smluv na ubytování, stravování, tlumočení apod.

Stoupá však rozsah programu i počet vystupujících. Na mezinárodní konferenci se letos setkalo 320 osob a mně osobně se zdá, že příprava již skutečně přesáhla volnočasové možnosti organizátorů. V budoucnu bude patrně zapotřebí obrátit se na profesionální agenturu, s čímž bude ovšem zcela jistě souviset navýšení nákladů na konferenci a v důsledku možná bariéra pro účast zástupců malých knihoven.

Ako vidíte spoluprácu so zástupcami knihovníctva a knižnično-informačnej vedy na Slovensku?

Mnohaletá spolupráce probíhá mezi Slovenskou asociací knihoven a SDRUKem v bibliografické oblasti, resp. záštita asociace je novou záležitosťí (po organizačních změnách ve vaší národní knihovně), ale spolupráce má opravdu historické kořeny. Na této aktivitě je založeno konání každoročního bibliografického kolokvia, které probíhá střídavě na Slovensku a na Moravě nebo v Čechách. Letošní opět velmi zdařilé kolokvium se konalo v Pezinku.

Ktorá z tém aktuálneho ročníka bola podľa vás skutočne „horúcou tému“ a ktoré témy by ste radi prenesli v budúcich ročníkoch? Máte napríklad nejakého konkrétného prednášajúceho, ktorého by ste radi privítali na niektorom z ďalších ročníkov tohto podujatia?

Pokud se týká přednášejících pro příští ročník, byly již učiněny první kroky při zářijové studijní cestě rady SDRUK do Dánska. Snad byly úspěšné.

Doufám, že aktuálnost zvolených témat se potvrdila účastí zájemců při sledování prezentací. Určitě však není možno vybrat jen jedno z témat. Také příští program bude založen na obsahu materiálu Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011–2015. (Mimochodem se již začíná pracovat na navazující koncepcii.)

V knihovnickém světě vře možná nejvíce téma centrálního portálu knihoven, jehož příprava obsahuje několik dimenzií. Vize o přívětivé knihovně přístupné kdykoliv a odkudkoliv, poskytující aktuální a relevantní informace a dokumenty v různých formách je velmi přitažlivá, její realizace však znamená několikaletou práci týmu odborníků z oblasti knihovnictví, informačních technologií, právníků i dalších, ale především zapojení velkého počtu knihoven různého charakteru. Tomuto cíli může napomoci také naše konference.

Mgr. Eva Vašková

(CVTI SR)

Priorita 19 aneb Marketing podle koncepce

Příspěvek představuje pracovní skupinu Priority 19, která se zabývá řešením dílčího cíle Koncepce rozvoje knihoven v ČR na léta 2011–2015, a to podporou marketingových aktivit centrálních i lokálních služeb systému knihoven. Článek vymezuje postavení této priority v rámci koncepce, pracovní skupiny a její aktivity. Cílem Priority 19 byla nejprve popularizaci samotné koncepce, nyní pracovní skupina spolupracuje s Centrálním portálem českých knihoven Knihovny.cz na přípravě informační části portálu, která bude soustředit informace o českých knihovnách a jejich službách na jednom místě.

Úvodem o Koncepci rozvoje knihoven v ČR

Koncepce rozvoje knihoven v ČR na léta 2011–2015 (dále jen koncepce) je strategický, vládou schválený dokument s výhledem do roku 2020. Koncepci tvoří celkem dvacet jedna priorit, které jsou sdruženy do šesti hlavních tematických okruhů:

- A. Digitalizace knihovních fondů, ochrana a zpřístupnění kulturního dědictví
- B. Přístup k informačním zdrojům a službám knihoven
- C. Podpora vzdělávání a čtenářské gramotnosti
- D. Rovný přístup ke službám knihoven
- E. Kvalita, efektivita a marketing služeb knihoven
- F. Rozvoj lidských zdrojů

Každá priorita má svého vybraného zpravodaje ze Ústřední knihovnické rady, garanta z Národní knihovny ČR a příslušnou pracovní skupinu, která řeší plnění stanoveného cíle. V porovnání s předchozí Koncepcí rozvoje knihoven na léta 2004–2010 lze sledovat, že v současné koncepci přetrvávají společná téma (např. rozvoj regionálních funkcí, komunitní role knihoven, budování knihovních fondů, přístup k elektronickým informačním zdrojům či měření kvality a efektivity služeb). Větší prostor a pozornost se dostává tématům spjatým s digitalizací knihovních fondů, mj. povinnému výtisku pro digitální a digitalizované dokumenty či koncepcí dlouhodobé ochrany těchto dokumentů. A nakonec zahrnuje koncepce i cíle nové, které reflekují současný vývoj českého knihovnictví a predikují vývoj budoucí, mezi tyto priority patří centrální dostupnost služeb přes jednotný portál, hodnocení návratnosti investic v knihovnách nebo podpora marketingových aktivit knihoven. Mezi zmíněnými koncepcioními prioritami lze vysledovat určitou prostupnost, jednotlivé cíle na sebe navazují a vzájemně se ovlivňují.

Cíle Priority 19 a její pracovní skupina

Priorita 19 s cílem *Podporovat marketingové aktivity centrálních i lokálních služeb systému knihoven* spadá do pátého tematického okruhu *Kvalita, efektivita a marketing služeb knihoven*. Podle koncepce jsou knihovny i nadále přes rozvoj informačních a komunikačních technologií a tomu odpovídajících služeb veřejnosti vnímány ve velmi zjednodušeném a zúženém pojetí jako instituce, které zajišťují pouze půjčování knih. Současné knihovny však nabízejí celou řadu nových služeb, zejména v digitálním prostředí. Přeměňují se na informační, vzdělávací, kulturní a komunitní centra. A proto je potřeba koncepčně řešit marketingovou podporu systému knihoven. Priorita 19 by měla přispět k tomu, aby se v populaci zvýšil podíl těch lidí, kteří mají širší povědomí o činnosti knihoven a jejich služeb a kteří disponují potřebnou úrovni vzdělání a dovedností pro využívání těchto služeb.

Tohoto stavu lze dospět za předpokladu splnění dílčích cílů a aktivit, které koncepce stanovuje následovně:

1. Zvýraznit orientaci knihoven na služby koncovým uživatelům, využít metod marketingu a aktivního public relations k trvalé prezentaci poskytovaných a připravovaných služeb knihoven.
2. Zajistit výkon marketingových aktivit a public relations systému knihoven a jejich služeb.
3. Poskytovat marketingový servis knihovnám, které si nemohou v oblasti marketingu a aktivního public relations k trvalé prezentaci poskytovaných a připravovaných veřejných knihovnických a informačních služeb na centrální úrovni.

Zpravodajem Ústřední knihovnické rady za Prioritu 19 je RNDr. Tomáš Řehák, ředitel Městské knihovny v Praze. Priorita má čtyři garnty z Národní knihovny ČR, pracovní skupinu tvoří celkem sedm zástupců různých knihoven z celé České republiky (Městská knihovna v Praze, Národní lékařská knihovna, Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové a Knihovna Jiřího Mahena v Brně). Od roku 2012, kdy byla současná koncepce fakticky schválena, se struktura pracovní skupiny drobně proměnila. Na jejím počátku byla ve skupině zastoupena také Knihovna Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, Městská knihovna Ústí nad Orlicí nebo Knihovna Národního muzea. Pracovní skupinu a její aktivity od roku 2013 koordinuje Mgr. Pavlína Lonská pod odborným vedením Mgr. Lenky Hanzlíkové, tiskové mluvčí a vedoucí Oddělení komunikace Městské knihovny v Praze.

Rok 2013: projekt Quo vadis, knihovno?

Činnost pracovní skupiny nebyla v roce 2013 zaměřena přímo na marketing knihovních služeb, ale nejprve na komunikaci a propagaci Koncepce samotné. Projekt byl podpořen pod názvem **Quo vadis, knihovno?** grantem Ministerstva kultury ČR, díky čemuž mohlo být realizováno několik kroků k šíření trendů vyplývajících z Koncepce rozvoje knihoven v ČR na léta 2011–2015 směrem k široké odborné veřejnosti.

Původní pětaticetistránkový text Koncepce byl převeden do kratší a srozumitelnější verze v podobě informační brožury s názvem **Trendy českého knihovnictví: cíle pro rok 2015 a jak jich dosáhnout**. K přeměně textu nás inspirovalo několik knihovnických koncepcí ze zahraničí, vzorem se nakonec stala Vize Britské knihovny do roku 2020. Stěžejní tematické okruhy koncepcí byly přejmenovány, jejich obsah zkrácen, přetextován a doplněn o příklady dobré praxe z českých knihoven. Brožuru doplnil stručný přehled dotačních programů Ministerstva kultury ČR, ze kterých mohou knihovny čerpat podporu při naplňování myšlenek koncepce, a přehled zajímavých zahraničních koncepcí. Informační brožura byla zároveň vydána také v anglickém jazyce.

Obr. 1 Titulní list informační brožury Trendy českého knihovnictví

mata přednášek patřil připravovaný Centrální portál českých knihoven Knihovny.cz, výsledky průzkumu měření hodnoty služeb knihoven nebo poslední průzkum čtení a čtenářství v České republice. Přednášky se také věnovaly standardům veřejných knihovnických a informačních služeb, komunitní roli knihoven nebo pracovníkům knihoven.

Souběžně s projektem *Quo vadis, knihovno?* byla koncem roku 2013 řešena propagace již zmíněného Centrálního portálu českých knihoven Knihovny.cz, kdy ve spolupráci s grafickým studiem Imagery vznikl informační leták a ve spolupráci s produkční společností Punk Film animovaný videospot.

Rok 2014: projekt Informační část portálu Knihovny.cz

Jak bylo zmíněno výše, jedním z dílčích úkolů Priority 19 je zvýraznit orientaci knihoven na služby koncovým uživatelům, využít metod marketingu a aktivního public relations k trvalé prezentaci poskytovaných a připravovaných služeb knihoven. Vzhledem k přípravě Centrálního portálu českých knihoven Knihovny.cz (v koncepci Priorita 6 s cílem *Vytvořit jednotné rozhraní systému knihoven s cílem zprostředkování všech nabízených služeb z každé knihovny*) se pracovní skupina rozhodla navázat spolupráci s řešitelským týmem tohoto projektu a pracovat na přípravě informační části portálu Knihovny.cz. Projekt byl pod názvem *Ideový návrh statické informační části Centrálního portálu českých knihoven Knihovny.cz* podpořen grantem Ministerstva kultury ČR. Cílem tohoto projektu bylo vytvořit na půdě připravovaného Centrálního portálu českých knihoven Knihovny.cz informační rovinu, která umožní všem obyvatelům České republiky získat informace o systému českých knihoven v jednoduché a dobře srozumitelné formě na jednom místě a tím přispět k cílovému stavu, kdy se v populaci zvyšuje podíl těch, kteří mají širší povědomí o činnosti knihoven a jejich službách.

Původní myšlenka pramenila z dnes již archivovaného projektu *Knihovny.cz: portál o českých knihovnách* (dostupný od roku 2004 z <http://archiv.knihovny.cz/>), který soustředil informace o českých knihovnách, jejich službách a zdrojích na jednom místě. Pracovní skupina Priority 19 převzala tuto myšlenku s cílem původní obsah nově rozčlenit, přetextovat a graficky upravit, a to vše zpřístupnit na doméně www.knihovny.cz. Nová struktura obsahu informačního portálu se stala předmětem dotazníkového šetření, kterého se zúčastnilo téměř pět set respondentů z řad široké odborné veřejnosti. Cílem dotazníku bylo zjistit názor knihovníků na připravovanou obsahovou strukturu webu a zmapovat, zda se záměr pracovní skupiny Priority 19 ubírá správným směrem. Výsledky ukázaly shodu mezi názorem široké knihovnické veřejnosti a pracovní skupiny Priority 19, na připravovaném portálu by se tudíž měly objevit následující informace srozumitelné široké veřejnosti:

- Informace o síti českých knihoven
- Informace o službách a zdrojích českých knihoven
- Informace o akcích, které se konají v knihovnách po celé republice

Mottem projektu Quo vadis, knihovno? bylo heslo *Otevříme novou kapitolu knihovnictví*, jež se stalo nositelem jednotného sdělení v dalších tištěných i audiovizuálních aktivitách projektu. Pod tímto heslem vznikl stejnojmenný barevný skládací leták a krátký videospot, obě vyjádření různými způsoby znázornily všech šest hlavních myšlenek koncepcie. Grafická úprava všech tištěných materiálů vznikla v jednotném vizuálním stylu připravovaného Centrálního portálu českých knihoven Knihovny.cz od grafického studia Imagery. Veškeré zmíněné materiály vzniklé v rámci projektu jsou dostupné na informačním webu <http://koncepce.knihovna.cz/>, který zároveň informuje o aktuálním dění okolo Priority 19.

Druhou významnou část projektu v roce 2013 představovala stejnojmenná **série přednášek a workshopů Quo vadis, knihovno?** Šestice lektorů, zainteresovaných do vzniku koncepce, navštívila celkem šestnáct knihoven, uspořádala dvacet přednášek (v krajských a odborných knihovnách) a osloви přes šest set účastníků ve všech krajích republiky. Mezi ústřední téma přednášek patřil připravovaný Centrální portál českých knihoven Knihovny.cz, výsledky průzkumu měření hodnoty služeb knihoven nebo poslední průzkum čtení a čtenářství v České republice. Přednášky se také věnovaly standardům veřejných knihovnických a informačních služeb, komunitní roli knihoven nebo pracovníkům knihoven.

Chci, aby informační portál obsahoval...

Vyhledavač knihoven

Určitě by bylo fajn, kdyby každá knihovna měla svůj "profil" s otvíračkou a dalšími informacemi.

Hlavně přehledné rozhraní, pro laika srozumitelné terminologie

Neměla by chybět informace o knihovní síti jako takové, jaké jsou knihovny, jak jsou nebo spíš nejsou mezi sebou provázané.

Hlavně dobrý a přehledný design, aby se na webu opravdu všichni vyznali.

Na první pohled nesmí být portál přehlcený informacemi, musí mít intuitivní navigaci.

Nic, co je roztištěno po webech všech možných knihovnických institucí.

Důraz bych kladal na poskytované typy služeb a výčtu možností, co v knihovně můžu dělat, proč bych tam měl chodit.

S předstíhem zveřejnit důležitá data tykající se například významných spisovatelů, českých i zahraničních... Třeba ve formě celoročního kalendáře.

Aktuální obsah

Mapa služeb (detailně u každé knihovny a také naopak - když potřebuju určitou službu, které všechny knihovny mi ji poskytnou).

Info o tom, co potencionální čtenáře v knihovnách čeká - postup, co udělat, když se chci stat čtenářem, něco si půjčit atd.

Videonávody pro uživatele

Obr. 2 Volné odpovědi na otázku Co by podle vašeho názoru na informačním portálu Knihovny.cz nemělo chybět?

- Přehledný adresář knihoven
- Referenční služba Ptejte se knihovny
- Informace o projektu Centrální portál českých knihoven Knihovny.cz

Funkční analýza webu a Adresář knihoven

Přípravu nové podoby informačního portálu zahájilo vypracování funkční analýzy statické informační části webových stránek www.knihovny.cz. Výstupem je návrh optimální struktury nových webových stránek, včetně obecných požadavků na realizaci webu, návrhů drátěných modelů, ale i možnosti napojení webových stránek na aplikace třetích stran (v tomto případě Adresář knihoven coby dílčí databáze Národní knihovny ČR).

Adresář knihoven neboli databáze ADR spravovaná Národní knihovnou ČR (v rámci Souborného katalogu ČR) je v současné době nejkomplexnější zdroj informací o českých knihovnách. Vedle tohoto národního adresáře existují také dílčí krajské adresáře spravované krajskými knihovnami, jejichž struktury se liší (každý z nich eviduje různé údaje, celkem se jedná až o čtyřicet údajů, zatímco databáze ADR jich eviduje okolo dvaceti). Přesto jsou údaje v krajských adresářích aktuálnější. Všechny knihovny, které jsou evidované v Adresáři knihoven, mají povinnost minimálně jednou ročně aktualizovat své údaje, což se ne vždy děje (respektive nastane-li změna v údajích o knihovně, většinou se promítne nejprve do krajského adresáře a po delší časové prodlevě také do Adresáře knihoven). Krajské adresáře jsou dále bohatší o knihovny, jež nepřispívají do Souborného katalogu a nemají svou vlastní siglu. Spolupráce Adresáře knihoven a krajských adresářů je již od jara 2014 předmětem jednání a nadále bude, z hlediska přípravy informační části portálu Knihovny.cz se jedná o velmi důležitý bod.

Zpřístupnit přehledný a uživatelsky přívětivý adresář knihoven se ukázalo jako klíčový prvek připravovaného informačního portálu. Během analýzy proběhlo mimo jiné testování dat z Adresáře knihoven s cílem zjistit jejich možné napojení na informační část portálu. Z analýzy vyplynulo, že ne všechny knihovny vyplňují všechny základní údaje, které by informační portál vyžadoval, proto je nutné zamyslet se nad stanovením povinných polí v popisu knihovny (např. pobočky knihovny). Analýza dále poukázala na několik nových polí, které by bylo vhodné do struktury Adresáře knihoven doplnit, jedná se zejména o otevírací dobu knihovny a číselník služeb. Dle

vybraných údajů by bylo možné záznamy knihoven filtrovat a usnadnit tak vyhledávání (např. filtrování dle vzdálenosti od uživatele pomocí GPS lokace nebo dle poskytovaných služeb na základě číselníku služeb). Aktualizace struktury a možnost doplnění nových polí bude také předmětem dalšího jednání.

Uživatelské scénáře pro Centrální portál českých knihoven

Pro řešení projektu Centrálního portálu českých knihoven Knihovny.cz, na kterém se podílí více než patnáct knihoven, pět pracovních skupin a také Priorita 19, je velmi důležité porozumět potřebám koncových uživatelů. Rada pro Centrální portál, která sestává z ředitelů zmíněných knihoven, se proto na konci června 2014 usnesla, že je potřeba do přípravy projektu více zapracovat pohled uživatele, jeho potřeby a nároky na připravovaný centrální portál knihoven, a zjistit základní scénáře toho, jak budou různí uživatelé portál používat. Úkolu vypracovat uživatelské scénáře pro Centrální portál českých knihoven se zhostila Městská knihovna v Praze a pracovní skupina Priority 19.

Na půdě Městské knihovny v Praze následně vznikly pracovní podklady pro čtyři typové uživatele, tzv. persony, a jeden typový uživatelský scénář popisující vyhledávání těchto person v Centrálním portálu českých knihoven. Tyto podklady převzala externí konzultantská společnost se zaměřením na inovaci a design služeb Direct People, s.r.o. Podklady se zúžily na tři persony (čtenář beletterie, student a vědec), jejichž skutečné informační potřeby a informační chování v prostředí centrálního portálu byly ověřeny kvalitativním průzkumem, kterého se zúčastnilo tříadvacet respondentů.

Metodika průzkumu vycházela ze známých principů Human Centered Design (HCD) určených k objevení produktů a služeb atraktivních pro uživatele. Na základě empatických rozhovorů s deseti respondenty byly vytvořeny prototypy uživatelského rozhraní centrálního portálu. V druhém kole průzkumu proběhlo testování prototypů na šesti respondentech, kteří komentovali navržené prototypy rozhraní a potvrzovali či vyvraceli informační potřeby

Pondělí	11.8.	zavřeno
Úterý	DNEB	9:00 - 18:00
Středa	13.8.	9:00 - 18:00
Čtvrtek	14.8.	9:00 - 18:00
Pátek	15.8.	9:00 - 18:00
Sobota	16.8.	9:00 - 13:00
Neděle	17.8.	zavřeno

Obr. 3 Drátěný model znázorňující zobrazení detailu knihovny v informační části portálu Knihovny.cz

Marie, 37 let
učitelka na základní škole

Rodina žije v panelákovém bytě na okraji Tábora. Marie je registrována v Městské knihovně, kde si půjčuje hlavně beletrie pro sebe a pro své děti, které jsou na základní škole. Má několik oblíbených poboček, které jsou buď v blízkosti bydliště nebo práce. Sama má ráda hlavně detektivní romány a dětem půjčuje převážně pohádky.

Obr. 4 Příklad persony čtenáře beletrie v uživatelských scénářích pro Centrální portál českých knihoven Knihovny.cz

zmíněné v rozhovorech. Na základě zpětné vazby od respondentů byly prototypy upraveny a otestovány stejným způsobem v třetím kole průzkumu na sedmi respondentech. Výsledky přinesly překvapivé zjištění, že ačkoliv má každý typ uživatele odlišné požadavky, cíle a motivace, proč portál použít, všichni upřednostňují maximálně jednoduché a přehledné rozhraní, ve kterém mohou vyhledávat a případně objednávat požadované dokumenty.

Uživatelské scénáře, které popisují jednotlivé persony a jejich průchod službou centrálního portálu, včetně komentářů jednotlivých kroků (prototypů obrazovek uživatelského rozhraní), byly podobně jako ostatní výstupy projektu publikovány na adrese <http://koncepce.knihovna.cz/>. Uživatelské scénáře byly Radou pro Centrální portál přijaty jako užitečný podklad pro další práci a bylo doporučeno se jim i nadále věnovat. Širší kvalitativní průzkum uživatelské zkušenosti s centrálním portálem bude předmětem připravovaného projektu na rok 2015, jakož i realizace informační části portálu Knihovny.cz.

Příspěvek byl ve zkrácené verzi publikován ve sborníku Knihovny současnosti 2014.

Použitá literatura

BARTL, Tomáš. *Uživatelské scénáře pro Centrální portál českých knihoven*. Praha: Direct People, s.r.o., 2014. 26 s. Dostupný z: <http://koncepce.knihovna.cz/uzivatelske-scenare-pro-centralni-portal-ceskych-knihoven/>.

Centrální portál českých knihoven Knihovny.cz [videospot]. Režie Klára Marešová. Praha: Punk Film, s.r.o.; Ultrafun, o.s., 2013. Délka 1:20 min. Dostupný z: <https://www.youtube.com/watch?v=THBjzVTDQWA>.

ČESKO. MINISTERSTVO KULTURY. *Koncepce rozvoje knihoven ČR na léta 2011–2015 včetně internetizace knihoven: knihovny pro EVROPU 2020* [online]. Praha: Ministerstvo kultury České republiky, 2012 [cit. 2014-06-23]. Dostupný z: http://www.mkcr.cz/assets/literatura-a-knihovny/Koncepce_rozvoje_knihoven_2011-2015.pdf.

HEJDUK, Marek, ed. *Trendy českého knihovnictví: cíle pro rok 2015 a jak jich dosáhnout*. 1. vyd. Praha: Městská knihovna v Praze, 2013. 12 s. Dostupné ke stažení ve formátu PDF (též v anglickém jazyce) z <http://koncepce.knihovna.cz/ke-stazeni/>.

Knihovny pod jednou střechou: Knihovny.cz [leták]. Grafická úprava Anna Issa Šotolová. Praha: Imagery, 2013, 4 s. Dostupný ke stažení ve formátu PDF z <http://koncepce.knihovna.cz/ke-stazeni/>.

LONSKÁ, Pavlína. *Adresář knihoven: příprava adresáře knihoven na informačním portálu Knihovny.cz* [online prezentace]. Prezentace pro 23. jednání Sdružení knihoven (SDRUK) – sekce pro regionální funkce. Praha: Knihovnický institut Národní knihovny ČR, 12. 5. 2014. Dostupný z: <https://prezi.com/kgolkt09mm8z/adresar-knihoven/>.

Otevříme novou kapitolu knihovnictví [leták]. Grafická úprava Anna Issa Šotolová. Praha: Imagery, 2013, 2 s. Dostupný ke stažení ve formátu PDF z <http://koncepce.knihovna.cz/ke-stazeni/>.

Otevříme novou kapitolu knihovnictví [videospot]. Režie Jiří Beránek. Praha: Punk Film, s.r.o., 2013. Délka 1:22 min. Dostupný ke zhlédnutí z <https://www.youtube.com/watch?v=un1Fk2jvSHE>.

RICHTER, Vít. *Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2004 až 2010. Národní knihovna: knihovnická revue* [online]. 2004, roč. 15, č. 3, s. 123-151. ISSN 1214-0678. Dostupný také z: <http://knihovna.nkp.cz/nkk0403/0403123.html>.

SLÁDEK, Martin a Marek JONÁK. *Funkční analýza webových stránek www.knihovny.cz* [online]. Praha: NETERNITY GROUP, spol. s r.o., 2014. 43 s. Dostupný z: <http://koncepce.knihovna.cz/funkcni-analyza-jako-zaklad-webu/>.

Mgr. Pavlína Lonská

pavlina.lonska@mlp.cz

(Městská knihovna v Praze)

38. medzinárodné informatické sympózium

14. – 17. apríl 2015
Kongresové centrum SAV – Academia,
Stará Lesná, Vysoké Tatry

Tramvají až do knihovny? Ano, v Brně je to možné...

V srpnu minulého roku si Knihovna Jiřího Mahena v Brně převzala na světové knihovnické konferenci v Lyonu cenu za 1. místo v marketingové soutěži IFLA International Marketing Award za svůj projekt Knihovna v tramvaji – Tramvají do knihovny a obstála tak v konkurenci více než třiceti knihoven z celého světa. Ocenění na mezinárodním poli nás utvrdilo v tom, že vyvázet knihovnu a literaturu do ulic města tak, aby se stala součástí každodenního života jeho obyvatel, byl dobrý nápad a je třeba jej i nadále rozvíjet. Vráťme se však nyní na začátek roku 2013, kdy marketingová kampaň vznikala, a představme si, jak se tento projekt zrodil a co přináší knihovně i obyvatelům města Brna.

V lednu 2013 rozhodlo vedení knihovny, že část finančních prostředků získaných v rámci ocenění Knihovna roku 2012 investujeme do vytvoření reklamní čtenářské tramvaje. Zároveň se v té době podařilo vstoupit do jednání s hlavním partnerem této kampaně Dopravním podnikem města Brna, který byl v osobě generálního ředitele Miloše Havránka tomuto projektu od začátku velmi nakloněn. Následně jsme uzavřeli smlouvu o spolupráci, která byla a je pro nás natolik výhodná, že nám umožňuje provozovat tuto tramvaj již druhým rokem. Následovalo hledání dodavatele a partnera, který vytvoří grafický návrh exteriéru i interiéru tramvaje a zrealizuje následné polepení. Tím se nakonec stala společnost Kangaroo group, která i v současné době patří k významným partnerům knihovny v rámci implementace nového vizuálního stylu.

Koncept celé kampaně vytvořil marketingový tým uvnitř knihovny a je tvořen tak, aby nebyl ojedinělým krátkodobým produktem, ale nesl potenciál pro řadu budoucích modifikací. Z každodenního rytmu života vychází i vlastní pojetí tramvaje. V něm jsme kladli důraz na neotřelý vzhled, který zajme na první pohled. Hlavní myšlenkou grafického návrhu jsou neusporejší letící písmena, která se skládají do myšlenek uložených v knihách. Knihy tvoří nejvýznamnější grafický prvek, je zde znázorněno 100 nejpůjčovanějších knih (seznam aktuální v době přípravy realizace), jejichž skladba odráží vkus čtenářů či inspiruje k četbě zajímavých titulů. Uvnitř tramvaje je první dojem promyšleně rozvíjen. Interiér je tematicky dělen dle cílových skupin a informace jsou rozmištěny ve vazbě na obvyklý způsob využívání tramvaje.

V přední části tramvaje, kde jsou místa pro hendikepované a také zde obvykle nastupují senioři, je „oddělení knihovny“ právě pro ně. V prostoru pro kočárky je „oddělení pro děti“ s maskotem knihovny pro dětské čtenáře opičkou Rozárkou. Informační texty, tipy knihovníků i úryvky z knih jsou tematicky rozlišeny také pro dospělé čtenáře či milovníky hudby. Interiér tramvaje je několikrát do roka obměnován tak, aby přinášel pro cestující stále nové podněty.

V březnu 2013 byla tramvaj do ulic Brna vypravena slavnostním křtem za účasti představitelů knihovny, významných osobností veřejného života a zastupitelů města, zástupců brněnských kulturních institucí a zájemců z řad veřejnosti a velké pozornosti médií. Při křtu mohli s sebou účastníci přinést knihu jako symbolickou jízdenku, která pak obohatila fondy knihovny.

Čtenářská tramvaj je nasazována na pravidelnou linku cca čtyřikrát týdně. Primární cílovou skupinou jsou běžní cestující brněnské MHD, tzn. občané města Brna všech sociálních a věkových skupin, návštěvníci Brna, cizinci (např. zahraniční studenti) a osoby dojízdějící za prací, neboť Brno je druhé největší město v ČR se širokou sítí základní, středních i vysokých škol, pracovními příležitostmi, čilým cestovním ruchem

i partnerskými vazbami s dalšími evropskými městy. Oslovit kampaní chceme veřejnost, která dosud knihovnu nevyužívá, přiblížit ji celé portfolio služeb a představit knihovnu jako instituci otevřenou a snadno dostupnou pro každého. Dále se jedná o klienty, kteří jsou již našimi čtenáři, ale uvítají zajímavé informace i mimo knihovnu. Nezanedbatelnou roli hraje i prezentace podílu knihovny na budování celkové pozitivní tváře města. Vzhledem k tradici a využívání tohoto typu dopravy (denně se přepraví až 1 mil. osob, což znamená cca 1 000 cestujících/tramvaj) je míra zasažení cílových skupin vysoká, stejně tak i její územní dosah (možnost kontaktu a informovanosti i v odlehlejších částech města včetně sociálně vyloučených lokalit).

Kromě běžného provozu jsou v průběhu roku realizovány různé čtenářské kampaně. Jednou z nich je akce Knižní revizor – v určených dnech „revizor“ odměňuje cestující, kteří si čtou, drobnými dárkami. Tuto aktivitu realizujeme za přispění studentů a dobrovolníků z řad veřejnosti. Neméně zajímavou aktivitou, kterou jsme v naší tramvaji zrealizovali, bylo umístění QR kódů v interiéru odkazujících na volně dostupné e-knihy, které si cestující mohou stáhnout do svých mobilních zařízení. Čtenářská tramvaj byla rovněž využita při mezinárodním setkání v rámci partnerských měst Brno – Stuttgart (duben 2014), kdy u odstavené tramvaje v centru města probíhal kulturní program pro náhodné kolemjdoucí i pro pozvanou delegaci. Uskutečnilo se v ní i autorské čtení Pavla Tomeše v rámci Noci literatury (červen 2014) či v podobě netradiční jízdy byla využita jako odměna pro děti, které se zúčastnily Noci s Andersenem (květen 2014). Již na začátku této kampaně jsme uvažovali o umístění opravdových knih do interiéru vozu. Dlouhou dobu tato aktivita narážela na bezpečnostní podmínky, které je nutné v rámci veřejné dopravy dodržet. Nakonec se to po dlouhých jednáních podařilo a na začátku listopadu 2014 vyjela do ulic města naše čtenářská tramvaj s „živými“ knihami. Ty jsou zde umístěny v drátěných kapsách především v prostřední části vozu a cestující si je mohou přečíst nejen během jízdy, ale je možné si je odnést domů nebo věnovat někomu jinému. Zároveň může veřejnost knihu do speciálních kapes přinášet a tak obdarovat ostatní cestující.

Důležitou součástí projektu čtenářské tramvaje je její přesah do celkového vizuálního stylu knihovny. Vytvořené grafické prvky se postupně objevují na jednotlivých propagačních ma-

teriálech – tiskoviny, placky, magnetky, hrníčky, bloky a jsou využity v interiérech a exteriérech jednotlivých provozů, tak aby byla knihovna snadno čitelná a identifikovatelná.

Čtenářská tramvaj jako alternativní a efektivní způsob propagace naší činnosti znamenala vysokou finanční investici, a to v období sníženého rozpočtu na provoz knihovny ze strany zřizovatele – statutárního města Brna.

Za grafický návrh a polep tramvaje bylo celkem uhraneto cca 3 500 EUR. Tuto investici nám částečně umožnil, jak již bylo uvedeno v úvodu, finanční příspěvek plynoucí ze získané ceny Knihovny roku 2012 za významný počin v oblasti poskytování veřejných knihovnických a informačních služeb, zbylé finanční prostředky byly uhraneny z rozpočtu knihovny. Na implementaci nového vizuálu a propagaci knihovny vynaložila knihovna v roce 2013 cca 6 000 EUR. I v letech 2014 a 2015 se podařilo vyčlenit v rámci rozpočtu prostředky na financování propagačních aktivit v obdobné výši. Část finančních prostředků se do rozpočtu vrací zpět díky tvorbě vlastních propagačních předmětů, kdy je část použita na propagaci knihovny a část na prodej.

Věříme, že finance a úsilí vložené do budování značky Knihovny Jiřího Mahena v Brně přináší své ovoce a knihovna je vnímána jako moderní a otevřená instituce, která obstojí v konkurenci dalších forem získávání informací, pestrých možností kulturního využití i dynamiky digitální komunikace, které dnešní svět nabízí.

Bc. Jana Kuncová Mgr. Edita Vališová

public@kjm.cz

redaktor@kjm.cz

(Knihovna Jiřího Mahena v Brně)

Nový zákon o knižniciach schválený

Dňa 7. 1. 2015 bol schválený nový zákon o knižniciach.

Viac o novom zákone uvedieme v prvom tohtoročnom čísle časopisu **IT/lib**.

Od inkunábul až po elektronické knihy

Ponuka digitálnych dokumentov a služieb

Mestskej knižnice v Norimbergu

Prednáška Elisabeth Sträterovej prezentovala ponuku digitálnych dokumentov veľkej mestskej knižnice v Norimbergu, a to od inkunábul až po elektronické knihy. Názov prednášky vystihuje rozmanitosť ponuky tejto mestskej knižnice.

Trochu všeobecných informácií

Mestská knižnica Norimberg je jednou z najväčších verejných knižník v Nemecku. Mesto Norimberg má 500 000 obyvateľov, je približne také veľké ako Bratislava. Nachádza sa tu nová ústredná mestská knižnica, ktorá bola otvorená asi pred rokom a pol. V jej sieti pracuje 6 obvodných knižník, 4 školské a 2 putovné knižník.

Bežnú ponuku dokumentov a služieb dopĺňa veľká hudobná knižnica, druhá najväčšia v Bavorsku. Ďalšou zaujímavosťou je, že knižnica vlastní aj rozsiahle historické fondy, 400 000 kníh, ktoré nie sú voľne prístupné. Knižnica v Norimbergu sa považuje za jednu z **najstarších verejných knižník** v nemeckom jazykovom priestore.

Ako všetky verejné knižník, aj ona ponúka nízkoprahový prístup k vedomostiam. A veľmi podstatné je aj to, že sa knižnica stala miestom stretávania sa pre všetky generácie a skupiny obyvateľstva.

Knižnica disponuje aktuálnou ponukou médií, dôležité však je kompetentné poradenstvo knižničných pracovníkov, ktorí sú vždy ochotní pomôcť.

Z hľadiska marketingových aspektov sa knižnica sústredí na svoj **kommunikáčny koncept**, koncept rozvoja značky, ktorú tvoria tri zložky: **inovácie pre budúcnosť, tradícia a služby**. Knižnica prispôsobuje svoju ponuku služieb kultúrnym a spoločenským zmenám, ako aj narastajúcej digitalizácii. Pestuje všeestrannú spoluprácu so školami, ako aj inými inštitúciami a úradmi v Norimbergu. Zvláštnosťou Mestskej knižnice Norimberg je, že sa zlúčila s Ľudovou vysokou školou, a tak pomohla vybudovať **Vzdelávací kampus Norimberg (Bildungscampus Nürnberg)**. Ide tu o rozsiahlu ponuku vzdelávania a kurzov zameraných na rôzne témy, napríklad jazykové vyučovanie, alebo aj témy orientované na oblasť zdravotníctva a iné. Vo Vzdelávacom kampuse Norimberg sa nachádza seminárna budova, centrum ďalšieho vzdelávania, ako aj správa celého kampusu. K zvyšovaniu návštevnosti prispieva aj veľké kino s 21 kinosálami. Je to jedno z najväčších komunálnych kín v Európe. Veľa zákazníkov a návštevníkov kina sa automaticky oboznamuje aj s ponukou knižnice.

Vo fonde má knižnica približne milión médií, z toho asi 400 000 v skladoch. Tieto údaje sa vzťahujú na rok 2013, ročne sú zaznamenané 2 milióny výpožičiek. Nie je to veľa, čo sa týka obratu vo verejnej knižnici. No na čo je knižnica naozaj hrdá, je údaj, že od otvorenia novej budovy získala 23 000 novoprihlásených používateľov v celkovom knižničnom systéme. Aktívnych používateľov je 62 600 a v minulom roku zaznamenala knižnica skoro milión návštevníkov. Tým sa Mestská knižnica stala najviac navštevovanou kul-

túrnou inštitúciou v Norimbergu, dokonca navštevovanejšou ako všetky norimberské múzeá.

Koncepcia značky

Ked' sa otvárala nová ústredná knižnica, bolo veľmi dôležité, aby sa vypracovala komunikačná koncepcia, s ktorou môže inštitúcia vystupovať navonok. Pri vývoji koncepcie značky sa prihliadal na známe symboly mesta Norimberg. Jadro značky je rozdelené do troch políčok. Norimberg je veľkomesto, ktoré poskytuje vysokú kvalitu života a má tiež nezameniteľné dejiny. Tretiu časť tvoria inovácie a duch budúcnosti.

Tieto tri mestské atribúty sa knižnica pokúsila preniesť aj na seba. Aj knižnica má teda svoje políčko pre **tradície**, políčko pre **inovácie a budúcnosť** a jedno políčko pre **služby**. Čo sa skrýva za jednotlivými políčkami?

Tradície sú pre knižnicu dôležité. Ide o najstaršiu knižnicu v nemeckom jazykovom priestore s mnohými starými exemplárm, ktoré sú zdigitalizované. K dispozícii máme aj veľkú hudobnú knižnicu, už tradične kvalitnú ponuku médií a podporujeme vedu a výskumu práve cez tieto fondy starých tlačí.

Pre Norimberg je príznačná a už skutočne tradičná, **interkulturná knižničná práca** – knižničné ponuky dokumentov pre migrantov sprístupňuje knižnica už od 80. rokov 20. storočia.

Čo sa týka atribútu služba – odkedy je vybudovaná nová ústredná knižnica, používateelia majú možnosť vrátiť médiá 24 hodín denne aj mimo výpožičných hodín.

Otváracie hodiny pre verejnosť sa rozšírili z 31 na 45 hodín. Tým, že sa spojili tri bývalé knižnice, mohli sa služby rozšíriť bez toho, aby vznikli personálne problémy a aby sa museli prijímať noví zamestnanci.

Aktivity zamerané na podporu čítania vyústili do ponúk pre školy – knižnica im poskytuje vybrané tematicky spracované kolekcie dokumentov, v čoraz väčšom rozsahu však propagujeme aj digitálne médiá.

Používateľom sú v knižnici k dispozícii počítače s rôznymi aplikáciami, webová stránka poskytuje viaceré služby, ako je integrovaný online katalóg alebo výpožičky na diaľku. To všetko patrí k servisu. V budúcnosti chce knižnica špecifikovať svoje ponuky v zmysle atribútu inovácií a ducha budúcnosti.

Prvým koncepcným krokom novej knižnice bolo rozhodnutie o jej zlúčení s Ľudovou vysokou školou a vybudovanie Vzdelávacieho kampusu Norimberg. V novej ústrednej knižnici sa vybudovalo Centrum vzdelávania. Otvorila sa nová **knižnica pre mládež** s ponukou médií, ktorá je orientovaná na voľný čas, poskytuje sa prístup k internetu, práca s počítačmi, hračie konzoly, wifi a podobne. Táto knižnica pre mládež sa orientuje výhradne na trávenie voľného času, nie na podporu vyučovania v školách. Snahou je ponúknut' nové formáty, viac kolektívnych ako individuálnych podujatí.

V knižnici sa používa inovatívna technológia, napr. ID technológia na zaregistrovanie médií a od roku 2013 je k dispozícii služba elektronických výpožičiek, tzv. Onleihe. Inovatívna

technika sa však nevyužíva len pri knižničnej práci. Inovácie sa vo veľkej mieri využili v celej technickej infraštrukture budov a priestorov, či už ide o vzduchotechniku, celú energetickú problematiku, čo súvisí s ochranou predovšetkým starých vzácných dokumentov.

Knižnica po znovuotvorení v roku 2013 zaviedla v Nemecku jedinečný **model poplatkov**: nevyberajú sa už ročné poplatky od používateľov, ale existujú len poplatky za jednotlivé služby, za predĺženie výpožičiek alebo poplatky za omeškanie.

V celej budove je k dispozícii bezdrôtová lokálna sieť. Knižnica pre mládež má zriadenú facebookovú stránku, ktorú čitatelia veľmi dobre využívajú, a inovatívne sú aj blogy určené pre Vzdelávací kampus.

Aké strategické ciele sleduje knižnica ponukou digitálnych dokumentov?

Ide predovšetkým o rozvoj Mestskej knižnice a Ľudovej vysokej školy do budúcnosti. Inovatívne služby podporujú získanie nových cieľových skupín, napríklad z generácie 20+, ďalej viac expertov z rôznych odborov, študentov.

Vzdelávací kampus pripravuje rozsiahlu koncepciu e-learningu, ktorá by mala byť dokončená v tomto roku. Do roku 2019 by knižnica chcela 15 % zo ponuky vzdelávacích programov poskytovať digitálnej formou. Tým samozrejme chceme rozšíriť aj poradenstvo zamerané za získavanie a upevňovanie zručností a kompetencií pre prácu s digitálnymi dokumentmi.

Cieľom Mestskej knižnice je, aby ponuka kvantitatívne postačovala, ale prodovšetkým bola kvalitná a aktuálna. Naďalej budeme rozvíjať službu elektronických výpožičiek – onliehe. Fyzické médiá však budú stále tvoriť základnú ponuku v knižniach.

Program Onilo

Program „Onilo“ je databáza digitálnych a animovaných obrázkových kníh, ktoré možno využívať počas vyučovania v triedach. Tzv. „boardstories“ sú rôzne animované príbehy, ktoré možno flexibilne využívať: príbeh alebo rozprávkou si možno prečítať, potom ukázať len obrázky, je možné napr. vypnúť zvuk, vyvolať len čiastkové alebo úplné verzie a tak pracovať s daným príbehom. Namiesto výlučnej práce s **tex-tom** ide o **multimediálnu** prácu s dokumentami. Pri výklade pre žiakov sa pracuje s tzv. funkciou poznámok. Výhodou programu „Onilo“ je prepojenie školského a domáceho učenia sa. V škole si žiaci prečítajú príbeh a dostanú prístupový kód, prostredníctvom ktorého sa môžu doma prihlásiť a dohrať hru, dopísat úlohy, ktoré vyplývajú z daného príbehu. Veľmi pozitívne je prijímaný fakt, že do tejto ponuky možno zapojiť aj rodičov.

Pre učiteľov ponúka knižnica sprievodné vzdelávacie materiály, poskytuje rôzne modely licencí na využívanie tohto programu. Program umožňuje rozprávky alebo príbehy sledovať nielen v nemčine, ale aj v angličtine a turečtine. V podstate je to veľmi efektívny nástroj na podporu čítania.

Aplikáciu digitálnych médií považuje knižnica za veľké uľahčenie práce. Vďaka rôznym animáciám a interaktívnym prvkom dokáže oveľa lepšie upútať pozornosť detí a žiakov. Deti majú menej problémov s digitálnymi médiami ako učiteľ. A práve aplikácia „Onilo“ sa považuje za vhodnú na dlhodobú spoluprácu so školami. Pozitívne odozvy sú aj zo strany rodičov a novinkou nie je ani to, že deti skôr siahnu po digitálnom médiu alebo po e-knihe ako rodičia alebo učiteľia.

Ďalším dôležitým pracoviskom, ktoré podporuje ponuku digitálnych médií je **Centrum učenia sa**. Jeho úlohou je sprostredkovanie študijnej, informačnej a mediálnej zručnosti v modulárnom kurze. Ponúkajú sa tu napríklad špeciálne tréningy pre triedy. Dôležité v tomto prípade je to, že ide o miemoškolské vzdelávanie, ktoré sa deje populudní hlavne pre žiakov, ale samozrejme aj pre iných používateľov. Toto centrum možno rýchlo prebudovať na prednáškovú sálu, možno ju využiť na učenie sa v skupine, ale aj na individuálnu výučbu. V centre možno za poplatok využiť aj osobitný fond a individuálne poradenstvo. V spolupráci s Ľudovou vysokou školu pripravila knižnica tzv. školenie pre poradcov, ktorí pomáhajú pri rôznych formách učenia sa, ponúkajú špeciálne poznatky a metódy na sprostredkovanie učenia. Nie menej významné sú aj formy ďalšieho vzdelávania vlastných zamestnancov v záujme skvalitňovania ponúkaných služieb. Na prezentáciu jednotlivých modulov vzdelávania sme vyuvinuli vlastný program pre dotykovú obrazovku – interaktívny multimedialný touchscreen.

Elektronické výpožičky

Túto službu v Nemecku poskytuje pre verejné knižnice firma „Divibib“. Prostredníctvom elektronickej výpožičky, teda cez webové stránky verejných knižník, si klienti týchto knižníc môžu stiahnuť médiá. Norimberská knižnica začala túto službu poskytovať relativne neskoro, až od 1. marca 2013, iné knižnice ju už poskytujú niekoľko rokov. Výhodou pre norimberskú knižnicu v tomto prípade bolo, že mohla prebrať skúsenosti z iných knižníc. Začali sme s fondom 3 800 médií, ktorý medzičasom vzrástol dvojnásobne. Tento fond sa veľmi dobre využíva, v roku 2013 zaznamenala knižnica už skoro 35 000 výpožičiek. Využitie jednotlivých typov dokumentov je rôzne. E-knihy, e-noviny a magazíny sa využívajú veľmi dobre, ale audioknihy a videá slabšie – celkovo túto ponuku využíva 22 % aktívnych používateľov. Je to číslo, ktoré knižnicu teší, pretože má stúpajúcu tendenciu. Celkový rozpočet knižnice na službu elektronických výpožičiek v minulom roku bol 80 000 EUR. Z toho sú financované nielen licencie alebo nákup médií, ale aj infraštruktúra, softvér. Cieľom knižnice je v budúcnosti dať na nákup e-dokumentov 10 % z celkového rozpočtu. Plánovaná je tiež integrácia e-titulov do katalógu knižnice. Takže klient nech hľadá čokoľvek, nájde to všetko v jednom katalógu.

Kedže e-tituly sú dosť drahé, knižnica sa snaží sponzora. Stala sa ním firma, ktorá je poskytovateľom softvérových služieb pre kancelársku komunikáciu v Norimbergu. Za to knižnica na svoju webovú stránku uviedla logo sponzorskej firmy, čím ju propaguje, a navyše zamestnancom sponzorskej firmy umožnila, aby sa stali členmi knižnice bez toho, aby museli

osobne príst. Stačilo len, aby poslali svoje osobné údaje, a knižnica im zaslala knižničný preukaz a podmienky užívania.

Digitalizácia historických fondov

Historické fondy začala knižnica digitalizovať na fotografickom pracovisku, ktoré vybudovala vďaka sponzorským darom. Išlo vlastne o uchovanie asi 5 000 historických kníh formou uloženia na mikrofilmy. Až do dnešných dní sa z nich vyhotovujú reprodukované predlohy pre používateľov z oblasti vedy a výskumu.

Knižnica sa tiež zúčastnila na projekte VD17, ktorý realizovali vedecké knižnice. Ide o zoznam tlačí 17. storočia, ktoré boli vydané v nemeckom jazykovom priestore. Norimberská mestská knižnica sa ako jediná mestská knižnica v Nemecku zúčastnila tohto projektu a všetky dokumenty z uvedeného obdobia má v digitalizovanej forme.

Zdigitalizovali sa aj staré lístkové katalógy. V prípade lístkových katalógov ide o najstaršie fondy z obdobia rokov 1500 až do 1973, celkovo 500 000 zdigitalizovaných dokumentov. Ku každému katalogizačnému lístku sa vytvoril obraz.

Novinkou je, že klienti si môžu cez webovú stránku objednať elektronický časopis. Na webovej stránke sú k dispozícii rôzne databanky.

Výnimocným projektom je tzv. digitalizačný projekt domáčich kníh **12. bratstiev** (Bruderschaften). Ide tu o úplnú digitalizáciu piatich zväzkov rukopisov so zobrazeniami remeselníkov 15. – 19. storočia. Sama knižnica by to nezvládla, pretože na to bola potrebná technická a personálna infraštruktúra, ktorú nemá. Aj tu bolo potrebné hľadať partnerov. Jedným z dôležitých partnerov sa stalo Nemecké národné múzeum v Norimbergu. Okrem toho bol projekt tiež podporený Nemeckou výskumnou spoločnosťou. Zdigitalizovalo sa 1 700 strán, vrátane väzieb, zrkadiel a predsádzok, na ktorých je viac ako 1 000 vyobrazení remeselníkov, tzv. bratov. Rešeršovať je možné vo voľnom teste, ale možno aj špecificky vyhľadávať.

V digitalizácii starých fondov chce knižnica pokračovať. Našou ambíciou je získanie výkonných scannerov. Mestská knižnica má snahu byť aj v budúnosti tým najvýznamnejším centrálnym miestom v Norimbergu na uchovávanie, poskytovanie a sprostredkovanie médií, informácií pre všetky skupiny obyvateľstva, pre všetky vekové kategórie. Knižnica sa tak stáva oblúbeným nekomerčným miestom s vysokou kvalitou pobytu.

Webová stránka Mestskej knižnice v Norimbergu:
<http://www.nuernberg.de/internet/stadtbibliothek/>

Elisabeth Sträter

(Mestská knižnica v Norimbergu) ■

Nemeckú prednášku **Elisabeth Sträterovej** pod názvom **Von der Inkunabel bis zum eBook: Digitale Medienangebote in der Stadtbibliothek Nürnberg**, ktorá odznela dňa 6. 5. 2014 v Univerzitnej knižnici v Bratislave, preložila so súhlasom autorky Monika Zacharová.

Premiéra výstavy VEDA V KNIHE

Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR) pripravilo 1. ročník výstavy vedeckej a odbornej literatúry **VEDA V KNIHE**, ktorá sa konala od 21.10. do 24. 10. 2014 vo výstavnej miestnosti CVTI SR.

Výstava prezentovala zahraničnú literatúru zameranú predovšetkým na oblasti vedy, výskumu a vývoja od troch rôznych distribútorov, ktorí ešte v CVTI SR nevystavovali. Konkrétnie ARCHBOOKS, MEGABOOKS a UNIKNIHY.

Výstava bola určená predovšetkým pre vedeckú, akademickú, výskumnú i pedagogickú komunitu, ale aj pre pracovníkov vedeckých a akademických knižníc, doktorandov a študentov vysokých škôl.

Výstava má ambíciu stať sa tradíciou, aby sa minimálne raz do roka pripravia prehliadka najnovšej zahraničnej vedeckej a odbornej literatúry, korešpondujúcej s prioritnými tématami výskumu a vývoja na Slovensku a v súvise a potrebami medzinárodných a národných projektov riešených v CVTI SR.

Mgr. Eva Vašková

eva.vaskova@cvtisr.sk
 (CVTI SR)

Mladí knihovníci zorganizovali 1. knihovnícky barcamp na Slovensku

V priestoroch Univerzitnej knižnice v Bratislave sa 1. októbra 2014 konal 1. knihovnícky barcamp. Za jeho zrodom stojí skupina mladých knihovníkov z Bratislavы – Andrea Hrčkóvá, Lenka Čechvalová, Marta Dušková, Michal Sliacký, Tomáš Fiala a dve kreatívne duše – Katarína Kajková a Katarína Bužová. Nápad zorganizovať barcamp vznikol, ako inak, v krčme. Ide o nový typ podujatia, známy tiež pod názvom nekonferencia (barcamp). Typickým znakom každého barcampu je fakt, že program tvoria samotní účastníci, teda ktoľvek a odkiaľkoľvek sa môže prihlásiť s príspevkom a prezentovať ostatný svoju prácu, projekt alebo iný zámer.

Hlavným cieľom barcampu bolo prilákať na tento typ podujatia práve mladých knihovníkov do 40 rokov. Vieme, že pracujú v knižničiach, no navzájom sa nepoznáme. Preto bol knihovnícky barcamp ideálnou príležitosťou spoznať sa a neformálne diskutovať.

Celé podujatie sme pripravovali v duchu FRIKULÍN (free-cool-in), a preto sa naši účastníci mohli tešiť aj na niekoľko netradičných prvkov ako krst barcampu, baterková diskusia či tombola absurdít. Krstnými rodičmi barcampu boli paní Anna

Faková a pán Alojz Androvič, ktorých si veľmi vážime nielen za ich prácu, ale najmä za ich mladého knihovníckeho ducha. Ako najlepšie pokrstiť nový typ knihovníckeho podujatia? Šampanský? Lupeňmi ruží? Ale kdežе! Krstili sme sadením starej knížky a rastúcich ceruziek, z ktorých vyrastú voňavé bylinky.

Potešilo nás množstvo prihlásených príspevkov do programu. Tematicky boli prezentácie zamerané veľmi rôznorodo – od moderných aplikácií cez historické tlače až po malé vajnorské knižnice. Súčasťou programu bol aj workshop o sociálnej sieti LinkedIn. Všetky prezentácie nájdete na www.knihovnickýbarcamp.sk, rovnako aj fotogalériu z celého podujatia.

Počas baterkovej diskusie sme prebrali (s úsmevom i vážne) mnohé zaujímavé témy ako knihovnícka láska, bezdomovci a zvieratá v knižnici, či problematiku nedostatku mužov a finančných prostriedkov v knižničiach.

Tombola absurdít obdarila účastníkov, ktorí s nami vydržali až do neskorých večerných hodín, kedže barcamp sa konal

Registrácia účastníkov

Z programu barcampu

Krst 1. knihovníckeho barcampu

Neformálne diskusie mladých knihovníkov

Organizačný tím 1. knihovníckeho barcampu

v podvečerných hodinách (17.00 – 23.00). Zavŕšením podujatia bola afterparty v Modrej študovni Univerzitnej knižnice v Bratislave, kde sme dopili a dojedli všetky dobroty, ktoré sme pripravili, a zároveň sme mohli neformálne prediskutovať všetko, čo sme chceli.

Veríme, že 1. knihovnícky barcamp bol úspešným podujatím, ktoré si našlo na Slovensku svoje pevné miesto. Stretli sme sa s prevažne pozitívnymi reakciami účastníkov a preto vám už teraz môžeme slúbiť, že sa môžete tešíť o rok na 2. knihovnícky barcamp!

<http://www.knihovnickýbarcamp.sk/>

Za organizačný tím:

Mgr. Marta Dušková

marta.duskova@cvtisr.sk

(Centrum vedecko-technických informácií SR)

Prvého slovenského knihovníckeho barcampu sa zúčastnila aj naša redakcia. Uvažovali sme, akým netradičným spôsobom sa predstaviť publiku na takejto premiére. Napokon sme využili modro-bielu kombináciu našich „ITlib-ov“ a stavili sme námornícku tematiku, do ktorej nám vhodne zapadli aj slová známej slovenskej pesničky.

Na barcampe bol teda **ITlib – Lod’, ktorá sa neplaví do neznáma**. Priblížili sme kúsok z histórie časopisu, zoznámili sme potenciálnych adeptov „na nalodenie sa“, s aktuálnou situáciou „na lodi“ a prezradili niečo z plánov do budúcnosti.

Práve v tejto chvíli **KNIHOVNÍCKY BARCAMP** sa na nás díva,
stále nás, stále nás knihovníci čítajú.
Všetko knihovnícke je už dávno vpísané v **ITlibe**.
naša lôd’ sa **knihovníckym morom** preplaví
Úúú... keď **AUTOROV máš, INZERENTOV máš, SUPER REDAKCIU máš:-)**

Našim
najdôležitejším
kompasom či mapou sú práve čitatelia,
autori a ich spätná väzba.
redakcia ITlib

NIP CZ – noví informační profesionálové v českých vysokoškolských knihovnách

Příspěvek se zabývá nově vznikající skupinou nových informačních profesionálů (NIP CZ) na půdě Asociace knihoven vysokých škol České republiky. Nejprve jsou shrnutý základní poznatky o vzniku a rozvoji podobných skupin v zahraničí. Následně jsou popsány hlavní aktivity a výsledky dvou průzkumů, na jejichž základě byla skupina vytvořena. V závěru je charakterizována současná podoba skupiny, její činnost a možný budoucí rozvoj.

Problematika profesního uplatnení a rozvoje absolventů patří v současné době k výrazně reflektovaným tématům i v oblasti knihovnicko-informačního sektoru, a to nejen v zahraničí [Barry, 2012; Garcia-Febo, 2012; Tretjakova, 2012; Zottera-Zubeldia, 2012], ale i v Česku [Výčitalová, 2014a]. Jedním z výstavních příkladů zaměření vysokých škol na uplatnění absolventů je např. konference *Infodays*, která se konala 5.–7. 11. 2014 v Impact Hub Praha.

Kromě knihoven, informačních institucí a vysokých škol (jak už bylo popsáno výše) se chtějí ke svému postavení a možnostem vyjádřit také sami absolventi. V různých zemích světa vznikly (a stále živelně vznikají) skupiny, které sdružují studenty, absolventy a také tzv. newcomers (nové příchozí z jiných oborů) [Mezinárodní federace, 2014a]. Skupiny vznikají buď v zázemí národních nebo jiných odborných asociací (britská *ARA Section for New Professionals*, americká *ALA Young Professionals Working Group*), nebo naprosto nezávisle na jakékoli oficiální struktuře (německá *LIS New Professionals Deutschland* nebo novozélandská *New Professionals NZ*). Skupiny existují jednak v reálné formě (členové se skutečně reálně znají a scházejí) nebo pouze ve virtuální formě (viz např. výše popsanou *LIS New Professionals Deutschland*).

Kromě národních skupin a účelových seskupení existuje i skupina působící na mezinárodní úrovni, konkrétně na půdě *International Federation of Library Associations and Institutions* (dále jen IFLA). Jedná se konkrétně o *New Professionals Special Interest Group* (dále jen NPSIG), jejíž činnost je zaštitěna *Management of Library Associations Section*. Skupina má za cíl hájit zájmy svých členů, tzn. nových informačních profesionálů na mezinárodní úrovni, poskytovat platformu pro sdílení zkušeností a dobré praxe a především propojovat nové informační profesionály na celém světě. Svoje cíle naplňuje prostřednictvím vytváření a udržování diskusních fóra na sociálních sítích, blogu či dalších online aplikacích (jejich přehled lze najít na jejich profilu na *About.me*) a také prostřednictvím pořádání reálných setkání, zejména akcí experimentálního charakteru jako např. *IFLAcamp* nebo *IFLAcampLab*. Jedno z těchto setkání konkrétně IFLAcamp, konaný 9.–10. 8. 2012 ve finské Hämmeenlinně, se stalo inspirací pro prvotní úvahy o vytvoření podobné skupiny v Česku. První pokus nabídnout koncept platformy pro absolventy, ostatní začínající knihovníky a informační pracovníky byl uskutečněn na *Knihovnickém barcampu*, jenž se uskutečnil 10. dubna 2013 v Národní technické knihovně. Autorka zde dostala příležitost představit koncept skupiny před odbornou veřejností prostřednictvím svého příspěvku *Mladí informační profesionálové v České republice* [Výčitalová, 2013a]. Příspěvek se zaměřil na základní terminologii, zhodnocení dosavadního stavu ve světě a v Česku a v neposlední řadě také na shrnutí zkušeností autorky z mezinárodního setkání IFLAcamp. V diskuzi se následně ukázala značná skepse auditoria a některé základní terminologické nedostatky. Zároveň zde bylo patrné, že založení skupiny bez zázemí asociace bylo v českých podmírkách velmi problematické, ačkoliv se ozvalo několik pozitivních hlasů z řad studentů, kterým se podobný projekt zdál průchodný či snad i užitečný.

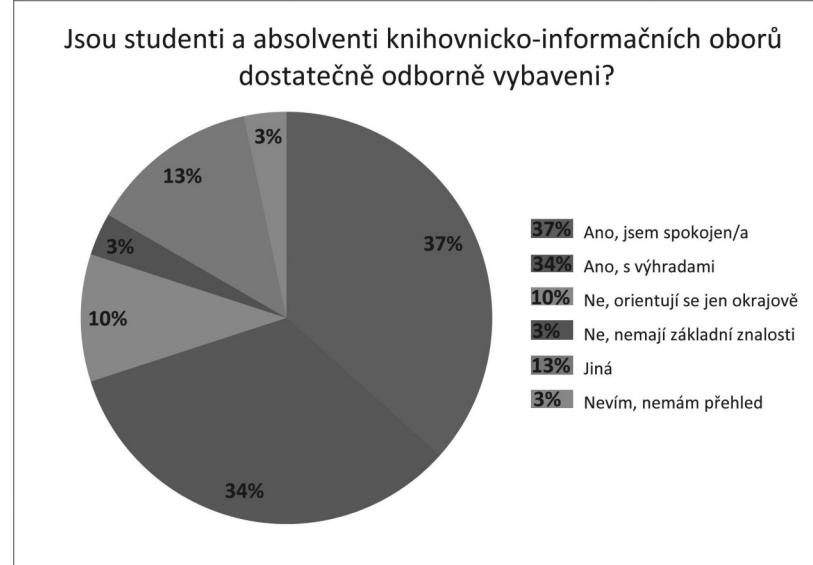
S ohledem na závěry diskuze i na kladný postoj *Asociace knihoven vysokých škol* (dále jen AKVŠ)ⁱ se autorka rozhodla prozkoumat situaci studentů a absolventů pracujících přímo v knihovnách dané asociace. Průzkum [Výčitalová, 2013b] byl proveden formou dotazníkového šetření, které se uskutečnilo 16. 8.–18. 10. 2013 ve 40 knihovnách 23 členů AKVŠⁱⁱ. Osloveni byli vedoucí pracovníci knihoven, kteří měli podat základní informace o skupině pracovně nazvané jako "noví informační profesionálové". Průzkum byl realizován prostřednictvím online aplikace *Survio*.

Termín "noví informační profesionálové" (dále jen NIP) byl vybrán v souladu s anglickou terminologií [viz např. Mezinárodní federace, 2014b]. NIP měli také představovat novou generaci knihovníků a informačních pracovníků s novými znalostmi a zkušenostmi, kteří se snaží vypořádat s problémy, s nimiž se potýkají při nástupu do práce. Předmětem výzkumu byla skupina pracovníků do 35 let, tj. převážně pracující studenti a čerství absolventi. Na dotazník odpovědělo celkem 30 respondentů, návratnost dotazníků tedy byla 75 %. Výzkum byl zaměřen na zjištění základních údajů o NIP, o jejich odborné kvalifikaci a o preferencích týkajících se vzdělávání a vztahu k národním a mezinárodním asociacím.

K nejdůležitějším zjištěním patřilo, že poměr NIP v dotazovaných knihovnách je celkem 29 %, což je nezanedbatelné procento. Patří mezi ně studenti, absolventi i příchozí z jiných oborů. Odborná kvalifikace NIP byla pro většinu zaměstnavatelů víceméně přijatelná (viz graf 1). Na druhou stranu byly ale uvedeny výhrady týkající se nedostatků v základních dovednostech jako je např. katalogizace nebo práce s elektronickými informačními zdroji. Celkem 40 % respondentů uvedlo, že je nutno investovat poměrně značné úsilí do doškolení NIP.

Jako velmi pozitivní bylo možné hodnotit vztah NIP k dalšímu vzdělávání, většina z nich by např. uvítala možnost zahraniční stáže. Velmi liknavý byl naopak postoj NIP ke členství a aktivitám v českých odborných asociacích.

Mezi možné příčiny problémů identifikovaných v rámci výzkumu patřily zejména nedostatečná komunikace s odborným školstvím, absence orientace národních a mezinárodních organizací na skupinu studentů a absolventů, nedostatečná propagace zahraničních aktivit a v neposlední řadě také nezájem NIP. Pro dané problémy bylo navrženo několik řešení – lepší komunikace mezi zaměstnavateli (knihovnami) a odborným školstvím, cílené zaměření na skupinu pracujících studentů a čerstvých absolventů a zvýšení informovanosti o možnostech v zahraničí. Na závěr příspěvku byla autorce předsedkyní AKVŠ PhDr. Martou Machytkovou nabídnuta možnost vytvořit platformu pro nové informační profesionály. Odbornými garnty této aktivity se následně staly PhDr. Hana Landová PhD. a Mgr. Sylva Řehořová.

Graf 1 Spokojenost s odbornou kvalifikací NIPⁱⁱⁱ

ⁱ Asociace knihoven vysokých škol vypsala v roce 2012 v rámci Fondu podpory zahraničních cest speciální výzvu na dotaci na výjezd na IFLAcamp, čímž vlastně spustila celý proces vzniku iniciativy NIP CZ.

ⁱⁱ V případě Masarykovy Univerzity v Brně a Vysokého učení technického v Brně byly s ohledem na organizační strukturu osloveny také fakultní a dílčí knihovny.

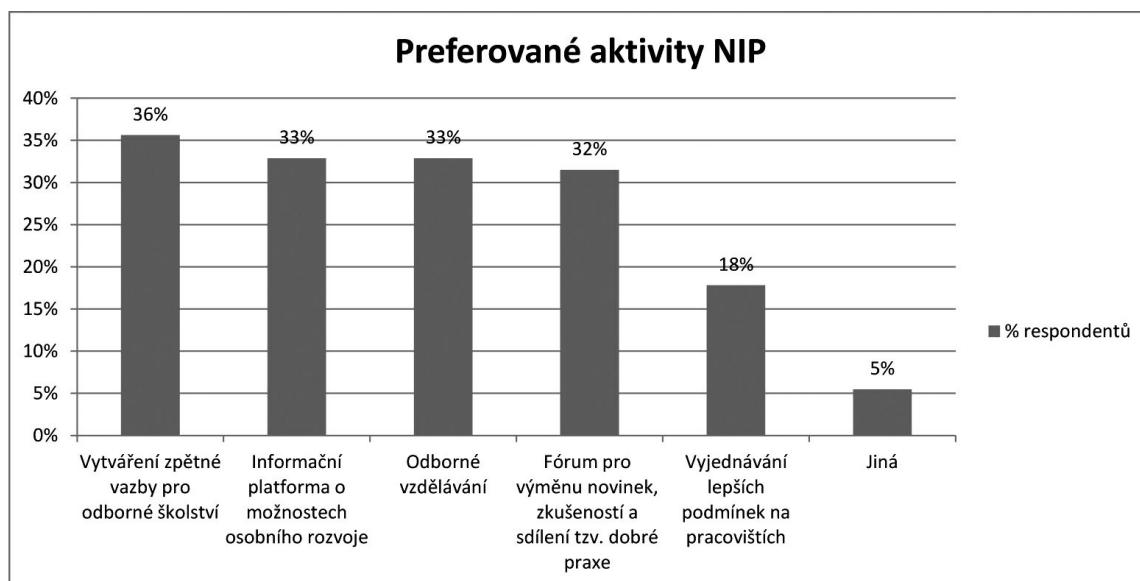
ⁱⁱⁱ Úplná otázka v průzkumu zněla: „Máte dojem, že jsou studenti a absolventi knihovnicko-informačních oborů dostačně odborně vybaveni (že zvládají zadané úkoly, orientují se v problematice)?“

Prvním reálným krokem k založení skupiny na půdě AKVŠ byl opět průzkum [Vycítalová, 2014b], jenž byl tentokrát uskutečněn mezi samotnými NIP. Dotazníkové šetření bylo realizováno prostřednictvím elektronické aplikace *Vyplňto.cz* v období od 7. 2. do 5. 5. 2014 v knihovnách členů AKVŠ mezi pracovníky do 35 let. Dotazník vyplnilo celkem 73 respondentů. Cílem průzkumu bylo zjistit kdo jsou NIP a jaké mají přednosti a nedostatky, definovat jejich vztah k dalšímu vzdělávání a odborným knihovnickým asociacím a zejména jejich ochotu se zapojit do nově vzniklé skupiny.

Skupina respondentů se sestávala převážně z čerstvých absolventů knihovnicko-informačních oborů (40 %) a zkušených knihovníků nad pět let v praxi (36 %), nezadanébatelné procento však tvořili i čerství absolventi jiných oborů (11 %). Velký podíl z dotazovaných pracoval v katalogizaci a ve výpůjčních službách, dotazník však vyplnili i vedoucí pracovníci a dokonce ředitel knihoven. Pouze 44 % z dotazovaných bylo víceméně spokojeno s knihovnickým vzděláním. Mezi nejzávažnější subjektivně vnímané nedostatky patřily katalogizační dovednosti a jiné odborné znalosti (teoretické i praktické), ICT dovednosti, time management, jazykové nedostatky aj. Mezi nejčastější subjektivně vnímané přednosti patřila především schopnost učit se novým věcem a flexibilita.

Vztah NIP k dalšímu vzdělávání se ukázal jako velmi kladný. 47 % respondentů bylo plně spokojeno s nabídkou vzdělávání, 36 % by uvítalo více příležitostí. Mezi nejoblíbenější patří běžné odborné kurzy, elearning a sebevzdělávání. NIP v nabídce kurzů chybí nejvíce kurzy zaměřené na soft skills a jazykové kurzy. Většina (58 %) dotazovaných by také uvítala možnost zahraniční stáže. Posledním významným zjištěním této části průzkumu, byl fakt, že většina NIP (90 %) není členem žádné knihovnické asociace (např. SKIP, ČIS).

Poslední část průzkumu byla zaměřena na preferenze NIP ohledně vzniku skupiny, její programové náplně a zejména na jejich ochotu se do činnosti skupiny aktivně zapojit. Celkem 44 % respondentů se ke vzniku skupiny vyjádřilo jednoznačně kladně. 22 % respondentů poskytlo na sebe kontakt, čímž potvrdili svůj reálný zájem stát se součástí této skupiny. Mezi nejvíce preferované programové aktivity patřilo vytváření zpětné vazby pro odborné školství, provozování informační platformy o možnostech osobního rozvoje v zahraničí a odborné vzdělávání (viz graf 2).

Graf 2 Preferované aktivity NIP

Založení skupiny bylo znova projednáno s předsedkyní, byl vytvořen *blog* a *profil skupiny na Facebooku*. Byli osloveni zájemci o členství, kteří následně vybrali datum a formu prvního setkání skupiny. CZ NIP Barcamp (obr. 1) se uskutečnil 3. 9. 2014 na České zemědělské univerzitě v Praze a zúčastnilo se ho celkem 21 účastníků. Bylo přihlášeno osm příspěvků, jež byly rozděleny do tří sekcí – Noví informační profesionálové, práce a/versus vzdělávání, Můj profesní život a Dobrá praxe a nové nástroje v knihovnách. První a druhý blok přinesl kromě základního seznámení se stavem řešení problematiky NIP v Česku [Vycítalová, 2014b], také silné příběhy a životní zkušenosti z pracovního života [Paulová, 2014; Bendová; 2014]. Poslední blok představil úspěšné projekty, které byly uskutečněny pod vedením nebo za účasti NIP [např. Lichancová, 2014; Hruška, 2014]. Nejúspěšnějším v rámci této kategorie i na celém Barcampu byl příspěvek Hany Janečkové věnovaný uživatelskému testování Primo [2014]. Tento příspěvek získal při závěrečné evaluaci od účastníků nejlepší výslednou známku i slovní hodnocení.

Obr. 1 Logo CZ NIP Barcamp

Po závěrečném bloku příspěvků následovalo jednání o skupině. Byl odhalován vznik skupiny i její příslušnost k AKVŠ, její název (NIP CZ) a základní programové body v podobě klíčových aktivit. Na závěr se účastníci dohodli na podobě vystoupení na konference Bibliotheca academica 2014 a také na účasti na BOBCATSSS 2014 v Brně.

Aktivita skupiny v současné době spočívá zejména ve sdílení zkušeností prostřednictvím skupiny na Facebooku a blogu. Skupina je otevřená, členem se tedy může stát i člověk z nečlenské organizace AKVŠ. Skupina působí jako mluvčí NIP v AKVŠ i mimo ní a také jako diskusní skupina a informační platforma. Členská základna se stále mění. Na poslední průzkum ohledně

zařazení do pracovních skupin odpovědělo celkem 14 aktivních členů. Buduje se struktura tří pracovních skupin založených na třech hlavních aktivitách – Dialog s oborovými školami, Komunitní funkce (sdílení zkušeností mezi NIP, aktivizace NIP všech věkových skupin), Mezinárodní spolupráce. Čtvrtá aktivita – propagace skupiny v rámci knihovnické obce – je rozdělena mezi zbyvající tři pracovní skupiny. Skupina byla oficiálně představena na konferenci Bibliotheca Academica 2014 [Jílek, 2014]. Byl položen důraz na pozitivní pojetí skupiny jako „ostrůvku pozitivní deviace“. Koncept byl účastníky veskrze kladně přijat.

Momentálně čeká NIP CZ velké množství práce při budování programu jednotlivých pracovních skupin, jež by se měly na své první jednání sejít do Vánoc 2014. Zároveň se jedná o zapojení skupiny do konkrétních úkolů pro AKVŠ. Další dílčí úkoly vyplynou z programů jednotlivých pracovních skupin. Rozjet všechny aktivity, jež si skupina zvolila, bude patrně běh na dlouhou trať s mnoha překážkami. Skupina NIP CZ ale má potenciál stát se platnou a užitečnou platformou, jež by mohla být přínosem nejen pro svojí domovskou AKVŠ, ale také pro českou knihovnickou komunitu.

Seznam použité literatury

BARRY, Tania a Loida GARCIA-FEBO, 2012. Expanding horizons – developing the next generation of international professionals. *The Australian Library Journal* [online]. Vol. 61, is. 1 [cit. 2014-11-07]. DOI:10.1080/00049670.2012.10722298. Dostupný z: <http://www.ifla.org/files/assets/hq/news/documents/expanding-horizons-alj.pdf>

BENDOVÁ, Vladimíra. Od partitur k rybářství. In: *CZ NIP Barcamp* [online]. ČZU, 3. 9. 2014 [cit. 2014-11-12]. Dostupný z: https://nipcz.files.wordpress.com/2014/08/od_partitur_k_rybc3a1c599stvc3ad.pptx

GARCIA-FEBO, Loida a Robin KEAR, 2012. New Librarians Worldwide: mapping out the future. In: *IFLA World Library and Information Congress: 78th IFLA General Conference and Assembly: 11-17 August 2012, Helsinki, Finland* [online]. IFLA, [cit. 2014-11-07]. Dostupný z: <http://conference.ifla.org/past-wlic/2012/95-febo-en.pdf>

HRUŠKA, Zdeněk, 2014. Jak jsme prováděli audit CDA. In: *CZ NIP Barcamp* [online]. ČZU, 3. 9. 2014 [cit. 2014-11-12]. Dostupný z: <https://nipcz.files.wordpress.com/2014/08/jak-jsme-provc3a1dc49bli-audit-cda.pptx>

JANEČKOVÁ, Hana, 2014. Uživatelské testování discovery systému Primo. In: *CZ NIP Barcamp* [online]. ČZU, 3. 9. 2014 [cit. 2014-11-12]. Dostupný z: <http://goo.gl/a9Bgia>

JÍLEK, Josef, VYČÍTALOVÁ, Anna a Kristýna PAULOVÁ. NIP CZ v akci. In: *Bibliotheca academica 2014* [online] AKVŠ, 14. 10. 2014 [cit. 2014-11-14]. Dostupný z: https://prezi.com/rkwoympc_a1p/ba-2014-nip-cz-v-akci/?utm_medium=ending_bar_share&utm_source=facebook

LICHANCOVÁ, Barbora. Implementace OS ILS Koha v Knihovně Policejní akademie v Praze. In: *CZ NIP Barcamp* [online]. ČZU, 3. 9. 2014 [cit. 2014-11-12]. Dostupný z: http://www.slideshare.net/BarLich/implementace-aks-koha?utm_source=slideshow02&utm_medium=ssemail&utm_campaign=share_slideshow

MEZINÁRODNÍ FEDERACE KNIHOVNICKÝCH ASOCIACÍ A INSTITUCÍ. New Professionals Special Interest Group, 2014a. New Professionals Worldwide. In: *IFLA: New Professionals Special Interest Group* [online]. Wordpress, [cit. 2014-11-07]. Dostupný z: <http://npsig.wordpress.com/new-professionals-worldwide/>

MEZINÁRODNÍ FEDERACE KNIHOVNICKÝCH ASOCIACÍ A INSTITUCÍ. New Professionals Special Interest Group, 2014b. About the New Professionals Special Interest Group. *IFLA* [online]. IFLA, last update: 9 October 2014 [cit. 2014-11-07]. Dostupný z: <http://www.ifla.org/about-new-professionals>

PAULOVÁ, Kristýna. Pracuj, aby ses učil: nepracuj pro peníze. In: *CZ NIP Barcamp* [online]. ČZU, 3. 9. 2014 [cit. 2014-11-12]. Dostupný z: <http://prezi.com/pj5us7bbshw/pracujete-pro-znalosti-ne-pro-penize/>

TRETJAKOVA, Silvija, ÜDRE, Dace a Sanita, MALĚJA, 2012. Inclusion of New Professionals in the strategy of the Library Association of Latvia. In: *IFLA World Library and Information Congress: 78th IFLA General Conference and Assembly: 11-17 August 2012, Helsinki, Finland* [online]. IFLA, [cit. 2014-11-07]. Dostupný z: <http://conference.ifla.org/past-wlic/2012/95-tretjakova-en.pdf>

VYČÍTALOVÁ, Anna, 2013a. Mladí informační profesionálové v České republice. In: *Knihovnický barcamp* [online]. Praha, NTK, [cit. 2014-11-09]. Dostupný z: <https://prezi.com/ntnqxlk7j1l9/mladi-informacni-profesionalove-v-ceske-republice/>

VYČÍTALOVÁ, Anna, 2013b. Přiležitost pro české nové informační profesionály. In: *Bibliotheca Academica 2013* [online]. AKVŠ, [cit. 2014-11-09]. Dostupný z: <http://www.akvs.cz/aktivity/ba-2013/ba2013-vycitalova.pdf>

VYČÍTALOVÁ, Anna, 2014a. Kulatý stůl nad vzděláváním knihovníků... In: *NIP CZ: Noví informační profesionálové v Česku*. Wordpress, 4 May 2014 [cit. 2014-11-07]. Dostupný z: <https://nipcz.wordpress.com/2014/05/04/kulaty-stul-na-vzdelavani-knihovniku/>

VYČÍTALOVÁ, Anna, 2014b. Mladí a nadějní: hyn se ukáže do roka a do dne .... In: *CZ NIP Barcamp* [online]. ČZU, 3. 9. 2014 [cit. 2014-11-12]. Dostupný z: <https://prezi.com/f8elfbu1qtkw/mladi-a-nadejni/>

ZOTTERA-ZUBELDIA, Maria, PERCIVAL, David a Christopher RHODES, 2012. Inspiring future leaders: empowering New Professionals in the UK. In: *IFLA World Library and Information Congress: 78th IFLA General Conference and Assembly: 11-17 August 2012, Helsinki, Finland* [online]. IFLA, [cit. 2014-11-07]. Dostupný z: <http://www.slideshare.net/npsig/inspiring-future-leaders-empowering-new-professionals-in-the-uk>

Mgr. Anna Výčitalová

avycital@uk.zcu.cz

(Univerzitní knihovna Západočeské univerzity v Plzni)

Agile Development at the Czech National Library of Technology (NTK): A Case Study in the Launch of a Robust Online Research & Communications Tool

This article discusses the utilization of agile development techniques in relation to a specific case, the planning and launch of the Czech National Library of Technology's redesigned website, created to be a robust online research and communications vehicle designed around usability and to be fully mobile-compatible from the outset.

Design

As a case study, the article provides an overview of the theoretical concept of agile development and then shows the application of theory to practice in a specific example, NTK's new website designed and launched within a one-year period (March 2013 to February 2014).

Findings

Project management methods commonly used in the commercial world can be applied to academic library software development, although expertise in methods may be lacking because library managers are not necessarily aware of current management theory and trends. NTK's experience shows that agile development can be successfully implemented in academic library web redesigns if an organization is able to foster a supportive environment for the flexibility such approaches require with a project manager experienced and comfortable with agile techniques. Staff involved in an agile process must also be open to flexible approaches, and senior management must additionally be supportive of any such effort in order for success in terms of on-time delivery and deployment—if traditional project management and organizational bureaucracies are forced upon an agile team, an entire project can be stalled or indefinitely delayed because of mundane political/organizational issues taking precedence over product delivery. In the NTK case, senior management and external stakeholders from the Institute of Chemical Technology Prague gave the project team freedom to work beyond the boundaries of an organizational structure which was being transformed in order to emphasize the library's core business: serving its academic users; this licence provided the necessary framework in which the project could flourish and deliver results on time and within a very strict budget. The NTK case additionally illustrates how the agile methodology is particularly suitable to managing teams comprised primarily of Millennials (staff born after 1980) who are entering the academic library workforce.

Originality

Being a case study of NTK's website—one of the region's only library sites conceived and implemented with Czech and international users both in mind—this article offers a unique perspective on the use of agile techniques in the academic library environment.

Introduction

The Czech National Library of Technology is located in the heart of the Czech Technical University/Institute of Chemical Technology campus in the municipal quarter of Prague-Dějvice. Almost five years after moving into a new building and the launch of a website reflecting design elements of the building itself, the evolution of academic discovery tools (Levine-Clark, et al., 2013) and the increased use of smart mobile devices by patrons (Bridges, et al., 2010) necessitated an updated website—a robust online academic research and discovery tool designed around the needs of its users and its primary academic partners, the Institute of Chemical Technology Prague and the Czech Academy of Sciences Institute of Organic Chemistry and Biochemistry.

Beginning in March 2013, NTK's Communications, Services, Reference, and Technology teams embarked on an agile approach to the web redesign project; previous efforts managed using more traditional project management techniques having not led to completion of an end product. The goal of this new, agile project: to launch a redesigned website re-using the existing infrastructural framework and custom content management tools (designed and coded by NTK's technology team), with the aim of launching as quickly as possible and at minimal cost.

Agility: Broadly Defined in the Spirit of the Agile Manifesto

The term "agility" is often used in conjunction with project management and software/web development. There are specific methods for agile software development, such as SCRUM and eXtreme Programming (XP), and their impact upon specific software development has been well documented in business and software development literature (Pikkarainen, et al., 2008). According to the literature search we conducted for this case study, agile development has not yet been broadly implemented or discussed in the global academic library context, although some evidence of agile management approaches exist (Wells, 2014) (Kim, 2013).

A unifying feature of agile approaches, whether in terms of software/web development or project management, is their invocation of the spirit of the 2001 Agile Manifesto, which our project team embraced without strictly following any one agile method—although XP's pair programming technique was utilized by our programmers during the development process (Lui & Chan, 2008). The bracketed numbers inserted into the quote below are for easy reference back to the Agile Manifesto later in this article.

Agile Manifesto

We are uncovering better ways of developing software by doing it and helping others do it.
Through this work we have come to value:

Individuals and interactions over processes and tools [1]
Working software over comprehensive documentation [2]
Customer collaboration over contract negotiation [3]
Responding to change over following a plan [4]

That is, while there is value in the items on the right, we value the items on the left more (Alliance, 2001).

Agile approaches, generally speaking, offer an alternative to the traditional waterfall software development and project management approaches, which can overemphasize, as the writers of the Manifesto state, documentation and paperwork and other bureaucratic deliverables as a project—and the organization in which its work is being conducted—evolve. In a rapidly changing external information environment, agile approaches, so-called “lightweight processes” (Krill, 2011), can offer the flexibility creative and inspired project teams need to get their work done, because the emphasis is placed upon producing an excellent final product instead of upon serving organizational bureaucracy. Agile methods are particularly suited to online networked academic environments, which are inherently dynamic and fluid (Skenderija, 2008)—agile approaches are similarly adaptable.

Case Study: Agile Development at NTK

Origins

In March 2013, NTK’s strategy director issued a call for employee volunteers for the project, using the mechanism of an internal email to all employees (rather than naming a formal project team). The new project, christened “3eb” (“third web”), was divided into three primary working groups: external web/content, search/discovery, and intranet. This article will focus only on the efforts of the external web and search/discovery working groups (the intranet working group did not implement the same agile methodology as did the other two groups).

The external web/content and search/discovery working groups worked in close conjunction with one another throughout the one-year development and production process, their efforts being united at the end of the project when the search/discovery tools were joined to a new web interface.

From the outset, the NTK 3eb external web/content and search/discovery working groups embraced agility, although many team members had not previously been exposed to agile practices. The following sections will highlight notable agile management and development approaches utilized during the 3eb project. The working groups are referred to jointly in some cases as “the team.”

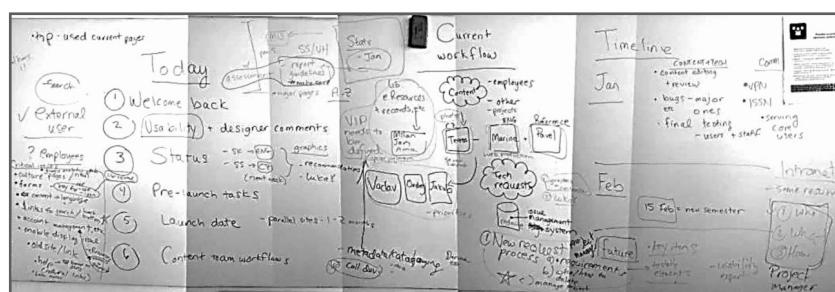
Team Empowerment

The NTK Director gave the 3eb working groups full empowerment for the course of this project, and was only involved in the process while reviewing actual graphic designs (Wells, 2009). This was essential for agility, because it meant the team could work without having to provide documentation or getting senior management approval for each and every step (Agile Manifesto, line [2]) while focusing on the end goal, delivery of the new website.

Instead of project documentation, the project manager—who was not officially named because the working groups had no official hierarchies or formalized structures—sent email updates about each meeting to all team members and stakeholders (including the Institute of Chemical Technology) so that they could virtually review and comment upon team progress.

Team notes, instead of being transcribed and written into “official” documents distributed in print format to managers within a hierarchy, were shared with each other primarily as smartphone images or simple text, and occasionally tools such as GoogleDocs or DropBox.

In the final stages of the project, the project manager implemented use of Freedcamp, a rapid collaborative project management tool, in which final project goals and milestones could be assigned to team members and tracked without excessive documentation (Anon., 2014).

Sample Meeting Notes (image distributed via email to team members)

the team space failed to become a real start-up lounge (team members did not end up using the space during non-meeting hours), it did serve as a “home base” for the working groups as well as for user testing throughout the course of the project.

The lounge was equipped with pens, paper, tape for placing concepts on the walls, a screen (for use with the library’s portable projector), and a coffee machine.

Team members were encouraged to use the entire space for thinking through problems, including the meeting room walls, upon which paper notes or printouts were often posted, replaced by new notes or printouts as the project developed over time.

Team Lounge

Paper Sketches + "Best Practices" Examples Displayed in Team Lounge

When in-person meetings were necessary, working group members involved with a particular issue were included in the discussion; working group members without specific issue involvement were not required to attend meetings which did not relate to their area of expertise or interest. The project manager informed colleagues over email if their attendance was required or not; sometimes meetings covered a variety of topics, and team members were in these cases also excused from some discussion if it did not directly involve them.

For in-person meetings, the project manager designated an NTK team study room as a working space, attempting to create a start-up like lounge for project team members (Mathews, 2012). While

the space for extensive collaboration and working

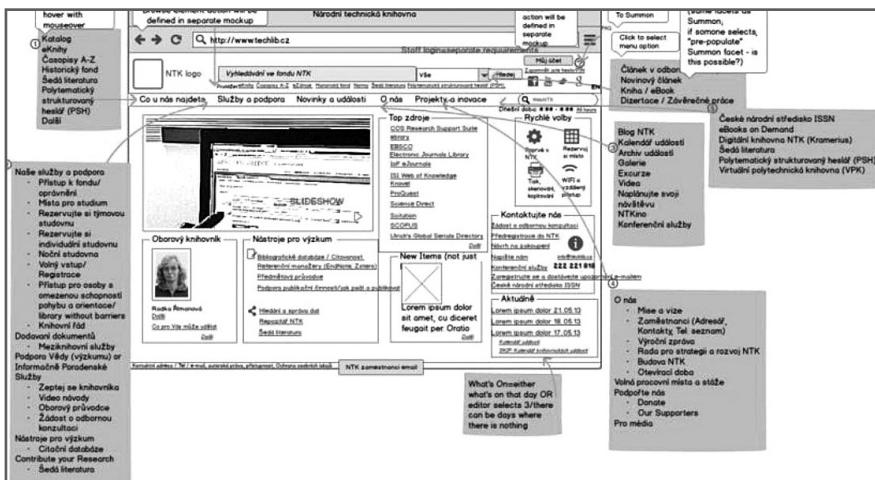
The official team language was English, the native language of the project manager. Team members, most of whom were under the age of thirty (part of the so-called Millennial generation; see *Results* for discussion of agility in conjunction with generational difference), welcomed this language choice as a way for them to improve their English and to gain experience in working on an international team (experience they could add to their CVs).

Rapid Prototyping

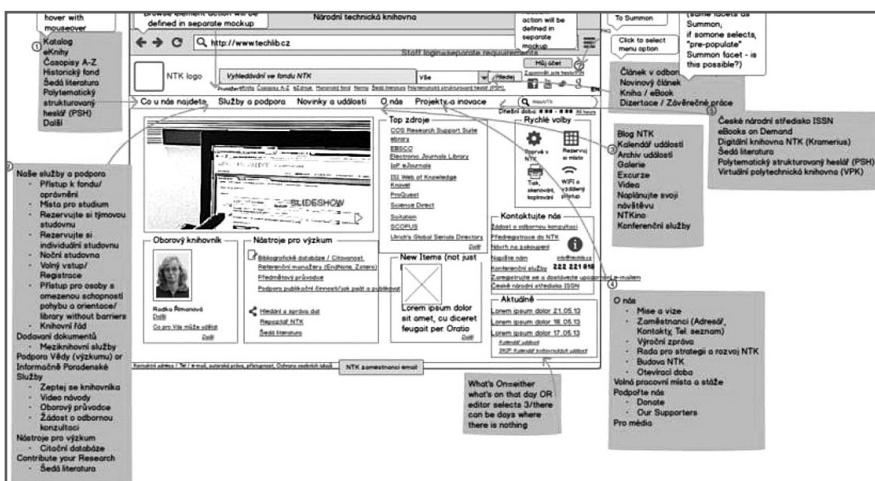
Rapid prototyping in the context of web engineering evolved from rapid prototyping in manufacturing, wherein 3D models are utilized to streamline time from product conception to delivery (Grimm, 2004).

INFORMAČNÉ SPRÁVANIE

INFORMATION ARCHITECTURE

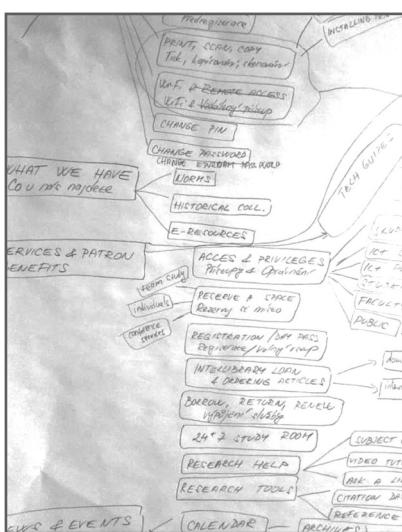

Balsamiq Information Architecture Sketch in Czech: NTK Launch Page

Balsamiq Information Architecture Sketch in Czech: NTK Launch Page

Our designer selected the mobile-ready framework Twitter Bootstrap 3 (Bootstrap, n.d.) for delivering templates and communicating requirements to us; the framework itself was designed with agility in mind, for "faster and easier web development (Stanek, 2013)." The designer

Information Architecture: Paper Sketch

A	B	C	D	E	F	G	H	I
				Page name (id)	Page name (en)	Content	Note	Page Templates
								Components
1	Uvodní strana	Homepage	Sader, Top Sources (list of links), Tools (list of links), Quick					Homepage
2	Co nás najdeš	What we have	FOR NOW USE (cz and en) https://afind.techib.cz/?langs					Only title
3	Katalog	Catalog	REMOVE FOR NOW					n/a
4	obrázky	Images						n/a
5	Journals A-Z	Journals A-Z	LINKS ONLY, SFX ask Milan Janíček which links to use					n/a
6	Digitální knihovna	NITK Digital Library	Link en: http://nk.technik.cz/search/ http://www.nitk.cz/en/					n/a
7	Tématický ředitel	Thematic Headings						n/a
8	Služby a podpora	Support & Patron Benefits	Building "dropdown" - links filterable (NOT FOR THIS)					Only title
9	Služby	Places to Study	Text description-link to reservation system					2nd level page
10	studijní prostor	Reading Room	Text description-link to reservation system					2nd level page
11	Rezervace individuální studovny	Reserve a Study Carrel	Text description-link to reservation system					2nd level page
12	noční studovny	After Hours Study Room	Text description-images					2nd level page
13	Volny vstup / Registrace	After Hours Registration	Text description-link to pre-registration form (CZ)					2nd level page
14	Registrační úřad s omezenou	Registrační úřad s omezenou	Text-links to VPK, doménou ILL and international ILL forms					2nd level page
15	Obyvatelé článků a mezinárodní	Ordering Articles & Interlibrary	REMOVE FOR NOW					2nd level page
16	Mezinárodní služby a Mezinárodní	Interlibrary-Lines-Services	Info page: future info about services					2nd level page
17	registrační úřad	Ask a Librarian	Info page: future form (not for now)					2nd level page
18	Plagát	Video Tutorials	Link to NTK video channel					n/a
19	Plagát	Subject Guides	Info page with links to guide pages					2nd level page
20	Plagát	Research Tools	REMOVE FOR NOW					n/a
21	Plagát	Citation Databases	Info page					Only title
22	Plagát	Guides	REMOVE FOR NOW					2nd level page
23	Novinky a udělosti	News & Events	BLOG LAUNCH PAGE					2nd level page
24	Blog NTK	Events Calendar	Calendar such as https://www.techib.cz/events/calendar ,					2nd level page
25	Kolečkořídili	Event Log	Link to gallery nk.cz mini stand-alone site					2nd level page
26	Archiv	Gallery	Info page+ possible sign up form					at 1st if we need: 2nd level page
27	Galerie	Tours	Link to NTK video channel					n/a
28	Excenze	Visits	Info page					2nd level page
29	Video	Pen your visit	Info page					2nd level page
30	Národní svazový novinářství	NTKino	Event and Conference Services					Only title
31	NTKino	Event and Conference Services	Info page					2nd level page
32	Konferenční služby	Who we are	Info page					2nd level page
33	náš	Staff Directory	Link to staff directory (public version): cz: http://www.techib.cz/cz/769-tefona-seznam/					2nd level page
34	Mise a viz	Annual report	Info page					2nd level page
35	Zaměstnanci	Vzdělávací kurzy						

Information Architecture: Electronic File (note Czech/English parallel architecture)

The aim of rapid prototyping in the context of web design and architecture is to avoid costly graphic design and programming investments and to maximize flexibility in terms of user requirements. It involves computerized and/or paper sketching of interfaces and user workflows which are easy to create and to quickly modify and update (Cerejo, 2010). Before any processes or tools are selected, individuals and interactions are engaged in the design process (illustrating specifically the Agile Manifesto, line [1]).

In our case, the project manager created interface and architecture sketches on behalf of the team, and these sketches were vetted by working group members prior to their review by the NTK Director and other key stakeholders, including staff from the Institute of Chemical Technology Prague.

The project manager used the sketching tool Balsamiq Mockups (editors, 2013), which had been recommended to her from a discussion thread on a University of Michigan School of Information (SI) listserv (si-all@listserv.itd.umich.edu, a closed discussion list for the SI community).

Sketches were vetted in both Czech and English, and were supplemented by paper sketches prior to their being implemented in electronic format.

By conducting design and architecture in a rapid manner, the working groups were additionally able to save substantial amounts of money: the team hired a graphic designer only to implement our already-prepared architecture and design concepts, requiring a specific number of design templates within a firm budget (under the public tender competition limit of the Czech Ministry of Education—during the project, 100 000 CZK) instead of completely outsourcing the entire process and necessitating a lengthy (typically longer than six months) public tender competition process. The Communications and Technology Directors made this decision consciously and purposefully, desiring to use only minimal amounts of public funds for this project.

created specific NTK components and styles from the out-of-the-box Bootstrap ones, again saving time and money for implementation.

The designer additionally used another agile review tool, InVision (InVision, 2014), which allowed all team members and internal and external stakeholders to review and discuss design directions virtually without lengthy in-person meetings or paper documentation.

Finally, the rapid prototyping methods enabled our programmers to work independently (using XP pair techniques, which will be discussed later in this article) over several months without meetings and relatively few disturbances while matching the design templates to the custom NTK content management system—the programmers had all the requirements they needed for their work from the previous architecture/design process; any final questions were handled with individual questions (in-person or via email) instead of requiring some modification to bureaucratic project documents or official stakeholder approval at every step.

End User/Customer Collaboration

The end user perspective and collaboration with customers were essential throughout the entire development process, with all project aspects—including design, architecture, programming requirements—adjusted accordingly (illustration of the Agile Manifesto, [3] and [4]). The following sections describe end user/customer collaboration as manifested through use cases, a social media survey, a focus group, and usability testing.

Use Cases

The team, in conjunction with the Institute of Chemical Technology Prague, considered specific Use Cases and conducted usability testing with these end users, adjusting design and architecture to their comments. Use cases (see Appendix Two for full details) included:

- Student
- Teacher/Scientist/Researcher
- International Student
- International Teacher/Scientist/Researcher

These user cases reflected “real” users perspectives, and allowed the team to ensure their core needs would be met from the very beginning of the project.

Social Media Survey

The team also conducted a web and social media usage survey over Facebook early in the design process (during summer 2013; see Appendix One for specific survey questions) and with this gathered valuable structured and unstructured feedback about direction for the new website.

Focus Group

One focus group session was also conducted, but attendance was almost non-existent (one user attended the session), despite extensive marketing over social media and distribution of printed posters throughout the library as well as a significant prize for participation, use of an individual study carrel for one semester (value: 2000 CZK), which the focus group attendee did not utilize.

Usability Testing

The project manager wrote two usability test scripts (defined according to the aforementioned use cases, see Appendix Three) and conducted observations of each type of user performing tests in an early working version of the website. A professor at the Institute of Chemical Technology assisted in the recruitment of usability testers.

NTK employees were also encouraged to test the site using the test scripts with reference librarians doing observations of their usage via email, but in the end, no employees volunteered to participate in user testing.

Usability test scripts and well as results were shared with the working group members via email instead of being transcribed into an official report.

Pair Programming/XP

The team’s technology group utilized an agile programming method, Extreme Programming’s Pair Programming approach (Gupta, et al., 2013) in which two programmers work side-by-side on a particular programming task (Wikipedia, 2014).

This method allows one programmer of the pair to write code while the other observes and monitors the concepts the other programmer in real-time, with the aim of writing better code that works than either programmer might on their own, without overly time-consuming documentation and rapid change in correcting conceptual direction (instead of costly re-working later; illustration of Agile Manifesto [1], [2], [3], [4]). Programmers tracked and resolved issues using Redmine (Lang, 2014).

Search/Discovery Decision Making

The project’s search/discovery working group also embraced agility, focusing on a working, excellent discovery tool instead of extensive documentation (Agile Manifesto [2]).

The screenshot shows the 'Lists' section of the NTK Components documentation. It displays a list of items with icons: a person for 'User', a mail icon for 'Email', a gear for 'Settings', and a person with a gear for 'User settings'. Below the list is a code snippet for a list component:

```
<ul class="list-group">
  <li>User</li>
  <li>Email</li>
  <li>Settings</li>
  <li>User settings</li>
</ul>
```

At the bottom, it says "Same list component can be used to show list of files. Code is slightly altered but styles are identical."

NTK Components ("Lists") on NTK 2 Bootstrap

The screenshot shows a sample design discussion via InVision. It includes three messages:

- Stephanie Krueger on Jul 12 at 4:29pm: Hi Martin, we need to have these two links under Moj učet, because our users forget all the time:
Změna hesla
Změna PINu
- Martin Stanek on Jul 12 at 4:32pm: Yes, of course... However, I would show these links after users click on "Můj účet", which redirects to some Login page, I presume. Also it would be more appropriate, because it is a secondary action.
- Stephanie Krueger on Jul 12 at 4:36pm: Perfect!

Sample Design Discussion via InVision

The screenshot shows a Facebook post from 'NTK - Národní technická knihovna' dated June 7, 2013. The post links to a Google Doc titled 'Survey' with the URL https://docs.google.com/forms/d/1yMc2zne-OGSGBQOJ0nCq_PEMqB6/edit#. The post text reads:

Jedlý do příští řeďdy se můžete zapojit do našeho průzkumu! Dělejeme za spoluřádi:

Střední školy nebo vzdělávací instituce? Střední nebo všechny? Vážení zájemci! Abychom zlepšili komunikaci s vás a přiblížili se vašim potřebám, připravili jsme pro vás několik dotazníků. Prosíme vás o jeho vyplnění. Nemůžete ho zatrací více než jednou.

→ Anglická verze adresa: https://docs.google.com/forms/d/1yMc2zne-OGSGBQOJ0nCq_PEMqB6/edit#. See More

Facebook posting linking to Google Docs survey, June 7, 2013

The screenshot shows a Focus Group poster for the NTK website. It features a large '127.0.0.1' IP address and the text 'Focus group: web NTK'. It describes the purpose of the group: 'Pomožte nám vylepšit web NTK – podělte se o svůj názor na diskusi na téma webu. Každý zúčastněný dostane dárček, vylosovaný mohou vyhrát iži hlavní ceny'. It lists three prizes: 1. Poukaz na individuální služby pro akademický rok 2013/2014 a hodnocení 1000 Kč, 2. Rektora, vypracované několik literatury pro všechny odměny při objednání 10 hodin v hodnotě 1000 Kč, 3. Kupuj na digitálném výdeji knih a časopisů knihovna NTK prohlásila nové skladky ESD a hodnocení 500 Kč. The poster also includes a QR code and a stamp: 'Přihlásit se můžete prostřednictvím formuláře na webové stránce do středy 8. 4. 2013 23:59:59'. At the bottom, it says 'Focus Group about Library Website'.

Focus Group Poster

Image selected by NTK's programmers to illustrate pair programming

The search/discovery working group evaluated two options for comprehensive search/discovery of all the various resources available to NTK users (primarily catalog data, eJournals, norms, digitized documents, and grey literature): utilization of the open source tool VuFind versus the commercial Summon tool, ultimately selecting aggregate search powered by Summon with a modified custom index, with the VuFind interface being placed over the Aleph library system.

The working group exhibited agility by having a limited number of meetings in which they verbally defined next steps and decisions; this gave NTK's system librarians maximum flexibility in implementing agreed-upon solutions without having to file paperwork or requirements at every step.

The working group also implemented customer collaboration (Agile Manifesto [3]) by "soft-launching" (Anon., 2014) VuFind and Summon in July 2013—placing VuFind's interface over Aleph's as the NTK catalog, and linking to Summon as an article/topical search tool (the latter had previously been referred to as an experimental project). This allowed the team to test and modify their implementation for a full six months prior to the redesigned web launch with real user data.

NTK Main Page, with Discovery Search Box and Catalog Links Implemented

Overall Project Timetable

The project manager monitored and reinforced the overall project timetable, adjusting it over time according to delivery of work in each activity stream. The only "hard" milestone date was the actual redesigned website launch on February 16, 2014—the hard date was necessary in order to coordinate the final integrations of the redesigned interface to search/discovery tools and movement of the replacement of the redesigned interface to the main NTK domain (www.techlib.cz; the old interface and web content were concurrently moved to an archival location in their entirety).

Because this article focuses on the agile aspects of the project and does not describe every activity stream in detail, the following table only summarizes how activity streams relate to agility. Future articles about this project will describe activities in detail.

Month	Activity Stream	Agility Exemplified - Highlights
March 2013	Project launch	Volunteers solicited via email; no formal project hierarchies and team empowered by NTK Director and Institute of Chemical Technology stakeholders
April, May 2013	Focus Group, Requirements gathering, Benchmarking against other library websites, First search/discovery team meeting	Volunteers decided on their own to which activity streams/working groups they would contribute; Rapid prototyping – paper and Balsamiq interface mockups; Customer collaboration with focus group
May, June 2013	Information architecture, design mockups review	Rapid prototyping- Balsamiq interface mockups provided to designer, InVision mockups and discussions with designer and stakeholders
June to September 2013	Social media user survey, Design review and development, Search/discovery launches VuFind over catalog and Summon as discovery tool (i.e., link provided to users)	Customer collaboration with user survey and "soft launch" of VuFind and Summon; Rapid prototyping continues via InVision mockups
September to December 2013	Programming (content management system integrating new templates), Content writing and review; Initial content into updated content management system	Pair programming/XP agile method employed; Content working group communicates and holds meetings in agile manner primarily over email and Freedcamp
January to February 2014	Programming, Content updating, Integration of discovery interfaces to site, Usability testing with users identified in use cases	Pair programming; Customer collaboration – refinement based on usability testing; New site moved to production server running RedHat Linux 6.5/launch February 16, 2014

Findings

Agile Project Management Education & Expertise is Essential for Project Success

This case study shows agile methods can be successfully implemented in academic library settings—the project manager utilized them leading to product launch.

However, the project manager (the author of this article) was the only person in addition to the programming staff who had had theoretical and practical experience in agile methods prior to this project. If library managers do not have training in current project management theory and trends, including agile methods, they may find it difficult to implement such methods successfully because they require flexibility and constant re-evaluation of project activity streams during the process duration—minimally a project manager must be actively engaged in this process to ensure that all activity streams “flow” into the final product. This means the project manager must be able to consider, define and re-think approaches, project goals and deliverables and communicate them with all project participants in a distributed manner. Traditional library and/or information education may not provide the necessary management training required for embarking on an agile project; academic libraries considering such a project must ensure the project manager(s) has/have the necessary training needed—agile methods might frustrate personnel accustomed to traditional hierarchical/bureaucratic approaches.

Supportive Environment with Highest-Level Senior Management Support is Necessary

*NTK Content and Search/Discovery Working Groups, February 2014
(Five Millennials, Three Generation Xs)*

NTK's experience shows that agile development can be successfully implemented in academic library web redesigns if the organization is able to foster a supportive environment for the flexibility such approaches require. In this case, the NTK Director and primary stakeholder, the Institute for Chemical Technology Prague, empowered the project team to conduct its activities without typical organizational/bureaucratic hurdles, such as detailed requirements documents and senior management review of each step in the project.

If traditional project management and organizational bureaucracies are forced upon an agile team, an entire project can be stalled or indefinitely delayed because of mundane political/organizational issues taking precedence over product delivery. In the NTK case, senior management and external stakeholders from the Institute of Chemical Technology Prague gave the project team freedom to work beyond the boundaries of an organizational structure which was being transformed in order to emphasize the library's core business: serving its academic users; this licence provided the necessary framework in which the project could flourish and deliver results on time and within a very strict budget.

Suitability of Agile Approach for Working with Millennial Generation Colleagues

The NTK case additionally illustrates how the agile methodology is particularly suitable to managing teams comprised primarily of Millennials, or staff born after 1980 who are now entering the academic library workforce.

Literature about managing Millennials often refers to the need for flexibility, challenge, and unorthodox/non-traditional non-hierarchical management approaches (Behrens, 2009). The NTK case illustrates how agile methods are well-suited to teams comprised primarily of Millennials—in this case, team members eagerly embraced the flexible agile methods and new approaches, including use of new collaboration and project management tools and methods (including Freedcamp, InVision as well as English as the official team language). The project provided them with a continuous challenge; the project manager made sure to consider this in order to inspire them to reach the end project goal: product launch.

Pair Programming Requires Patient Programmers

“Pair programming can lead to dead bodies.” —NTK programmer

NTK successfully implemented pair programming and benefited from it because it led to, in the opinion of the Technology Director (Koch, 2014), “better code.” However, pair programming requires the individuals involved working literally over each other’s shoulders, and even the best colleagues can become annoyed with one another under such conditions (Koch, 2014).

Those considering utilizing pair programming methods should both be familiar with the methodology and theory of such methods and determine if a particular project team is able to deploy programming pairs.

NTK's Programmers Selected this Image to Illustrate Pair Programming (nooses hanging in their office)

Conclusion

As illustrated in this case study of agile approaches to managing web redesign at NTK, such approaches can be successfully implemented in academic library settings and are particularly well-suited to technology projects involving team members born after 1980.

Academic library managers, many of them who are not themselves Millennials or who have not been trained in management theory and/or agile methodologies, can benefit from familiarizing themselves with such techniques if they are embarking on similar projects with cross-generational teams.

NTK's project members additionally found agile approaches particularly useful in keeping the overall cost of the project low and the ability to react to user/customer needs optimally high.

Additional articles about this project will discuss project activity streams in more detail and provide an overview of the site's information architecture, which were beyond the scope of this particular case study.

Bibliography

- Alliance, A., 2001. *Manifesto for Agile Software Development*. [Online]
 Available at: <http://agilemanifesto.org/>
 [Accessed 19 06 2014].
- Anon., 2014. *Freedcamp: Free Project Management and Apps*. [Online]
 Available at: <https://freedcamp.com/>
 [Accessed 30 06 2014].
- Anon., 2014. *Soft launch*. [Online]
 Available at: http://en.wikipedia.org/wiki/Soft_launch
 [Accessed 30 06 2014].
- Behrens, W., 2009. Managing Millennials. *Marketing Health Services*, pp. 19-21.
- Bootstrap, no date. *Twitter Bootstrap 3*. [Online]
 Available at: <http://getbootstrap.com/>
 [Accessed 27 06 2014].
- Bridges, L., Gascho Rempel, H. & Griggs, K., 2010. Making the case for a fully mobile library web site: from floor maps to the catalog. *Reference Services Review*, 22, 38, pp. 309-320.
- Cerejo, L., 2010. *Design Better and Faster with Rapid Prototyping*. [Online]
 Available at: <http://www.smashingmagazine.com/2010/06/16/design-better-faster-with-rapid-prototyping/>
 [Accessed 20 06 2014].
- Editors, W., 2013. *Balsamiq*. [Online]
 Available at: <http://en.wikipedia.org/wiki/Balsamiq>
 [Accessed 20 06 2014].
- Grimm, T., 2004. *User's Guide to Rapid Prototyping*. Dearborn (Michigan): Society of Manufacturing Engineering.
- Gupta, S., Bhattacharya, V. & Singha, M., 2013. Pair Programming: Potential Benefits and Threats. *International Journal of Advanced Computer Research*, 03, pp. 108-113.
- InVision, 2014. *Free Web & Mobile (iOS, Android) Prototyping and UI Mockup Tool | InVision*. [Online]
 Available at: <http://www.invisionapp.com>
 [Accessed 20 06 2014].
- Kim, B., 2013. Responsive Web Design, Discoverability, and Mobile Challenge. *Library Technology Reports*, 08/09, pp. 29-39.
- Koch, O., 2014. *NTK's Pair Programming Experience* [Interview] (27 06 2014).
- Krill, P., 2011. *Agile Manifesto writers reunite to celebrate and agitate for agile*. [Online]
 Available at: <http://search.proquest.com/docview/881859363?accountid=119841>
 [Accessed 20 06 2014].
- Lang, J.-P., 2014. *Overview - Redmine*. [Online]
 Available at: <http://www.redmine.org/>
 [Accessed 30 06 2014].
- Levine-Clark, M., Price, J. & McDonald, J., 2013. *Discovery or Displacement? A Large-Scale Longitudinal Study of the Effect of Discovery Systems on Online Journal Usage*. Purdue, Indiana, Purdue University Purdue e-Pubs.
- Lui, K. M. & Chan, K. C., 2008. Pair Programming. V: K. M. Lui & K. C. Chan, editors. *Software Development Rhythms*. Hoboken: Wiley, pp. 131-163.
- Mathews, B., 2012. *Think like a START-UP: a white paper to inspire library entrepreneurialism*. [Online]
 Available at: <http://vtechworks.lib.vt.edu/bitstream/handle/10919/18649/Think%20like%20a%20STARTUP.pdf?sequence=1>
 [Accessed 27 06 2014].
- Pikkarainen, M. and others, 2008. The Impact of Agile Practices on Communication in Software Development. *Empirical Software Engineering*, 3 13, pp. 303-337.
- Skenderija, S., 2008. *Miroslav Petricek and the Quest for a New Ontology of Information*. [Online]
 Available at: http://scholarship.law.cornell.edu/clrops_papers/34/
 [Accessed 27 06 2014].
- Stanek, M., 2013. *NTK 2 / Twitter Bootstrap 3*. [Online]
 Available at: <http://web-new.ntkcz.cz/ntk/docs/>
 [Accessed 20 06 2014].
- Wells, A., 2014. Agile Management: Strategies for Success in Rapidly Changing Times - an Australian University Perspective. *IFLA Journal*, 40, 1 March, pp. 30-34.
- Wells, D., 2009. *Team Empowerment / Extreme Programming*. [Online]
 Available at: <http://www.agile-process.org/team.html>
 [Accessed 20 06 2014].
- Wikipedia, E., 2014. *Millennials*. [Online]
 Available at: <http://en.wikipedia.org/wiki/Millennials>
 [Accessed 27 06 2014].
- Wikipedia, E., 2014. *Pair Programming*. [Online]
 Available at: http://en.wikipedia.org/wiki/Pair_programming
 [Accessed 27 06 2014].

Appendix One: June 2013 User Survey Questions

Who are you?

- Student > where?
- Teacher > where?
- Library staff > what do you do?
- Other > could you tell us more about what you are doing?

How often do you come to work at NTK?

- Never
- It happens
- Quite often
- Often
- You are always there!

Are you well-informed about the following NTK activities?

- Services
- Practical information
- Events

Do you often use our website to find information about the library?

- No, just for the catalog and databases
- Yes
  - ▷ Is there some information missing that you would like to find on it?

Do you know the NTK Facebook page?

- Yes
  - ▷ Are you following it?
    - ▶ Yes
      - ▷ Do you often read our news?
      - ▷ Is the news useful to you?
      - ▷ What kind of missing information would you like to find there?
      - ▷ Would you be interested to know more about the life inside the library
      - ▷ Would you enjoy having something more fun (quizzes, photographs, etc.)?
    - ▶ No > could you tell us why?
      - ▷ It's not useful
        - What would be useful for you?
      - ▷ you don't use Facebook for this kind of thing
      - ▷ other
  - No
    - ▷ Would you be interested to follow us?
      - ▶ No
        - ▷ Why (see above for details)
      - ▶ Yes
        - ▷ What kind of information would you like to find there?
        - ▷ Would you be interested to know more about the life inside the library?
        - ▷ Would you be interested to interact with us? (quizzes, etc.)

Which other social media outlets do you use?

  - ▷ Twitter
  - ▷ Google +
  - ▷ YouTube
  - ▷ Flickr
  - ▷ Foursquare
  - ▷ LinkedIn
  - ▷ Other:
    - ▷ You don't use any other social media outlets

Appendix Two: ChemTK Use Cases

(Authors: Institute of Chemical Technology Prague's ChemTK team)

Role: Student

A1 Borrow learning materials

A2 Find, reserve, and borrow a book (print, electronic or eReader)

A3 Access to eJournals (from ICT, NTK, and home)

A4 Access to databases (chemical and natural science—Reaxys, Web of Knowledge, SciFinder—from ICT, NTK, and home)

A5 Onsite services: self-copy, WiFi, scan, rent a team room, self-study room

Role: Teacher/Scientist/Researcher

B1: Access to eJournals (from ICT, NTK, and home)

B1.1 A-Z list

B1.2 Search by article title, journal name, DOI within one search box

B1.3 Most frequented journals on top

B2: Access to databases (chemical and natural science—Reaxys, Web of Knowledge, SciFinder—from ICT, NTK, and home)

B3: Acquisition (for personal use in ICT building and acquisition for library)

B4: MVS, MMVS (national and international library loan)

B5: NTK Account management (registration, prolong, services the user is entitled to use)

Role: International Student (one or two semester ERASMUS or bilateral program/international student studying the whole program at ICT Prague)

A1 – A6 with exceptions due to NTK lending rules

C1 Night study room

Role: International Teacher/Scientist/Researcher

B1-B5 with exceptions due to NTK lending rules

Minor Use Cases

- New, events
- "Recherche"/Research assistance
- Borrow theses

Appendix Three: Usability Test Scripts

Professor User Script

User Test One

Your colleague emailed you about an article on **plasmon resonance spectroscopy** by **Yap Wing Fen** and some other author (he couldn't remember the other author's name). He couldn't remember where the review was, but said you should check it out before you meet for lunch next week.

1. Where is the article?
2. Does NTK have the full-text?
3. Where would you go to get the full-text?

User Test Two

You want to browse the latest issue of *Nature* online.

Does NTK have the latest issue?

User Test Three

Your need your teaching assistant to rent a team study room once a week for the next three weeks at NTK.

Where can your teaching assistant find information about renting a room?

Student User Script

User Test One

Your professor has asked you to read this book:

Spectroscopy: the key to the stars: reading the lines in stellar spectra

by Robinson, Keith

Go to the new NTK website.

Find this book and describe how you found it.

Where is this book in the library?

Where do you find information about how to borrow a book? Does the information you find provide enough information on what to do to borrow a book? Why or why not?

User Test Two

Your professor would like you to find **three full-text articles** in scholarly journals about **robotic surgery**.

Please list the articles you find and how you found them. What was confusing or what was helpful as you located the articles?

Mgr. Stephanie Krueger

stephanie.krueger@techlib.cz

(Czech National Library of Technology/Humboldt-Universität zu Berlin)

* pozn. redakcie – slovenský preklad článku prinášame v e-verzii časopisu – <http://itlib.cvtisr.sk/>

Creative Commons 4.0 a možnosti ich využitia

Úvod

Licencie Creative Commons (ďalej ako „CC“) pomerne úspešne niekoľko rokov sprístupňujú chránený obsah používateľom, zjednodušujú legálny spôsob šírenia poznania a kultúry a poskytujú možnosť na vytvorenie nových obchodných modelov ako alternatívy k aktuálnym distribučným sietiam.

Verejné licencie, ktorých súčasťou je aj CC, sa po dlhšom období stali prostredníctvom minuloročnej novely autorského zákona (ďalej AZ) súčasťou slovenského právneho poriadku. Možnosť ich používania súvisela s odstránením povinnej písomnej formy licenčných zmlúv, čo bolo značnou prekážkou pri ich používaní v digitálnom prostredí. V praxi sa tak otvorili široké možnosti využívania licencií ako CC a GNU GPL, ktoré sú v zahraničí bežne používané na legálne šírenie chráneného obsahu hlavne v prostredí internetu. Verejné licencie sú aktuálne upravené v samostatnom § 49a AZ, ktorý vymedzuje základné hranice ich používania vo forme nevýhradnej a bezodplatnej licencie. V praxi je verejná licencia ponukou udelenia licencie pre neurčité osoby, pričom akceptáciou tejto ponuky je napr. použitie diela spôsobom, ktorý licencia predpokladá. V rámci použitia môže ísť o zdieľanie fotografie na sieti, spracovanie knihy, prípadne remix hudobného diela atď.

Novelizácia autorského zákona, ktorá umožnila používanie verejných licencií, bola realizovaná v období finalizácie anglického znenia licencií CC 4.0. Aj preto prvou preloženou verziou je práve najnovšia verzia, ktorej niektoré aspekty si bližšie analyzujeme v ďalšej časti článku.

Licencia Creative Commons

Rozvoj digitálnych technológií, internetu a služieb umožňujúcich jednoduchý transfer dát a zdieľanie informácií mal zásadný vplyv na celosvetovú úpravu autorského práva. Čoraz viac bola pocítovaná potreba vytvorenia flexibilného nástroja, ktorý umožní autorom čo najväčšie šírenie ich diel a používateľom umožní jednoduchým spôsobom získať informácie na zabezpečenie legálneho použitia dostupného diela. Internet mal tiež zásadný vplyv na enormný nárast autorskej tvorby jednotlivých používateľov (ang. user-generated content), ktorí majú dostupný zdroj neustále aktualizovanej inšpirácie.¹ Verejné licencie môžu v tejto oblasti poslužiť ako nástroj umožňujúci šírenie tvorby bez zdĺhavého kontraktáčného procesu. Internetu nemôžno uprieť ani vplyv na postupnú zmenu obchodných modelov, kde sa čoraz viac do popredia dostáva platba za služby ako platba za obsah.²

Licencie CC počas svojej existencie prešli značným vývojom a boli jednou z odpovedí na uvedené problémy. Od založenia organizácie v roku 2001 a spustenia prvej verzie licencií v roku 2002 až po približne 350 miliónov licencovaných diel po celom svete v roku 2009. Aktuálne možno iba odhadovať, aké je skutočné číslo diel prístupných prostredníctvom niektoréj z licencií CC a akým spôsobom toto číslo bude do budúcnosti narastať. Tak či onak CC sa stalo lídrom na poli tvorby právnych nástrojov umožňujúcich legálne zdieľanie autorskéj tvorby a z globálneho hľadiska mu ľačko nájsť konkurenta.³ Aj napriek tomu, že pôvod CC vychádza z právneho prostredia USA, dokázalo zaujať veľkú skupinu nadšencov a odborníkov na autorské práva, ktorí pomohli k výraznej globalizácii licencií a ich úprave na medzinárodné prostredie.

Často bolo počuť zo strany oponentov názor, že verejné licencie ako také podkopávajú autorské právo alebo smerujú priamo proti jeho základným princípm. Uvedené tvrdenie nevychádza z reality, kedže základným predpokladom samotného fungovania verejných licencií je existencia autorského práva, bez ktorého nemôžu existovať.

Podstata licencií CC je vo vedomom obmedzení autorských práv k určitému dielu s cieľom umožniť jeho šírenie a používanie verejnosťou. Rozsah obmedzenia si môže autor zvoliť formou aplikácie niektoréj zo 6 licencií, kde každá predpokladá určitý dovolený spôsob použitia diela a umožňuje flexibilný spôsob prístupu aj v prípade požiadavky následného komerčného využitia.

K zaužívaným licenciám CC patrí týchto 6 druhov:

- 1. CC BY – Creative Commons Attribution** („uvedenie autora“) 4.0
- 2. CC BY-ND – Creative Commons Attribution-No-derivates** („uvedenie autora – bez odvodeného obsahu“) 4.0
- 3. CC BY-NC – Creative Commons Attribution-NonCommercial** („uvedenie autora – nekomerčné použitie“) 4.0

¹ Vo veci problematiky user-generated content dávam do pozornosti právnu úpravu Kanady, ktorá pristúpila k riešeniu situácie formou výnimky autorského práva. Hlbšiu analýzu uvedenej úpravy pozri: YU, P. K. 2014. *Can the canadian UGC Exception be transplanted abroad?* Dostupné na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2405821 (10. 7 .2014).

² Zaujímavú analýzu uvedeného smerovania a problematiku prístupu k rôznym druhom obsahu môžete nájsť v: BENKLER, Y. *The Wealth of Networks*. Yale University Press: New Haven and London, 2006. s. 41-48.

³ Pri problematike verejných licencií nemožno v žiadnom prípade zabudnúť na iniciatívu Richarda Stallmana, ktorý stál za zrodom softvérových licencií GNU GPL. Tie značným spôsobom pozmenili smerovanie open source softwaru a globálneho zdieľania v rámci rôznych komunit. Prvá verzia licencie GNU GPL bola oficiálne spustená v roku 1989, pričom aktuálne je v praxi používaná treťia verzia z roku 2005. Viac informácií o GNU GPL môžete nájsť na: <http://www.gnu.org/licenses/licenses.html> (9.7.2014).

4. **CC BY-SA** – Creative Commons Attribution-ShareAlike („uvedenie autora – rovnaké šírenie“) 4.0
5. **CC BY-NC-ND** – Creative Commons Attribution-NonCommercial-No-derivates („uvedenie autora – nekomerčné použitie – bez odvodeného obsahu“) 4.0
6. **CC BY-NC-SA** – Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike („uvedenie autora – nekomerčné použitie – rovnaké šírenie“) 4.0

Všetky druhy licencí používajú niekoľko základných znakov, ktoré sú celosvetovo zrozumiteľné a jednotné. K uvedeným znakom zaraďujeme:

- **BY (attribution)** – ide o povinnosť označiť autora diela, ktorá je súčasťou všetkých 6 licencí;
- **NC (non-commercial)** – ide o povinnosť nepoužívať dané dielo na komerčné účely;
- **ND (no-derivatives)** – ide o povinnosť zákazu spracovania a dodatočných úprav daného diela;
- **SA (share-alike)** – v prípade použitia diela licencovaného pod touto licenciou vo svojom diele ide o povinnosť na vytvorené dielo aplikovať rovnakú, resp. obdobnú licenciu.

Čo možno považovať za skutočné benefity licencí CC?⁴ Odpoveď na túto otázku môžeme sumarizovať v niekoľkých bodoch:

- prehľadnosť licencí;
- medzinárodný aspekt;
- jednoduchý spôsob legálneho zdieľania a šírenia materiálu;
- flexibilita pri volbe vhodnej licencie CC;
- optimalizácie pre vyhľadávanie;
- vyhľadávanie prostredníctvom technického kódu, ktorý je súčasťou digitálnych rozmnoženín jednotlivých diel.⁵

Creative Commons 4.0

Aké sú výhody verzie 4.0 a prečo bolo vhodné aktualizovať poslednú verziu 3.0? Odhliadnuc od postupného celosvetového vývoja autorského práva, jedným z problémov (prípadne benefitov v závislosti od uhla pohľadu) starších verzí bola možnosť portovania⁶ a vytvárania „lokálnych“ verzí licencí CC. Aj keď možno na prvý pohľad nejde o negatívum, každý štát má určité špecifická vyplývajúce, či už z jeho historického vývoja alebo členstva v rôznych medzinárodných organizáciach, vytváranie odlišných lokálnych verzí viedlo k neprehľadnosti celkového systému dostupných verzí. Okrem dostupnej medzinárodnej verzie znenia licencí, boli v niektorých štátoch dostupné aj pozmenené verzie, pričom v konkrétnom štáte existovala možnosť výberu. Z globálneho hľadiska to však viedlo k problémom pri používaní portovaných verzí, keď si používateľ diela nebol úplne istý do akej miery sú licenčné podmienky upravené vzhľadom na lokálne špecifiká. Aj z týchto dôvodov CC pristúpilo k zrušeniu portovacích procesov⁷ a verzia 4.0 je dostupná v jednotnej medzinárodnej verzii. Slovenský preklad je preto slovným prekladom anglického znenia a nie snahou o adaptáciu a úpravu jednotlivých článkov licencí.

Druhým bodom, ktorý viedol k vytvoreniu aktuálnej verzie 4.0, bolo obsiahnutie práv mimo sféry autorského práva. Problémovou oblasťou sa v niektorých prípadoch stávali osobnostné práva (často boli práve osobnostné práva podstatou zložkou portovacieho procesu), ktoré bránili rôznym druhom adaptácií, prípadne niektorým formám šírenia diela. Aj napriek tomu, že osobnostné práva, prípadne iné všeobecné osobnostné práva, nie sú predmetom licencie, v zmysle aktuálneho znenia verzie 4.0 „...poskytovateľ sa v najširšom možnom rozsahu zdrží výkonu týchto práv alebo si nebude uplatňovať tieto práva, a to výlučne v rozsahu, ktorý je nevyhnutný na umožnenie výkonu licencovaných práv.“ Nová verzia 4.0 teda adresne upravuje aj uvedenú problematiku s cieľom maximalizácie využitia obsahu.

Osobitnou sekciou je samostatná štvrtá časť licenčných podmienok upravujúca práva k databáze, ktorá explicitne nebola obsiahnutá v predchádzajúcej verzii v znení, „ak obsahom licencovaných práv je osobitné právo k databáze, ktoré sa uplatní pri vašom použíti predmetu verejnej licencie... oprávnený na extrakciu, reutilizáciu, vyuhotovenie rozmnoženiny a Šírenie celého obsahu databázy alebo jej podstatnej časti...“ Uvedené určite prispeje k sprehľadneniu používania CC na vytvorené datasety, možnosti ich legálneho sprístupňovania a využívania v rámci ďalších adaptácií.⁸

Povinnosť označiť autora je základným princípom všetkých licencí CC. Tento základný princíp zostal zachovaný aj v novej verzii 4.0 s doplnením o možnosť využívania URI (jednotný identifikátor zdroja) alebo hyperlinku zdroja obsahujúceho požadované informácie na splnenie povinnosti náležitého označenia autora používaneho diela. Stále platí, že označenie autora (zdroja) je realizovateľné akýmkolvek vhodným spôsobom v závislosti od média, spôsobu a kontextu šírenia.

⁴ Vysvetlenie licencí CC a ich použitie v rámci otvoreného prístupu môžete nájsť aj v: LESSIG, L. *Free Culture*. THE PENGUIN PRESS: New York. 2004, s. 282-286.

⁵ Prehľadný sumár benefitov licencí CC je dostupný aj na: http://creativecommons.org.au/content/Benefits_of_CC_08.pdf (9.7.2014).

⁶ Prehľad portovania v jednotlivých jurisdikciách je dostupný na WIKI CC: http://wiki.creativecommons.org/CC_Ports_by_Jurisdiction (9.7.2014).

⁷ MARACKE, C. *Creative Commons International The International License Porting Project – Origins, Experiences, and Challenges*. 2010. Dostupné na: <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-1-1-2010/2417/dippadm1268743811.97.pdf> (9.7.2014).

⁸ Kratšia analýza aplikácie verzie licencí CC 3.0 na osobitné práva k databáz sui generis je dostupná na: http://wiki.creative-commons.org/images/f/f6/V3_Database_Rights.pdf (9.7.2014).

Zmeny možno identifikovať aj v rozšírení „anonymity“ pre jednotlivých autorov. Už verzia licencí CC 3.0 obsahovala ustanovenie, ktoré umožňovalo odstránenie označenia autora v prípade adaptácie jeho diela. Verzia 4.0 ide o niečo ďalej a obsahuje všeobecné ustanovenie umožňujúce odstránenie označenia autora: „*Na požiadanie poskytovateľa ste povinný v uskutočnenom rozsahu odstrániť ktorúkolvek z informácií požadovaných podľa 3. časti písm. a. bod 1 písm. A (uvedená časť upravuje povinnosť označenia autora).*“

Zavedenie času na odstránenie porušenia licencie je ďalším odlišným aspektom novej verzie. Základným princípom všetkých predchádzajúcich verzí je zánik práv na používanie diela v prípade, ak dielo nebolo použité v súlade so zvolenou licenciou a licenčnými podmienkami.⁹ Verzia 4.0 priniesla odlišný princíp, ktorého znenie v slovenskom preklade je takéto: „*Ak vaše právo použiť predmet verejnej licencie zaniklo podľa 6. časti písm. a., toto právo sa obnovuje automaticky odo dňa odstránenia porušenia, ak je porušenie odstránené do 30 dní odo dňa, keď ste sa o porušení dozvedeli; alebo na základe výslovného obnovenia poskytovateľom.*“ Uvedené predstavuje pomerne flexibilný nástroj ako zabezpečiť kontinuálneho používania diela v prípade urýchleného odstránenia porušovania.

Prehľadnosť licencie možno taktiež považovať za jeden z prínosov novšej verzie, ktorá sa úpravou stala kratšou, lepšie organizovanou a prehľadnejšou licenciou. Spolu s miernou úpravou „license deed“ (jednostranový sumár základných znakov licencie) ide o jednoduchší nástroj zrozumiteľný aj pre bežného používateľa.

Licencie CC 4.0 sú jasnejšie vo veci licencovania adaptácií pôvodných diel, čo v praxi v minulosti spôsobovalo isté problémy. Podľa najnovšieho znenia ste oprávnený použiť akúkolvek licenciu na vašu adaptáciu, pokým táto licencia nebráni užívateľom adaptácie od splnenia podmienok pôvodnej licencie CC. Aj keď uvedený princíp bol uplatňovaný aj v predchádzajúcich verzích, verzia 4.0 jasne pomenovala uvedenú situáciu a odstránila akékoľvek pochybnosti.

Uvedené predstavuje prehľad základných zmien, prípadne spresnení, ktoré sú súčasťou prekladu pôvodného znenia verzie 4.0 do slovenského jazyka. Z hľadiska bežného používateľa však nie je potrebné sa príliš zaoberať presnou textáciou licenčných podmienok vzhľadom na to, že všetky potrebné informácie ohľadne dovoleného spôsobu použitia a vašich povinností získate z jednostranového prehľadu, tzv. „license deed.“

Možnosti využitia

V rámci Slovenskej republiky sme pri používaní licencí CC ešte len na začiatku. Otázkou zostáva, akú úlohu by licencie mohli zohrávať a akým spôsobom by mohol byť využitý ich plný potenciál. Oblasti, v ktorých by sme celkom efektívne mohli využiť „otvorenosť“ prístupu, ktorá je jedným zo základných aspektov samotných licencí, je niekoľko.

Z používania licencí CC na svoju autorskú tvorbu môžu benefitovať autori aj samotní používatelia. Pre autorov ide o možnosť, ako sa dostať do povedomia verejnosti a postupne si vytvárať vlastnú skupinu priaznivcov, resp. fanúšikov. Zvolením vhodnej licencie môžu určiť rozsah dovoleného spôsobu použitia ich diela, pričom si môžu vytvoriť obchodný model,¹⁰ ktorý nebude založený na vytváraní bariér zdielania a kopírovania diel prostredníctvom internetu, ale využije potenciál siete a s tým súvisiace nové možnosti. Motívacia autorov môže byť pomerne rôznorodá a závislá od komerčného aspektu, kde zdielanie môže byť povolené iba na nekomerčný účel, pričom komerčné nakladanie s dielom bude plne v rukách samotného autora až po najotvorenejší prístup k dielu, kde jedinou podmienkou licencie je označenie autora pri použíti diela. Hlbší výskum motivácie autorov o využití verejných licencí sa nerealizoval, preto výšie uvedené je skôr sumarizáciou správania, ku ktorému bežne dochádza v praxi.¹¹ Z pohľadu používateľa ide o skvelý zdroj inšpirácie potrebnej k ďalšej tvorbe, s ktorým je možné vzhľadom na zvolenú licenciu ďalej pracovať, pričom je hned' na prvý pohľad jasné, akým spôsobom. Otvorené zdroje je možné efektívne využiť napr. pri remixovaní hudby, pri vytváraní nových obrazov a rôznych koláží, ale aj pri vytváraní rôznych animácií, resp. filmov.¹² Pri dodržaní všetkých podmienok jednotlivých licencí nemusí mať používateľ žiadnu obavu z potenciálnej sankcie za použitie v digitálnom priestore.¹³ Licencie CC je tiež možné pomerne efektívne použiť na rôzne knižné publikácie. Obzvlášť v prostredí internetu a tvorby e-knôt sa postupne dostáva do popredia aplikácie licencie CC na elektronickú verziu knihy, ktorá umožní legálnu formu šírenia digitálnymi technológiami, pričom papierová verzia knihy je predávaná prostredníctvom klasických distribučných kanálov.¹⁴

⁹ Vo veci platnosti licencie CC a záväzku medzi zmluvnými stranami sa vyjadriло aj niekoľko zahraničných súdov. Do pozornosti dávame prípady:

- 09-1684-A (Lichôdmapwa v. L'asbl Festival de Theatre de Spa);
- Curry v. Audax;
- SGAE v. Fernandez.

Viac informácií o jednotlivých prípadoch je dostupných na: http://wiki.creativecommons.org/Case_Law (8.7.2014).

¹⁰ Viac informácií o obchodných modeloch môžete nájsť v: FOONG, Ch. *Sharing with Creative Commons: A Business Model for Content Creators*. Dostupné na: http://journals.culture-communication.unimelb.edu.au/platform/resources/includes/cc/PlatformCC_Foong.pdf (8.7.2014).

¹¹ Viac informácií o motivácii autorov môžete nájsť v: GRASSMUCK, V. *Towards a New Social Contract: Free-Licensing into the Knowledge Commons*. In GUIBAULT, L. a Ch. ANGELOPOULOS. *Open Content Licensing*. Amsterdam University Press: Amsterdam, 2011, s. 29.

¹² Jeden z najúspešnejších slovenských projektov, ktoré vám dávame do pozornosti, je film Mesiacíky licencovaný CC BY-NC-ND 4.0. Viac informácií o projekte a samotný film je dostupný tu: <http://www.monthliesmovie.com/v1/sk/> (8.7.2014).

¹³ Viac informácií o pozitívach a negatívach z hľadiska používateľov môžete nájsť v: KREUTZER, T. *User-Related Assets and Drawbacks of Open Content Licensing*. In GUIBAULT, L. a Ch. ANGELOPOULOS. *Open Content Licensing*. Amsterdam University Press: Amsterdam, 2011, s. 118-123.

¹⁴ Jedným z najznámejších autorov, ktorý využíva uvedený distribučný model, je Cory Doctorow. Okrem písania pôsobí aj ako novinár a bloger. Jeho publikácie sú dostupné na stránke: <http://craphound.com/?cat=5> (10.7.2014)

Priestorom, kde sa využívanie licencií CC javí ako pomerne efektívne, je oblasť vzdelávania. Rôzne články, publikácie, prípadne samotné vzdelávacie kurzy sa stali vhodnou formou na sprostredkovanie prístupu k vzdelaniu. Otvorené zdroje vzdelávania (OER) sa čoraz častejšie dostávajú do celosvetového popredia. Častým problémom na Slovensku je nedostatok učebníč a vzdelávacieho materiálu. Aj keď dostupnosť zahraničných zdrojov poväčšine v anglickom jazyku tento problém úplne neodstráni, môžu sa otvorené zdroje vzdelávania stať inšpiráciou pre ďalšiu tvorbu kvalitných slovenských kurzov, prípadne formou prekladu, možno získať zaujímavé a kvalitné učebnice na bežnú prácu na školách. Zaujímavým celosvetovým projektom je Open Professionals Education Network, ktorý okrem iného zhromažďuje informácie o otvorených zdrojoch vzdelávania a efektívnom spôsobe ich vyhľadania.¹⁵ Súvis s otvorenými zdrojmi vzdelávania majú tiež čoraz viac populárne masové vzdelávacieho online kurzy (MOOC), kde najväčších zástupcov predstavuje zahraničná Coursera a edX. V rámci uvedených portálov rôzne univerzity z celého sveta poskytujú zadarmo prístup k online kurzom s možnosťou získať certifikát po ich úspešnom absolvovaní. Význam online kurzov s pribúdajúcimi záujemcami, počtom vytvorených kurzov a záujmom univerzít neustále narastá k čomu smeruje aj uvažovanie niektorých univerzít o uznávaní absolvovania kurzu v rámci kreditového systému počas štúdia.¹⁶

Ďalšou oblasťou, kde by licencie CC mohli nájsť efektívne uplatnenie je sprístupňovanie obsahu vytváraného ako výsledok grantov a projektov financovaných z verejného rozpočtu. Každým rokom je vynakladaná pomerne veľká čiastka na finančovanie rôznorodých projektov, ktorých výsledkom v niektorých prípadoch je vytvorenie autorských diel. Licencie CC by sa mohli stať súčasťou podmienok pre žiadateľov o projekt ako povinnosť sprístupniť vytvorené diela otvoreným a transparentným spôsobom. Príkladom by mohlo byť napr. Ministerstvo práce USA, ktoré ako jednu z podmienok pre udelenie grantu uviedlo povinnosť aplikácie najmenej obmedzujúcej licencie CC, a to CC BY 4.0.¹⁷ Naviac v priebehu júna bola spustená iniciatíva Open policy network, ktorej cieľom je prispieť k rozšíreniu otvoreného prístupu k výsledkom projektov financovaných z verejných zdrojov.¹⁸ V uvedenej veci ide o pozitívny prístup a smerovanie, ktoré má reálne odôvodnenie v povahe financovania a inštitúcie rozdeľujúce verejné finančie by mali zvážiť niektorú z verejných licencií ako možnosť zabezpečenia prístupu k výsledkom širšej verejnosti.

Sprístupňovanie informácií a prístup k databázam vytváraným organizáciami financovaným z verejných prostriedkov by sme mohli zaradiť do vyššie vymedzenej kategórie, ale vzhľadom na isté špecifika sa jej budem venovať osobitne. Nemožno zábaďať ani na iniciatívu Opendata,¹⁹ ktorá sa zameriava na zabezpečenie volného prístupu k dátam generovaným štátnymi inštitúciami. Špecifíkom uvedenej oblasti je zaužívaná aplikácia odlišného právneho inštitútu. Aj napriek tomu, že nič nebráni použitiu niektoréj z licencí CC 4.0, ktoré je možné v najnovšom znení aplikovať aj na vytvárané datasety, prevládajúcim inštitútom je CC0 mark. Podstatou CC0 je vzdanie sa, resp. v slovenskom právnom poriadku najčíšte obmedzenie autorských práv, resp. iných súvisiacich práv bez potreby označenia zhotoviteľa databázy. Výsledkom je vytvorenie podobného stavu ako v prípade diel, ktoré už sú súčasťou public domain. Príkladom zo zahraničia môže byť British Library, ktorá využitím CC0 sprístupňuje metadáta o kultúrnych objektoch, CERN, ktorý sprístupnil časť svojej knižnice a niektoré datasety, prípadne Biely dom, ktorý priamo podporil aplikáciu CC0 na federálne datasety.²⁰ Uvedené je potrebné zdôrazniť aj v súvislosti s prebiehajúcimi projektmi v rámci programu OPIS, kde sa vytvára niekoľko databáz – či už v oblasti kultúry alebo iných sektorov štátnej správy, a bude potrebné pristúpiť k forme ich následného sprístupňovania.

Uvedené predstavuje niekoľko oblastí, v ktorých sú licencie CC bežne využívané, pričom v praxi je možná existencia viacerých oblastí, ktoré neboli osobitne pomenované a analyzované.

Záver

Pomôžu licencie CC vyriešiť problémy autorského práva v digitálnom priestore? Na globálne riešenie problémov bude potrebný úplne odlišný charakter zmeny, pre záujemcov však predstavujú jednoduchý legálny spôsob používania chráneného obsahu v prostredí internetu, resp. im poskytnú jednoduchý nástroj, ako šíriť svoje meno v širšej komunité.

Verzia 4.0 vo svojom znení zohľadnila problémy, na ktoré sa v praxi poukazovalo v súvislosti s predchádzajúcimi verziami a snažila sa sprehľadniť a zjednodušiť právny text licenčných podmienok. Išlo o pomerne náročnú úlohu vzhľadom na rozsah použiteľnosti medzinárodnej verzie licencí CC a množstvo jurisdikcií, v ktorých sa budú používať. Slovenská republika vzhľadom na legislatívny vývoj nemá veľa skúseností s využívaním verejných licencií. Veríme, že aj prostredníctvom prekladu licencí CC sa stanú zaužívaným právnym nástrojom a prispejú aspoň k čiastočnému sprehľadneniu autorského práva.

Tento článok je vytvorený v rámci projektu VEGA č. 1/0783/13 **Duševné vlastníctvo a podpora kultúry, vzdelania, vedy a priemyslu v poznatkovo orientovanej spoločnosti.**

¹⁵ Zaujímavým projektom je tiež Learning Resource Metadata Initiative, ktorého cieľom je vytvorenie jednotného slovníka na popis otvorených zdrojov vzdelávania s cieľom ulahčiť webové vyhľadávanie zdrojov prostredníctvom vyhľadávačov.

¹⁶ Ešte väčšie ambície má projekt University of the People, ktorý ma za cieľ zabezpečiť fungujúcu online vzdelávaciu inštitúciu poskytujúcu plnohodnotné vzdelanie v rôznych programoch. Aktuálne sú poskytované programy Computer Science a Business Administration.

¹⁷ Informácie o postupe Ministerstva práce a textu výzvy sú dostupné na: <http://creativecommons.org/tag/us-department-of-labor> (8.7.2014).

¹⁸ Informácie o Open policy network sú dostupné na: <http://creativecommons.org/weblog/entry/43022> (8.7.2014).

¹⁹ Do pozornosti dávam portál EÚ, ktorý má zabezpečiť otvorený prístup k dátam. Portál je dostupný na: <https://open-data.europa.eu/en/data/> (8.7.2014).

²⁰ Informácie a používateľoch CC0 môžete nájsť na: http://wiki.creativecommons.org/CC0_use_for_data (8.7.2014).

Zdroje

Literatúra:

- BENKLER, Y. *The Wealth of Networks*. Yale University Press: New Haven and London, 2006. s. 41-48, ISBN-13: 978-0-300-11056-2.
- FOONG, Ch. *Sharing with Creative Commons: A Business Model for Content Creators*. PLATFORM: Journal of Media and Communication Yes, We're Open! Why Open Source, Open Content and Open Access. A Creative Commons Special Edition, 2010, s. 64-93. Dostupné na: http://journals.culture-communication.unimelb.edu.au/platform/resources/includes/cc/PlatformCC_Foong.pdf (8.7.2014).
- GRASSMUCK, V. Towards a New Social Contract: Free-Licensing into the Knowledge Commons. In GUIBAULT, L. a Ch. ANGELOPOULOS. *Open Content Licensing*. Amsterdam University Press: Amsterdam, 2011, s. 21-50, ISBN 978 90 8964 307 0.
- YU, P. K. 2014. *Can the Canadian UGC Exception be Transplanted Abroad?* 26 s. Dostupné na: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2405821 (10.7.2014).
- KREUTZER, T. User-Related Assets and Drawbacks of Open Content Licensing. In GUIBAULT, L. a Ch. ANGELOPOULOS. *Open Content Licensing*. Amsterdam University Press: Amsterdam, 2011, s. 118-123, ISBN 978 90 8964 307 0.
- LESSIG, L. *Free Culture*. THE PENGUIN PRESS: New York. 2004, s. 282-286, ISBN 1-59420-006-8.
- MARACKE, C. *Creative Commons International The International License Porting Project – Origins, Experiences, and Challenges*. 2010, 15 s., dostupné na: <https://www.jipitec.eu/issues/jipitec-1-1-2010/2417/dippadm1268743811.97.pdf> (9.7.2014).

Webové zdroje:

Analýza aplikácie verzie licencí CC 3.0 na osobitné práva k databáze sui generis. Dostupná na: http://wiki.creativecommons.org/images/f/f6/V3_Database_Rights.pdf (9.7.2014).

EÚ portál o open data. Dostupná na: <https://open-data.europa.eu/en/data/> (8.7.2014).

Informácie a používateľoch CC0. Dostupná na: – dostupné na: http://wiki.creativecommons.org/CC0_use_for_data (8.7.2014).

Informácie o filme Mesiačky. Dostupná na: <http://www.monthliesmovie.com/v1/sk/> (8.7.2014).

Ministerstvo práce USA a prístup k podmienkam poskytovaných grantov. Dostupná na: <http://creativecommons.org/tag/us-department-of-labor> (8.7.2014).

Portovanie licencí CC v jednotlivých jurisdikciách. Dostupná na: http://wiki.creativecommons.org/CC_Ports_by_Jurisdiction (9.7.2014).

Prehľad sporov rozhodovaných v súvislosti s platnosťou licencí CC. Dostupná na: http://wiki.creativecommons.org/Case_Law (8.7.2014).

Sumár benefitov licencí CC. Dostupná na: http://creativecommons.org.au/content/Benefits_of_CC_08.pdf (9.7.2014).

Mgr. Richard Bednárik

bednarik@ymail.com

(Trnavská univerzita v Trnave, Právnická fakulta, Ústav duševného vlastníctva)

TLAČOVÁ SPRÁVA... KNIHOVNA KNIHOVNICKÉ LITERATURY SLAVÍ 60. VÝROČÍ

Národní knihovna
České republiky

Knihovna knihovnické literatury, která je součástí Knihovnického institutu Národní knihovny ČR, byla založena roku 1953. Z malé odborné příručky tehdejšího Ústředního vědecko-metodického kabinetu knihovnictví Národní a universitní knihovny v Praze se za uplynulých 60 let stala ústřední knihovnou knihovnické literatury ČR. Knihovníkům, pedagogům i studentům našeho oboru je k dispozici bohatý fond tuzemské i zahraniční literatury v tištěné i elektronické podobě. Katalog knihovny je dostupný online jako Databáze knihovnické literatury KKL (obsahuje i analytické záznamy článků z oborového tisku, záznamy vybraných internetových zdrojů apod.). Z mnohých záznamů vede odkaz k plnému textu.

K dispozici online jsou také oborově zaměřené databáze **KZK**-(zkratky), **TDKIV**-(terminologie) a **KSL**-(česko-anglický glosář). Licencované zahraniční databáze jsou pro registrované uživatele národní knihovny dostupné vzdáleným přístupem.

Zdroje zpřístupňované Knihovnou knihovnické literatury lze paralelně prohledávat také prostřednictvím oborové brány KIV – **Oborová brána Knihovnictví a informační věda**.

Více informací najdete v portálu Knihovnického institutu **Informace pro knihovny** a na facebooku **Knihovnický institut NK ČR – informační služby**.

Mgr. Renáta Salátová

Renata.Salatova@nkp.cz

(Národní knihovna ČR)

Spôsoby prezerania a fixovania pohľadu na internetových stránkach

Človek prichádza na webové sídlo s určitými skúsenosťami, očakávaním, ale aj so svojím psychickým či fyzickým stavom. To všetko ovplyvňuje jeho správanie na webovom sídle, od ktorého závisí aj to, ako používateľ vníma, čo vpustí do svojho vedomia a podvedomia a čo bude prítahovať jeho pozornosť. Autorka v článku približuje základné vzory používateľovho pohybu na webových sídlach spolu s čiastkovými výsledkami výskumu zameraného na použiteľnosť webových sídiel. Príspevok bol spracovaný ako podkladový materiál na dizertačnú prácu na tému „Použiteľnosť webových sídiel elektronického obchodu a pozornosť používateľov“.

ÚVOD

Používateľa na webovom sídle ovplyvňuje jeho dizajn, štruktúra a usporiadanie jednotlivých prvkov. Prvý dojem, ktorý vyvolá webové sídlo u používateľa, je veľmi dôležitý. Na základe prvotného posúdenia daného webového sídla si vytvorí svoj prvý úsudok, ktorý ovplyvní hodnotenie a konanie návštěvníka webového sídla. Množstvo podnetov a vyrušujúcich prvkov púta jeho pohľad a jeho pozornosť je rozptýlená. Používateľ tiež prechádza jednotlivými stránkami, niečo ho upúta, ale pokiaľ stránka nedokáže zaujať a udržať jeho pozornosť, odchádza.

Štúdie ukazujú, že používateľ preskakuje zo stránky na stránku, pričom na jednej sa priemerne zdrží iba niekoľko sekúnd. Ak ho na stránke niečo nezaujme, odchádza. Jacob Nielsen uvádza, že prvých 10 sekúnd je pre používateľa kritických pri rozhodovaní, či na stránke zostáva alebo odchádza. Preto je dôležité pripraviť obsah webového sídla tak, aby zaujal pozornosť používateľa v prvých desiatich sekundách (Nielsen 2011).

Pre potreby dizertačnej práce sme vykonali používateľské testovanie s viac ako štyridsiatimi účastníkmi, ktoré nám priblížilo pohyb a správanie sa používateľov na webovom sídle. Používateľské testovanie, aplikované na šiestich webových sídlach, bolo robenej metódou eyetrackingu v kombinácii s metódou retrospektívneho hlasného myslenia.

SKÁKAVÉ POHYBY OČAMI

Na webovom sídle používateľ vykonáva očami pohyby, ktoré sú špecifické pre webové prostredie. Výsledky výskumu potvrdzujú, že používatelia vykonávajú na webovom sídle skákavé pohyby. Používateľ vníma tvar a veľkosť, pričom vykonáva pohyby očami, ktorými sleduje jednotlivé časti predmetov (pozri obr. 1).

VZORY PREZERANIA STRÁNOK VO WEBOVOM PROSTREDÍ

Dlhoročnými skúsenosťami sa používateľ naučil vo webovom prostredí pohybovať a utvoril si určitú stratégiu venovania pozornosti webovým sídlam (P. Zhou a X. Fang, 2008). Percentuálne rozdelili pozornosť používateľa na štyri časti. Ľavá horná časť stránky prítahuje najviac pozornosť vďaka menu a umiestneniu najdôležitejších informácií. Táto teória sa prelínala aj s výskumami J. Nielsena (Nielsen 2006). Skúmal pohyby očí viac ako 200 používateľov na webových sídlach. Výskum ukázal, že používatelia na webovom prostredí prechádzajú stránky pohybmi pripomínajúcimi písmeno F. Najprv prechádzajú horizontálne na vrchnej časti stránky, následne roľujú pohľad nižšie a tam zvyčajne prechádzajú druhú horizontálnu čiaru. Nakoľo niec roľujú pohľadom stránku na ľavej strane smerom dolu. Tento pohyb je niekedy systematické rýchle skečnovanie a inokedy pomalé prezeranie. Ako možno vidieť na nasledujúcom obrázku, tieto teórie sa potvrdili aj pri našom výskume (pozri obr. 2).

POHĽADY A FIXÁCIE – SLEDOVANÉ UKAZOVATELE

Pri výskume pomocou eyetrackingu sme sa rozhodli sledovať nasledujúce ukazovatele:

- **Čas do prvej fixácie** (čas, ktorý prebehol, kým používateľ prvýkrát fixoval svoj pohľad na úzko špecifikovanú, skúmanú oblasť záujmu – skúmaný prvak (banner, menu, pätička...)).
- **Trvanie pohľadu** (čas trvania, kym používateľ venoval svoj pohľad sledovanej oblasti záujmu, t. j. súčet časov všetkých fixácií v rámci jednej sledovanej oblasti, kym proband nefixoval pohľad mimo stanovenej oblasti záujmu).
- **Počet fixácií** (počas jedného pohľadu v rámci skúmanej oblasti záujmu).

Obr. 1

Obr. 2

- **Priemerná dĺžka fixácií** (priemerná dĺžka jednotlivých fixácií v skúmanej oblasti záujmu v rámci toho istého po-hľadu).

Uvedené štyri základné ukazovatele sme sledovali pri prvých štyroch pohľadoch, ktoré používateľ venoval skúmaným objektom záujmu. Jednotlivé pohľady majú rôzny vzťah k výslednému faktoru pozornosti skúmaných objektov záujmu. (Používateľ vo webovom prostredí vykonáva skákavé pohyby očami, pričom svoj pohľad fixuje na jednotlivé miesta v priemere na 0,23 sekundy. Na webových sídlach sme si označili prvky/oblasti, ktoré sledujeme /napr. logo, obrázok, menu – pozri obr. 3/. Za pohľad v tomto prípade označujeme fixácie, ktoré používateľ vykonal v rámci stanoveného priestoru vybraného prvku.)

Tieto štyri základné ukazovatele sú vo vzájomnom vzťahu a prepojením týchto vzťahov dokážeme sledovať, akú pozornosť venoval používateľ jednotlivým prvkom testovaných webových sídiel. Aby sme získali komplexnejší pohľad na tieto vzťahy, uvedieme, čo vyjadrujú:

- **Čas do prvej fixácie**

- Vyjadruje vplyv skôr na neúmyselnú mimovoľnú pozornosť.
- Čím je čas do prvej fixácie kratší, tým má tento prvak vyššiu váhu z hľadiska pozornosti. Ak je čas do prvej fixácie dlhší, hodnota prvku z hľadiska pozornosti je nižšia.
- Čas do prvej fixácie môže byť výsledkom umiestnenia prvku na stránke, farebnosti, viditeľnosti alebo aj náhodného prehliadnutia používateľom.

- **Trvanie pohľadu**

- Trvanie pohľadu už vyjadruje aj zámerную pozornosť. Vyjadruje aj to, ako dlho používateľ venoval pozornosť sledovanému objektu záujmu.

- **Počet fixácií**

- Počet fixácií je rovnako priamo úmerný k faktoru pozornosti, ako aj k zámernej pozornosti. Väčší počet fixácií vyjadruje väčší zámer používateľa venovať sledovanému objektu záujmu pozornosť.

- **Priemerná dĺžka fixácií**

- Zámerná pozornosť používateľa sa odráža v priemernej dĺžke fixácií, tu však tiež platí, že jej vplyv na výsledné číslo je veľmi mierny.

ABC KNIHY

Z testovaných webových sídiel sme si vybrali webové sídlo internetového obchodu ABC Knihy (www.abcknihy.sk), na výsledkoch ktorého ukážeme niektoré zákonitosti pohybu používateľov po jednotlivých stránkach webových sídiel.

Nasledujúci obrázok ukazuje rozdelenie domovskej stránky webového sídla ABC Knihy.sk na prvky, ktoré sme bližšie sledovali.

Zo všetkých prvkov webového sídla ABC najviac pozornosti používateľov prita-hoval prvak *Novinky*. Jeho umiestnenie uprostred hornej časti stránky, jeho farebnosť a dynamika spôsobovali, že používatelia naň upriamili svoj zrak takmer na každej stránke. Jeho hodnota z hľadiska zámeru je nízka, avšak jeho pútavosť a umiestnenie spôsobovali vyššie očakávanie používateľov. Stabilné umiestnenie v strede stránky odpútavalo pozornosť od skutočne dôležitých prvkov a od ostatného obsahu, čo spôsobovalo zmätenie a zavádzanie používateľov.

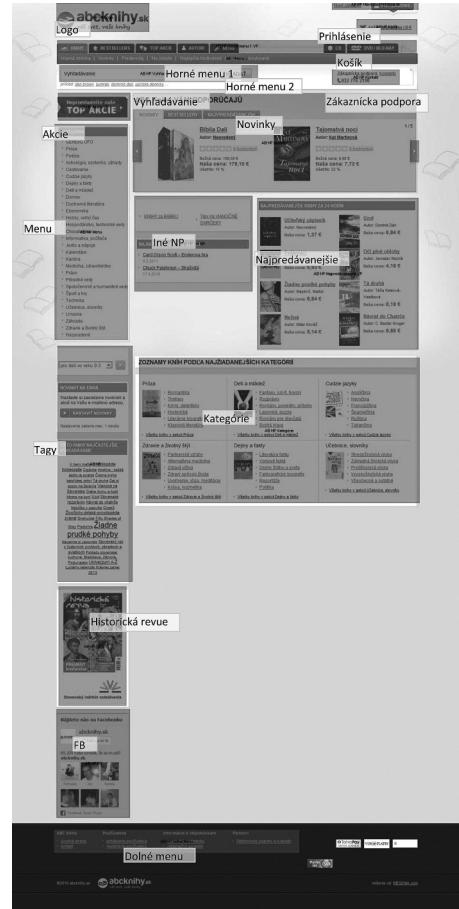
Prvok *Najpredávanejšie*, s vysokou hodnotou pútavosti (umiestnenie, farebnosť...), ale nízkou hodnotou očakávaní, pútal vysokú pozornosť používateľov. Logo spoločnosti malo nízke očakávania používateľov, avšak jeho umiestnenie viac prita-hovalo pozornosť používateľov.

Prvok *Iné NP* mal rovnako výhodné umiestnenie, čím si získal vyššiu hodnotu pútavosti napriek tomu, že jeho hodnota z hľadiska úlohy, zámeru a očakávaní používateľov bola nízka.

Prvky *Horné menu 1* a *Horné menu 2* boli umiestnené tesne pod sebou, ale jednotlivé hodnoty mali úplne odlišné. *Horné menu 1* získalo vyššie hodnoty z hľadiska zámeru, pútavosti a aj očakávaní používateľov, no na rozdiel od *Horného menu 2* získalo menej pozornosti.

Prvky navigácie ako *Kategórie*, *Vyhľadávanie* a *Menu* mali vysokú dôležitosť z hľadiska zámeru/úlohy, ktorú mali používatelia vykonávať, ale ich nižšia pútavosť a zároveň nižšie očakávania používateľov spôsobovali nižšiu hodnotu pozornosti. Na druhej strane prvok *Menu* s vysokým zámerom, očakávaniami a pútavosťou získal aj viac pozornosti.

Prvky, ktoré neboli podstatné z hľadiska zámeru a ani očakávaní používateľov, mali rôzne hodnoty faktora pozornosti. Prvky s nízkou hodnotou zámeru a očakávaní nepriťahovali veľa pozornosti, kým vyššia hodnota zámernosti, očakávaní alebo pútavosť viedli k väčšiemu upútaniu pozornosti (napr. prvky *Kroky nákupu* a *Hotline*).

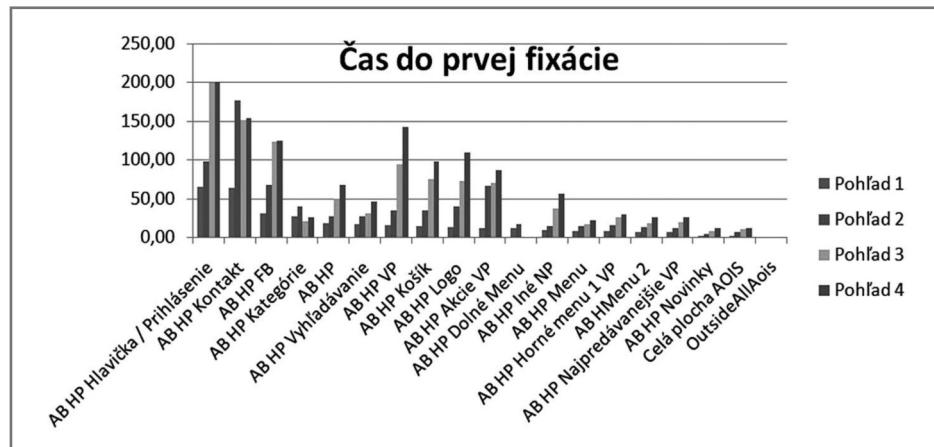

Obr. 3

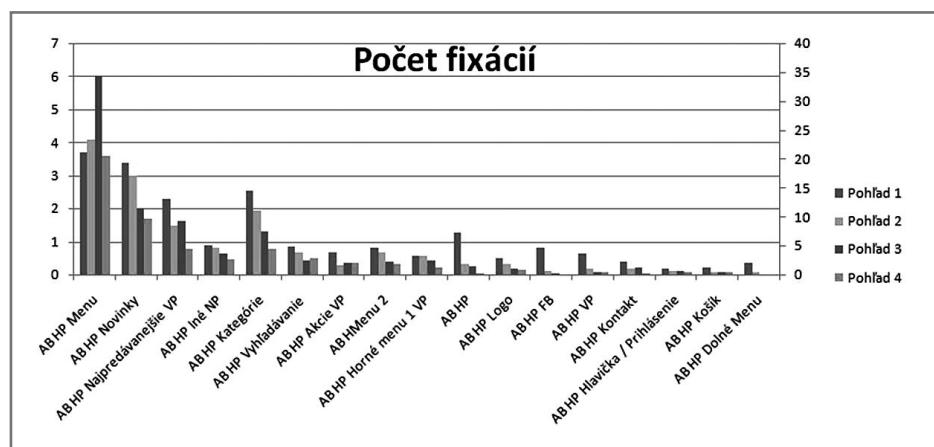
Na webovom sídle ABC mal košík rôzne hodnoty. Napriek vysokej hodnote z hľadiska zámeru a vysokým očakávaniam používateľov Košík získal veľmi málo pozornosti. Nízka pútavosť a vysoká chybovosť prvku spôsobili negatívny vplyv na spokojnosť používateľov.

Používateelia veľa očakávali od prvkov *Pokladňa č.*, *Obchodné podmienky* a *Dolné menu*. Prvok *Pokladňa* mal vysokú dôležitosť z hľadiska zámeru, pútavosti, očakávaní používateľov a použiteľnosti, avšak pozornosť pritáhovať priemerne. Obchodné podmienky s nízkou použiteľnosťou (kvôli neprehľadnosti textu) a vysokou pútavosťou, zámerom a očakávaniami, získavali veľa používateľskej pozornosti. *Dolné menu* s vysokými očakávaniami, ale nižším zámerom a nízkou pútavosťou, takisto získalo vysoké hodnoty pozornosti.

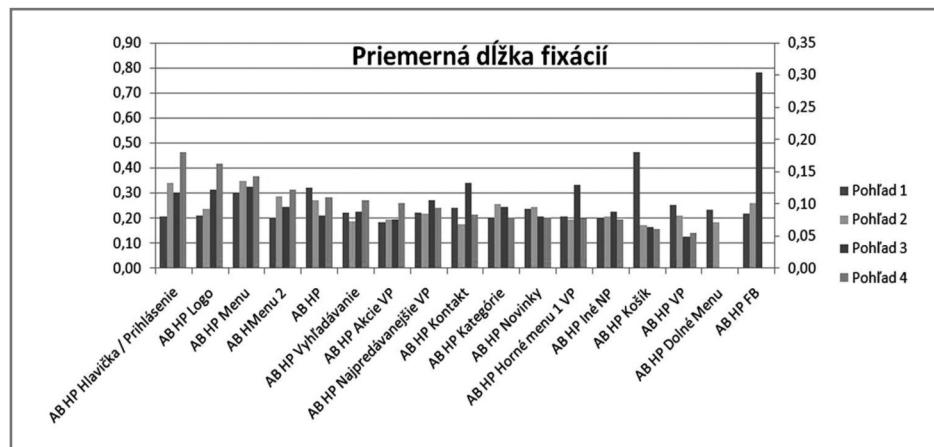
Ako možno vidieť na nasledujúcom grafe, čas do prvej fixácie odráža pútavosť jednotlivých prvkov a poradie, v akom im používateelia venovali pozornosť v rámci jednotlivých pohľadov.

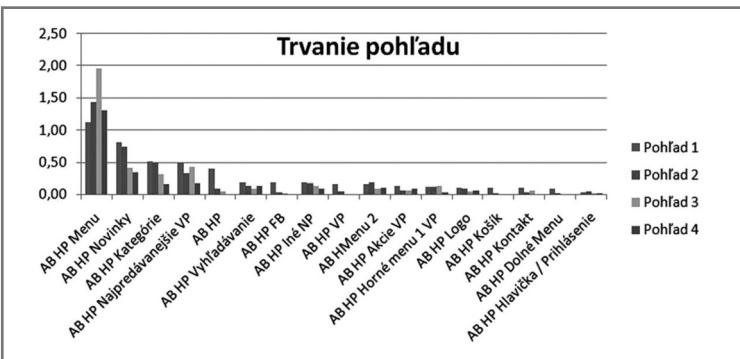
Počet fixácií, ktorý odráža, kolko-krát používateelia fixovali svoj zrak na určitý prvok. Na nasledujúcom grafe možno vidieť, ktorým prvkom používateelia venovali najviac pozornosť (*Menu*, *Novinky*, *Najpredávanejšie*, *Iné NP* a *Kategórie*).

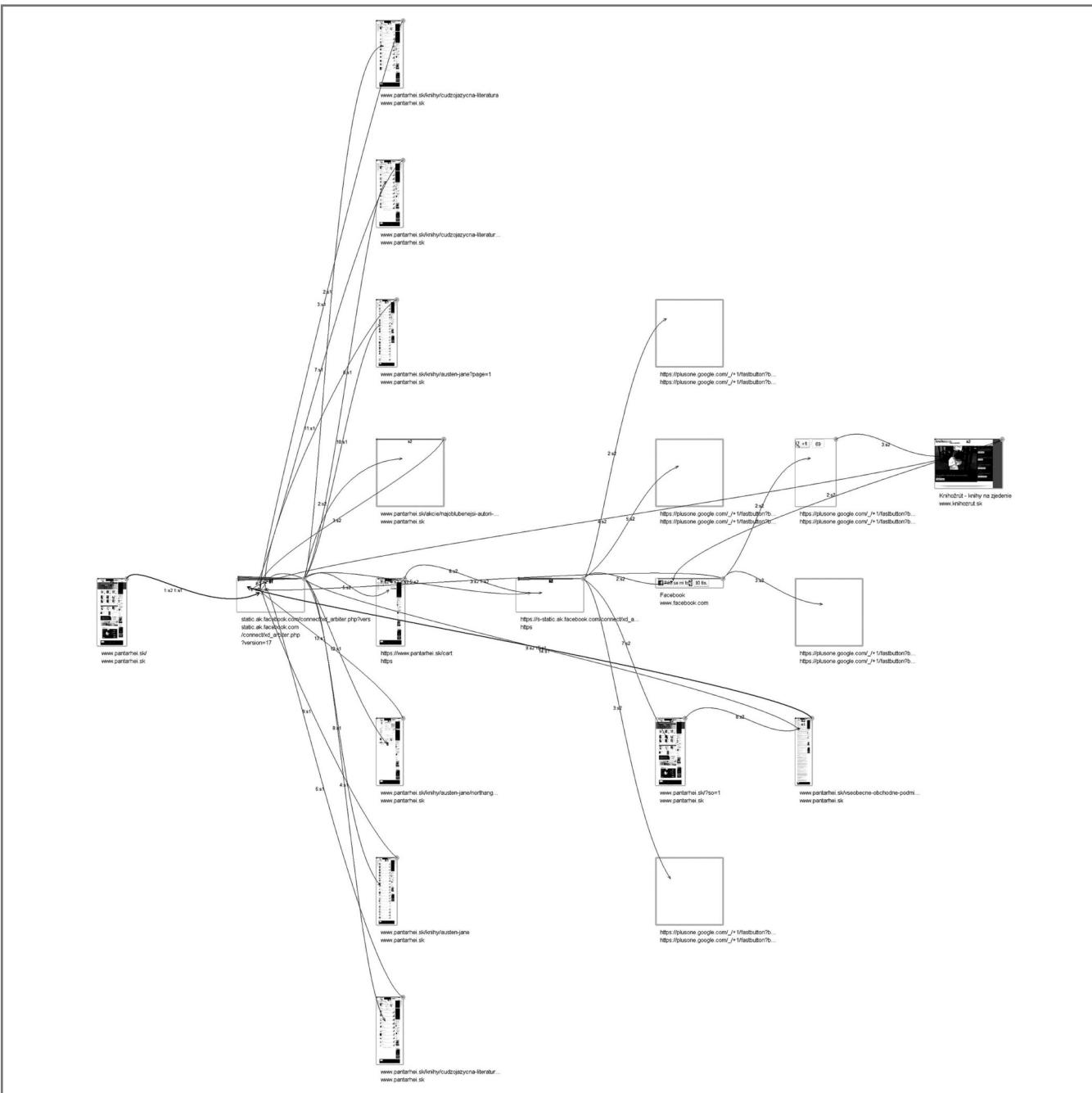
Nízke hodnoty priemernej dĺžky fixácií ukazujú rýchlosť pohybu používateľov pri prezeraní webových sídiel a tiež ukazuje, že používateľ fixuje svoj pohľad priemerne na 0,3 sekundy (pozri graf Počet fixácií).

Ako možno vidieť, na webovom sídle ABC Knihy najviac pozornosti na prvých štyroch pohľadoch pritáhovali prvky *Menu*, *Novinky*, *Kategórie* a *Najpredávanejšie*. Tiež možno vidieť dôležitosť navigačného prvku *Menu*, ktorý pritáhoval najviac pozornosti vo všetkých štyroch sledovaných pohľadoch.

Zložitosť skúmania a sledovania pohľadov používateľov na webovom sídle odráža aj nasledujúci snímok, ktorý ukazuje na prepojenosť hypertextových odkazov na jednotlivých stránkach webového sídla. Používateľ prechádzaním po stránkach vytvára zaujímavú štruktúru.

ZÁVER

Problematika pozornosti používateľov a použiteľnosti webových sídiel je veľmi široká a interdisciplinárna. Na pozornosť používateľov vplýva ich skúsenosť, očakávania, psychický a fyzický stav, dizajn, štruktúra a farby, či zámer, s ktorým používateľia prichádzajú na webové sídlo. Uvedené dátá získané výskumom použiteľnosti webových sídiel odrážajú iba časť problematiky, ktorá je hlbšie rozpracovaná v rámci výskumu k dizertačnej práci.

Mgr. Júlia Špačková

juliaspackova@gmail.com

(KKIV FiF UK)

Zlepšení přístupnosti webového sídla prostřednictvím jeho mobilní verze

Webová sídla představují v dnešní době velmi využívané médium. Neustálý vývoj v oblasti technologií, webových aplikací či standardů nabízí nové příležitosti k jejich využívání. Je známo, že tvůrci webových sídel by měli klást důraz na jejich kvalitu, tedy především na jejich nalezenitost, přístupnost, použitelnost či důvěryhodnost.

Přístupnost webových sídel byla vždy úzce spojována s jejich přizpůsobením potřebám zdravých a především handicapovaných lidí tak, aby webová sídla nekladla svým uživatelům překážky v jejich používání. Návštěvníci webového sídla by neměli být ochuzeni o žádné důležité informace pouze proto, že jim to nedovolí zdravotní stav či technologické vybavení, ze kterého na web přistupují.

Mezi technologická zařízení, pomocí kterých na webová sídla přistupujeme, už nelze řadit pouze stolní počítače či notebooky, jak tomu bylo zejména v minulých dvaceti letech. S příchodem tzv. mobilní revoluce narůstá využití mobilních zařízení, především chytrých telefonů a tabletů, jako nástrojů přístupu na webová sídla. Faktor přístupnosti tak nabývá nových rozměrů. Ukazuje se, že osoby bez postižení vnímají při použití mobilních zařízení podobná omezení jako lidé se zdravotním postižením používající počítače. Přizpůsobení webových sídel mobilním technologiím a zařízením se tak může stát prostředkem pro zvýšení přístupnosti pro všechny uživatele.

Práce uvádí současné trendy v oblasti mobilních technologií, stejně jako základní techniky přizpůsobení webových rozhraní pro mobilní zařízení. Zvýšení přístupnosti webového sídla prostřednictvím jeho přizpůsobení mobilním zařízení je pak ukázáno na konkrétní případové studii.

Období, ve kterém se naše společnost nachází, je charakteristické neustálým a všudypřítomným pokrokem a vývojem. Vývoj lze pozorovat ve všech oblastech lidského bádání bez rozdílu. Viditelný pokrok v podobě nových, lepších a důmyslnějších technologií je i v oblasti informačních a komunikačních technologií.

Do zmíněné oblasti spadají i mobilní zařízení a mobilní informační a komunikační technologie, které v ideálních podmínkách mohou nabídnout uživatelům přístup k informacím „kdykoliv a kdekoliv“ a stávají se každodenními společníky většiny lidí. Aktuální informace získané ve správnou dobu už nejsou v současnosti pouhou výhodou, naopak, stávají se nutností.

Ukazuje se ale, že právě v oblasti přístupnosti a použitelnosti se objevují největší překážky pro kvalitní a bezproblémové prohlížení webového obsahu na mobilních zařízeních.

Webová sídla nejsou velmi často optimalizována pro mobilní zařízení a technologie (vycházíme z vlastní zkušenosti, lze ale vyházet i z průzkumů, např. agentury Pure Oxygen Labs (Gesenhues 2013)), jejich přístupnost a následná použitelnost na mobilním zařízení je velmi problémová a zobrazení obsahu webových sídel pomocí takovýchto prostředků s sebou přináší značné neuspokojení pro jejich uživatele. Tato omezení (potažmo bariéry) mohou být překonána pomocí metod či technik sloužících pro tvorbu optimalizovaných mobilních webových sídel, která jsou stěžejní náplní předkládaného článku.

Struktura článku, ve kterém čerpáme i z naší diplomové práce (Hrabinová 2014), je následující: v části *Mobilní revoluce* je poukázáno na současné postavení mobilních zařízení a na jejich důležitost v přístupu k Internetu. Uvedeny jsou rovněž možnosti a příležitosti, které s sebou přináší mobilita a mobilní zařízení, stejně jako omezení a limity stávajících mobilních zařízení, které výrazně ovlivňují jejich využití jako nástrojů pro získávání informací. Pod pojmem mobilní zařízení jsou v práci myšleny především chytré telefony (smartphone) nebo tabletové, jelikož tito zástupci patří k těm nejvýraznějším. Část *Metody přizpůsobení webových sídel pro mobilní zařízení* nejprve zasazuje požadavek na přístupnost celého webového sídla do kontextu s mobilními zařízeními a technologiemi, následně seznamuje se základními technikami tvorby přizpůsobivých webových sídel pro mobilní zařízení. Část *Případová studie* je věnována analýze vybraného webového sídla. Závěrečné části *Diskuze* a *Závěr* jsou určeny k diskusi obsažených témat a výsledků a následnému shrnutí příspěvku.

1. Mobilní revoluce

Pro nastínění současných trendů v oblasti používání mobilních zařízení a technologií by mohl posloužit pouhý pohled kolem sebe a člověk si ihned uvědomí, co se během posledních pár let změnilo. Uvědomí si to během jízdy městskou dopravou, při čekání ve frontě či během popíjení oblíbené kávy v kavárně, kdy si může všimnout malých svítících displejů chytrých telefonů (smartphonů) či tabletů a jejich uživatelů soustředících se na to, co se na těchto malých zařízeních děje. Mobilní zařízení jsou všude kolem.

Skutečnost, že je potřeba mobilním zařízením věnovat velkou pozornost a zároveň klást důraz na mobilní obsah optimalizovaný pro tato zařízení, několikrát zmínili i světově uznávaní odborníci z řad velkých technologických společností či grafických studií. Erich Schmidt, výkonný předseda ve společnosti Google, prohlásil již v roce 2011 na konferenci DLD (Digital-Life-Design) velmi snadnou filozofii (Eric Schmidt on Mobile First 2011): „Jednoduché pravidlo zní: Cokoliv děláte, dělejte nejdříve pro mobilní zařízení.“ Erik Jonsson, který působí jako umělecký ředitel v londýnské pobočce Fantasy Interactive, jedné ze světově velmi známých digitálních agentur, řekl (Jonsson 2013, s. 87): „V současnosti už nelze navrhovat pouze pro konkrétní platformu. Všechno musí fungovat napříč různými platformami.“ A konečně, zástupci vizuálního a kreativního design-studia Hello Monday v souvislosti s rokem 2013 uvedli (Hello Monday 2013, s. 90): „Rok 2013 bude opět rokem mobilních zařízení. Přinejmenším, mobilní zařízení budou nadále nabývat na důležitosti.“

Proč tedy tyto, ale i další společnosti věnují mobilním zařízením takovou pozornost? Domníváme se, že už nenastane doba, kdy bychom s mobilními zařízeními trávili méně času než dosud. A pokud organizace začnou zapojovat do svých strategií i strategii mobilní, budou připraveny na rapidní růst mobilních technologií a zařízení a budou připraveny na nové příležitosti, které tyto technologie s sebou nesou. Kdy se ovšem začíná mluvit o této tzv. mobilní revoluci a proč je třeba věnovat mobilním zařízením takovou pozornost?

S příchodem chytrých mobilních telefonů, smartphonů, které se prvně začínají objevovat kolem roku 2002 (Fling 2009), se začaly zlepšovat a zrychlovat mobilní internetové sítě (datové GRPS technologie a protokol EDGE jsou doplněny o sítě třetí generace, tzv. 3G) a samotné mobilní telefony dostávaly stále lepší a chytřejší vybavení oproti klasickým „feature phonům“¹. V dnešní době označuje pojem „**feature phone**“ (běžně se používá anglický výraz, který se nepřekládá) nejednodušší obyčejné mobilní telefony dostupné na trhu s klasickou alfanumerickou klávesnicí a malým displejem (Warner a LaFontaine c2010). **Smartphone** neboli **chytrý telefon** je mobilní telefon, který má řadu společných vlastností s telefony typu „feature phone“, např. možnost telefonování, psaní SMS zpráv, prohlížení mobilního Internetu, fotografování, poslechu hudby atd. Avšak oproti klasickým „feature phonům“ mají chytré telefony zabudovaný operační systém s možností instalace aplikací, větší velikost obrazovky s lepším rozlišením, pro vstup slouží klávesnice QWERTY (např. modely značky BlackBerry), stylus či dotyková obrazovka (např. dotykový mobilní telefon iPhone od společnosti Apple). Chytré telefony nabízí svým uživatelům možnost připojení k Wi-Fi sítím nebo jiným vysokorychlostním bezdrátovým sítím. Toto telefonní zařízení se tak tedy svou výbavou stává jakýmsi mobilním počítačem (Fling 2009).

S příchodem chytrých mobilních telefonů se začaly objevovat lepší a poměrně výkonné technologie a zařízení. Lidé a potencionální uživatelé však o ně stále neprojevovali takový zájem, jaký by se asi dal očekávat, a nebyli spokojeni např. s rychlosí mobilního Internetu či nepohodlnými klávesnicemi.

Zlomový rok pro mobilní web a celkový vývoj mobilních zařízení lze považovat **rok 2007**. V tomto roce představili světu Steve Jobs a firma Apple na konferenci v San Franciscu svůj **první iPhone**, který začal vše měnit. Od tohoto roku lze totiž pozorovat výrazný nárůst používání a využívání mobilního Internetu. Najednou se vyskytl mobilní telefon, na kterém bylo prohlížení mobilního Internetu příjemné a poměrně rychlé, proto lze od této chvíle naznamenat rapidní nárůst používání a využívání mobilního Internetu. Zároveň i celková práce s telefonem, který se dal ovládat pomocí dotykové obrazovky, byla velmi pohodlná (Wroblewski 2011a). Rok 2007 tak můžeme považovat za jakýsi počátek mobilní revoluce.

Obdobná situace se projevovala i u tabletů. Tyto přenosné počítače ve tvaru desky s dotykovou obrazovkou (Tablet computer c1981–2013) se výrazněji začaly objevovat teprve až po roce 2000, kdy Bill Gates a jeho firma Microsoft uvedli na trh první „Tablet PC“. V tomto období se ovšem tablety většinou špatně prodávaly a nebyly o ně velký zájem. Tablety byly totiž stále dost těžké, jejich ovládání nebylo příliš příjemné, měly chudou softwarovou výbavu a byly poměrně drahé. Nicméně, v roce 2010 přišla opět firma Apple se svým novým výrobkem a představila světu tablet nazvaný iPad (Smith 2010). Od této chvíle se svět tabletů začíná revolučně měnit – jak bude zmíněno i v dalších řádcích, začíná nárůst počtu prodaných tabletů i tabletů zapojených do mobilních sítí.

Pomocí níže vybraných statistik lze poukázat rovněž na současnou situaci a obhájit tím důležitost tvorby webových sídel s ohledem na mobilní uživatele.

1.1 Mobilní zařízení a jejich podíl na trhu

Mary Meeker, bývalá analytička u Morgan Stanley, v listopadu roku 2010 předpovídala, že trh se smartphony pokoří ten s počítači a notebooky v roce 2012. Chytré telefony to ovšem dokázaly právě v posledním čtvrtletí roku 2010, čili o dva roky dříve.

V posledním kvartálu 2010 smartphony překročily hranici 100 milionů prodaných kusů, trh s počítači naznamenal „pouhých“ 92 milionů (Weintraub 2011).

Podíl jednotlivých zařízení (tj. klasické desktopové počítače, přenosné počítače, tablety a chytré telefony) **na globálním trhu** monitoruje např. společnost IDC (viz Graf 1). Ta ve své statistice potvrzuje obrovský nárůst smartphonů a tabletů. Dokonce je z grafu patrné, že prodeje tabletů v roce 2013 poprvé překonaly prodeje přenosných počítačů, se kterými jsou často porovnávány. Podíl stolních počítačů v celosvětovém měřítku se naopak rok od roku propadá.

Jiná analytická společnost, **společnost Gartner**, uvádí, že trh s desktopovými počítači, notebooky, tablety a mobilními telefony dosáhl na konci roku 2013 více než 2,33 miliardy prodaných jednotek, na konci roku 2014 by to mělo být téměř 2,5 miliardy kusů (Gartner 2014), přičemž trh bude zahrnut levnějšími zařízeními ve všech kategoriích (Gartner 2013a).

A jak to vidí tyto analytické společnosti v blízké budoucnosti? Gartner předpovídá (2013b), že v **roce 2017** budou mít absolutně největší globální dodávky mobilní telefony (kolem 2,12 miliardy kusů), na druhém místě budou tablety (468 milionů

¹ Označení mobilní telefon je tedy nadřazeným termínem pro dva výrazy, a to „feature phone“ a smartphone.

kusů), které tak výrazně předstihou prodeje počítačů, notebooků a ultrabooků (přičemž prodeje počítačů a klasických notebooků budou i nadále klesat). Společnost IDC vidí budoucí pořadí těchto zařízení velmi podobně (IDC 2014): smartphony 73,6 %, tablety 14 %, přenosné počítače 7,2 % a stolní počítače 5,2 %.

1.2 Mobilní zařízení a mobilní sítě

Za další přelomový rok, jak už bylo naznačeno výše, lze po roku 2007 považovat i rok 2010. Mobilní datový provoz v tomto roce byl podle společnosti Cisco třikrát větší než velikost celého globálního Internetu v roce 2000. Smartphony měly v tomto období pouhých 13 % podílu v rámci všech mobilních telefonů, ale představovaly až 78 % mobilního datového provozu v porovnání se všemi mobilními telefony. V tomto roce generoval jeden chytrý telefon 24× více mobilních dat než obyčejný mobilní telefon, což představovalo 79 MB za měsíc. Zároveň bylo v tomto roce do mobilní sítě připojeno na tři miliony tabletů, přičemž každý měsíčně přenesl 405 MB, čili téměř pětkrát více dat než smartphone (Cisco 2011).

V roce 2012 smartphony reprezentovaly už 18 % ze všech mobilních telefonů produkujících mobilní data a vyprodukovaly až 92 % veškerého datového provozu z mobilních telefonů. Množství jimi přenesených dat za měsíc rovněž vzrostlo, pohybovalo se na 342 MB, přičemž obyčejný „feature phone“ generoval pouhých 6,8 MB za měsíc. Tablety zaznamenaly rovněž vzestup, počet tabletů zapojených do mobilních sítí se zvýšil na 36 milionů a tyto tablety vyprodukovaly až 820 MB za měsíc (Cisco 2013).

Výše uvedená mobilní data, která byla produkovaná mobilními zařízeními, jsou znakem nejen toho, že uživatelé využívají čím dál častěji mobilní zařízení jako nástroje pro přístup k Internetu, zároveň je to ale také náznak toho, že se zvyšuje celkový objem přenesených dat. Podle statistik na webu HTTP archive **měly webové stránky v říjnu roku 2014 v průměru velikost 1,9 MB**, přičemž na konci roku 2010 to bylo pouhých 716 kB. Největší podíl, více než 1,2 MB, mají z celkového objemu obrázků a grafika (Interesting stats 2014). Tento obrovský nárůst objemu přenesených dat lze příčitat skutečnosti, že novější a vyspělejší zařízení si žádají **obrázky a grafiku v lepší kvalitě, na druhou stranu se klade malý důraz na jejich optimalizaci**.

Nutno ale také poznamenat, že se zvyšujícím se objemem přenesených mobilních dat a s příchodem lepších mobilních technologií se také **zvyšuje průměrná rychlosť připojení pro mobilní zařízení**. Podle společnosti Cisco se průměrná rychlosť připojení v roce 2009 pohybovala kolem 101 kb/s (Cisco 2011). V roce 2012 už byla rychlosť pětkrát vyšší, zvýšila se na 526 kb/s (Cisco 2013), v roce 2013 se tato rychlosť dokonce oproti roku 2012 dvojnásobně zvýšila, a to na 1 387 kb/s (Cisco 2014).

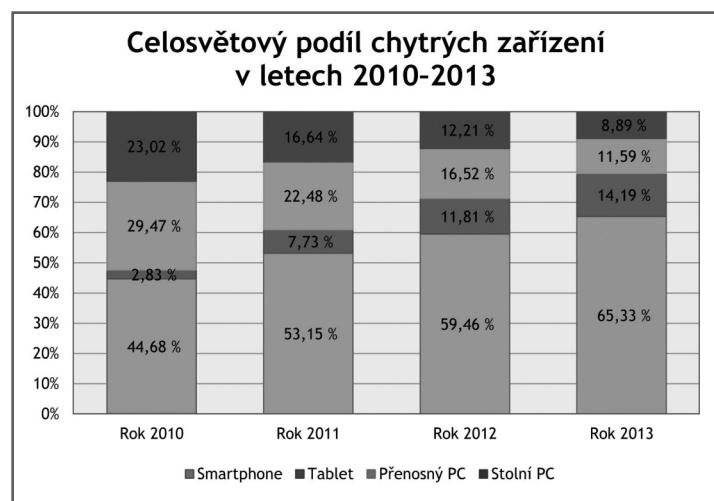
Rychlosť připojení chytrých telefonů byla v roce 2012 téměř čtyřikrát vyšší než průměrná rychlosť připojení v témež roce (tato rychlosť je zřejmě výsledkem zařízení, která podporují 3G technologii) a pohybovala se kolem 2 064 kb/s, u tabletů je uváděna rychlosť ještě vyšší, a to 3 683 kb/s (Cisco 2013). Zvyšování rychlosti pokračovalo i v roce 2013. Smartphony měly k dispozici téměř dvakrát rychlejší připojení než v roce předešlém a tablety se výrazně přiblížily rychlosti 4 600 kb/s (Cisco 2014).

Rychlosť mobilního připojení se ale i přes neustálé pokroky nepřibližuje té, jaké disponují zařízení připojená ke klasickému internetovému připojení. Zároveň zde může být oproti pevnému internetovému připojení velmi vysoká čekací doba (angl. „latency time“), což se výrazně projevuje na rychlosti načítání webového obsahu (Greenstein 2012). I přes tato negativa se ale neustále zvyšuje číslo značící prohlížení webových stránek pomocí mobilních zařízení. **V říjnu roku 2012 prohlížení na mobilních telefonech a tabletech přesáhlo poprvé 10 %** v rámci veškerého globálního prohlížení (Net applications 2013). V říjnu 2014 to už bylo 17 % (Net applications 2014).

1.3 Příležitosti, výhody, možné limity a omezení mobilních zařízení

Hlavní příležitostí v oblasti mobilních zařízení a technologií je fakt, který byl už výše naznačen, a to, že **vývoj jde neustále dopředu** a k dostání jsou lepší a vyspělejší zařízení i rychlejší připojení. Kromě toho je nespornou výhodou samotná mobilita těchto technologií. Všechny mobilní technické prostředky (zařízení) mají společné, že splňují požadavek fyzické i komunikační mobility a v ideálních podmínkách mohou nabídnout svým uživatelům přístup k informacím „kdykoliv a kdekoli“.

Fyzická mobilita umožňuje uživateli fyzický pohyb se zařízením (především kvůli jeho malým rozměrům a nízké hmotnosti), zařízení se tedy stává jakýmsi společníkem svého uživatele (Oganesjan 2013). Zde je nutné podotknout, že ačkoliv zařízení mohou mít určité předpoklady být mobilní, tak skutečně mobilní jsou jejich uživatelé. To uživatelé jsou v pohybu, mobilní zařízení jsou pouze jejich společníky. Lidé už nejsou vázáni pouze na svou kancelář nebo pracovnu, ale používají svá mobilní zařízení při cestách, ve vlaku či v autobuse, ale i v obývacím pokoji svého bytu, když sledují televizi. To zmínila i Barbara Ballard (2007, s. 3), když podotkla, že „mobilní je ve skutečnosti uživatel a ne jeho zařízení nebo aplikace.“ Fakt, že uživatelé nejsou omezeni tím, zda právě sedí u pracovního stolu nebo leží u televize ve svém obývacím pokoji, a přesto si mohou zkontrolovat email nebo přečíst zprávy, je obrovskou výhodou. Jak popisuje Luke Wroblewski (2011a), dala by se tato situace u smart-

Graf 1 Celosvětový podíl chytrých zařízení v letech 2010–2013 podle společnosti IDC (zdroj: IDC 2013a; IDC 2013b; IDC 2014)

honů nazvat situací „jednoho palce a jednoho oka“. Jeden palec z důvodu toho, že chytrý telefon lze držet v jedné ruce a ovládat pohybem palce, přičemž druhá ruka se může věnovat něčemu jinému. Jedno oko pak především proto, že máme možnost při používání chytrého telefonu rozhlížet se kolem sebe, např. při návštěvě obchodu či během jízdy městskou dopravou, kdy můžeme kontrolovat zastávky, kolem kterých právě projíždíme, a to bez většího vyrušení.

I proto je tedy důležité při vyslovení pojmu „mobilita“ či „mobilní“ myslit i na uživatele. Právě oni považují všudypřítomnou dostupnost a dosažitelnost za tak užitečnou.

Oproti tomu **komunikační mobilita** zajišťuje bezdrátové připojení k sítím, uživatel se tedy může se zařízením pohybovat, ale zároveň být připojen k síti (Oganesjan 2013). **Mobilní zařízení a jejich uživatelé se k sítim, konkrétně k síti Internet, připojují především pomocí mobilních sítí a Wi-Fi.** Mobilní komunikační sítě umožňují komunikaci mobilních zařízení, tedy i jejich uživatelů, a díky širokému pokrytí, které operátoři konkrétních mobilních sítí nabízí, jsou mnohdy jedinou možností bezdrátového připojení (ačkoliv Wi-Fi sítě mohou nabídnout mnohem rychlejší bezdrátové připojení, zdaleka nedosahují takového pokrytí).

Rovněž je podstatné, že jsou mobilní zařízení neustále levnější a stávají se tak alternativou pro uživatele, kteří z jakýchkoliv důvodů (většinou finančních) nevlastní klasický počítač a přístup k Internetu provádí výhradně pomocí svého smartphonu, popř. tabletu. Především pro takové uživatele by optimalizovaná mobilní webová sídla byla velkým přínosem. Je nutné si ovšem uvědomit, že výše uvedený rozvoj mobilních technologií a zvyšování rychlostí mobilního připojení neznamenají, že se automaticky zvýší návštěvnost všech webových sítí díky mobilním uživatelům. Představují ale více příležitostí a možnosti, jak tuto návštěvnost zvýšit. Pokud se zvolí správná mobilní strategie, budou webová sídla přístupná pro různá zařízení, pro různé velikosti obrazovek s různým rozlišením a pro různé platformy.

Mobilní zařízení a technologie ovšem trpí i jistými omezeními a limity. Kvůli malým rozměrům mobilních zařízení mají tyto nástroje malé displeje, které mají různá rozlišení. Oproti klasickým stolním počítačům či notebookům jsou mobilní zařízení limitována i v hardwarovém a softwarovém vybavení a rovněž velikostí paměti. Neustálé diskuse se vedou nad omezenou a nižší dobou výdrže na baterii. Limitujícím faktorem může být i způsob navigace, která je na mobilním zařízení prováděna především pomocí dotyku prstu na dotykové obrazovce, přičemž dotyk prstu není tak přesný jako pohyb počítačové myši. Samozřejmě zde patří i již zmíněná omezení v podobě pomalejších internetových připojení.

Při navrhování webových sítí je nutné mít tyto skutečnosti na mysli. Pokud si tato omezení uvědomí tvůrci webových stránek, jsou na dobré cestě vytvořit taková webová sídla, která budou fungovat napříč dostupnými mobilními zařízeními. Jak říká Luke Wroblewski (2011a, s. 18)²: „Design webových sítí je procesem postupného uplatňování omezení, až nakonec zůstane elegantní řešení. Jinými slovy řečeno, přijmout omezení (spíše než bojovat proti nim) může nakonec přinést lepší designová řešení.“

2 Metody přizpůsobení webových sítí pro mobilní zařízení

Přístupnost (angl. „accessibility“) webového sídla je souhrn jakýchsi pravidel, která uvádí, jak vytvářet takové webové stránky, které se snadno zobrazí každému uživateli. Cílem přístupnosti (Tyflocentrum Brno a Sons ČR c2000–2014) je „zmenšovat či úplně odstraňovat překážky, na které může uživatel narazit při používání webových stránek, dokumentů a aplikací“. Přístupnost jako taková byla vždy velmi úzce spojována s lidmi trpícími určitým zdravotním handicapem. V dnešní době ale toto vymezení přístupnosti a bezbariérovosti webu lze rozšířit i na požadavek, aby byla webová sídla snadno přístupná i na mobilních zařízeních. Uživatelé těchto zařízení vnímají při jejich použití podobná omezení jako lidé se zdravotním postižením používající počítače. Navrhováním webového sídla tak, aby bylo přístupné i na mobilních zařízeních, mohou tvůrci webových stránek vyřešit přístupnost celého webového sídla. Velmi jednoduše řečeno, webová sídla, která jsou bez větších problémů přístupná prostřednictvím mobilních zařízení, budou přístupná i na tradičních zařízeních, jako jsou desktopové počítače či notebooky.

Prvními celosvětovými pravidly, která se zabývala přístupností webových sítí a jejich obsahu, byla pravidla **WCAG neboli Web Content Accessibility Guidelines** vytvořená skupinou WAI (Web Accessibility Initiative) spadající pod konsorcium W3C. V současné době je platná verze **WCAG 2.0**, která se stala oficiální v roce 2008 a v roce 2012 se stala mezinárodním standardem ISO/IEC 40500: 2012 (Shawn 2006).

Pro oblast tvorby optimalizovaných webových sítí pro mobilní zařízení vydalo konsorcium W3C dokument s názvem „**Relationship between Mobile Web Best Practices (MWBP) and Web Content Accessibility Guidelines (WCAG)**“³, který poukazuje na vzájemné vazby a podobnosti mezi technikami navrhování určených pro mobilní zařízení („mobile best practices“⁴) a pravidly přístupnosti (dokument WCAG). Upozorňuje na to, že **základní principy přístupnosti** webových sítí ustanovené v dokumentu WCAG (Caldwell et al. 2008), tj. vnímatelnost (obsah webového sídla musí být dobré vnímatelný), ovladatelnost (prvky a rozhraní musí být dobré ovladatelné), pochopitelnost (obsah a ovládací prvky musí být pochopitelné) a robustnost (obsah webového sídla musí být natolik robustní, aby pracoval nejen s dnešními, ale i budoucími technologiemi), jsou použitelné jak v kontextu handicapovaných lidí, tak v kontextu mobilním. Příkladem může být situace, kdy uživatelé mohou mít v obou případech permanentně vypnuto zobrazení obrázků a grafiky, a to z důvodu rychlejšího načítání stránky kvůli vysokým poplatkům za datový tarif, nebo kvůli problémům se zrakem. Proto je důležité, aby veškerý netextový obsah měl svou textovou alternativu (např. popisek).

² „... design is the process of gradually applying constraints until an elegant solution remains. In other words, embracing constraints (rather than fighting them) will ultimately get you to better designs.“

³ Dostupné na internetové adrese: <http://www.w3.org/TR/mwbp-wcag/>.

⁴ Tento dokument specifikuje a uvádí základní techniky pro doručování webového obsahu na mobilní zařízení. Cílem je zlepšit uživatelskou spokojenosť s prohlížením webového obsahu, pokud k němu přistupuje z mobilních zařízení. Dokument je dostupný na internetové adrese: <http://www.w3.org/TR/mobile-bp/>.

Pokud se tvůrci webových sídel budou držet těchto dvou doporučení, nejenže jejich výsledek bude efektivnější, ale samotný webový obsah bude přístupnější všem uživatelům nezávisle na jejich zařízení či zdravotní situaci.

Následuje stručné představení základních metod technického přizpůsobení webových sídel pro mobilní zařízení, které pomohou vyřešit přístupnost a zároveň i použitelnost daného webového sídla pro mobilní zařízení. Nejedná se o výčet optimalizačních technik z výše uvedených doporučení pro přístupnost, nýbrž o konkrétní strategie při navrhování a budování mobilních webových sídel⁵: **responzivní webdesign, samostatná mobilní verze a metoda RESS**.

2.1 Responsive web design (responzivní webdesign)

Prvním popsaným řešením je responzivní webdesign. V roce 2010 Ethan Marcotte, označovaný za otce responzivního webdesignu, napsal článek do internetového magazínu „A List Apart“ o něčem, co nazval jednoduše „Responsive Web Design“. Marcotte pomocí responzivního webdesignu navrhl řešení zásadního problému – v současné době již není možné nadále navrhovat webová sídla pouze pro konkrétní rozlišení, jelikož se jejich velikost a množství neustále mění, a tím pádem lze jen těžko a okamžitě zaručit podporu každého nového rozlišení. Zároveň poskytl „návod“ pro tvorbu čitelných a přívětivých webových sídel napříč zařízením. Ve své knize stanovil tři základní pilíře responzivního, resp. přizpůsobivého webdesignu (2011): **flexibilní rozložení stránky, flexibilní obrázky a „media queries“**.

Responzivní webdesign je založen na rozložení stránky zvaném „**fluid grid**“ (v české terminologii lze použít označení **flexibilní** nebo **proměnlivá mřížka**). Pomocí flexibilního rozložení je možné přizpůsobit šířku webové stránky, tj. roztahovat ji nebo naopak zmenšovat, a to na základě aktuální velikosti okna otevřeného webového prohlížeče.

Na stejném principu pracují také **flexibilní obrázky**. Flexibilní obrázky jsou schopné přizpůsobit se rozlišení obrazovky daného mobilního zařízení a nejsou tedy omezeny na fixní velikost.

Důležitým pilířem pro responzivní webdesign jsou „**media queries**“. „Media queries“ jsou součástí třetí verze kaskádových stylů CSS3 a obohacují funkce „media types“ (které jsou součástí CSS2 a definují různá CSS pravidla pro různá zobrazovací zařízení) o přesnější pravidla v závislosti na velikosti displeje (Rivova 2012). „Media queries“ neboli **dotazy na média** zajistí, že se vzhled daného webového sídla přizpůsobí velikosti displeje zařízení, a to pouze na základě změny v kaskádových stylech. Vysvětlení lze provést na příkladu: na mobilních zařízeních se zobrazuje stejná verze webového sídla jako na běžném počítači, zobrazuje se ale jinak. Server posílá všem zařízením stejná data. Dotaz na média v CSS souboru ale „zkontroluje“ maximální možné rozlišení displeje zařízení, a pokud zjistí, že rozlišení je menší než např. 600 pixelů, aplikuje se daný styl (např. se zmenší velikost prvku a jeho barva). Pokud je ale rozlišení vyšší, styl se nepoužije. **„Media queries“ jsou tedy jakési bloky v CSS souboru**, které se použijí jen za určitých podmínek. Podmínkami pak jsou stanovené hraniční rozměry, tzv. „breakpointy“, v našem ukázkovém příkladu 600 pixelů, které tvůrce webu do CSS souboru zakomponuje. Stanovení hraničních rozměrů („breakpointů“) nebo také zlomových bodů či zarážek, je pro fungování responzivního webdesignu velmi důležité. „Breakpoint“ reprezentuje „pravidlo (nebo soubor pravidel), které určuje místo, ve kterém se obsah odpovídajícího dotazu na média aplikuje na rozložení dané stránky“ (Cáceres et al. 2013). Z definice lze tedy odvodit, že hraniční rozměry (zlomové body) jsou součástí dotazů na média a udávají místo, ve kterém se konkrétní změna provede.

Obrovskou výhodou webových sídel postavených na filozofii responzivního webdesignu je, že se používá pouze jeden CSS soubor (kde jsou vyznačeny hraniční zlomové body) a jedna verze webového sídla. Jeho tvůrce tak nemusí upravovat a udržovat více verzí (což by bylo finančně nákladné). Nepoužívá se zde žádné přesměrování a detekce zařízení (není tedy nutné udržovat a testovat seznam zařízení, jako je tomu v ostatních metodách) – jedna stránka slouží všem. Responzivní design tak poměrně jednoduše nabídne uživateli webového sídla flexibilní řešení podle potřeby. Lze tedy říct, že responzivní webdesign oproti dalším metodám nejlépe reaguje na neustálý pokrok v oblasti vývoje mobilních zařízení, kdy se objevují nová zařízení s lepším rozlišením a odlišnou velikostí obrazovky, a zároveň ponechává prostor pro úpravu a rozšíření škály rozlišení obrazovek.

Na druhou stranu má tato technika i výraznou nevýhodu, a to v množství přenášených dat. Toto množství je sice menší než u klasické verze webového sídla, ale zároveň větší než u samostatné mobilní verze. Tento problém se nejvíce projevuje především u flexibilních obrázků – mobilní zařízení načítají obrázky a grafiku v jejich plné velikosti s tím, že je následně zmenší (přizpůsobí) pro dané rozlišení mobilního zařízení. Velikost a množství přenesených dat je ale stejně jako v případě, kdy by se obrázek načítal v prohlížeči stolního počítače. Existují ovšem techniky, kterými se dá datový objem snížit, např. optimalizovat velikost obrázků, povolit kompresi, kombinovat soubory, snížit počet dotazů na webový server atd.

2.2 Samostatná mobilní verze

Předchozí metodu, responzivní webdesign, doporučuje Google (2012). Naopak Jakob Nielsen, uznávaný guru v oblasti použitelnosti webových sídel, upřednostňuje a schvaluje vytvoření samostatné mobilní verze (Nielsen 2012). Webové sídlo má v tomto případě klasickou a mobilní verzi. V situaci, kdy uživatel přistupuje na webové sídlo ze stolního počítače či notebooku, je toto zařízení na serveru rozpoznáno a uživateli se zobrazí jeho klasická verze (např. www.mlp.cz). Oproti tomu mobilnímu uživateli je zobrazena speciální mobilní verze provozovaná většinou na subdoméně daného webového sídla (např. m.mlp.cz nebo mobile.walmart.com). V dnešní době je také obvyklé, že tato optimalizovaná mobilní sídla jsou doplnována modernější verzí pro dotyková zařízení (např. m.idnes.cz a t.idnes.cz). Obvykle se dá mezi jednotlivými verzemi jednoduše přepínat (např. v patičce webového sídla jsou umístěny odkazy „zobrazit mobilní verzi“ nebo „zobrazit klasicky“).

Toto řešení je vhodné pro rychlé a lehké poskytování odlišného obsahu (změny mohou být provedeny pouze v požadované verzi, tudíž je zde možné provádět určitou personalizaci obsahu pro desktopové a mobilní uživatele) a umožňuje rychlejší

⁵ Uvedené strategie uvádí jako doporučené pro budování optimalizovaných mobilních stránek Google na internetové adrese: <http://developers.google.com/webmasters/mobile-sites/>.

dobu načítání mobilních webových stránek na mobilním zařízení kvůli menšímu počtu přenášených dat (to je způsobeno např. optimalizací grafických prvků pro mobilní zařízení). Celkově je řešení designu i navigace přizpůsobeno mobilním uživatelům.

Z pohledu udržitelnosti je to ovšem náročnější a nákladnější řešení, je nutné testovat a udržovat dvě verze téhož webového sídla. Rozdílný obsah a funkce jsou také potenciálními nevýhodami tohoto řešení (Johansson 2013). Často se totiž stává, že mobilní verze bývají oproti klasickým ochuzené o některé důležité informace a mívaly naprosto jiný design i funkce. Odlišný design i funkce doporučuje i sám Nielsen (2012), který radí omezit funkce, které nejsou pro mobilní použití podstatné, a omezit obsah snížením počtu slov s dodatkem, že odkaz na desktopovou verzi by měl být dostačující pro uživatele, kteří na mobilní verzi nenašli to, co potřebovali. Pokud ovšem tato omezení nebudou provedena promyšleně a mobilní strategie nebude dobře nastavena, může to na některé uživatele daných webových sítí působit nedůvěryhodně a matoucím dojmem, což uživatelům zlepší prohlížení mobilního webového obsahu a může to mít za následek, že se už příště na toto sídlo nevrátí. Zároveň to neřeší problém uživatelů, kteří používají k přístupu k Internetu pouze své mobilní zařízení, jelikož jsou v případě získání podrobnějších informací nutni využívat neoptimalizované webové sídlo (Combrinck 2012). Samostatná mobilní verze navíc vyžaduje přesměrování uživatele na danou verzi podle detekce daného zařízení, které nemusí být vždy spolehlivé.

2.3 Metoda RESS

Metoda RESS (responsive web design + server side components) je snahou o zkombinování toho nejlepšího z obou výše uvedených řešení (Wroblewski 2011b). V případě responzivního web designu se obsah přizpůsobuje velikosti okna, ve kterém se zobrazuje („client-side“ řešení – přizpůsobení na straně klienta). U mobilních verzí webového sídla je naopak uživatel serverem přesměrován na určitou stránku ke specifickému obsahu podle toho, z jakého přichází zařízení („server-side“ řešení – přizpůsobení na straně serveru). RESS je tedy jakýsi kompromis mezi těmito řešeními.

Server poskytuje různé HTML soubory, CSS styly a skripty pro různá zařízení na jedné URL adrese. Uživatelé na mobilních zařízeních dostanou jednu odpovídající sadu kódů, zatímco uživatelé s tabletem či klasickým počítačem obdrží jinou; uživatelé ale nejsou přesměrováni. Zjištění, s kým server právě komunikuje, se provádí pomocí detekce prohlížeče v hlavičce HTTP požadavku.

Podobně jako u samostatné mobilní verze se i v tomto případě spoleháme na detekci zařízení, což může být problémem, jelikož nových zařízení neustále přibývá. Pokud by detekce měla být bezchybná, bylo by nutné každé nové mobilní zařízení otestovat. Je možné využít speciálních služeb, jako je např. <http://mobiledetect.net/>, které udržují databázi zařízení. Nevýhodou ovšem může být, že databáze nemusí být vždy aktuální či úplná.

Obrovskými výhodami tohoto kombinovaného řešení je naopak přizpůsobená navigace danému zařízení nebo odstranění nepotřebného obsahu, čímž se sníží obsah přenášených dat a zvýší se tak rychlosť načítání (Johansson 2013).

*Poznámka redakcie: Druhá část článku, venujúca sa prípadovej štúdie, diskusii a záveru, bude publikovaná v ITlib č. 1/2015.

Seznam použité literatury

- BALLARD, Barbara, 2007. *Designing the mobile user experience*. Chichester: Wiley. ISBN 978-047-0033-616.
- CÁCERES, Marcos, Mat MARQUIS, Yoav WEISS a David NEWTON, 2013. Design breakpoints. *W3C: Use Cases and Requirements for Standardizing Responsive Images* [online]. 05 November 2013 [cit. 2014-10-25]. Dostupné z: <http://usecases.responsiveimages.org/#design-breakpoints>
- CALDWELL, Ben, Michael COOPER, Loretta Guarino REID a Gregg VANDERHEIDEN, 2008. Web Content Accessibility Guidelines (WCAG) 2.0. *W3C. W3C Recommendation* [online]. 11 December 2008 [cit. 2014-10-25]. Dostupné z: <http://www.w3.org/TR/WCAG20/>
- CISCO, 2011. Cisco Visual Networking Index: Global Mobile Data Traffic Forecast Update, 2012–2017. In: *Slideshare* [online]. Feb 03, 2011 [cit. 2014-11-07]. Dostupné z: <http://www.slideshare.net/CiscoMobilityCommunity/cisco-vni-mobile-data-traffic-forecast-update-20102015>
- CISCO, 2013. Cisco Visual Networking Index: Global Mobile Data Traffic Forecast Update, 2010–2015. In: *Slideshare* [online]. Feb 07, 2013 [cit. 2014-11-07]. Dostupné z: <http://www.slideshare.net/CiscoMobilityCommunity/cisco-vni-mobile-data-traffic-forecast-update-20102015>
- CISCO, 2014. Cisco Visual Networking Index: Global Mobile Data Traffic Forecast Update, 2013–2018. San Jose, CA, February 5, 2014 [cit. 2014-11-07]. Dostupné z: http://www.cisco.com/c/en/us/solutions/collateral/service-provider/visual-networking-index-vni/white_paper_c11-520862.html
- COMBRINCK, Tanya, 2012. Designers respond to Nielsen on mobile. In: *Creative Bloq* [online]. April 11, 2012 [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: <http://www.creativebloq.com/designers-respond-nielsen-mobile-4124170>
- ERIC SCHMIDT ON MOBILE FIRST, 2011. In: *Youtube* [online]. 21. 02. 2011 [cit. 2014-10-25]. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=RUiSckZTU8>. Kanál uživatele Lukew.
- FLING, Brian, 2009. *Mobile Design and Development*. Sebastopol, CA: O'Reilly. ISBN 05-961-5544-1.
- GARTNER, 2013a. Gartner Says Worldwide PC, Tablet and Mobile Phone Shipments to Grow 4.5 Percent in 2013 as Lower-Priced Devices Drive Growth. *Gartner* [online]. October 21, 2013 [cit. 2014-10-16]. Dostupné z: <http://www.gartner.com/newsroom/id/2610015>
- GARTNER, 2013b. Gartner Says Worldwide PC, Tablet and Mobile Phone Combined Shipments to Reach 2.4 Billion Units in 2013. *Gartner* [online]. April 4, 2013 [cit. 2014-10-16]. Dostupné z: <http://www.gartner.com/newsroom/id/2408515>
- GARTNER, 2014. Gartner Says Worldwide Traditional PC, Tablet, Ultramobile and Mobile Phone Shipments to Grow 4.2 Percent in 2014. *Gartner* [online]. July 7, 2014 [cit. 2014-10-16]. Dostupné z: <http://www.gartner.com/newsroom/id/2791017>

- GESENHUES, Amy, 2013. Only 6% Of Top 100 Fortune 500 Companies Have Sites That Comply With Google's Mobile Requirements. In: *Search Engine Land* [online]. Jun 25, 2013 [cit. 2014-10-15]. Dostupné z: <http://searchengineland.com/only-6-of-top-100-fortune-500-companies-have-sites-that-comply-with-googles-mobile-requirements-164748>
- GOOGLE, 2012. Building Smartphone-Optimized Websites. In: GOOGLE. *Google Developers* [online]. Last updated December 19, 2013 [cit. 2014-10-25]. Dostupné z: <https://developers.google.com/webmasters/smartphone-sites/>
- GREENSTEIN, Ben, 2012. Improving Web Performance on Mobile Web Browsers. In: *W3C Workshop on Web Performance: 8 November 2012, Mountain View, California, USA* [online]. 8 November 2012 [cit. 2014-10-16]. Dostupné z: <http://www.w3.org/2012/11/webperf-slides-greenstein.pdf>
- HELLO MONDAY, 2013. Hello Monday. In: AWWWARDS.COM. *Web Design and Mobile Trends for 2013* [online]. Ed. Awwwards Team, s. 90-95 [cit. 2014-10-27]. Dostupné z: <http://www.awwwards.org/books/Web-and-Mobile-TRENDS-2013.pdf>
- HRABINOVÁ, Světlana, 2014. *Redesign webových sídel pro mobilní zařízení*. Opava. 119 s. Diplomová práce. Slezská univerzita v Opavě. Filozoficko-přírodovědecká fakulta. Ústav informatiky. Vedoucí práce Mgr. Ján GONDOL, Ph.D.
- IDC, 2013a. Worldwide Smart Connected Devices Market Share by Product Category, 2010-2012. *iCharts* [online]. February 21, 2013 [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: http://www.icharts.net/chartchannel/worldwide-smart-connected-devices-market-share-product-category-4q-2012_m3xzshgc
- IDC, 2013b. Worldwide Smart Connected Device Forecast* Market Share by Product Category, 2012-2017. *iCharts* [online]. September 10, 2013 [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: http://www.icharts.net/chartchannel/worldwide-smart-connected-device-forecast-market-share-product-category-2012-2017_m33wys1mc
- IDC, 2014. Worldwide Smart Connected Device Forecast Market Share by Product Category, 2013-2018. *iCharts* [online]. June 16, 2014 [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: http://www.icharts.net/chartchannel/worldwide-smart-connected-device-forecast-market-share-product-category-2013-2018_mhrbwihdc
- INTERESTING STATS, 2014. WEBPAGETEST.COM. *HTTP Archive* [online]. [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: <http://httparchive.org/interesting.php>
- JOHANSSON, Johan, 2013. A Comparison of Methods for Building Mobile-Optimized Websites. In: *Six Revisions: Useful Information for Web Developers & Designers* [online]. January 7 2013 [cit. 2014-10-27]. Dostupné z: <http://sixrevisions.com/mobile/methods-mobile-websites/>
- JONSSON, Erik, 2013. F-i London. In: AWWWARDS.COM. *Web Design and Mobile Trends for 2013* [online]. Ed. Awwwards Team, s. 87-89. [cit. 2014-10-27]. Dostupné z: <http://www.awwwards.org/books/Web-and-Mobile-TRENDS-2013.pdf>
- MARCOTTE, Ethan, 2011. *Responsive web design* [online]. New York: A Book Apart [cit. 2014-11-01]. A Book Apart, 4. ISBN 978-098-4442-577. Dostupné z: <http://www.abookapart.com/products/responsive-web-design>
- NIELSEN, Jakob, 2012. Mobile Site vs. Full Site. *Alertbox: Current Issues in Web Usability* [online]. April 10, 2012 [cit. 2013-10-09]. Dostupné z: <http://www.useit.com/alertbox/mobile-vs-full-sites.html>
- NET APPLICATIONS, 2012. NetMarketShare: Mobile Browsing Share Exceeds 10% for the First Time. In: PRICE, Gary. *InfoDocket* [online]. November 2, 2012 [cit. 2014-11-07]. Dostupné z: <http://www.infodocket.com/2012/11/02/statistics-mobile-browsing-share-exceeds-10-for-the-first-time/>
- NET APPLICATIONS, 2014. Browsing by Device Category Trend. *Netmarketshare: Market Share Statistics for Internet Technologies* [online]. [cit. 2014-11-01]. Dostupné z: <http://www.netmarketshare.com/>
- OGANESJAN, Narek, 2013. Soudobé trendy v oblasti prostředků mobilních informačních a komunikačních technologií. *Systémová integrace* [online]. Č. 2, s. 51-66 [cit. 2014-10-17]. Dostupné z: <http://www.cssi.cz/cssi/soudobe-trendy-v-oblasti-prostredku-mobilnich-informacnich-komunikacnich-technologii>
- RIVOA, Florian, 2012. Media Queries. W3C. *W3C Recommendation* [online]. 19 June 2012 [cit. 2014-10-17]. Dostupné z: <http://www.w3.org/TR/css3-mediaqueries/>
- SHAWN, Henry, 2006. WCAG 2 FAQ. W3C. *W3C Web Accessibility Initiative* [online]. October 2006 [cit. 2014-10-27]. Dostupné z: <http://www.w3.org/WAI/WCAG20/wcag2faq.html>
- SMITH, Catharine, 2010. History Of Tablet PCs (PHOTOS): A Pictorial Timeline Of Tablets, From RAND To The iPad. In: *Huffington Post: Tech* [online]. June 15, 2010 [cit. 2014-10-27]. Dostupné z: http://www.huffingtonpost.com/2010/04/15/history-tablet-pc-photos_n_538806.html
- TABLET COMPUTER, c1981-2013. In: *PCMAG.com: encyklopedia* [online]. [cit. 2014-10-27]. Dostupné z: <http://pcmag.com/encyclopedia/term/52520/tablet-computer>
- TYFLOCENTRUM BRNO a SONS ČR, c2000-2014. *Blind Friendly Web* [online]. [cit. 2014-010-01]. Dostupné z: <http://blindfriendly.cz/>
- WARNER, Janine a David LAFONTAINE, c2010. *Mobile web design for dummies*. Hoboken, N. J.: Wiley. ISBN 04-705-6096-7.
- WEINTRAUB, Seth, 2011. Industry first: Smartphones pass PCs in sales. *Fortune* [online]. February 7, 2011 [cit. 2014-10-29]. Dostupné z: <http://fortune.com/2011/02/07/industry-first-smartphones-pass-pcs-in-sales/>
- WROBLEWSKI, Luke, 2011a. *Mobile first* [online]. New York: A Book Apart [cit. 2014-10-27]. A Book Apart, 6. ISBN 978-1-937557-02-7. Dostupné z: <http://www.abookapart.com/products/mobile-first>
- WROBLEWSKI, Luke, 2011b. RESS: Responsive Design + Server Side Components. In: *LukeW Ideation + Design: Writings* [online]. September 12, 2011 [cit. 2014-10-27]. Dostupné z: <http://www.lukew.com/ff/entry.asp?1392>

Mgr. Světlana Hrabinová

svetlana.hrabinova@fpf.slu.cz, svetlana@svetlanahrabinova.cz

(Slezská univerzita v Opavě, Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě, Oddělení informační vědy, Ústav informatiky)

článok je recenzovaný

Ako môžu vydavatelia uspiet vo svete digitálneho obsahu? Pohľad cez medzníky historického vývoja technológií

Digitálne publikovanie v podobe, v ktorej ho momentálne vníma laická aj odborná verejnosť, existuje asi 4 roky. Prvý masívny rozmach používania tabletov a digitálneho obsahu nastal s nástupom tabletu iPad1 od spoločnosti Apple. Začiatky osemdesiatych rokov boli zlomové a tí najšikovnejší už možno vtedy tušili, že počítače, ktoré vtedy zaberajú niekoľko celých miestností, sa jedného dňa zmestia do malej tašky.

Od zrodu myšlienky po prvý použiteľný počítač

Myšlienka pri zrade počítačov, ktoré dnes považujeme za univerzálné použiteľné zariadenia na spracovanie údajov, bola keďsi iná. V minulosti slúžili počítače ako pomocník pri realizácii výpočtov. Nákres pravdepodobne najstaršieho počítacieho stroja realizoval Leonardo da Vinci. I tento jeden z jeho mnohých vynálezov však ostal bez povšimnutia. Medzičasom do éry počítačov v roku 1623 vstúpil Wilhelm Schickard s prvým mechanickým počítacím strojom. Nasledoval ho Blaise Pascal a niekoľko ďalších patentovaných počítačov, ktoré sa časom začali hromadne vyrábať. Za prvý zostrojený programovateľný počítač sa považuje počítač Konrada Zuseho z roku 1936. Toto obdobie označujeme ako nultú generáciu počítačov. Vtedy bolo ich úlohou pomáhať v prepočtoch. Konrada Zuseho by ani vo sне nenapadol, že by si raz na počítači mohol prečítať dennú tlač (Wikipedia 2010). Vývoj však pokračoval ďalej a v roku 1945 John William Mauchly, Herman Goldstine a Alan M. Turing skonštruovali prvý univerzálny, plne elektronický počítač – ENIAC. Mal rozlohu 140 metrov štvorcových, väzil skoro 40 ton, obsahoval 18 000 elektrónok, 1 500 relé, 10 000 kondenzátorov a 7 000 odporov. Spotreba energie bola porovnatelná so spotrebou menšej dediny a počítač musel byť chladený dvoma leteckými motormi (Bella 2006).

Čím ďalej, tým viac narastala nutnosť vzájomnej komunikácie, a tak sme zaznamenali vznik počítačovej siete a onedlho internetu, čoho priamym impulzom bola studená vojna (History.com 2010). V súčasnosti vyzerá internet inak, je komercionalizovaný a napriek obavám a reálnej kríze dotcom bubble, keď prudko narásla hodnota takzvaných *dot-com* spoločností, ktoré mnohodaj následne aj skrachovali, internetu sa darí viac ako kedykoľvek predtým a intenzita jeho využitia neustále narastá. Toto predchádzalo veľkým myšlienkom o šírení digitálneho obsahu pre masy. Počítače, internet, digitalizácia – to boli predchodom via dlhej cesty k dnešným mobilným zariadeniam.

Konštrukcia predchodcov dnešných tabletov

Trvalo takmer 40 rokov, kým sa pomedzi všetky rôzne druhy počítačov podarilo tabletom dostať na masový trh. Je hned' niekoľko hypotéz, prečo to tak bolo: limity zo strany technológie, extrémne finančne náročný vývoj či samotné využitie v reálnom svete. Dnes sa každá z prekážok postupne vytráca a každým rokom sa zväčšuje počet ľudí, ktorí nielenže mobilné dotykové zariadenia vlastnia, ale majú ich dokonca viac ako jedno. Ked' sa pozrieme na americký trh, podiel ľudí vo veku 16+, ktorí vlastnia tablet alebo elektronickú čítačku, vznáša na výše 43 % (Rainie – Smith 2013).

Prvým typickým tabletom, teda počítačom v tvare dosky s integrovanou obrazovkou, bol Dynabook. Mal byť „osobným počítačom pre deti“ (tzv. KiddiComp, 1968 – koncept) a umožňovať jednoduché ovládanie pre interaktívne vzdelávanie. Dynabook bol uvedený v 1972, no nebolo nikdy vyrobenej. Vtedy by sa náklady na jeho výrobu dostali až na úroveň 6 000 USD za kus. Nebol to teda Steve Jobs, ktorý celý svet okolo tabletov roztočil. Autorom tohto konceptu bol Alan C. Kay, ten istý človek, ktorý neskôr priviedol na svet myšlienku prenosného počítača – notebooku (Chen 2008). Alan Kay pre Wired raz povedal: „Rád by som si mysel, že notebooky, ich forma a váha sú práve tie, ktoré zodpovedajú potrebám človeka lepšie. Ale veľa ľudí využíva len malú časť toho, čo by mohli robíť na svojich počítačoch, lebo mnohé z toho, čo robia, im pokojne postačuje webový prehliadač alebo niekoľko jednoduchých aplikácií. V tom prípade by to bolo niečo podobné ako obmedzené využívanie výpočtovej techniky, ktorá sa zmestí aj do ďalších, ešte menších zariadení, ako sú telefóny a malé osobné asistenty známe aj pod pojmom PDA (Personal Digital Assistant). Ak je to tak, potom je to skôr sklamanie, a nie niečo, z čoho sa treba radovať“ (Chen 2008).

Vreckový počítač, alebo skôr zápisník, bol zariadenie, ktoré prišlo na trh v osemdesiatych rokoch 20. storočia. Aj tieto počítače sa dali porovnať s tabletmi, ako ich poznáme dnes, ale najčastejšie neslúžili na prijímanie obsahu. Významným krokom bol nástup elektronických čítačiek. V roku 1994 vyšiel promo film spoločnosti Knight-Rider, vydavateľského giganta 90. rokov 20. storočia v USA, v ktorom sa hovorí: *dnešné noviny v elektronickom veku*. Predstavili The Tablet a tiež veľké myšlienky o tom, že noviny, ako ich poznali vtedy, budú o 15 rokov niekde celkom inde. Mali tiež pravdu v tvrdení, že to, čo ľudia chcú, je počítač, ku ktorému nebude potrebný ani manuál. Asi ani sami netušili, akú obrovskú pravdu a presné načasovanie mala ich vtedajšia idea. Tablet bol vytvorený tímom novinárov, dizajnérov a výskumných pracovníkov. Ani ten však nebolo nikdy uvedený na trh. Miesto toho bol však vyvinutý ako prototyp na ukážku mediálnemu priemyslu, akým smerom sa konzumácia informácií bude s určitosťou uberať (Smith 2011).

Ďalších 17 rokov bolo pestrých. V roku 1996 EÚ podporila program ESPRIT – vývoj zariadenia NewsPAD, zariadenia vo forme tabletu vo veľkosti časopisu s farebným LCD monitorom. Ovládanie malo prebiehať pomocou dotykov na displeji. Účel? Opäť išlo o zariadenia na distribúciu multimedialných novín. Niekoľko prototypov bolo vyrobenej, nasadených do domácností, ale po roku 1997 sa prestal celkom vyvíjať. Adaptácia bola neúspešná. Svoju predstavu a koncept o podobnom zariadení mal aj

Walt Disney, Microsoft a niekoľko ďalších ľudí, resp. spoločnosti. Stále bez úspechu. Dalo by sa povedať, že je až zarážajúce, že pri tom, aký názorný príklad médiá pred 17 rokmi dostávali, hoc aj v prototypovom vyhotovení, ešte dnes mnoho vydavateľstiev bojuje o prežitie s digitálom. Možno však mnoho neúspešných adaptácií a konceptov ich dlhodobo presviedčalo o tom, že budúcnosť bude ešte niekde inde. Mnohých to však neskôr prichytilo nepripravených.

Masové nasadenie dotykových zariadení

Celé to nakoniec masovo odštartoval iPhone, zariadenie spoločnosti Apple, uvedené na trh v roku 2007. Ten otvoril dvere do mnohých domácností ako revolučný telefón na dotykové ovládanie. Ľudia si veľmi rýchlo zvykli na jeho navigáciu, čo bolo zrejme aj tajomstvom úspechu. Používatelia boli zrazu otvorení myšlienke dotykového ovládania, nakupovania obsahu cez App Store a vôlebe plateniu za nástroje, ale aj obsah, ktorý je v digitálnej podobe. Vývojári mali zelenú. Po iPhone na seba dlho nenechal čakať iPod a následne v roku 2010 iPad. Rovnaký princíp ovládania a používania boli ich veľkou pridanou hodnotou. Ľudia nemuseli veľa tápať, premýšľať o jeho využití, dostali všetko ako na dlani. Krásny koncept premyslený do detailu bol zrejmý. iPad bol Stevom Jobsom v 2010 uvedený netradičnou formou. Na pódiu sedel v kresle, otvoril si na tablete noviny, e-mail, internet. Všetko presne tak, ako by ľudia chceli tieto informácie prijímať, bez nutnosti ťažkého notebooku na kolenách alebo sedenia za kancelárskym stolom. Pohodlné, rýchle a jednoduché prijímanie obsahu. Na to presne bol iPad určený. Tabletová revolúcia a s ňou skutočný nárast záujmu o digitálny obsah bol tu (Richmond 2012).

Rýchlo vznikla aj konkurencia, ktorá si našla na trhu ľudí, ktorí túžili po iPade, ale neboli ochotní akceptovať vyššie stanovené ceny produktov Apple. Konkurencia využila príležitosť a na trhu sa v krátkom čase po iPadu objavili konkurenčné značky, ktoré boli cenovo dostupnejšie, ba dokonca až extrémne lacné v podobe čínskych zariadení.

Za posledné štyri roky sa v možnostiach mobilných zariadení udiali veľké pokroky. Rozšírenie sa zdvojnásobilo, udomácnila sa technológia Retina LCD, vyuvinulo sa sklo pre displej, ktoré sa len ťažko poškriabe, automatizované funkcie, ktoré ulahčujú ovládanie, procesor, RAM a GHZ išli hore, váha a veľkosť dole, úložný priestor ponúka veľké možnosti, prišiel na svet Cloud, operačné systémy sa upgradujú každý rok. Za tento krátky čas prešli tablety a mobilné zariadenia to, čo sa nestihlo za predchádzajúcich 17 rokov. Pre médiá, vydavateľské domy, ale aj ďalšie spoločnosti už nebolo cesty späť. Tablety a smartfóny tu boli, boli výkonné a potrebovali obsah. Ľudia potrebovali obsah.

Vydavatelia a digitálny obsah

Digitálne publikovanie ako téma číslo jeden na seba nenechala dlho čakať. Hoci sa o ňom hovorilo už pred 17 rokmi, pre mnohých to bola celkom nová éra. Otvorila sa nutnosť rozhodovania: naštartovať, resp. nenaštartovať projekty publikovania, s akým obsahom a akým spôsobom. Mnohí vydavatelia nemali jasné predstavy a potrebovali si zadefinovať, čo to vlastne digitálne publikovanie znamená.

Digitálne publikovanie alebo e-publishing, ako ho sme ho poznali už niekoľko rokov, je proces vydávania e-kníh, online časopisov, E-Pub a podobne. Tento proces častočne nahradza tradičné publikovanie a obsah je určený pre čitateľov, ktorí si chcú obsah prezeráť na svojich elektronických zariadeniach. S príchodom tabletov sa táto forma rozširuje a okrem klasických flashových prehliadačov vo webových prehliadačoch sú to hlavne mobilné zariadenia a aplikácie určené na distribúciu a prezeranie digitálneho obsahu. Svet tabletov priniesol do médií ešte ďalší rozmer, a tým je integrovaná interaktivita a multimédiá ako bežná súčasť obsahu. Digitálne publikovanie je dnes zrelý priemysel s obrovským potenciálom, ale pozrime sa na to, ako sa toto odvetvie vyvíjalo.

Prvým krokom pre médiá bolo dostať sa do mobilných zariadení používateľov. Samotná prítomnosť však dlho ľuďom nevydržala. Dotykové zariadenie ponúka mnoho a s jedlom rastie chut' Čoskoro sa vydavatelia dostali do úzkej uličky. Ľudia si veľmi rýchlo spočítali, kolko stojí tlačené vydanie, kolko stojí digitál a čo im prináša akú hodnotu. Dotykové zariadenia otvárali nové možnosti interaktivity. A to bola cesta, ktorou sa moderné vydavateľstvá pustili. Obsah špeciálne zalomený pre tablety, pre smartfóny, naplnili videami a fotografiami. Všetko, čo sa nedostalo do tlače, bolo zverejnené digitálne. Práenosť na vytvorení takýchto špeciálnych vydanií enormne narástala, s ňou aj náklady a nanešťastie aj objem dát, ktoré si každé vydanie vyžadovalo. Tieto sa často dokázali vyšplhať až na 700 – 800 MB, čo je pre používateľa mobilného zariadenia neúnosné.

Príchodom Apple Newsstand sa mal eliminovať aspoň čas, ktorý čitateľ čakal, kým sa mu mnohomegabajtové vydanie stiahne. Ale ani to nepomohlo. Stále tu bola obmedzená pamäť, ktorá bola o chvíľu zaplnená. Mnohí očakávali, že sa to zmení časom, ale nestalo sa. Toto bol jeden z ďalších dôvodov, prečo mnohí vydavatelia neuspeli – obsah jednoducho preklopený z tlačenej verzie, obsah, ktorý je ľahko dosiahnutelný z webu, alebo veľmi slabá práca s čitateľmi a marketing, ktorý nereflektoval na možnosti digitálneho sveta. Niektoré vydavateľstvá, ba dokonca giganti ako The Daily, sa dostali na dno a napriek rozbiehajúcemu sa trhu digitálne publikovanie zastavili.

Evolúcia digitálneho publikovania mala teda mnoho míľových a niekoľko veľmi krátkych a rýchlych krokov. Nástup tabletov a obsah médií zobrazovaných na nich – nutnosť byťia na mobilných zariadeniach – nutnosť pridanej hodnoty – pridaná hodnota ako prirodzená súčasť médií. Najzásadnejším problémom adaptácie vydavateľstiev vo svete digitálu je ich ťažkopádnosť a potreba držať sa starých pravidiel – nízka flexibilita. S takou reakciou na rýchlo meniaci sa trh a potreby čitateľa majú len malú šancu uspieť.

Kde je teda cesta pre nové médiá, ktoré napĺnia ľudské očakávania a dokážu na seba zarobiť? V rámci digitálnych médií je momentálne dôležité správne odhadnúť svoju cieľovú skupinu, nastaviť úroveň interaktivity, ktorú im chce vydavateľ ponúknúť. Treba zvážiť správnu mieru tak, aby v konečnom dôsledku neboli obsah pre čitateľa obťažujúci. Menej je niekedy viac a v digitálni to platí dvojnásobne, pretože možnosti sú príliš široké. Jednoduchý a rýchly spôsob priamej platby je druhou veľmi zásadnou vecou. Čím viac krokov musí používateľ urobiť, tým jeho ochota platiť za digitálny obsah klesá. Cena musí byť prímeraná obsahu a jeho forme, ktorý inde nenájdu. Riešenia pre digitálne publikovanie pomaly, ale isto prechádzajú aj na iné formy publikovaných formátov, aby sa ich veľkosť per vydania prudko znižovala.

Jednou z možných foriem je aj nájdenie správnych publikáčnych nástrojov. Dnes je na trhu mnoho väčších i menších hráčov, z ktorých má každý svoje pre a proti.

Adobe Digital Publishing Suite

<http://www.adobe.com/products/digital-publishing-suite-family.html/>

Adobe je robustné riešenie, ktoré integruje existujúce nástroje Adobe InDesign. Najvhodnejší je pre veľké vydavateľské domy, ktoré disponujú celým Adobe riešením pre ich každodennú prácu.

Výhoda: Pokročilé editačné rozhranie (InDesign), veľa funkcií.

Nevýhoda: Vysoká cena, nutnosť Adobe InDesign zručnosti, horší výkon mobilných aplikácií, z čoho vyplýva degradácia užívateľské skúsenosti, slabá klientská podpora zo strany Adobe.

MAG +

<http://www.magplus.com/>

Švédska spoločnosť vyvinula toto robustné riešenie s mnohými pokročilými funkciami. Riešenie je založené na Adobe InDesign Plug-in.

Výhoda: Pokročilé editačné rozhranie (InDesign), veľa funkcií.

Nevýhoda: Vysoká cena, nutnosť zručnosti v Adobe InDesign.

Zinio

<http://gb.zinio.com/>

Americká firma s robustným riešením. Zinio má odlišný prístup – sú v úlohe agregátora publikácií, ktoré sú zoskupené v jednej mobilnej aplikácii Zinio. Celá úprava obsahu je založená na webovej aplikácii.

Výhoda: Jedna aplikácia pre veľa značiek môže byť výhodou ako východiskový bod pre spoločnosti začínajúce s digitálnym publikovaním. Nie je totiž potrebné nové aplikácie vyvíjať, zakladať developerské účty v Apple a Google Play a podobne. Môže to byť tiež použité ako ďalší distribučný kanál pre noviny alebo časopisy majúce vlastnú app.

Nevýhoda: Potlačenie identity vlastnej značky tým, že je vydavateľ v jednej skupine s mnohými ďalšími. Môžu stratiť koncového užívateľa, pretože app nenájde priamo v Store alebo sa k médiu dostane v Zinio app, ale rozhodne sa pre konkurenčný titul.

Floowie

<http://www.floowie.com/en/>

Podobné riešenie ako Zinio, jedna aplikácia Floowie, ktorá agreguje rôzne tituly vydavateľov. Rovnako funguje aj české Publero.

Výhoda: Interaktívne prvky.

Nevýhoda: Nutnosť internetového pripojenia – online obsah, slabá stabilita a výkon aplikácie.

CoverPage

<http://coverpageapp.com/>

CoverPage je robustné riešenie umožňujúce publikovať digitálne vydania jednoducho a rýchlo. Produkt nie je viazaný na InDesign a jeho znalosti. Ako zdrojový materál sa môže využiť PDF, INDD, obrázky a i. Vydavateľ publikuje do vlastnej brandomanej aplikácie.

Výhody: Cenová politika, intuitívne využitie, rýchlosť, stabilita koncovej aplikácie a klientska podpora.

Nevýhoda: Menej interaktívnych nástrojov, ako napr. Adobe, len základný plugin na export z INDD.

Kľúčom však vždy bol a bude samotný obsah. Obsah, ktorý ľudia jednoducho budú chcieť čítať a vlastniť. Priniesť niečo výnimcočné a podať to jasne a zreteľne.

Ďalším krokom je jednoznačne podpora vlastnej značky tým, že vydavateľ disponuje vlastnou aplikáciou. Tak sa nestráca v záplave mnohých iných médií, kde je vysoká konkurencia. Poskytne pohodlie svojim čitateľom tak, že si obsah či nové vydanie nemusia sami vyhľadávať, ale aplikácia ich naď upozorní – o aktualizácii, o novom vydaní, ktoré automaticky stiahne, o obsahu, ktorý nie je viazaný na pripojenie k internetu, takže si ho môže pohodlne čítať napríklad pri ceste vlakom. S nástupom mobilných zariadení sa ľudia posúvajú ďalej, ale zároveň veľmi spohodlneli. Čas a myseľ chcú využívať na veci pre nich dôležitejšie. Informácia, ktorá príde za nimi, je prečítaná niekoľkonásobne viackrát, ako tá, ktorú museli sami vyhľadať.

Záver

Nutnosť „byť“ na mobilných zariadeniach bude stále narastať. Stali sa našou bežnou súčasťou. Tak ako niekdajšia ranná cesta do novinového stánku, dnes je to niekoľko ťuknutí a stav informácií je hned aktualizovaný. Málokomu je to už dnes cudzie. Preto je nutné, aby vydavatelia vykročili smerom k realizácii projektov digitálneho publikovania. Vydavateľstvá, ktoré chcú v dnešnom digitálnom svete prežiť, sa musia v prvom rade zbaviť postoja „bud' print, alebo digitál“. Tlač a digitál dokážu koesistovať. Riešením je nájsť v oboch niečo iné a zvyšovať tak motiváciu nákupu u čitateľov. The Daily pravdepodobne zlyhal už na začiatku – vynaložili veľa snahy do vyhotovenia a technológie, vznikli extrémne finančné náklady. Ale to nie je to, čo čitateľia potrebujú, či skôr chcú. Úspešní budú tí, ktorí potreby svojich čitateľov pochopia a rozšíria tieto myšlienky.

Zoznam použitých zdrojov

BELLA, T. 2006. Prvý počítač na svete. SME, 2006 [2014-09-30]. Dostupné na internete:

<http://encyklopedia.sme.sk/c/2591948/prvy-pocitac-na-svete.html>

- CHEN, W. B. 2008. The Laptop Celebrates 40 Years. WIRED, 2008 [cit. 2014-10-05]. Dostupné na internete: <http://www.wired.com/2008/11/museum-celebrat/>
- HALLON, R. 2014. iPad Air vs. iPad 1. generácie rýchlosný test. Svet Apple, 2014 [cit. 2014-10-27]. Dostupné na internete: <http://svetapple.sk/apple/ipad-air-vs-ipad-1-generacie-rychlosny-test/>
- HISTORY.COM. 2010. The Invention of the Internet. History.com, 2010 [cit. 2014-10-20]. Dostupné na internete: <http://www.history.com/topics/inventions/invention-of-the-internet>
- KIRKLAND, S. 2014. How Digital First Media hopes to transform workflow, culture of 'newspaper factories'. Poynter, 2014 [cit. 2014-10-27]. Dostupné na internete: <http://www.poynter.org/latest-news/top-stories/237781/how-digital-first-media-hopes-to-transform-workflow-culture-of-newspaper-factories/>
- PETER, I. 2004. History of the Internet - the Dotcom bubble. History.com, 2004 [cit. 2014-10-22]. Dostupné na internete: <http://www.nethistory.info/History%20of%20the%20Internet/dotcom.html>
- RAINIE, L. - SMITH, A. 2013. Tablet and E-reader Ownership Update. Pew Research Center, 2013 [cit. 2014-10-19]. Dostupné na internete: <http://www.pewinternet.org/2013/10/18/tablet-and-e-reader-ownership-update/>
- RICHMOND, S. 2012. iPad: how Apple started a tablet revolution. The Telegraph, 2012 [cit. 2014-10-10]. Dostupné na internete: <http://www.telegraph.co.uk/technology/apple/9147868/iPad-how-Apple-started-a-tablet-revolution.html>
- SMITH, G. 2011. Back to the future: The tablet computer that looks just like an iPad... but is 17 YEARS OLD. MAILONLINE, 2011 [cit. 2014-10-27]. Dostupné na internete: <http://www.dailymail.co.uk/sciencetech/article-1381528/Knight-Ridder-tablet-looks-just-like-iPad-17-YEARS-OLD.html#ixzz3FNVeHFE>
- WEBOPEDIA. 2010. The Five Generations of Computers. Webopedia, 2010 [cit. 2014-10-27]. Dostupné na internete: http://www.webopedia.com/DidYouKnow/Hardware_Software/FiveGenerations.asp

Ing. Andrej Miklošík, PhD.

miklosik@euba.sk

(Ekonomická univerzita v Bratislave,
Obchodná fakulta, Katedra marketing)

Mgr. Barbara Horváthová

horvathova@coverpageapp.com

(CoverPage Business Development
Manager)

Novinky ve vývoji katalogizačních standardů

Článek stručně informuje o novinkách v oblasti katalogizačních standardů. Po stručném historickém úvodu autorka uvádí základní principy katalogizačních pravidel RDA postavené na modelu FRBR. V další části příspěvku pak věnuje pozornost nově vznikajícímu bibliografickému prostředí Bibframe.

V říjnu 2011 Knihovna kongresu (Library of Congress) ve zprávě *Bibliografický rámec pro digitální věk* (A Bibliographic Framework for the Digital Age) oznámila, že nadále již nebude vyvíjet formát MARC 21, ale pozornost přesune na vývoj nového bibliografického rámce, který by se měl stát spíše jakýmsi bibliografickým prostředím než jen pouhým formátem (LC, 2011). Formát MARC 21 je postaven na velmi zastaralé technologii. Značně zaostává za současnými technologickými možnostmi síťového prostředí a neumožňuje výměnu bibliografických dat mimo knihovnickou komunitu.

Ve vývoji katalogizace na prahu druhého desetiletí 21. století jsme tak svědky nové významné události, díky níž se katalogizační praxe promění od základu.

Ve vývoji katalogizace a standardizace sledujeme (nejen) v anglo-americké praxi od 19. století několik milníků. V roce 1876 vychází první vydání Cutterových *Pravidel slovníkového katalogu* (Rules for a Dictionary Catalog), které obsahují mj. definici základních funkcí katalogu, na kterých jsou postavena ještě stále dnes používaná Anglo-americká katalogizační pravidla. Na počátku 20. století začíná Knihovna kongresu rozesílat knihovnám svoje katalogizační lístky a umožňuje tím sdílení katalogizačních záznamů v lístkové podobě.

Britsko-americká spolupráce v tvorbě společných katalogizačních pravidel, která byla zahájena již v roce 1902, byla silně nařušena oběma světovými válkami.

První společná pravidla (stále však s Americkým a Britským textem) vycházejí v roce 1967 a nazývána jsou Anglo-americká katalogizační pravidla – AACR. Od roku 1969 pracuje Mezinárodní federace knihovnických asocioací a institucí na Mezinárodním standardu pro bibliografický popis – ISBD. Postupné revize AACR a zavedení ISBD vedou k druhému vydání AACR v roce 1978 – AACR2. V revidovaném vydání vycházejí pravidla v roce 1988 jako AACR2R. Tato pravidla přebírá v 90. letech Česká i Slovenská republika jako svůj standard (více o vývoji AACR – viz např. JSC, 2009). V roce 2003 přestala být AACR2R revidována a doplňována a byla zahájena práce na nových katalogizačních pravidlech. Vznikla pravidla RDA, která jsou v USA a dalších zemích od roku 2012 postupně nasazována do ostrého provozu.

Formáty typu MARC prošly téměř padesátiletým vývojem. Největší rozmach nastal v 70. a 80. letech poté, co byla struktura komunikačního formátu přijata jako standard ISO 2709.

Česká a Slovenská republika přijala oficiálně formát UNIMARC (formát typu MARC vyvýjený federací IFLA) spolu s AACR2R v první polovině 90. let. Na začátku 21. století pak obě republiky přešly postupně na formát MARC 21.

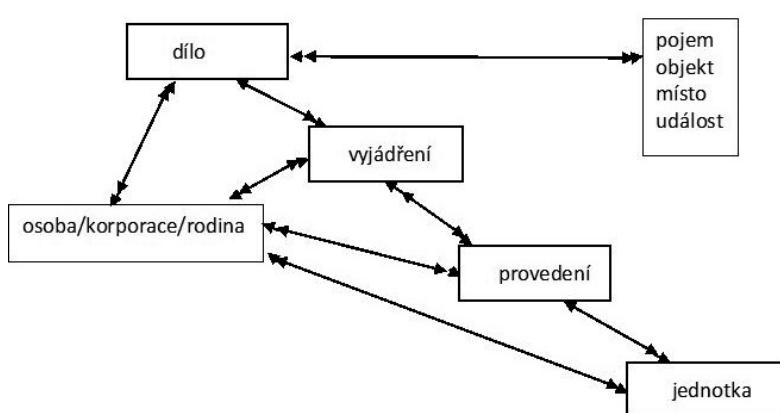
Uvědomujeme si, že jen za posledních dvacet let došlo v české i slovenské katalogizační praxi k mnoha poměrně velkým změnám. Katalogizační komunita si na některé novinky zvyká pomalu. V České republice máme dodnes knihovny, které používají formát UNIMARC.

Přechod na RDA

Česká republika přechází od 1. 4. 2015 na nová katalogizační pravidla RDA: Resource Description and Access. Pro pravidla se nepoužívá český název. Celá katalogizační pravidla se ani nebudou překládat do českého jazyka, v českém jazyce bude jen vytvořena příručka – výtah pro běžnou praxi (více viz NK ČR, 2014).

U AACR2 a formátu MARC 21 jsme byli zvyklí na to, že formát silně z pravidel vycházel a vzájemně se pravidla i formát ovlivňovaly. Katalogizační pravidla RDA jsou vytvořena jako tzv. *obsahová pravidla*. Nezabývají se příliš reprezentací záznamu či formátem. Předpokládá se, že pravidla lze použít do různých formátů. Při testování pravidel se používal formát MARC 21 a zkoušelo se i metadatové schéma MODS. V současnosti v běžné praxi se RDA používají většinou s formátem MARC 21.

Katalogizační pravidla jsou postavena na modelu FRBR – Funkční požadavky na bibliografické záznamy a z části na FRAD – Funkční požadavky na autoritní data. Struktura pravidel je zcela přizpůsobena modelu FRBR. Model FRBR je konceptuálním modelem bibliografického univerza, modeluje tedy svět dokumentů/informačních zdrojů. Model je postaven metodou – entity-vztahy-atributy. Proto i pravidla RDA používají tuto terminologii. Cílem pravidel je jednoznačně identifikovat entity (na základě atributů) a vztahy mezi entitami. Jednotlivé kapitoly RDA sledují logiku modelu.

Obr. č. 1 – základní model FRBR – podle FRBR, 2002

Entity podle modelu se dělí na tři skupiny. První skupinu tvoří hlavní entity reprezentující svět dokumentů/informačních zdrojů a projevy díla v dokumentech. Entitami jsou: *dílo*, *vyjádření*, *provedení*, *jednotka*. Druhou skupinu tvoří entity odpovědné za entity první skupiny, jsou to *osoba* a *korporace* a z modelu FRAD je do RDA přidána entita *rodina*. Doplňkovou sadu entit tvoří: *pojem*, *objekt*, *místo* a *událost*, které reprezentují téma/předmět entity *dílo*. Entity jsou vyhledatelné a identifikovatelné pomocí tzv. *atributů* nebo-li vlastností. Mezi entitami lze vysledovat mnoho typů vztahů (více viz FRBR, 2002).

Podíváme-li se na členění pravidel RDA, zjistíme, že jednotlivé sekce postupují přesně podle modelu, jeho entit a vztahů.

Studenti i lidé z praxe se mě často ptají, co vlastně RDA přináší nového. Podíváme-li se na bibliografický záznam podle RDA, znázorněný ve formátu MARC 21, není v něm vidět příliš mnoho rozdílů od záznamu podle AACR2. Skutečně, používají-li se pravidla RDA ve formátu MARC, není ani možné přidanou hodnotu RDA v plné míře využít.

Co přináší RDA nového?

RDA díky aplikaci modelu FRBR přináší sítový pohled na entity a vztahy mezi nimi. Jak je výše zřejmé, pravidla vyžadují jasnou identifikaci mnoha vztahů, které lze mezi entitami sledovat. Plochý záznam ve formátu MARC většinou nedokáže síť vztahů dobře postihnout, a tak RDA nelze aplikovat v úplnosti. Jako příklad si lze představit jakýkoliv dokument obsahující díla od několika autorů, která jsou přeložena nebo upravena různými přispěvateli. Vztahy konkrétních přispěvatelů ke konkrétnímu vyjádření nelze ve formátu MARC popisuje nejčastěji tzv. záhlaví typu jméno-název. Záhlaví typu jméno-název by mělo mít i vytvořený autoritní záznam, který zajistí jednak identifikaci vztahu a jednak přesný preferovaný název díla, dříve nazývaný unifikovaný název. V případě dokumentu obsahujícího jedno dílo je však ve formátu pro bibliografický záznam jméno tvůrce uloženo v poli 100 a název díla v poli 240. Záhlaví typu jméno název tak nelze použít (alespoň podle dosavadní praxe).

- RDA

- RDA Table of Contents
- + 0: Introduction
- + Section 1: Recording Attributes of Manifestation & Item
- + Section 2: Recording Attributes of Work & Expression
- + Section 3: Recording Attributes of Person, Family, & Corporate Body
- + Section 4: Recording Attributes of Concept, Object, Event & Place
- + Section 5: Recording Primary Relationships Between Work, Expression, Manifestation, & Item
- + Section 6: Recording Relationships to Persons, Families, & Corporate Bodies
- + Section 7: Recording Relationships to Concepts, Objects, Events, & Places
- + Section 8: Recording Relationships between Works, Expressions, Manifestations, & Items
- + Section 9: Recording Relationships between Persons, Families, & Corporate Bodies
- + Section 10: Recording Relationships between Concepts, Objects, Events, & Places
- + Appendices
- + Glossary
- + Index

Obr. č. 2 – obsah pravidel RDA – převzato z RDA Toolkit

název. Vztahy konkrétních přispěvatelů ke konkrétnímu vyjádření nelze ve formátu MARC popisuje nejčastěji tzv. záhlaví typu jméno-název. Záhlaví typu jméno-název by mělo mít i vytvořený autoritní záznam, který zajistí jednak identifikaci vztahu a jednak přesný preferovaný název díla, dříve nazývaný unifikovaný název. V případě dokumentu obsahujícího jedno dílo je však ve formátu pro bibliografický záznam jméno tvůrce uloženo v poli 100 a název díla v poli 240. Záhlaví typu jméno název tak nelze použít (alespoň podle dosavadní praxe).

Kapitola	Popis
Sekce 1	Popis atributů provedení a jednotky – původně bibliografický popis – údaje o vydání, nakladatelské údaje, fyzický popis a pod.
Sekce 2	Popis atributů díla a vyjádření – struktura jména díla a jeho vyjádření a další atributy téhoto entit
Sekce 3	Popis atributů osoby, rodiny a korporace – struktura jména téhoto entit
Sekce 4	Popis atributů entit třetí skupiny – v RDA zatím nerozpracováno
Sekce 5	Primární vztahy mezi dílem, vyjádřením, provedením a jednotkou – v každém záznamu musí být popsány všechny tyto entity a jasné identifikovány vztahy mezi nimi
Sekce 6	Vztahy k osobám, rodinám, korporacím – vztahy mezi entitami druhé skupiny a entitami první skupiny – jasná identifikace rolí osob/korporací/rodin – v RDA příloha I
Sekce 7	Vztahy k ent. třetí skupiny – zatím v RDA nerozpracováno
Sekce 8	Vztahy mezi díly, vyjádřeními, provedeními a jednotkami – v RDA vyžadována identifikace vztahů i na této úrovni; typy možných vztahů jsou popsány v příloze J
Sekce 9	Vztahy mezi entitami druhé skupiny – autoritní záznamy – typy vztahů v příloze K
Sekce 10	Vztahy mezi entitami třetí skupiny – zatím v RDA nerozpracováno

Na nevhodnost formátu MARC pro aplikaci pravidel RDA si stěžovaly též knihovny (viz zpráva LC, 2011), které testovaly pravidla RDA.

Cesta k novému bibliografickému rámci

Jak jsme se již zmínili, Knihovna kongresu ozánila ukončení vývoje formátu MARC 21 v říjnu 2011 a zahájila práci na tvorbě nového bibliografického prostředí, které nazvala **Bibframe**. Nová iniciativa předpokládá, že v budoucnu bude výměna záznamů probíhat výhradně přes webové (sítové) prostředí.

Bibframe je založen na principu propojených

dat (linked data). Je určen zejména pro reprezentaci bibliografických dat ve strukturované podobě ve webovém prostředí tak, aby tato data mohla být využívána i dalšími komunitami, nejen knihovnami (např. nakladatelská sféra), a naopak aby i knihovny mohly v daleko větší míře využívat bibliografická data produkovaná jinými komunitami a docházelo tak k úspoře práce. V současnosti probíhá kolem Bibframe mnoho diskusí. Jsou vyvíjeny experimentální nástroje pro převod záznamů a testování. Bibframe je nezávislý na jakýchkoliv katalogizačních pravidlech. Součástí prostředí je ontologie Bibframe, která mj. obsahuje prvky z RDA, ale očekává se, že budou do slovníku ontologie dodávány i další prvky jiných komunit (LC, 2014).

Budoucnost katalogizační práce

Katalogizační práce se díky novému bibliografickému prostředí promění. Formáty typu MARC vyžadovaly vytváření velkých bibliografických záznamů, které mnohdy obsahují duplicitní informace. Nové bibliografické prostředí spíše předpokládá tvorbu vztahů mezi jednotlivými zdroji, které bychom mohli přirovnat k autoritním záznamům. Každý zdroj (každé dílo, vyjádření, osoba či korporace a všechny další entity) bude jednoznačně identifikován pomocí URI, bude mít svůj kontrolní identifikátor. Katalogizační práce bude spočívat spíše v tvorbě a kontrole této zdrojů. Nové prostředí podpoří opravdu jejich sítové propojení. Větší část katalogizační práce bude zautomatizovaná, informace bude možné automatizovaně přebírat z nakladatelské sféry či z jiných paměťových institucí, případně budou generovány přímo z informačních zdrojů. Nové bibliografické prostředí umožní i plnější využití pravidel RDA (LC, 2014).

Protože není vývoj Bibframe ještě zdaleka ukončen, není zatím možné, aby se tomuto prostředí začaly přizpůsobovat knihovnické systémy. Bude ještě několik let trvat, než bude nové prostředí uvedeno do běžné praxe knihoven. Protože je ve formátech typu MARC po celém světě uloženo mnoho set milionů záznamů, nikdo si v současnosti netroufá odhadovat, jak dlouho pak budou vedle sebe marcovské a nové prostředí koexistovat.

Shrnutí

Mnoho českých (i slovenských) knihovníků má ještě v čerstvém paměti nástup automatizace v 90. letech 20. století a spolu s ní nová katalogizační pravidla a používání výměnných formátů. Pro většinu z nás představovaly tyto novinky opravdu zásadní změnu dosavadní práce. Po dvaceti letech stojíme na prahu dalších, ještě možná mnohem větších proměn katalogizační praxe. Katalogizační pravidla RDA díky modelu FRBR přináší změnu ve smyslení o konceptu univerza dokumentů a informačních zdrojů. Identifikace entit a vztahů mezi nimi by měla umožnit flexibilnější reflexi sítových struktur mezi dokumenty a díly, které obsahují. Bibliografický rámec Bibframe založený na principu propojených dat pravděpodobně otevře cestu výměně bibliografických informací i za hranice knihovnické komunity a díky využívání moderních technologií zcela přesune těžiště běžné katalogizační práce z tvorby bibliografických záznamů výhradně ke kontrole autoritních záznamů zdrojů a správu bibliografických dat.

Použité zdroje

AMERICAN Library Association aj. *RDA Toolkit* [online]. ALA, 2010-. [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.rdata toolkit.org>. JOINT Steering Committee for Development of RDA. JSC, 2009. *A Brief History of AACR* [online]. JSC, last upd. 2009-07-01 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.rda-jsc.org/history.html>.

LIBRARY of Congress. LC, 2011. *A Bibliographic Framework for Digital Age* [online]. Library of Congress, 2011-10-21 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.loc.gov/BIBFRAME/news/framework-103111.html>.

- Bibliographic Framework Initiative. LC, 2014. *BIBFRAME Frequently Asked Questions* [online]. Library of Congress, [2014; cit. 2014-11-24]. z: <http://www.loc.gov/bibframe/faqs/>.

- Bibliographic Framework Initiative. LC, 2012-. *BIBFRAME Overview* [online]. Library of Congress, [2012-; cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.loc.gov/bibframe/>.

MEZINÁRODNÍ federace knihovnických asociací a institucí. IFLA Study Group on the Functional Requirements for Bibliographic Records. FRBR, 2002. *Funkční požadavky na bibliografické záznamy*. Přeložila Ludmila Celbová. Praha: Národní knihovna České republiky. iii, 117 s. ISBN 80-7050-400-5. Dostupné též z: <http://archive.ifla.org/VII/s13/frbr/frbr-cs.pdf>.

NÁRODNÍ knihovna České republiky. NK ČR, 2014. *RDA* [online]. Praha: NK ČR, upd. 2014-11-20 [cit. 2014-11-24]. Dostupné z: <http://www.nkp.cz/o-knihovne/odborne-cinnosti/zpracovani-fondu/katalogizacni-politika/rda>.

PhDr. Barbora Drobíková, Ph.D.

Barbora.Drobikova@ff.cuni.cz

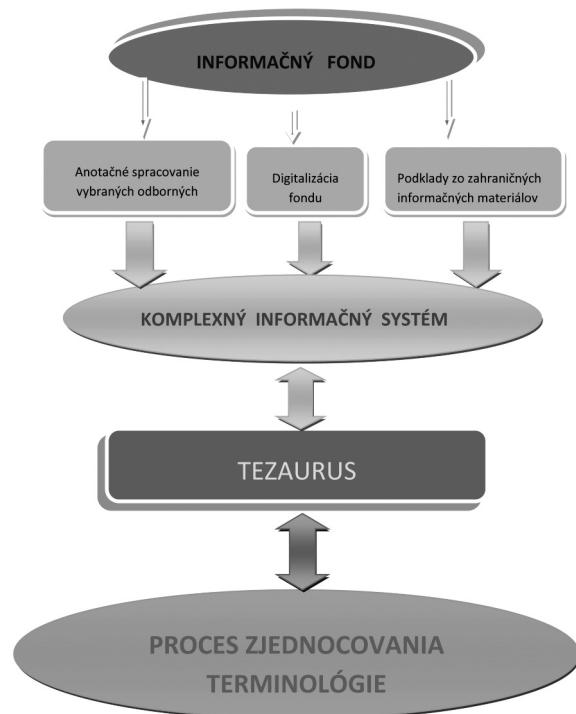
(Ústav informačních studií a knihovnictví, FF UK v Praze)

Terminologický slovník – tezaurus – pre vedné oblasti zamerané na celulózo-papierenskú a drevospracujúcu problematiku

Podstatou projektu riešeného v rámci všeobecnej výzvy VV APVV 2012 je vytvoriť riadený súbor odborných termínov – tezaurus – pre oblasť spracovania drevnej hmoty na základné a vedľajšie produkty celulózo-papierenského a drevařského priemyslu. Terminologický slovník je postavený na existencii troch základných pilierov. Prvým je dlhodobo budovaný fond odbornej literatúry, ktorý je archivovaný v knižnici VÚPC, druhý pilier tvorí vlastná báza dát, ktorej jeden z výstupov – frekvenčný slovník kľúčových slov – je podstatný materiál pri zostavovaní tezaura a tretí pilier tvorí odborné zázemie pracovníkov Výskumného ústavu papiera a celulózy, odborníkov a špecialistov pre jednotlivé špecifické oblasti. Tematika technických informácií celulózo-papierenskej problematiky je rôznorodá a svojím zameraním zasahuje do rôznych vednych disciplín. Navyše terminológia je skomplikovaná heslami, ktoré priebežne vstupovali do terminológie v priebehu vývoja celulózo-papierenského a drevospracujúceho priemyslu tohto regiónu. Na základe platnej normy pre tvorbu tezaurov bola vytvorená zostava tematických oblastí so širokým záberom, aby pokryli celý rozsah danej problematiky. Tematické oblasti rozdelené na 16 zoskupení obsahujú tematicky hlavné technologické postupy výroby hlavných a vedľajších produktov a procesov. Pomáhajú limitovať rozsah spracovávaných informácií a zjednodušiť prácu s veľkým súborom dát. Pravidelné práce s informáciami a distribúcia najnovších informácií používateľom vyžadujú od tezaura otvorenosť a flexibilitu súboru pre priebežné úpravy a vstupy aktuálnych termínov. Prepojenie základných pilierov informačného zabezpečenia, t. j. informačného fondu, vlastnej bázy dát a znalostí technologických súvislostí v rámci hierarchického zatriedenia termínov, vytvára podklady na vzájomné prepojenie komplexného informačného systému so zostavaným tezaurom a naopak využívať tezaurus ako podporu komplexného informačného systému.

K základným kritériám hodnotenia úrovne informačného zabezpečenia rôznych skupín používateľov informácií, pracovníkov výskumu, hospodárskeho sektora a univerzít, patrí kvalita získanej informácie a jej časová dostupnosť. Správne zvolený spôsob formulácie technického problému pri zostavovaní rešeršných podkladov zvyšuje efektívnosť výberu relevantných informácií a súčasne ich umožňuje získať vo požadovaných časových termínoch. Posudzovanie úrovne a porovnanie riešenia projektov a výskumných úloh s najnovšími poznatkami vedy a techniky a navrhovaných postupov s medzinárodnými skúsenosťami je povinnou súčasťou prípravy takmer každej plánovanej úlohy. Z uvedených dôvodov je využitie riadeného slovníka termínov – tezaura – na takýto účel potrebné, pretože sa tezaurus stáva základnou pomôckou a súčasne návodom, ako optimálne formulovať dotaz a tak dosiahnuť čo najvyššiu relevanciu získaných informácií. V prípade žiadateľa informácií, ktorý svojou profesiou je vzdialený danému odboru, prípadne mladého pracovníka, ktorý sa s terminológiou len oboznamuje, sa tezaurus stáva vhodnou pomôckou pri for-

movaní informačného dotazu. Tezaurus odborných termínov pre potreby celulózo-papierenského priemyslu v slovenskej verzii neexistuje, preto je aktuálnosť riešenia daného projektu vysoká. V krajinách s rozvinutým celulózo-papierenským priemyslom, ako napr. Švédsko, Fínsko, Kanada, je tezaurus bežným pracovným materiálom pre používateľov informácií.

Obr. 1

Výskumný ústav papiera a celulózy, a. s., je od svojho založenia orientovaný na aplikovaný výskum a po celý čas svojej existencie vytvára priestor na zhromažďovanie a archiváciu odborných materiálov v knižnici VÚPC. Informačný fond knižnice obsahuje okrem najnovších odborných informačných materiálov aj archivované historické materiály zdedené po predchádzajúcich organizačných štruktúrach. Od založenia v roku 1949 do roku 1993 bol Výskumný ústav papiera a celulózy (VÚPC) inštitúciou s celočeskoslovenskou pôsobnosťou. V roku 2003 bol do VÚPC organizačne začlenený Štátny drevařský výskumný ústav, a tak sa knižnica VÚPC obohatila o informačné materiály z tejto inštitúcie. Spojením týchto dvoch fondov a predchádzajúcej archivácie množstva odborných publikácií zo začiatku 20., ale aj z konca 19. storočia, technická knižnica sa stala vlastníkom viacerých originálnych materiálov a písomností, ktoré zachytávajú história vednej oblasti spojenej s vývojom celulózo-papierenského a drevospracujúceho priemyslu v tomto regióne. Po viacerých inventúrách sa knižničný fond ustálil na počte asi 20 000 knižných jednotiek

a viazaných časopisov a asi 200 jednotiek konferenčných materiálov, zborníkov, firemných materiálov a pod. Hlavným zámerom Výskumného ústavu papiera a celulózy, a. s., je výskum a vývoj technológií pre výrobu vláknín a papierov na báze dreva a nedrevných surovín. Prevažne aplikovaný výskum sa orientuje na inováciu existujúcich technológií, na realizáciu inovačných zámerov slovenského aj zahraničného celulózo-papierenského priemyslu. Následná dokumentácia, digitalizácia a archivácia odborných materiálov knižnice pomáhajú ich sprístupneniu odbornej verejnosti. Pravidelné spracovanie prírastkov odborných materiálov z fondu formou anotácií odborných článkov, prípadne kapitol kníh, a následným zabezpečením selekčnými prvkami, podľa požiadaviek knižničného softvéru WINISIS a následným vložením do vlastnej bázy dát ADIS CELPA, umožňujú späť získať požadované informácie. Pri prehľadávaní bázy dát sa najčastejšie používajú kľúčové slová, prípadne iné špecifikácie, ako sú autori, názov odborného materiálu, čas spracovania a pod. Báza dát, budovaná od roku 1989 s celkovým počtom záznamov viac ako 55 000 anotácií, poskytuje profesionálne informácie pre rešeršné podklady pripravovaných a riešených úloh. Navrhovaná metodika na zostavenie jednojazyčného tezaura sa odvíja od podkladových noriem pre tvorbu tezaurov, konkrétnie normy obnovenej v roku 2011, STN ISO 2788 Dokumentácia. Pokyny pre tvorbu a vývoj jednojazyčného tezaura (1). Norma stanovuje pravidlá pre štruktúru a formálnu úpravu tezaura a potvrdila sa jej vhodnosť pre spracovanie tezaura vedeckých, technických a ekonomických informácií. Metodika tvorby tezaura je podľa normy prepojená s nasledujúcimi postupmi:

- vymedzenie limitov sledovaných a spracovávaných oblastí,
- zber lexikálnych jednotiek (termínov) daných oblastí,
- spracovanie lexikálnych jednotiek do základných tematických oblastí a výber selekčných prvkov,
- vyhotovenie abecedného zoznamu lexikálnych jednotiek,
- vyhodnotenie systematického registra selekčných prvkov a zoznamu identifikátorov,
- vytvorenie registra vzťahov hierarchickej závislosti medzi selekčnými prvkami,
- formálna a jazyková úprava tezaura.

Tezaurus orientovaný na určitú vednú oblasť poznania patrí podľa normy k špecializovaným druhom tezaurov a následným preskupením termínov do určených tematických oblastí sa tezaurus zaraduje medzi tematické tezauru. Čerpali sa aj poznatky z normy ISO 2788 pre podmienky EU na vytvorenie viacjazyčného tezaura EuroVoc (2), ktorá pokrýva terminológiu aktivít v jazyku všetkých členských krajín zaradených do 44 tematických oblastí. Špecializovaná celulózo-papierenská tematika je najbližšia metodike tvorby tezaura technických vied Štátnej technickej knižnicou Praha (3). Podľa normy pri tvorbe tezaura je možné využívať prirodzený odborný jazyk, čo sa aplikovalo v prípade tezaura pre celulózo-papierenskú problematiku, v ktorom je väčšina odborných výrazov v slovenskom jazyku. Vyskytujú sa však viaceré pôvodné termíny prevzaté z anglického jazyka, prípadne termíny s anglickým základom, ktoror vyjadrujú napríklad procesy a postupy nazvané podľa názvu firmy, ktoror uvedla postup, prípadne produkt na trh. Takéto termíny sa v tezaure ponechajú s prípadnou poznámkou a odborným vysvetlením. Ako podklady pre zostavu tezaura slúžili aj ďalšie materiály (kanadský a nemecký tezaurus) zamerané na oblasť celulózo-papierenského priemyslu a využila sa kombinácia viacerých tezaurov s orientáciou na jednojazyčný riadený te-

zaurus, špecializovaný na určitú vednú oblasť, prípadne s využitím niektorých ekvivalentov v anglickom a latinskom jazyku (názvy stromov a rastlín). Tvorba tezaura na základe dohodnotej jednotnej klasifikácie termínov vyžaduje súčinnú spoluprácu odborníkov s dlhodobou praxou v problematike, ktoror majú skúsenosti s odbornou terminológiou, štúdiom odbornej literatúry, vstupmi do našich a zahraničných báz dát a s ďalšími spôsobmi využívania informácií.

Hierarchická zostava technických termínov formou nadradenosť – širší termín (ŠT), podradenosť – užší termín (UT), resp. rovnocennosť (RT) termínu, zjednodušuje zadávateľom informačnej požiadavky formuláciu daného technického problém. Metodický materiál využívania tezaura je tiež cieľom riešeného projektu. Usmernenie pomocou metodických pokynov a uvedením rôznych príkladov postupu umožní lepšiu orientáciu zadávateľom informačnej požiadavky, hlavne tých, ktoror pracovné aktivity sú vzdialé od ústrednej problematiky. Tematicky riadený slovník je možné považovať aj za vhodný podkladový materiál pri rozširovaní vedomostí mladých pracovníkov, ktoror sa s danou terminológiou len oboznamujú. Znalosť vzájomného prepojenia termínov na základe ich hierarchického postavenia v tezaure zjednoduší výber relevantných termínov a správnu formuláciu sledovanej problematiky aj pre informačných pracovníkov. Podobný súborný materiál terminológie celulózo-papierenskej a drevospracujúcej problematiky na Slovensku zatiaľ neboli spracovaný.

Tematika spracovávaných informácií z oblasti celulózo-papierenského priemyslu je rozsiahla, pretože sa dotýka viacerých vedných disciplín, od botanickej vied až po technické strojárske vedy. Zložitosť spracovania súboru termínov z celulózo-papierenskej oblasti je v značnej miere ovplyvnená jej historickým vývojom v tomto regióne. Do terminológie sa priebežne vnášali výrazy, ktoror sa v súčasnosti sice rutinne ešte používajú, ale z hľadiska súčasnej úrovne vývoja vedy a techniky už nie sú aktuálne. Komplikácie tvorby terminológie vyplývajú aj zo správneho určenia termínu, ktoror bol ako prvý uvedený v anglickom jazyku. Napríklad termín „PULP“ v anglicktine je súborným názvom pre slovenské ekvivalenty BUNIČINY, resp. VLÁKNINY, ktoror v slovenčine je nutné rozlišovať z hľadiska technológie výroby. BUNIČINY sa vyrábajú prevažne chemickými postupmi a VLÁKNINY mechanickými postupmi (DREVOVINY), prípadne pôsobením tepla a tlaku (VLÁKNINY TERMOMECHANICKÉ), alebo spolupôsobením chemikálií (VLÁKNINY CHEMICKO-TERMOMECHANICKÉ). Po viacnásobnej revízii frekvenčného slovníka spracovanej vlastnej bázy dát ADIS CELPA a vyradení neaktuálnych termínov sa rozsah termínov ustálil na počte asi 15 000 jednoslovných a viacslovných hesiel. Na zjednodušenie práce s veľkým súborom dát bola vytvorená zostava tematických oblastí (TO) tak, aby ako celok šestnásťich tematických oblastí, obsahla celú škálu informácií celulózo-papierenskej a drevospracujúcej problematiky. Každá tematická oblasť má širší záber informácií, ktoror sú tematicky zhodne zamerané. Napríklad jedna z najzložitejších oblastí tematická oblasť 3 „Výroba nebielených vláknín a špeciálnych druhov vláknín, vrátane prania a triedenia vláknín, rôzne chemické procesy, chemikálie a vedľajšie produkty pri výrobe vláknín“ bude mať hlavné termíny (HT) z danej tematickej oblasti napríklad: „VLÁKNINY“, „BUNIČINY“, „PRANIE VLÁKNIN“, „TRIEDENIE VLÁKNIN“. Širší, nadriadený, termín druhový (STD) bude napríklad „BUNIČINY“, ktoror patrí pod HT „VLÁKNINY“. Pod STD „BUNIČINY“ sú zaradené užšie, podriadené, termíny druhové (UTD), ako sú „BUNIČINA BEZCHLÓROVÁ“, prípadne rôzne druhy „BUNIČINY SULFÁTOVEJ“ a „BUNIČINY SULFITOVEJ“. Zostava šestnásťich tematických oblastí bola vytvorená na základe dlhodobých praktických skúseností s poskytovaním a sledovaním využívania profesionálnych informácií v rámci

vytvoreného komplexného informačného systému, ale súčasne aj využitím skúseností so zahraničnými bázami dát s rovnakým, prípadne podobným tematickým zameraním. Tematické oblasti slúžia na selekciu a limitovanie rozsahu spracovávaných informácií. Práca s informáciami a pravidelná distribúcia v dohodnutých časových intervaloch vyžaduje od systému flexibilitu a možnosť priebežne aktualizovať termíny.

cedar	4	TO 1	
celobióza	2		
celofán	13		
celuláza	331		
ŠT celulóza	150	TO 1	ŠT polysacharidy
celulóza acetátová	14		
celulóza alkalickej	25		
celulóza amfotérna	21		
celulóza mikrokryštalická	25		
celulóza nanofibrilovaná	21		
celulóza nanokryštalická	23		
celulóza prášková	12		
celulóza regenerovaná	12		
celulóza rozpustná	9		
celulóza špeciálna	2		
celulóza vločková	15		
PT celulózky	189		
cement	2		
ceny	156	TO 16	
certifikácia	146	všeob. term.	
cigarety	3		
cirkulácia	31		
cirok	5	TO 1	ŠT trávy.trávoviny?
ŠT citlivosť	42	TO 13	
citlivosť na svetlo	3		
citlivosť na teplo	4		
citlivosť na tlak	4		
cunami	1	pohromy živelné	
cyklodextríny	1	TO 1	ŠT polysacharidy
cyklóny tlakové	1	pohromy živelné	
cyklus uzavretý	14	PT postup výroby vláknín OŽP	
cyklus varný	1		
cyklus vodný	2		
cyklus výrobný	2		
cyklus životný	46		
cytotoxicita	1		
časti lisové	224	TO 5	ŠT stroje papierenské
časti mokré	511	--	
časti sitové	54		
časti sušiace	246		
ŠT častice	25	vš	
častice jemné	13		
častice koloidné	12		
častice lepivé	21		
častice mikroskopické	13		
častice povrchové	3		
častice prachu	5		
čepele	5		
čerešňa	2	TO 1	
čerň tlačová	2	ŠT farba tlačová	

Obr. 2

Podklady spojené so zostavením súborného materiálu termínov – tezaura – sú postavené na výsledkoch dlhodobých aktivít informačného strediska VTEI pri VÚPC v oblasti zabezpečovania informácií v danej problematike. Základným pilierom zostáva informačný fond, ktorý sa buduje a archivuje od založenia VÚPC, a. s. Pravidelné spracovanie prírastkov informačného fondu poskytuje materiál pre signálne profesionálne informácie používateľom podľa ich odborného zamerania. Súčasne s anotačným spracovaním vybraných článkov a zostavou selekčných prvkov pre každú anotáciu sa pripravujú vstupy do vlastnej bázy dát ADIS CELPA. Každá anotácia v rozsahu asi 10 – 12 vied vystihuje podstatu odborného článku, je spracovaná podľa pravidel štruktúrovaného formátu MARC 21, ktorý je specializovaný pre veľké textové súbory. Každá anotácia sa opatrí selekčnými nástrojmi, z ktorých najvýznamnejšie sú klúčové slová. Ďalšími, často využívanými selekčnými nástrojmi sú mená autorov článku, zdroje informácií, tematická oblasť, dátum spracovania a prípadne aj ďalšie nástroje podľa vlastných požiadaviek. Všetky selekčné nástroje sa využívajú ako spätné vyhľadávače požadovaných informácií danej problematiky. Znalosť viacerých selekčných nástrojov a ich správna kombinácia zvyšuje úspešnosť rešeršovania. Na základe dôsledného „kfúcovania“ všetkých anotačných záznamov vznikol frekvenčný slovník, ktorý je základným pracovným materiáлом pri zostavovaní tezaura. Abecedne zoradený frekvenčný slovník, z ktorého sa kvôli prehľadnosti vyradili chybne a neaktuálne termíny, je rozdelený na podsúbory, písmaná A až Z a k jednotlivým termínom sa postupne pridelujú označenia hierarchického zaradenia a zaradenie do tematických oblastí (ukážky sú uvedené na obr. 2 a 3).

benzén	3	ŠT zlúčeniny organické
benzylalkohol	1	ŠT alkoholy
betula	81	TO 1 použi "breza"
bezpečnosť práce	115	TO 12
ŠT bielenie	325	TO 4 procesy chemické
bielenie alkalické	32	
bielenie alkalickým peroxidom		
vodíka	132	
bielenie bezchlórové	35	
bielenie hydrosíričitanom	4	
bielenie fotochemické	3	
bielenie hydroxidom	2	
bielenie oxidom chloričitým	8	PP chlórđoxid
bielenie chlóranom	12	
bielenie chlórom	15	
bielenie kyslíkom	50	
bielenie ozónom	96	
bielenie peroxidom	155	
bielenie redukčné	2	
bielenie viacstupňové	9	
bielenie vláknín	279	
PT bielařne	104	TO 9
PT bieliteľnosť	77	TO 13
bielkoviny	3	
bifenoly	5	ŠT uhlovodíky
bifenyl polichlórový	1	
bikarbonát magnézia	2	ŠT uhlovodíky
bikarbonát sodný	5	ŠT uhličitan
UT bilancia energetická	58	

Obr. 3

Hlavným cieľom projektu je zjednotiť terminológiu odborných termínov a vytvoriť riadený súbor technických termínov využiteľný pre rôzne skupiny používateľov. V priebehu riešenia

sa realizujú konzultácie s odborníkmi v rámci VÚPC, exteriérmi a s odborníkmi z výrobných podnikov.

Posledná verzia tematických oblastí (TO) pre celulózo-papierenskú a drevospracujúcu problematiku.

TO 1: Drevná hmota, zložky dreva, celulóza, lignín, hemicelulóza, suroviny na výrobu vláknin, papierenských vláknin, papierov, kartónov, lepeniek a papierenských výrobkov;

TO 2: Recyklácia a spracovanie druhotných surovín a ich využitie v papierenskom priemysle a v ďalších odboroch (biopalivá, bioetanol, biorafinácia, nanotechnológie, biomasa a spracovanie celulózy a jej zložiek;

TO 3: Výroba nebielených a špeciálnych druhov vláknin, vrátane prania a triedenia vláknin, rôzne chemické procesy, chemikálie a vedľajšie produkty pri výrobe vláknin;

TO 4: Procesy prípravy papierenských vláknin a prídavné prostriedky pri bielení, mletí, triedení, zušľachtovanie na zlepšenie odvodňovania, retencie atď., vrátane prebiehajúcich chemických procesov;

TO 5: Technológie výroby papierov, kartónov a lepeniek (vrátane nasávaných výrobkov a netkaných textilií);

TO 6: Sortimenty papierov, kartónov a lepeniek a inovované papierenské produkty;

TO 7: Úpravy, zušľachtovanie a spracovanie papierov, kartónov a lepeniek;

TO 8 : Polygrafia – suroviny, farby, technológie tlače;

TO 9: Výstavba závodov celpap priemyslu (projekty, obnovy, rekonštrukcie, investície, inovácie strojních a technologických zariadení);

TO 10: Prevádzka závodov celpap priemyslu (meranie a regulácia, automatizácia, údržba, logistika, prevádzkové procesy);

TO 11: Úspora materiálov, vody a energií, obnoviteľná energia;

TO 12: Ochrana životného prostredia, odpady tuhé, kvapalné a plynné, ekológia;

TO13: Skúšobníctvo, vlastnosti fyzikálne, mechanické, optické, riadenie kvality, analýza;

TO 14: Meracie a regulačné systémy, simulácia procesov, chemické a systémové inžinierstvo;

TO 15: Manažment, firemné informácie, informácie o firmách;

TO 16: Ekonomika a výskum v celpap priemysle, bioekonómika, štatistika, bázy dát, informatika.

Hlavná hierarchická zostava je zložená zo 16 tematických oblastí, ktoré zohľadňujú hlavné technologické procesy v celulózo-papierenskom priemysle a súčasne aj informácie z podporných odborov a postupov výroby rôznych neštandardných produktov spracovávania drevnej suroviny. Práve táto oblasť je v poslednom období predmetom záujmu rôznych projektov a výskumných úloh. Tento druh informácií sa zhromažďuje v TO 2: Recyklácia a spracovanie druhotných surovín a ich využitie v papierenskom priemysle a ďalších odboroch (biopalivá, bioetanol, biorafinácia, nanotechnológie, spracovanie biomasy a celulóza a jej zložky). Pri zostavovaní TO boli využité aj podklady zahraničných báz dát, prípadne tezaurov. Vyskytujú sa prípady možnosti zaradenia hlavných,

resp. širokých termínov do viacerých TO. V tejto etape riešenia sa zatial pracuje s dvomi možnými zaradeniami do TO, ktoré sa budú počítačovo spracovať a triediť. Číselná indexácia, ktorá je predmetom ďalšej etapy riešenia, bude pripravená pre vstupy nových termínov, aktualizáciu, prípadne pri zaradovaní termínov do viacerých TO. Súbor TO je otvorený pre aktualizáciu termínov aj pre zmeny TO.

Najvhodnejším praktickým príkladom tvorby tezaura a jeho využívania je súčasný hlavný záujem VÚPC zameraný na riešenie problémov z oblasti ochrany životného prostredia, znižovania tekutých odpadov, plynných a tuhých odpadov z výroby (TO 12). Znižovanie surovinových, prevádzkových nákladov a minimalizácia spotreby energie (TO 11) patria tiež k problematike, ktoré sú pre výrobné podniky čoraz viac stredobodom záujmu, čo sa odráža aj v zvýšenej frekvencii kľúčových slov, napríklad v oblasti spotreby energie, sledovanie prevádzkových a investičných nákladov. Firmy majú záujem o riešenie problematiky spojenej s minimalizáciou spotreby energie, využívania trvalo obnoviteľných lignocelulozových zdrojov, využívania odpadov na výrobu vedľajších produktov. Tento trend sa v technickej terminológii prejaví vznikom nových termínov, ich zvýšenej frekvencie výskytu v porovnaní s predchádzajúcim obdobím, ako napríklad u terminov bioetanol, biopalivá, nanotechnológie (TO 2). Uvedené skutočnosti podporujú nutnosť vytvoriť otvorený a flexibilný systém tezaura, hlavne pre jeho priebežnú aktualizáciu. Praktické využívanie riadeného slovníka technických termínov je prevažne u pracovníkov z oblasti výskumu a informácií. Potvrdzuje sa však záujem o prácu s terminológiou, o vznik nových, prípadne aktualizovaných termínov u pracovníkov vo výrobných firmách, ktorí majú v svojej pracovnej náplni inovácie a technický rozvoj vo firmách.

Hlavným charakteristickým znakom uvedeného komplexného informačného systému je orientácia na koncového používateľa na všetkých úrovniach poskytovania informácií; od signálnych informácií získaných z orientačných prieskumov odbornej literatúry cez rešeršné podklady pre výskumné, študijné a rozhodovacie práce, projekty až po zabezpečenie originálov, prípadne skenovaných požadovaných článkov z odborných publikácií. Komplex informácií získavaný z rôznych zdrojov následne slúži na porovnanie úrovne výskumu a vývoja riešených, pripravovaných a plánovaných úloh a projektov. Potvrdzuje sa vzájomná prepojenosť dosiaľ budovaného komplexného informačného systému a samotnej tvorby tezaura, keďže pri ich tvorbe sa využívajú poznatky a výsledky jednotlivých informačných aktivít.

Literatúra

- (1) STN ISO 2788 „Dokumentácia Pokyny pre tvorbu a vývoj jednojazyčného tezaura, SÚTN 2011
- (2) EuroVoc, Multilingual thesaurus, <http://eurovoc.europa.eu>
- (3) *Polytematický strukturovaný heslář*. Státní technická knihovna: Praha, 1996.
- (4) *Thesaurus of pulp and paper*. Institute of Paper Science and Technology: Kanada, ISBN 0-810-000-9..

Projekt riešený s podporou APVV SR.

Ing. Alena Zuzánková
zuzankova@vupc.sk

(Výskumný ústav papiera a celulózy, a. s.)

Přínosy standardizace citačních pokynů pro české lékařské časopisy

Desítky let se autoři píšící do odborných časopisů opakovaně dopouštějí chyb v bibliografických citacích. Jednou z příčin je i různorodost citačních pokynů v jednotlivých časopisech. Analýzou citačních pokynů českých lékařských časopisů, ve kterých během let 2011 – 2014 publikovali autoři z českých vědeckých institucí, bylo zjištěno, že tato různorodost se týká i těchto uvedených periodik. Z 304 identifikovaných časopisů 64 užívá citační styl NLM v původní i modifikované či zastaralé variantě, 50 styl ISO 690, 10 styl APA, 2 styl IEEE, 2 styl JAMA, zatímco zbývající 102 časopisy citační styl v pokynech nespecifikují nebo nezveřejňují. Kvůli této z hlediska citačních stylů různorodosti české lékařské časopisy podstupují riziko snížení prestiže a kvality, neboť kvůli chybám v bibliografických citacích nemusí v databázích Web of Science a Scopus být vždy správně zařazována citovanost a chyby rovněž indikují malou pečlivost autora, která se mohla projevit nejen při citování, ale i při psaní ostatních částí článků či dokonce i vlastním výzkumu. Východiskem z této situace je užívání standardizovaného stylu NLM vzniklého shodou editorů prestižních biomedicínských časopisů a důsledná kontrola alespoň náhodně zvoleného vzorku bibliografických citací z každého do časopisu zaslávaného článku. S ohledem na finanční náklady za takovou kontrolu by se užíváním téhož citačního stylu NLM mohli o ně časopisecké redakce podělit společným užíváním služeb profesionála na kontrolu bibliografických citací. Uvedené kroky pomohou zvýšit kvalitu a prestiž časopisů stejně jako – v případě těch sledovaných v citačních databázích – i jejich citační potenciál.

Úvod

Nezbytnou součástí vědeckých publikací jsou bibliografické citace, jejichž tvorba však nejedné generaci autorů z nejrůznějších důvodů čini potíže. Výčtem řady studií James H. Sweetland (1989) dokládá více jak sto let trvající problémy autorů s citováním napříč vědeckými disciplínami. Tento stav se nezměnil ani v posledních dvou dekádách, přestože si mohou autoři zjednodušit citování a minimalizovat chyby použitím některého z citačních manažerů. Opakovány byly publikované studie (Bahar et al. 2012; Oermann et al. 2001; Spivey a Wilks 2004; Lacey et al. 1985; Lok et al. 2001; Wyles 2004) prezentující výsledky citačních analýz, jež odhalily, že u určitého procenta bibliografických citací ve vědeckých časopisech se vždy vyskytly nějaké chyby (např. nesprávně uvedené jméno autora, název časopisu, ročník apod.). Autoři těchto publikací v převážném mříze za viníka chyb shledávají autora, který podle nich má striktně dodržovat vydavatelovy instrukce k citování a pozorně si bibliografické citace před odevzdáním článku zkontolovat. Za možnou příčinu chyb je považován (Liu 1993) i vyšší počet členů autorského kolektivu, neboť do textu zasahuje více osob s různými citačními zvyklostmi a odlišnou mírou pečlivosti.

Někteří z autorů takovýchto analýz však ale také část viny přičítají vydavatelům a editorům časopisů (dále jen „redakce“). Kupříkladu redakce časopisu *Canadian Journal of Anaesthesia* má za to, že nejen autoři, ale i redakce je zodpovědná za chyby v bibliografických citacích (Bevan a Purkis 1995). Kolektiv autorek vedený Marilyn Oermannovou (2001) chápě, že redakce nemohou kontrolovat správnost bibliografických citací ve všech přijatých článcích, ale měly by tak podle něho učinit alespoň u náhodně zvolených záznamů. Christina Spiveyová se Scottem E. Wilksem (2004) příšli dokonce z hlediska autorského práva s kontroverzním návrhem, aby redakce kvůli možnosti kontroly bibliografických citací požadovali po autorech dodat spolu s jejich publikací kopii první strany každé v jejich textu citované publikace.

Objevily se však i návrhy systémovějšího řešení. Již před třiceti lety Gerald de Lacey (1985) se svými kolegy poukázali na nešvar řady redakcí neuvádět žádné nebo nepříliš detailní citační pokyny a apelovali na ně, aby je naopak rádně zveřejňovaly a případně ve svém časopise zřídily rubriku s přehledem chyb v bibliografických citacích, jež odhalili čtenáři příslušného periodika. Na nejasnost v citačních pokynech poukázal i Anthony J. Onwuegbuzie (2011) se svými kolegy, kteří zjistili, že nejedna redakce vyžadující citování podle citačního stylu APA (American Psychological Association) měla ve svých instrukcích pro autory namísto jeho aktuální verze tu předchozí. Ostatně nutnost jasných instrukcí k citování požadoval na sklonku 80. let minulého století i již zmíněný Sweetland (1989), který navíc vyjádřil nezbytnost standardizace citačních pravidel a připojil se tak k dalším autorům (Freimer a Perry 1986; Mansfield 1984; Terbille 1990) považující za nezbytné unifikovat citační pravidla. Jak však ukázaly nedávné studie (Gřešáková 2013; Kratochvíl 2014; Park et al. 2011; Rehůřková 2013), navzdory existenci unifikovaných citačních stylů se při psaní vědeckého textu autoři opakově setkávají s požadavkem redakce (ve vysokoškolském prostředí univerzit či jejich jednotlivých součástí) citovat podle vlastních stylů nebo stylů vědeckých společností. Ve výsledku se autoři musejí znova a znova seznámovat s redakcí stanoveným citačním stylem, což je pro ně nepochybňně matoucí a může být další příčinou chyb v bibliografických citacích.

V této souvislostech vyvstává otázka, jestli skutečně má nést vinu za chyby v bibliografických citacích zejména autor a zdali by i redakce vědeckých časopisů neměly změnit svou politiku a usnadnit autorům citování unifikací a rádným zveřejňováním citačních pravidel. Nedávno publikovaná analýza citačních stylů užívaných autory z Masarykovy univerzity (Kratochvíl 2014) poukazuje na nejednotnost citačních stylů, s níž se v letech 2011 – 2013 museli vypořádávat vědci z lékařských, sportovních a přírodnovědných disciplín. Na místě je pak samozřejmě otázka, zdali i autoři z ostatních českých vědeckých institucí se v takovém mříze musejí potýkat s nedostatečnou citační oporou ze strany redakcí vědeckých časopisů. Vzhledem k existenci tisíců vědeckých časopisů je pochopitelně nezbytné jasné vymezit zkoumanou oblast. V tomto případě se vzhledem k oborové profilaci autora této studie následující výzkum zaměřuje na situaci u lékařských časopisů vydávaných v Česku.

Cílem této studie je zjistit, podle jakých citačních stylů museli autoři působící v českých vědeckých institucích citovat v lékařských časopisech vydávaných v Česku, a v souvislosti s těmito zjištěními prodiskutovat výhody pramenící z užívání standardizovaného citačního stylu.

Metoda výzkumu

Podobně jako v předchozích obdobných analýzách (Camacho 2013; Kratochvíl 2014) byly zjišťovány citační styly používané v odborných lékařských časopisech vydávaných v Česku. Pro zjištění komplexního a maximálně aktuálního stavu byly sledovány časopisy, v nichž během let 2011 – 2014 publikovali autoři z českých vědeckých institucí své články evidované v Informačním systému výzkumu, experimentálního vývoje a inovací (IS VaVaI) (Rada pro výzkum, vývoj a inovace 2014).

Prostřednictvím rozšířeného vyhledávání ve výsledcích IS VaVaI byly vyhledány a následně exportovány záznamy publikací s roky uplatnění 2011 – 2014 a oborem F – Lékařské vědy. Z takto získaného seznamu byly následně vyrazeny záznamy publikací, které nebyly časopisecké články a které byly vydány v časopise s jiným kódem země vydavatele, než je Česko. Poté byly pomocí internetového vyhledávače Google, popř. portálu Genamics JournalSeek (<http://journalseek.net/>), vyhledány webové stránky časopisů s citačními pokyny pro autory. V nich bylo primárně zjišťováno, zdali jako citační styl konkrétně jmenují některý z obecně známých stylů typu ACS, AMA, APA, Chicago, ISO 690 apod. (dále jen „základní citační styly“). Při negativním zjištění byly v pokynech uvedené vzory bibliografických citací časopiseckého článku, příspěvku ve sborníku a knihy jako obvykle nejčastěji citovaných typů dokumentů (Kumar a Dora 2011; Quental a Lourenço 2012) porovnány se vzory základních citačních stylů. V případě uvedení některého ze základních citačních stylů nebo shody jeho vzoru bibliografické citace s tou v pokynu časopisu byl v seznamu publikací každé z nich přiřazen název příslušného citačního stylu. Pakliže se vzory bibliografických citací od základních citačních stylů odlišovaly v jednom údaji, byly takovým publikacím přiřazeny názvy příslušného stylu doplněné o spojení „jedna odchylka“, v případě dvou a více odlišností spojení „více odchylek“. Pokud se vzory zcela odlišovaly od základních citačních stylů, byl takovým publikacím přiřazen pojem „vlastní styl“. Spojení „nespecifikovaný styl“ bylo přiřazeno publikacím s citačním pokynem nařizujícím citovat bez jakékoliv specifikace citačního stylu nebo uvedení vzorů bibliografických citací. A konečně termínem „nezjistitelné“ byly označeny záznamy publikací z časopisů bez webových stránek s citačními pokyny. Po tomto rozřazení byl zjištěn počet časopisů užívajících příslušný citační styl a počet článků, v nichž podle daného stylu bylo citováno.

Výsledky

Z výsledků v tabulce 1 vyplývá, že v IS VaVaI bylo ke dni 26. srpna 2014 evidováno 8 177 záznamů časopiseckých článků publikovaných v 304 lékařských časopisech vydávaných v Česku. Téměř polovina (42,2 %) z těchto časopisů ve svých pokynech požaduje po autorech citovat podle některého ze základních citačních stylů – 64 (21,1 %) styl NLM, 50 (16,4 %) ISO 690, 10 (3,3 %) APA, 2 (0,7 %) IEEE a 2 (0,7 %) JAMA. V případě stylů NLM a ISO 690 však tyto výsledky zahrnují jak pokyny korespondující s aktuálním zněním těchto citačních pokynů – 27 (8,9 %) styl NLM, 12 (3,9 %) ISO 690 – tak i varianty s jednou nebo více odchylkami či případně zastaralým zněním pokynů apod. Vlastní styl ve svých pokynech uvádí téměř čtvrtina časopisů – 74 (24,3 %). Zbývající 102 (33,5 %) časopisy pak ve svých pokynech citační styl buď nijak nespecifikují (25,9 %) nebo vůbec pokyny nezveřejňují (7,6 %).

Z hlediska četnosti následování příslušného citačního stylu v uvedených 8 177 publikacích se v 71,2 % případech autoři řídili pokyny některého ze základních citačních stylů – 38 % případu styl NLM, 32,5 % ISO 690, 0,6 % APA, 0,1 % IEEE a 0,02 % JAMA.

V případě podílu výzkumných institucí na uvedených 8 177 publikacích byly záznamy vykázány za 127 pracovišť z celého Česka, přičemž hned prvním dvacetí, mezi nimiž jsou zejména fakultní nemocnice a lékařské fakulty českých univerzit, patří 79,8 % publikací (tabulka 2).

Diskuse

Výše uvedené výsledky dokládají, co již naznačil dřívější průzkum (Kratochvíl 2014) citačního chování autorů z Lékařské fakulty Masarykovy univerzity (LF MU), a to, že namísto doporučení některého ze standardizovaných citačních stylů požadují redakce po autorech citovat podle jejich vlastního citačního stylu nebo modifikované verze některého ze základních citačních stylů. Při bližším pohledu na výsledky v tabulce 1 si nelze nevšimnout, že některý ze základních citačních stylů v původním znění požaduje pouze 53 z 304 časopisů, tj. 17,4 %, a že byl následován v 2 024 z 8 177 publikací, tj. 24,7 %. V ostatních časopisech a v nich publikovaných článcích se tedy autoři řídili citačním pokynem, který nějakým způsobem modifikoval původní základní citační styl.

Citační styl	Percentuální počet časopisů užívající citační styl (n=304)	Percentuální počet časopiseckých článků užívající citační styl (n=8 177)
APA	3.3	0.60
IEEE	0.7	0.10
ISO 690	3.9	7.00
ISO 690 více odchylek	5.3	12.80
ISO 690 - skoro NLM	0.9	6.70
ISO 690 stará	6.3	6.00
JAMA	0.7	0.02
nezjistitelné	7.6	1.70
nespecifikovaný styl	25.9	8.28
NLM	8.9	17.00
NLM více odchylek	8.9	17.50
NLM + vlastní styl	0.7	0.90
NLM odchylka	2.6	2.60
vlastní styl	24.3	18.80

Tab. 1 – Percentuální počet českých lékařských časopisů a v nich publikovaných časopiseckých článků užívající příslušný citační styl.

Název instituce	Percentuální počet vykázaných časopiseckých článků (n=8177)
Všeobecná fakultní nemocnice v Praze	11.6
Lékařská fakulta Masarykovy univerzity	8.5
Lékařská fakulta Univerzity Palackého v Olomouci	6.6
Fakultní nemocnice v Motole	6.4
Fakultní nemocnice Brno	5.0
Fakultní nemocnice Hradec Králové	4.6
Institut klinické a experimentální medicíny	3.6
3. lékařská fakulta Univerzity Karlova v Praze	3.2
Fakultní nemocnice Olomouc	3.1
1. lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Praze	3.0
Lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Plzni	2.8
Lékařská fakulta Ostravské univerzity v Ostravě	2.8
Fakultní nemocnice Plzeň	2.7
Fakultní nemocnice u sv. Anny v Brně	2.7
Lékařská fakulta Univerzity Karlovy v Hradci Králové	2.6
Fakultní nemocnice Ostrava	2.5
Thomayerova nemocnice	2.3
Fakultní nemocnice Královské Vinohrady	2.1
2. lékařská fakulta Univerzity Karlova v Praze	2.0
Revmatologický ústav	1.7

Tab. 2 – Percentuální počet časopiseckých článků v českých lékařských časopisech vykázaných dvaceti nejvíce publikujícími institucemi.

kém Missouri, kteří navíc zdůraznili nezbytnost citovat podle aktuálních verzí pokynů refelekují rostoucí práci autorů s online informačními zdroji.

V podobné matoucí situaci, jak ukazují výsledky zde prezentovaného výzkumu, se nacházejí i autoři publikující v českých lékařských časopisech. Čtvrtina z těchto periodik (24,3 %) ve svých pokynech prezentuje vlastní citační styl a třetina dalších časopisů (33,5 %) ve svých pokynech způsob citování vůbec nespecifikuje či nezveřejňuje. Následně pak 19 (6,3 %) časopisů uvádí ve svých pokynech již neplatnou verzi citačního stylu ISO 690 a 56 (18,4 %) modifikované styly ISO 690 a NLM. Autoři publikující v českých lékařských časopisech se tak v podstatě v 251 (82,5 %) případu musejí seznamovat s novým citačním stylem, a to dokonce i v případě periodik vydávaných stejným vydavatelem. Například periodika *Časopis lékařů českých a Česká a slovenská oftalmologie* vydávaná Českou lékařskou společností Jana Evangelisty Purkyně (MeDitorial c2014, c2014b) se v citačních pokynech liší například v tom, že zatímco prvně jmenovaný časopis požaduje, aby údaje o autorech byly psány tučným písmem, druhý časopis vyžaduje údaj napsaný běžným typem písma, zato však s dvoječkou oddělující jej od dalšího údaje v bibliografické citaci.

Ukazuje se tak, že redakce českých lékařských časopisů nereflektují již desítky let známá doporučení (Sweetland 1989; Liu 1993; Moorthy 1988; Mansfield 1984) standardizovat citační pravidla. Přitom v případě lékařských časopisů standardizovaná pravidla téměř čtyřicet let existují v podobě citačního stylu NLM, který vznikl dohodou předních prestižních časopisů z oblasti biomedicíny (ICMJE 2013, c2014; Patrias 2007). Navíc nejdříve česká redakce tomuto stylu stejně uzpůsobuje vlastní citační styl minimálně požadavkem uvádět zkračený název časopisu v podobě evidované databáze PubMed, ale jak ukázala zdejší zjištění, nejedná se o úplně přijetí stylu NLM. To je ostatně i případ výše zmíněného *Časopisu lékařů českých*, který kromě zkračeného názvu časopisu stejně jako styl NLM vyžaduje místo uvádění celých křestních jmen jen iniciálu bez interpunkce a oddělování údaje o roku vydání od ostatních středníkem (MeDitorial c2014). Vzhledem k této tendenci přibližovat vzory bibliografických citací citačnímu stylu NLM je nepochopitelné, proč si české redakce lékařských časopisů jednoduše tento citační styl neosvojí, zvláště když je pokyn k tomuto stylu dostatečně podrobný a volně dostupný na webu americké Národní lékařské knihovny (Patrias 2007). Jako by si redakce neuvědomovaly přínos, který jim i pro ně pišícím autorům užívání standardizovaného citačního stylu – zde tedy stylu NLM – přinese.

Z pohledu autorů jim standardizace zjednoduší přípravu článků, neboť se přispěvovatelé nebudou muset při přípravě každé nové publikace seznamovat s novým citačním stylem. Naopak se důvěrně seznámí s jedním citačním stylem, v důsledku čehož se nejenže sníží jejich chybování v bibliografických citacích (Lok et al. 2001), ale také nabýté citační dovednosti zúročí při psaní do zahraničních časopisů, z nichž mnohé podle stylu NLM citují (Kratochvíl 2014). Dále budou autoři moci při psaní do českého časopisu využít některý z citačních manažerů, neboť zatímco styl NLM v nich běžně podporován je, v případě českých časopisů napříč všemi obory je situace až na pár ojedinělých výjimek tristní (z biomedicínských časopisů existuje pro manažer Zotero jen styl Česká a slovenská neurologie a neurochirurgie, pro EndNote žádný atd.). Přitom i použitím těch aplikací lze výrazně snížit chybovost v citacích, neboť autor jejich prostřednictvím naformátuje bibliografické citace podle příslušného stylu a při kontrole takto vytvořeného soupisu literatury řeší jen drobné nedostatky (Lok et al. 2001).

Pro samotný časopis bude mít užití standardizovaného citačního stylu NLM tu výhodu, že snížením chybovosti v bibliografických citacích se zlepší evidence citovanosti článků publikovaných v příslušném periodiku. Na začátku 90. let minulého století Eugene Garfield (1990) na několika příkladech časopisů demonstroval chybné sledování jejich citovanosti ve Web of Science kvůli chybám v bibliografických citacích. Přitom právě citovanost článků v časopisech je předmětem zájmu nejen autorů, kteří pro nejrůznější příležitosti (např. habilitační řízení, podávání projektů apod.) musejí předložit přehled své publikační činnosti

záměna interpunkce za údaj o vydavateli a roku vydání aj.), avšak vzor pro kapitolu v knize je zcela odlišný od vzoru v pokynu NLM. Přesto časopisy a publikace s pokyny obsahujícími takovéto odchylky byly zařazeny do kategorie příslušného stylu s upřesněním míry odchylek (odchylka x více odchylek), neboť výrazné nedostatky se týkaly v lékařství méně citovaných typů dokumentů, jako jsou knihy, příspěvek ve sborníku aj. (Strader 2012; Klassen 2011). Nejinak tomu bylo i v případě publikací a časopisů citujících podle stylu ISO 690.

Byť se uvedené odchylky mohou jevit jako zanedbatelné, tím, že jsou v jednotlivých pokynech odlišné, jsou pro autory nemálo matoucí. Je to vlastně podobná situace jako ve vysokoškolském prostředí, kde se studenti opakováně setkávají s odlišnými požadavky na citování ze strany vyučujících. Již v polovině 80. let poukázaly Gloria Freimerová a Margaret Perryová (1986) ve své studii na to, že i základní citační styly typu APA, CBE, ASA atd. se od sebe vzájemně liší, což bylo pro pregraduální i postgraduální studenty, kterým je učitelé různě doporučovali, matoucí. S obdobným stanoviskem přišli o čtvrt století později i knihovníci (Park et al. 2011) ze státní univerzity v americkém Missouri, kteří navíc zdůraznili nezbytnost citovat podle aktuálních verzí pokynů refelekují rostoucí práci autorů s online informačními zdroji.

V podobné matoucí situaci, jak ukazují výsledky zde prezentovaného výzkumu, se nacházejí i autoři publikující v českých lékařských časopisech. Čtvrtina z těchto periodik (24,3 %) ve svých pokynech prezentuje vlastní citační styl a třetina dalších časopisů (33,5 %) ve svých pokynech způsob citování vůbec nespecifikuje či nezveřejňuje. Následně pak 19 (6,3 %) časopisů uvádí ve svých pokynech již neplatnou verzi citačního stylu ISO 690 a 56 (18,4 %) modifikované styly ISO 690 a NLM. Autoři publikující v českých lékařských časopisech se tak v podstatě v 251 (82,5 %) případu musejí seznamovat s novým citačním stylem, a to dokonce i v případě periodik vydávaných stejným vydavatelem. Například periodika *Časopis lékařů českých a Česká a slovenská oftalmologie* vydávaná Českou lékařskou společností Jana Evangelisty Purkyně (MeDitorial c2014, c2014b) se v citačních pokynech liší například v tom, že zatímco prvně jmenovaný časopis požaduje, aby údaje o autorech byly psány tučným písmem, druhý časopis vyžaduje údaj napsaný běžným typem písma, zato však s dvoječkou oddělující jej od dalšího údaje v bibliografické citaci.

Ukazuje se tak, že redakce českých lékařských časopisů nereflektují již desítky let známá doporučení (Sweetland 1989; Liu 1993; Moorthy 1988; Mansfield 1984) standardizovat citační pravidla. Přitom v případě lékařských časopisů standardizovaná pravidla téměř čtyřicet let existují v podobě citačního stylu NLM, který vznikl dohodou předních prestižních časopisů z oblasti biomedicíny (ICMJE 2013, c2014; Patrias 2007). Navíc nejdříve česká redakce tomuto stylu stejně uzpůsobuje vlastní citační styl minimálně požadavkem uvádět zkračený název časopisu v podobě evidované databáze PubMed, ale jak ukázala zdejší zjištění, nejedná se o úplně přijetí stylu NLM. To je ostatně i případ výše zmíněného *Časopisu lékařů českých*, který kromě zkračeného názvu časopisu stejně jako styl NLM vyžaduje místo uvádění celých křestních jmen jen iniciálu bez interpunkce a oddělování údaje o roku vydání od ostatních středníkem (MeDitorial c2014). Vzhledem k této tendenci přibližovat vzory bibliografických citací citačnímu stylu NLM je nepochopitelné, proč si české redakce lékařských časopisů jednoduše tento citační styl neosvojí, zvláště když je pokyn k tomuto stylu dostatečně podrobný a volně dostupný na webu americké Národní lékařské knihovny (Patrias 2007). Jako by si redakce neuvědomovaly přínos, který jim i pro ně pišícím autorům užívání standardizovaného citačního stylu – zde tedy stylu NLM – přinese.

Z pohledu autorů jim standardizace zjednoduší přípravu článků, neboť se přispěvovatelé nebudou muset při přípravě každé nové publikace seznamovat s novým citačním stylem. Naopak se důvěrně seznámí s jedním citačním stylem, v důsledku čehož se nejenže sníží jejich chybování v bibliografických citacích (Lok et al. 2001), ale také nabýté citační dovednosti zúročí při psaní do zahraničních časopisů, z nichž mnohé podle stylu NLM citují (Kratochvíl 2014). Dále budou autoři moci při psaní do českého časopisu využít některý z citačních manažerů, neboť zatímco styl NLM v nich běžně podporován je, v případě českých časopisů napříč všemi obory je situace až na pár ojedinělých výjimek tristní (z biomedicínských časopisů existuje pro manažer Zotero jen styl Česká a slovenská neurologie a neurochirurgie, pro EndNote žádný atd.). Přitom i použitím těch aplikací lze výrazně snížit chybovost v citacích, neboť autor jejich prostřednictvím naformátuje bibliografické citace podle příslušného stylu a při kontrole takto vytvořeného soupisu literatury řeší jen drobné nedostatky (Lok et al. 2001).

Pro samotný časopis bude mít užití standardizovaného citačního stylu NLM tu výhodu, že snížením chybovosti v bibliografických citacích se zlepší evidence citovanosti článků publikovaných v příslušném periodiku. Na začátku 90. let minulého století Eugene Garfield (1990) na několika příkladech časopisů demonstroval chybné sledování jejich citovanosti ve Web of Science kvůli chybám v bibliografických citacích. Přitom právě citovanost článků v časopisech je předmětem zájmu nejen autorů, kteří pro nejrůznější příležitosti (např. habilitační řízení, podávání projektů apod.) musejí předložit přehled své publikační činnosti

a její citovanosti, ale i samotných časopisů, které s vyšší citovaností nabývají na prestiži v oboru a zájmu autorů v nich publikovat. V souvislosti s tím bylo v rámci zde prezentovaného výzkumu dohledáváním časopisů v příslušných databázích zjištěno, že u 75 z 304 časopisů, tj. u 24,6 %, je sledována citovanost některým ze scientometrických indikátorů v databázích Web of Science nebo Scopus (15 časopisů v obou databázích, zbývajících 60 jen v databázi Scopus). Z těchto 75 časopisů představuje 60 (80 %) právě ta periodika, která ve svých pokynech buď uvádějí citační styl vlastní, zastaralý či s odchylkami, nebo způsob citování nespecifikují či neuvádějí vůbec. Neboli již nyní jsou v českém prostředí časopisy s potenciálem přicházet v případě vzájemné citovanosti o citační ohlasy, čemuž by v návaznosti na Garfieldovo (1990) doporučení mohly užíváním standardizovaného citačního stylu předejdit.

Snížením chybovosti a v důsledku toho zvýšením citačního potenciálu časopisy podpoří další růst jejich kvality a prestiže (Cronin 1982; Lok et al. 2001). Totiž podle Juliena F. Biebuycka (1992), editora časopisu *The Journal of Anesthesiology*, chyb v citování vzbuzují pochybnost o kvalitě autorova výzkumu, neboť nedbalost, s jakou autor chybně citoval, mohl projevit i nejen v dalších částech článku, ale i při samotném výzkumu. Že je taková úvaha opodstatněná, dokládají různé studie (Cronin 1982; Sweetland 1989; Garfield 1990; Wyles 2004) poukazující na neetické jednání některých autorů, kteří v soupisu literatury uvedli publikace, aniž by je četli, a dokonce bez kontroly převzali bibliografické citace z jiného článku i s tam vzniklými chybami. Jestliže tedy chce redakce zachovat kvalitu a prestiž jejího časopisu, nezbývá jí než pečlivě kontrolovat literaturu citovanou v předložených článcích a zamezit z hlediska publikační etiky vydávání sporně napsaných článků (Spivey a Wilks 2004). Však také již zmíněný Biebuyck (1992) připomíná, že kupříkladu časopisy *The New England Journal of Medicine* a *The Journal of the American Medical Association* kontrolují bibliografické citace došlých článků, ale zároveň uznává, že ne každá redakce disponuje prostředky na personál, který by jim takovou kontrolu prováděl.

Vzhledem k ekonomické situaci v Česku lze předpokládat, že i redakce českých lékařských časopisů trpí podobným nedostatkem prostředků na pokrytí nákladů s kontrolou bibliografických citací. Na druhou stranu užíváním standardizovaného citačního stylu se redakcím otevírá možnost spolupráce a tedy i finanční spoluúčasti na nákladech za kontrolu citací. Mohou se totiž vydat doporučovanou (Wyles 2004; Schulmeister 1998; Lacey et al. 1985) cestou kontroly nikoli všech, ale alespoň několika náhodně zvolených bibliografických citací z každého došlého článku. V případě společného užívání téhož citačního stylu může více redakcí využívat služeb jednoho pracovníka a snížit tak své náklady na jeho mzdu. Přitom by se jednalo o osobu plně specializovanou na jeden konkrétní citační styl, v důsledku čehož by odváděla maximálně kvalifikovanou práci. Konkrétně v tomto ohledu se redakcím otevírá prostor pro spolupráci zejména s knihovníky jako profesionály, kteří se orientují v práci s online databázemi a jsou schopni v nich při ověřování bibliografických citací vyhledávat. Zároveň se jedná o odborníky na tvorbu bibliografických záznamů a tedy i osoby obeznámené s problematikou citování.

Závěr

Užívání standardizovaného citačního stylu a důslednější kontrola bibliografických citací jsou vzhledem ke zjištěným výsledkům průzkumu užívaných citačních stylů a následné diskusi nezbytnými činnostmi, kterým by měly redakce českých lékařských časopisů věnovat větší pozornost než dosud. Nyní bohužel u nich panuje nesourodost a mnohdy i zastaralost v citačních pokynech, což je pro autory matoucí a zvyšuje riziko chybování při citování. Výsledky zde prezentovaného výzkumu ukázaly, že ze základních citačních stylů redakce nejčastěji vyžadují citování podle stylů NLM a ISO 690, přičemž se však v nemalé míře jedná o modifikované nebo již zastaralé verze těchto pravidel. Značné množství časopisů pak požaduje citovat podle jejich vlastního citačního stylu nebo dokonce žádné citační pokyny nemá. V důsledku toho redakce českých lékařských časopisů podstupují riziko snížení prestiže a kvality jejich periodik, jako se tomu už v minulosti stalo u vybraných zahraničních titulů, které kvůli chybám v citacích neměly evidovánu veškerou citovanost v citačních databázích či které publikovaly pochybně vzniklé články. Východiskem z této situace je užívání standardizovaného stylu NLM a důsledná kontrola alespoň náhodně zvoleného vzorku bibliografických citací z každého do časopisu zaslávaného článku. Vzhledem k časové náročnosti a návazně na to i vyšším finančním nákladům za takovou kontrolu se mohou redakce užívající totožný styl o tyto náklady podělit zaměstnáním profesionála na kontrolu bibliografických citací. Redakce českých lékařských časopisů by proto měly ve vlastním zájmu přehodnotit dosavadní svou publikační politiku a sjednotit své citační pokyny. Následně by měly ať už jen s časopisy téhož vydavatele nebo i časopisy jiných vydavatelů sdílet služby informačního profesionála, který bude schopen bibliografické citace kvalifikovaně zkonto rolovat.

Použitá literatura

- BAHAR, Zuhal, Ayse BESER, Ayfer ELCIGIL, Ozgul KARAYURT, Fatma VURAL, Ozlem UGUR a Ozlem KUCUKGUCLU, 2012. Accuracy of references in eight nursing journal. *HealthMED* [online]. Roč. 6, č. 6, s. 2066–2073 [vid. 14. srpna 2014]. ISSN 1840-2291. Dostupné z: http://www.drunpp.ba/pdf/healthmed_6_6_web.pdf
- BEVAN, David R. a Janet M. PURKIS, 1995. Citation errors can be reduced. *Canadian Journal of Anaesthesia* [online]. Roč. 42, č. 5, s. 367–369 [vid. 2. září 2014]. ISSN 0832-610X, 1496-8975. Dostupné z: doi:10.1007/BF03015477
- BIEBUYCK, Julien F., 1992. Concerning the ethics and accuracy of scientific citations: anesthesiology. *The Journal of Anesthesiology* [online]. Roč. 77, č. 1, s. 1–2 [vid. 2. září 2014]. ISSN 1528-1175. Dostupné z: http://pdfs.journals.lww.com/anesthesiology/1992/07000/Concerning_the_Ethics_and_Accuracy_of_Scientific.1.pdf
- CAMACHO, Leticia, 2013. Clarity and Chaos: Is There a Preferred Citation Style in Business Academic Literature? *Journal of Business & Finance Librarianship* [online]. Roč. 18, č. 1, s. 49–56 [vid. 25. ledna 2014]. ISSN 0896-3568. Dostupné z: doi:10.1080/08963568.2013.736314
- CRONIN, Blaise, 1982. Norms and functions in citation: The view of journal editors and referees in psychology. *Social Science Information Studies*. Roč. 2, č. 2, s. 65–77. ISSN 0143-6236.
- FREIMER, Gloria R a Margaret M PERRY, 1986. Student Problems with Documentation. *Journal of Academic Librarianship* [online]. Roč. 11, č. 6, s. 350–354 [vid. 18. ledna 2014]. ISSN 0099-1333. Dostupné z: <http://ehis.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=8cfdac5-b8ba-459c-a681-2a9890e00727%40sessionmgr4003&vid=2&hid=4208>
- GARFIELD, Eugene, 1990. Journal editors awaken to the impact of citation errors. How we control them at ISI. *Current Comments* [online]. Roč. 13, č. 41, s. 367–375 [vid. 24. srpna 2014]. Dostupné z: <http://www.garfield.library.upenn.edu/essays/v13p367y1990.pdf>

- GŘEŠÁKOVÁ, Vanda, 2013. *Výzkum využívanosti citačních stylů na filozofických fakultách Univerzity Karlovy, Západočeské univerzity, Univerzity Palackého a Ostravské univerzity* [online]. Brno [vid. 19. ledna 2014]. Magisterská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/342602/ff_m/Diplomova_prace_text.pdf
- ICMJE, c2014. *Recommendations for the conduct, reporting, editing, and publication of scholarly work in medical journals: updated December 2013* [online]. [USA]: International Committee of Medical Journal Editors [vid. 29. srpna 2014]. Dostupné z: <http://www.icmje.org/icmje-recommendations.pdf>
- ICMJE, 2013. International Committee of Medical Journal Editors (ICMJE) Recommendations for the Conduct, Reporting, Editing and Publication of Scholarly Work in Medical Journals: Sample References. U.S. National Library of Medicine [online] [vid. 29. srpna 2014]. Dostupné z: http://www.nlm.nih.gov/bsd/uniform_requirements.html
- KLASSEN, Timothy William, 2011. A citation study of public health Masters' theses. *Collection Building* [online]. Roč. 30, č. 4, s. 153–159 [vid. 28. ledna 2014]. ISSN 0160-4953. Dostupné z: doi:<http://dx.doi.org/10.1108/0160495111181119>
- KRATOCHVÍL, Jiří, 2014. Analýza užívaných citačních stylů v publikacích autorů z lékařských, sportovních a přírodovědných oborů na Masarykově univerzitě. *IT lib.* Roč. 2014, č. 2, s. 36–40. ISSN 1336-0779.
- KUMAR, H. Anil a Mallikarjun DORA, 2011. Citation analysis of doctoral dissertations at IIMA: A review of the local use of journals. *Library Collections, Acquisitions, and Technical Services* [online]. Roč. 35, č. 1, s. 32–39 [vid. 25. ledna 2014]. ISSN 1464-9055. Dostupné z: doi:[10.1016/j.lcats.2011.03.002](https://doi.org/10.1016/j.lcats.2011.03.002)
- LACEY, G. de, C. RECORD a J. WADE, 1985. How accurate are quotations and references in medical journals? *BMJ* [online]. Roč. 291, č. 6499, s. 884–886 [vid. 24. srpna 2014]. Dostupné z: doi:[10.1136/bmj.291.6499.884](https://doi.org/10.1136/bmj.291.6499.884)
- LIU, Mengxiong, 1993. Progress in documentation the complexities of citation practice: a review of citation studies. *Journal of Documentation*. Roč. 49, č. 4, s. 370–408. ISSN 0022-0418. Dostupné z: doi:[10.1108/eb026920](https://doi.org/10.1108/eb026920)
- LOK, Candy K.W., Matthew T.V. CHAN a Ida M. MARTINSON, 2001. Risk factors for citation errors in peer-reviewed nursing journals. *Journal of Advanced Nursing* [online]. Roč. 34, č. 2, s. 223–229 [vid. 24. srpna 2014]. ISSN 1365-2648. Dostupné z: doi:[10.1046/j.1365-2648.2001.01748.x](https://doi.org/10.1046/j.1365-2648.2001.01748.x)
- MANSFIELD, Jerry W, 1984. Why Not a Uniform Citation System. *Journal of Academic Librarianship* [online]. Roč. 10, č. 4, s. 220–222 [vid. 14. ledna 2014]. ISSN 0099-1333. Dostupné z: <http://ehis.ebscohost.com/eds/pdfviewer/pdfviewer?sid=15b94dca-e46b-49b7-923e-d71c79e882ea%40sessionmgr110&vid=2&hid=4208>
- MEDITORIAL, c2014. Časopis lékařů českých: pokyny pro autory. *proLékaře.cz* [online]. Praha: MeDitorial [vid. 30. srpna 2014]. Dostupné z: <http://www.prolekare.cz/casopis-lekaru-cesky-pokyny>
- MEDITORIAL, c2014. Česká a slovenská oftalmologie: pokyny pro autory a recenzenty. *proLékaře.cz* [online]. Praha: MeDitorial [vid. 30. srpna 2014]. Dostupné z: <http://www.prolekare.cz/ceska-slovenska-oftalmologie-pokyny>
- MOORTHY, A. Lakshmana, 1988. Towards a Standard Style for Bibliographic References. *DESIDOC Journal of Library & Information Technology* [online]. Roč. 8, č. 4 [vid. 26. ledna 2014]. ISSN 0976-4658. Dostupné z: <http://publications.drdo.gov.in/ojs/index.php/djlit/article/view/2979>
- OERMANN, Marilyn H., Sarah L. CUMMINGS a Nancy A. WILMES, 2001. Accuracy of references in four pediatric nursing journals. *Journal of Pediatric Nursing* [online]. Roč. 16, č. 4, s. 263–268 [vid. 24. srpna 2014]. ISSN 0882-5963. Dostupné z: doi:[10.1053/jpdn.2001.25537](https://doi.org/10.1053/jpdn.2001.25537)
- ONWUEGBUIZIE, Anthony J., Eunjin HWANG, Rebecca K. FRELS a John R. SLATE, 2011. Editorial: Evidence-based Guidelines for Avoiding Reference List Errors in Manuscripts Submitted to Journals for Review for Publication. *Research in the Schools* [online]. Roč. 18, č. 2, s. i–xli [vid. 24. srpna 2014]. ISSN 1085-5300. Dostupné z: <http://search.proquest.com/docview/1284539884?accountid=16531>
- PARK, Sarah, Lori A. MARDIS a Connie Jo URY, 2011. I've lost my identity - oh, there it is... in a style manual: Teaching citation styles and academic honesty. *Reference Services Review* [online]. Roč. 39, č. 1, s. 42–57 [vid. 19. ledna 2014]. ISSN 0090-7324. Dostupné z: doi:[10.1108/0090732111108105](https://doi.org/10.1108/0090732111108105)
- PATRIAS, Karen, 2007. *Citing Medicine: The NLM style guide for authors, editors, and publishers* [online]. 2nd ed. Bethesda (MD): National Library of Medicine (US) [vid. 25. června 2014]. Dostupné z: <http://www.ncbi.nlm.nih.gov/books/NBK7256/>
- QUENTAL, Nuno a Júlia M LOURENÇO, 2012. References, authors, journals and scientific disciplines underlying the sustainable development literature: A citation analysis. *Scientometrics* [online]. Roč. 90, č. 2, s. 361–381 [vid. 25. ledna 2014]. ISSN 0138-9130. Dostupné z: doi:[10.1007/s11192-011-0533-4](https://doi.org/10.1007/s11192-011-0533-4)
- RADA PRO VÝZKUM, VÝVOJ A INOVACE, 2014. Veřejně přístupná data IS VaVaI. *Informační systém výzkumu, experimentálního vývoje a inovací* [online]. Praha: Rada pro výzkum, vývoj a inovace [vid. 26. srpna 2014]. Dostupné z: <http://www.isvav.cz/>
- ŘEHŮŘKOVÁ, Markéta, 2013. *Výzkum citačních stylů na vybraných přírodovědeckých fakultách v ČR* [online]. Brno [vid. 19. ledna 2014]. Magisterská práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Dostupné z: http://is.muni.cz/th/329052/ff_m/rehurkova_DP.pdf
- SCHULMEISTER, Lisa, 1998. Quotation and reference accuracy of three nursing journals. *Image — The Journal of Nursing Scholarship* [online]. Roč. 30, č. 2, s. 143 [vid. 2. září 2014]. ISSN 0743-5150. Dostupné z: <http://search.proquest.com/docview/236439323/fulltextPDF>
- SPIVEY, Christina A. a Scott E. WILKS, 2004. Reference List Accuracy in Social Work Journals. *Research on Social Work Practice* [online]. Roč. 14, č. 4, s. 281–286 [vid. 24. srpna 2014]. ISSN 1552-7581. Dostupné z: doi:[10.1177/1049731503262131](https://doi.org/10.1177/1049731503262131)
- STRADER, C. Rockelle, 2012. Citation Analysis: Do Age and Types of Materials Cited Correlate with Availability of Appropriate Library of Congress Subject Headings? *Library Resources & Technical Services* [online]. Roč. 56, č. 4, s. 238–253 [vid. 28. ledna 2014]. ISSN 0024-2527. Dostupné z: <http://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=a9h&AN=80823738&site=ehost-live>
- SWEETLAND, James H, 1989. Errors in bibliographic citations: a continuing problem. *Library Quarterly*. Roč. 59, č. 4, s. 291–304. ISSN 0024-2519.
- TERBILLE, Charles, 1990. Students and rules of style for reference citations. *Libri*. Roč. 40, č. 3, s. 242–254. ISSN 0024-2667.
- TIGIS, [2014]. *Pokyny autorům* [online]. [Praha: Tigis] [vid. 29. srpna 2014]. Dostupné z: http://www.tigis.cz/images/stories/Fyzioologie/2010/02/00_pokyny_autorum_fyziol_1_2010_web_zabezp.pdf
- WYLES, Dana F., 2004. Citation Errors in Two Journals of Psychiatry. *Behavioral & Social Sciences Librarian* [online]. Roč. 22, č. 2, s. 27–51 [vid. 2. září 2014]. ISSN 0163-9269. Dostupné z: doi:[10.1300/J103v22n02_02](https://doi.org/10.1300/J103v22n02_02)

Mgr. Jiří Kratochvíl, Ph.D.
kratec@ukb.muni.cz

(Knihovna univerzitního kampusu Masarykovy univerzity)

článok je recenzovaný

Žijeme digitalizáciou písomného dedičstva

SNK napreduje s projektom Digitálna knižnica a digitálny archív

Od roku 2012 Slovenská národná knižnica nastúpila na cestu realizácie svojho najväčšieho projektu doteraz. Digitálna knižnica a digitálny archív je zároveň najrozsiahlejším projektom Operačného programu Informatizácia spoločnosti (OPIS), ktorý je osobitý nielen svojím rozpočtom 42 mil. eur, no nepochybne celkovým objemom masovej digitalizácie dokumentov, investičnou činnosťou a obstaraním špeciálnej techniky pre odbornú činnosť pracovísk digitalizácie a ochrany fondov knižnice. Podme si teda projekt, jeho prínosy a špecifikácie rozmeniť na drobné.

Čo projekt digitalizácie prináša?

Slovenská národná knižnica (SNK) využila spolu s partnerom Slovenským národným archívom (SNA) príležitosť masovo digitalizovať svoje zbierky z fondov Európskej únie, programu OPIS Prioritnej osi 2 Rozvoj pamäťových a fondových inštitúcií a obnova ich národnej infraštruktúry. Zmluvu o poskytnutí nenávratného finančného prostriedku SNK sa podpísala 7. marca 2012, čím začala knižnica písat svoj nový príbeh.

Hlavným cieľom projektu je digitalizácia viac ako 2,5 mil. objektov. Polovicu objemu tvoria objekty zo slovacikálneho fondu SNK, ako sú monografie, noviny a časopisy, odborné články zo zborníkov a odborných periodík a špeciálne dokumenty v podobe máp či pohľadníc. Druhú polovicu objektov tvoria archívne dokumenty zo zbierok SNA. Najvýznamnejšie zastúpenú časť tvoria sčítacie hárky zo sčítania ľudu z prej polovice 20. storočia. Predmetom digitalizácie v SNA sú zároveň archívne dokumenty Ministerstva kultúry Slovenskej socialistickej republiky z rokov 1969 – 1989. **V súčasnosti je zdigitalizovaných spolu takmer 1,4 mil. objektov, z ktorých takmer 1,2 mil. tvoria dokumenty SNK.**

Dôležitou správou pre verejnosť je, že minimálne 30 % digitalizovaných objektov bude voľne dostupných. SNK však počíta s vyšším percentom, pravdaže pri rešpektovaní a dodržaní príslušných právnych predpisov. Už dnes sa čitatelia môžu s vybranými digitalizovanými dokumentmi a knihami zoznámiť a študovať si ich prostredníctvom projektového webu www.dikda.eu.

Po realizácii projektu budú verejnosti dostupné nielen bibliografické záznamy a súpisy archívnych a knižničných dokumentov, ale aj úplné texty samotných dokumentov. Nemožno obísť ani ďalší prínos, ktorým je bezpochyby získanie špičkových digitálnych a konzervačných technológií do moderného odborného pracoviska.

Začalo sa so stavbami

Projekt, ktorého trvanie je rozplánované na tri roky, má skončiť 30. septembra 2015 s udržateľnosťou päť rokov do roku 2020. Jeho stále napredovanie a postupujúci čas priniesli so sebou posun do rozhodujúcej fázy, ktorou je práve stavebná činnosť. S príchodom jesene sa ako prvá rozbehla prestavba starej budovy č. 2 v detašovanom pracovisku SNK vo Vrútkach, kde sa už v súčasnosti digitalizuje na dve zmeny. „**Výstavbou dobudujeme moderné a komplexné pracovisko pre digitalizáciu, čistenie a ošetroenie, sterilizáciu, deacidifikáciu, konzervovanie a reštaurovanie dokumentov, ako aj kontrolu kvality týchto technologických postupov. Výbornou správou je, že sa začala aj druhá prestavba, ktorou je rekonštrukcia troch poschodí depozitov v sídelnej budove našej knižnice. Obe stavby budú ukončené v prvej polovici budúceho roku,**“ informovala generálka riaditeľka SNK Katarína Krištofová.

Časť centra, kde sa realizuje digitalizácia, sa už pracuje so špičkovými profesionálnymi skenermi. Po prestavbe budovy bude aj do konzervačného pracoviska inštalovaná moderná sterilizačná a deacidifikačná technológia za viac ako 2 mil. eur. „**Sterilizačné oddelenie bude mať najnovšie technológie likvidujúce baktérie, plesne, ba dokonca aj spóry. Tie sa používajú pre masovú sterilizáciu knižných dokumentov. Nové sterilizátory pracujú na báze etylénoxidu, čo je plyn s vysokou účinnosťou a spôsobilivosťou,**“ priblížila techniku Ing. Eliška Jindrová z Odboru Ochrany fondov SNK. Deacidifikačné pracovisko bude mať odkyslovaci jednotku na princípe Bückeburgského procesu. Ide o metódu na hromadné odkyšľovanie papiera, ktorá je ekologickej neškodná, nepoužíva žiadne rozpúšťadlá a pracuje vo vodnom prostredí.

Rozbehnutá modernizácia časti depozitov zas niekoľkonásobne skvalitní uchovávanie dokumentov a kníh pre ďalšie generácie s rešpektovaním zákonom stanovených podmienok. Žiaľ, tie nemôže knižnica v súčasnosti z dôvodu zastaranosti depozitných priestorov v sídelnej budove a obmedzenej kapacity depozitov dlhodobo udržať. Ved' každý rok pribudne do knižnice 60 tisíc nových titulov a súčasný fond knižnice 5 mil. objektov dávno presiahol dimenzované kapacity depozitov.

Rekonštrukciou depozitov dosiaholne SNK stabilné prostredie na uloženie konzervačného fondu. V rekonštruovaných depozitoch bude prostredie zhruba 16 – 18 °C a vlhkosť 40 – 60 %. „**Odstránia sa tak časté výkyvy hodnôt spôsobujúce vlhkosť a plesne, ktoré poškodzujú knihy. Zníži sa prašnosť a vyčistený, odkyslený fond sa uloží do nových regálových systémov. Tie ho ochránia od denného svetla, ktoré má najvyšší podiel UV žiarenia. Klimatizácia zabezpečí ochranu dokumentov pred absorbovaním alebo uvoľnením vlhkosti,**“ spresnila prínosy riaditeľka Odboru Ochrany fondov SNK Ing. Viera Gašpareková. Doplnila, že nové depozity budú pripravené aj na krízové situácie, pretože knižničný fond ochráni moderný hasiaci systém a elektrická požiarna signalizácia.

Na trase kniha a jej digitálna kópia

Denne je v obehu digitalizácie 3 500 objektov. Ide o úžasné číslo, ak si uvedomíme, že každý dokument prechádza procesom roztriedenia, čistenia a zaevidovania v systéme knižnice v Martine a presunom do digitalizačného centra vo Vrútkach, a po digitalizácii, stále monitorovaný v systéme, sa presúva späť do knižnice. „**V procese digitalizácie je spolu 22 ľahúňov v podobe manuálnych, poloautomatických a automatických profesionálnych skenerov s výkonnosťou skenovania niekoľko tisíc strán denne. Dokumenty sa v nich na spracovanie rozčleňujú podľa formátu, typu väzby a fyzického stavu. Vytvorené skeny dokumentu pokračujú post-processingom, ktorý zahŕňa najmä úpravu obrazového súboru, tvorbu metadát, kontrolu kvality a vytvorenie tzv. PSP balíčka,**“ objasnil digitalizačný proces hlavný manažér projektu Mgr. Imrich Žigo. Zjednodušene povedané, kompletný dokument získa svoj „rodny list“ a je pripravený na používanie. „**V súčasnosti na projekte pracuje 170 ľudí, z toho 134 na novovytvorených pracovných pozíciah,**“ doplnil I. Žigo.

Zhrnuté a podciarknuté finálnymi prínosmi projektu – kniha, ktorá dostane nesmrteľnú, teda elektronickú podobu v digitalizačnom centre, sa v prípade potreby sa špeciálnymi technológiami a postupmi reštauruje v konzervačnom centre, aby bola čo najlepšie uchovaná pre ďalšie generácie v rekonštruovaných depozitoch s riadenou klímom.

Kde sa dajú knižné špeciality pozrieť a stiahnuť?

Digitalizované staré dokumenty a knihy ponúka SNK nadšeným a zavedavým čitateľom na webovej stránke projektu www.dikda.eu. Web a verejnený výber digitalizovaných klenotov slovenského písomného dedičstva iste ulahodí odbornej i laickej verejnosti.

Elektronická knižnica otvára dokument za dokumentom. Systém umožňuje knižkou listovať, rolovať, farebne si vyznačovať pašáže, vyberať text po častiach či v celku, prenášať do textového editora, robiť si snímky, ukladať vo formáte pdf. Jednoducho – študovať a osobne poznávať to, čo bolo dlho súčasťou depozitu a verejnosťou v takomto rozsahu nepoznané. A to v knižnici, ale aj doma či vo vlaku a autobuse, na počítači, mobile alebo tablete. „**Začali sme zdigitalizovanými Dobšinského rozprávkami a povestami a nádherne ilustrovanými svetovými rozprávkami. V elektronickej knižnici nechýba ani historická odborná literatúra, napríklad o včelárstve, zdravovede a pod. Najstaršou zdigitalizovanou knihou a šperkom knižnice je herbár – Herbarius z roku 1485,**“ uviedla generálna riaditeľka SNK. Návštěvníkov však na web iste prilákajú aj iné perličky. Ľubostné listy, básne, vyznania lásky od Sládkoviča, Štúra či Hviezdoslava, historické kuchárky, snáre, špeciálna detská literatúra, exlibrisy. A mnoho iného. Každý si môže nájsť niečo pre seba už teraz počas realizácie projektu.

Rezonuje aj téma 1. svetovej vojny

Digitálna knižnica a digitálny archív ponúka pohľady do mnohých oblastí. „**Nezabúdame ani na významné slovenské osoby, ktoré predstavujeme cez ich zdigitalizované rukopisy, diela a ich ukážky, snímky, alebo i cez školské úspechy v podobe vysvedčení. Mimoriadne zaujímavé sú napríklad cestovateľské fotografie a pohľadnice M. R. Štefánika či rukopis Krvavých sonetov P. O. Hviezdoslava, ktoré napísal ako prvú reakciu na boje 1. svetovej vojny, ktorej 100. výročie si práve pripomíname,**“ uzavrela K. Krištofová.

Aktuálne ponúka SNK čitateľom týždňový prehľad o tom, ako slovenské noviny pred sto rokmi reagovali na vypuknutie svetového konfliktu, no aj pohľady do bežného života ľudí pred, počas a po vojne. Koncom októbra odštartovala SNK prostredníctvom projektu nový, ročný cyklus na tému „**Chystáme sa na Štúra**“. Jeho cieľom je pútavou formou postupne priblížiť jubilujúcu slovenskú osobnosť prostredníctvom jeho digitalizovanej zbierky.

Zo sveta šušťavého papiera až do tabletu

(FOTO: Dana Vojtková, Zuzana Stančíková, archív SNK)

Každá kniha sa musí pred digitalizáciou dôkladne skontrolovať a očistiť.

Pri ručnom skeneri sa so zvýšenou opatrnosťou pracuje s dokumentmi staršieho dátia.

Digitálna knižnica a digitálny archív
Projekt OPISZ NPI

dikda ::

Antónia Hurbanová – Jurkovičova
3. apríl 2014 | Kategória: Na Matkučke, Oskolok, Projekty DIKDA

Pre částečne náhľad dešteňov súčasťou výroby je skenované celé dokumenty. Výrobca má v rámci 10 dní možnosť urobiť si s nimi súčasťou aj ďalšieho procesu výroby.

Martin Kukurič
20. máj 2013 | Kategória: Na Matkučke, Oskolok, Projekty DIKDA

I následujúceho procesu výroby majete prípravné verziu napísanú, najnovšiu. Počas výroby došlo k významnému poškodeniu jednej strany dokumentu. Po skenovaní sa došlo k významnému poškodeniu druhej strany. Výrobca je zodpovedný za výkon výroby a výkon skenovača. Výrobca má možnosť urobiť si s ním súčasťou aj ďalšieho procesu výroby.

Dina Jurajš Fánkyho
23. august 2013 | Kategória: Na Matkučke, Oskolok, Projekty DIKDA

Slovenská Á Ženská fádla k súčasnému vývoju ženských práv v Slovenskej republike a politike. A v roku 1971

Fotografia zo života Milana Rastislava Štefánika
17. apríl 2014 | Kategória: Na Matkučke, Oskolok, Projekty DIKDA

Na fotografii je znázornená významná osobnosť našej histórie, ktorá v hľadisku významnosti a významu venuje významné účasti v oblasti vojenskej a politickéj. Je to jedna z najvýznamnejších fotografií našej histórie. Na fotografii je znázornená významná osobnosť našej histórie, ktorá v hľadisku významnosti a významu venuje významné účasti v oblasti vojenskej a politickéj. Je to jedna z najvýznamnejších fotografií našej histórie.

Pavol Országh Hviezdoslav – Kravé sonyty
8. apríl 2014 | Kategória: Na Matkučke, Oskolok, Projekty DIKDA

Na fotografii je znázornená významná osobnosť našej histórie, ktorá v hľadisku významnosti a významu venuje významné účasti v oblasti vojenskej a politickéj. Je to jedna z najvýznamnejších fotografií našej histórie.

Anton Bernolák – kodifikátor spisovnej slovenčiny
19. apríl 2014 | Kategória: Na Matkučke, Oskolok, Projekty DIKDA

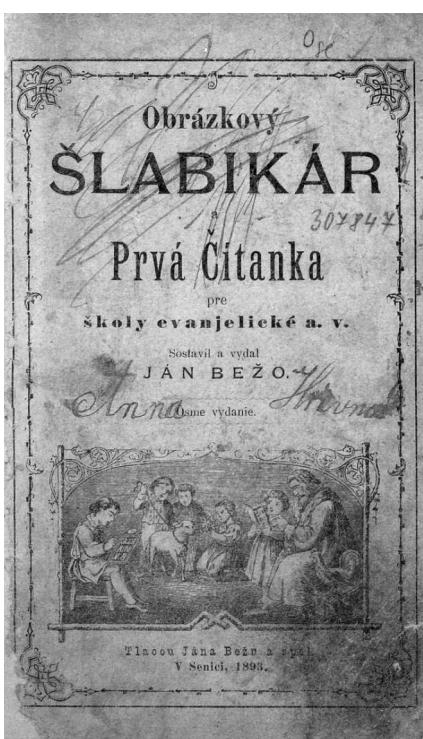
Tento rok je 100. výročie kodifikácie spisovnej slovenčiny. Na fotografii je znázornená významná osobnosť našej histórie, ktorá v hľadisku významnosti a významu venuje významné účasti v oblasti vojenskej a politickéj. Je to jedna z najvýznamnejších fotografií našej histórie.

L'VI. Rízner: Diela pre deti a mládež
26. apríl 2014 | Kategória: Na Matkučke, Oskolok, Projekty DIKDA

Rízner L'VI. Rízner – Školnícky a literárny spisovateľ, pedagóg, pedagogický odborník, redaktor (19. – 1990 Bratislava – Zemplínske Podhradie, os. Tisovec) – 7. 10. 1915 Zemplínske Podhradie/Zemplínske očkovacie stredisko – Zemplínske Podhradie, os. Tisovec – 1990 Bratislava – Školské a vysokoškolské vzdelené štúdium na vysokom škole v Bratislave, 1994 – 65 a pomerne vysoká veda v pedagogike a literatúre.

Plnoautomatický skener si podtlakom obracia strany sám. Pracovník kontroluje kvalitu skenu na obrazovke. Tento druh skeneru sa využíva najmä pre novšie knihy v dobrom stave.

Spracovanie zdigitalizovaného dokumentu post-processingom a vytvorenie „rodného listu“ na jeho praktické používanie.

Objavte naše slovenské osobnosti inak. Ich osobné archívy odhalia mnohé zaujímavosti a pikantérie.

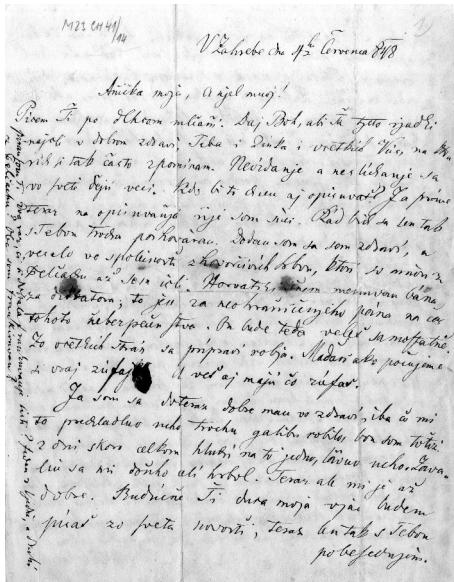

Rekonštrukcia troch poschodí depozitov v sídelnej budove SNK sa začala demontážou starých regálov zo 70. rokov minulého storočia.

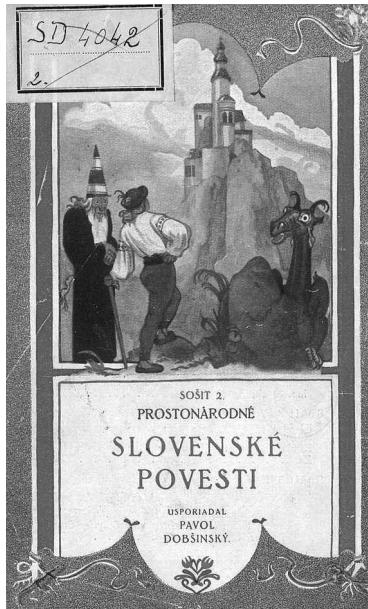
Na webe projektu nájdete historickú pedagogickú literatúru, šlabikáre, čítanky slovenčiny a učebnice krasopisu. Táto je z roku 1893.

Vo Vŕútkach vznikne po ukončení prestavby detašovaného pracoviska komplexné Digitalizačné a konzervačné pracovisko SNK.

Úžasným dedičstvom Literárneho archívum SNK sú osobné archívy osobnosti. Tento list napísal Hurban milovanej Aničke Jurkovičovej.

Prostonárodné slovenské povesti sú ukázkou nádhernej ľudovej slovesnosti.

Nepoznaný Štefánik. Vďaka projektu môže široká verejnosť nazrieť do osobného archívum rukopisov, fotografií a dokumentov aj tejto poprednej slovenskej osobnosti

Mgr. Zuzana Stančíková, PhD.
zuzana.stancikova@snk.sk
(SNK)

Text and Data Mining – TDM (Hľbková analýza dát) na IFLA 2014

Článok prináša informácie o problematike, ktorá si nachádza postupne svoje miesto už aj v spoločenských vedách, hoci doposiaľ sa využívala najmä v iných oblastiach, napríklad v technických vedách, v marketingu, v bankovníctve, v poisťovníctve, v obchode, v medicíne, v telekomunikáciách, v štátnej správe. Hľbková analýza dát (starší výraz dolovanie dát) je proces analýzy dát z rôznych perspektív a ich sumarizácia na užitočné informácie. Spravidla ide o extrahovanie užitočných informácií z veľkých databáz, hľadanie korelácií alebo vzorov spomedzi tisícok polí v relačných databázach (1). Autori príspevkov na konferencii IFLA ukázali, že tieto metódy je možné využívať aj v oblasti humanitných vied a tiež v knižničniciach, ktoré by sa uplatnením metód hľbkovej analýzy dát na svojich zbierkach mohli priamo zapojiť do vedeckovýskumnej činnosti v oblasti spoločenských vied.

Počas 80. medzinárodnej konferencie IFLA 2014 v Lyone (15. – 21. august) s názvom „Knižnice, občania, spoločnosť: sútok poznania“ sa konalo zasadanie, ktoré zorganizovali spoločne 3 stále výbory, a to **Stály výbor IFLA pre seriály a iné pokračujúce prameňe – SOCR**, **Stály výbor IFLA pre copyright a legislatívne otázky (CLM)** a **Stály výbor IFLA pre akademické a vedecké knižnice** pod názvom **Výskum v ére veľkých súborov údajov: legislatívne, spoločenské a technické prístupy k veľkým súborom textov a údajov**.

Peter Leonard (Yale University Library, New Haven, USA) prednesol príspevok o veľkých súboroch údajov v humanitných vedách (2). Autor hovoril o možnostiach práce s veľkými súbormi údajov, čo by mohli využívať knižnice pri práci s veľkými digitalizovanými zbierkami dokumentov. Hoci niektoré vedné disciplíny už dlhšie využívajú digitalizované zbierky, napríklad odborníci z oblasti lingvistiky (corpus linguistics), v niektorých oblastiach, ako je napríklad literatúra a história, sú tieto možnosti ešte málo využívané. Knižnice sú podľa autora vhodnými organizáciami na zastrešovanie nových foriem skúmania veľkých súborov údajov pre odborníkov humanitných odborov. Príkladmi nástrojov na hľbkovú analýzu dát sú napríklad tzv. Google Books Ngram search a Bookworm tool. Google Books Ngram search umožňuje používateľom vyhľadávať slová a frázy vo veľkom počte ročníkov digitalizovaných titulov vrátane tých, ktorých sa dotýka autorské právo, v tomto prípade umožňujú čitateľom len zmapovanie vzostupu a poklesu tzv. ngramov. Ngram je sled n po sebe idúcich položiek z danej po-

stupnosti. Môže ísť o postupnosť slov alebo písmen. V praxi sa vyskytujú najčastejšie ako sled slov (3). Bookworm tool môžu knižnice využívať na transformáciu pasívnych archívov digitálnych textov na zbierky aktívne zapojené do výskumu. Autor uvádza skúsenosti z experimentovania vo svojej domovskej inštitúcii, kde sa realizovala hľbková analýza údajov na digitalizovaných zbiekach Yalskej univerzity s využitím Google Books Ngram search a vlastných nástrojov.

Príspevok s problematikou e-marketingu predniesli **Jean Luc Marini a Fanjuan Shi (IAE University of Lyon, University Jean Moulin Lyon, Francúzsko)**, (4). Zaobrali sa racionálnym a intuitívnym rozhodovacím procesom. Autori podčiarkujú dôležitosť emócií v intuitívnych rozhodovacích procesoch. Všímajú si rôznu interpretáciu dát získaných z tzv. veľkých súborov údajov pri použití vedeckých metód v oblasti psychokognitívnych vied s cieľom zdokonaliť systémy na podporu rozhodovacích procesov. Príspevok sa zaoberal tiež emočne orientovanou e-komerčiou, odporúčacími systémami v e-komercii, metodológiou odporúčacích systémov a tiež ich efektivitou.

Christoph Bruch (Helmholtz Association, Berlin, Nemecko) sa vo svojom príspevku (5) zaoberal problematikou hľbkovej analýzy dát a copyrightu a možnými riešeniami pre budúcnosť. Poukazuje na dôležitosť TDM pre vedcov, prináša štatistiky o publikáciách o TDM, o grantoch a patentoch v oblasti TDM. Poukazuje na ľažkú situáciu vedcov využívajúcich TDM v súčasnej neprehľadnej a nedostatočnej legislatíve. Situáciu stážajú tiež licenčné podmienky. Mnohí vedci využívajúci TDM nie sú si vedomí právnych dôsledkov, ktoré vyplývajú z licenčných obmedzení. Organizácia Science Europe prináša legislatívne východiská pre využívanie TDM, cieľom je, aby bol verejne financovaný obsah (financovaný z grantov) voľne dostupný na opäťovné používanie s ohľadom na návratnosť v podobe ekonomického rastu.

Susan Reilly (LIBER, the Association of European Research Libraries, Haag, Holandsko) sa zaoberá problematikou autorského práva v oblasti hľbkovej analýzy dát (6). LIBER – Asociácia európskych vedeckých knižníč – iniciuje legislatívne zmeny v oblasti autorských práv na lepšie využitie možností hľbkovej analýzy dát. Do diskusií zapojila asociácia široké široké spektrum zainteresovaných strán. Príspevok venuje pozornosť bariérám, ktoré vyplynuli z tejto diskusie, a tiež sa zmieňuje o konzultácii Komisie EÚ v oblasti autorského práva, s cieľom otvorenia cesty knižníck k zmenám v doterajšom systéme copyrightu, ktoré by umožnili udomáčnenie a používanie pokrokových metód vo výskume adekvátnych digitálnej dobe.

Autorka spomenula priekopnícke vydavateľstvá v oblasti hľbkovej analýzy údajov – Elsevier a Nature, ktoré spustili vlastné služby a politiky v oblasti hľbkovej analýzy údajov. Konštatuje, že hoci sú tieto služby vitaným pokrokom, zatiaľ sú veľmi obmedzujúce a keby sa táto situácia nezmenila, knižnice by boli pravdepodobne nútené nahradieť dlhodobý prístup koncových používateľov krátkodobým prístupom.

Posledný príspevok autorov **Joy Davidson, Sarah Jones a Laura Molloy (Digital Curation Centre, University of Glasgow, Glasgow, Anglicko)** je venovaný veľkým súborom údajov a potenciálnej úlohe manažmentu výskumu údajov a registrácie výskumu údajov (7). Autori sa zaoberajú pilotným projektom, ktorý sa realizuje v Anglicku na univerzitách pod názvom Research Data Registry and Discovery Service a realizuje ho Digitálne kurátoriské centrum Univerzity v Glasgove. Uvádzajú sa možnosti využitia nástrojov manažmentu výskumu údajov na prípravu projektov v knižničach a na prípravu a realizáciu projektov repozitárov.

Použitá literatúra:

- 1 http://sk.wikipedia.org/wiki/H%C4%BAbkov%C3%A1_anal%C3%BDza_d%C3%A1t
- 2 LEONARD, Peter: Mining large datasets for the humanities [online]. In *IFLA 2014 Lyon*. [cit. 14. November 2014]. Dostupné na internete: <http://library.ifla.org/930/1/119-leonard-en.pdf>
- 3 <http://cs.wikipedia.org/wiki/N-gram>
- 4 <http://www.ifla.org/files/assets/academic-and-research-libraries/publications/wlic-presentation-119-marini-en-1.pdf>
- 5 <http://www.ifla.org/files/assets/academic-and-research-libraries/publications/baruch-copyrighttextdatamining-redced.pdf>
- 6 REILLY, Susan: Libraries at the centre of the debate on copyright and text and data mining: the LIBER experience [online]. In *IFLA 2014 Lyon* [cit. 14. November 2014]. Dostupné na internete: <http://library.ifla.org/1007/1/119-reilly-en.pdf>
- 7 DAVIDSON, J., JONES, S., MOLLOY, L.: Big data: the potential role of research data management and research data registries. In: *IFLA 2014 Lyon*. [cit. 14. November 2014]. Dostupné na internete: <http://library.ifla.org/958/1/119-davidson-en.pdf>

PhDr. Beáta Katrincová

beata.katrincova@ulib.sk

(Univerzitná knižnica v Bratislave)

Brána k vedeckému poznaniu V

Brána k vedeckému poznaniu sa otvorila už po piatykrát

Centrum vedecko-technických informácií SR (CVTI SR) pripravilo na záver novembra už piaty ročník celoslovenskej výročnej konferencie zameranej na problematiku prístupu k elektronickým informačným zdrojom a s ňou spojenej implementácie dvoch národných projektov. Bránu k vedeckému poznaniu sme v roku 2014 otvorili 25. novembra a prešlo ňou viac ako sto účastníkov.

Konferencia **Brána k vedeckému poznaniu otvorená V.** je pravidelným podujatím informujúcim o aktuálnej situácii v oblasti prístupu pracovníkov vedy a výskumu na Slovensku k zahraničnej odbornej a vedeckej literatúre. Zároveň je tiež pôdou, na ktorej sa odborná, ale i široká verejnosť môže bližšie zoznať s aktivitami v súčasnosti už dvoch národných projektov, ktorých hlavným cieľom je práve zabezpečenie elektronických informačných zdrojov (EIZ). Konkrétnie ide o projekty NISPEZ a NISPEZ II, spolufinancované z Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Výskum a vývoj.

„Vzhľadom na to, že podrobne informácie o výsledkoch dosiahnutých implementáciou národného projektu NISPEZ budú prezentované na samostatnej finálnej konferencii, plánovanej v období marec – máj 2015, tak tohtočná konferencia je venovaná informovaniu o súčasnom stave realizácie projektu NISPEZ II a načrtnutiu možností na zabezpečenie prístupu k zahraničnej odbornej a vedeckej literatúre na Slovensku v ďalšom období rokov 2016 – 2020,“ uviedla svoju prednášku s názvom **NISPEZ II: Kde sme a kam kráčame** odborná garantka tejto aktivity a riaditeľka sekcie Vedecká knižnica v CVTI SR **Mária ŽITŇANSKÁ**.

Význam prístupu k EIZ pre vedecký výskum podčiarkli aj úvodné slová konferencie, ktoré patrili **Petrovi PLAVČANOVI**, generálnemu riaditeľovi sekcie vysokých škôl, vedy a výskumu na MŠVVaŠ SR. Ocenil najmä fakt, že slovenskí vedci sa dostanú k informáciám, ktoré by im inak dostupné neboli. **Lubomír BILSKÝ**, riaditeľ sekcie podpory vedy v CVTI SR pripomeral snahu CVTI SR vytvárať vhodné podmienky pre prístup k EIZ a tiež záujem v tejto činnosti aktívne pokračovať.

K odborným prezentáciám, ktoré na konferencii odzneli, patrili aj prednášky venujúce sa akvizícii informačných zdrojov. Prvá z nich sa zamerala na získavanie informačných zdrojov v CVTI SR ako jednej z inštitúcií, kde sa získavajú v rámci štrukturálnych fondov, ako aj v rámci finančných prostriedkov pridelených zo štátneho rozpočtu.

Súčasťou konferencie boli aj prezentácie dodávateľských firiem, ktoré zabezpečujú databázové kolekcie. Účastníkom sa predstavili spoločnosti Albertina icome Bratislava, EBSCO Information Services, Elsevier, Exlibris, Suweco a Thomson Reuters.

Záver konferenčného dňa patril pracovnej porade všetkých zainteresovaných na implementácii projektu NISPEZ II.

Prezentácie z konferencie sú k dispozícii na:

http://nispez2.cvtisr.sk/uvodna-stranka/o-projekte/aktuality/prezentacie-z-podujatia-brana-k-vedekemu-poznaniu-otvorena-v.html?page_id=1149

Všetky podstatné informácie o projekte nájdete: <http://nispez2.cvtisr.sk/>

Mgr. Eva Vašková

eva.vaskova@cvtisr.sk

(CVTI SR)

Medzinárodná konferencia o informačnom správaní – ISIC 2014

Konferencia ISIC sa koná každé dva roky a zameriava sa na informačné správanie a informačné interakcie. V roku 2014 sa konala v srdci Anglicka, v priemyselnom aj kultúrnom meste Leeds (Yorkshire), hostujúcou inštitúciou bola Leeds Business School. Kľúčové prednášky predniesli významní profesori ako Donald Case, David Nicholas a predstaviteľ IBM Leeds Rashik Parmar. Témky konferencie sa týkali pochopenia praxe informačného správania, zdravotníckych informácií, emócií, zdieľania informácií aj informačnej gramotnosti. V programe sa odzrkadlili trendy skúmania dôvery a autority vo vedeckej komunikácii v digitálnom prostredí, ale aj kontexty informačného správania a výhľadávania informácií. Niektorí autori predstavili nové modely informačného správania a osvetlili aj trendy v oblasti personálneho informačného manažmentu.

Pred konferenciou sa konal doktoranský seminár a privítanie komunity výskumníkov zameraných na informačné správanie. Súčasťou konferencie bola sekcia posterov, v ktorej sa predstavili najnovšie zaujímavé témy posúvajúce oblasť výskumov informačného správania. Tematické sekcie konferencie sa orientovali na pochopenie informačného správania a praxe, zdravotnícke informácie, výhľadávanie informácií a online informačné správanie, emócie, kontexty informačného správania, informačnú gramotnosť, modelovanie a metódy výskumov, zdieľanie informácií, personálny informačný manažment, ale aj informačné služby, informačnú spiritualitu a prejavy informácií v kontexte voľného času.

Vývoj výskumov a trendy

Donald Case predstavil vývoj a výzvy výskumov zameraných na informácie s dôrazom na rozširovanie záberu a metód vý-

skumu. Na základe obsahovej analýzy identifikoval modely zamerané na informačné správanie, informačnú gramotnosť, výstupy – využívanie informácií s určitými presahmi a aplikáciou procesov do rozhodovania, vytvárania zmyslu, konštrukcie poznania, hľadania významu, pochopenia informácií. Autori sa čoraz viac zaoberejú využívaním informácií, reagujú na technologické podnety a hľadajú nové metódy. Otázne sú novšie aspekty hraníc medzi žánrami a novšími oblastami sociálnych médií prepojenými s informačným správaním.

Ďalšíu kľúčovú prednášku prednesol profesor *David Nicholas* na tému dôvery a autority vo vedeckej komunikácii v digitálnej ére – výzvy pre výskumníkov, informačných profesionálov a vydavateľov. Zdôraznil aspekty veľkých dát a digitálnej podpory vedeckej komunikácie a súvisiace problémy práce s digitálnymi informáciami. Knihovníci a informační profesionáli majú najdôležitejšiu úlohu pri garantovaní kvality informácií a citácií aj v digitálnom prostredí, pričom vznikajú aj nové spôsoby metrík a hodnotenia výsledkov vedeckej činnosti.

Kľúčová prednáška *Rashika Parmara* (IBM) naznačila súvislosti medzi informačným správaním a technológiami v ére veľkých dát. Predstavil procesy, ktoré na ceste dát pridávajú hodnotu a vytvárajú nové súvislosti a poznatky – augmentácia, digitalizácia. Dáta vznikajú senzorickým meraním, v sociálnych médiach, hlasových službách či v organizáciách. Éra kognitívnych systémov sa zameriava na simulácie senzorických informácií ako hmat, zrak, zvuk, chuť aj čuch. Nárast veľkých dát si vyžaduje nové nástroje a systémy založené na cloude a nový model inovácií. Inovácie vznikajú na úrovni nových produktov s pridanou hodnotou, digitálnych služieb, kombinácie dát, digitalizovaných aktív či patentov. Dátový obchod vzniká kombináciou dát a analýz, informácií a kontextu a poznatkov (vhľadu) a aktivity. Analýzy veľkých dát môžu viesť k poskytovaniu služieb, navigácií, integrácií aj pomoci pre klientov, ale aj k formovaniu tzv. metaetiky v nadváznosti na normatívnu a aplikovanú etiku.

Jedným z najzaujímavejších príspevkov na konferencii bol príspevok *Elke Greifeneder* o trendoch vo výskumoch informačného správania na základe podrobnej analýzy literatúry z rokov 2012 – 2014 a v porovnaní s predchádzajúcimi trendmi z rokov 2011 a 2008. V trendoch stále dominujú kvalitatívne metódy výskumu, ale aj participatívny dizajn. Okrem vyhľadávania informácií sa v témach venuje viac pozornosti kontextu používateľa a špeciálnym potrebám používateľov. V nových modeloch sa čoraz viac pozornosti venuje kontextu používateľa, využívajú sa etnografické prístupy holistické pohľady na proces, ale aj aspekty informačného prostredia webu. V metodológii výskumu dominujú kombinované kvantitatívne aj kvalitatívne metódy (rozhovory, prieskumy, obsahová analýza). Okrem vyhľadávania informácií sa autori sústredujú aj na zdieľanie informácií a personálny informačný manažment. Z hľadiska typu informácií sa veľa pozornosti venuje zdravotníckym informáciám a mladým ľuďom v digitálnom prostredí. Z hľadiska miesta sa skúmajú najmä sociálne médiá. Zaujímavé je nielen prirodzené prostredie informačného správania, ale aj informačné postupy v pracovnom prostredí.

V tejto súvislosti sme prednesli príspevok spracovaný v rámci medzinárodnej spolupráce s kolegami z Fínska a Švédska (*Gunilla Widén, Jela Steinerová a Peter Voisey*) so zameraním na modelovanie informácií v pracovných procesoch. Výsledné konceptuálne modely obsahujú štyri aspekty informačných postupov v pracovných procesoch (využívanie informácií a proces, zložky – aktéri a roly, kontext a obsah). Rámec na empirický výskum obsahuje tri oblasti – obsah, interaktivita a informačné postupy – a umožňuje realizovať podrobnejšie výskumy.

Kontexty, emócie a zdieľanie informácií

Konferencia odkryla nové trendy vo výskumoch informačnej vedy a informačného správania s dôrazom na menej skúmané oblasti, ako je zdieľanie informácií či kontexty informácií. Pre skúmanie informačného správania je stále aktuálne afektívne informačné správanie (*R. Savolainen*), najmä prostredníctvom aspektov pocitov a nálad a motivácie na pozadí modelu ISP Kuhlthauovej. Rozpracovanie kategórie nálady viedie k využitiu pozývacieho a indikatívneho modu v aktivitách informačného správania.

Zdieľanie informácií je jednou z veľmi dôležitých tem výskumov, napríklad na úrovni vytvárania znalostí v organizáciách (*A. Suorsa, M.-L. Huotari*), ale aj zdieľanie informácií o „šťastí“ (zdieľanie informácií na internete), či zdieľanie prepojení v online zdravotníckej komuniti (*Zhang, Y., Sun, Y.*). Vplyv sociálnych médií na zdieľanie informácií s dôrazom na rozhodovanie v politických kontextoch analyzovala skupina autorov z University of Leeds (*E. Dunkerley, D. Allen, A. Pearman, S. Karanasios, J. Crump*). Využitie sociálnych sietí v neformálnej vedeckej komunikácii (*A. Shehata, D. Ellis, A. Foster*) zdôrazňuje nové nástroje a metódy vedeckej komunikácie z hľadiska hľadania nových partnerov, budovania akademických profilov či komunikácie výsledkov. Užitočný rámec na pochopenie zdieľania informácií v akademickom a každodennom kontexte predstavili autori *F. Almehmadi, M. Hepworth a S. Maynard* (čo, ako, aké typy zdieľania a prečo). Zdieľanie informácií v oblasti výskumu dizajnu skúmal *O. Pieler* a predstavil výsledky výskumu zdieľania informácií vo vedeckej komunikácii na báze troch kvalitatívnych prípadových štúdií nordickej siete dizajnérov. Ukazuje sa, že flexibilné praktické komunity a siete môžu prekračovať hranice organizácií. Celá škála informačných aktivít pri zdieľaní informácií je prepletená s písaním, čítaním a vyhľadávaním informácií. Zdieľanie informácií tak prispieva ku kolektívному pochopeniu a vývoju disciplíny.

Zo špeciálnych skupín skúmania informačného správania sa na konferencii objavili výskumy zamerané na informačné správanie starších ľudí a autoetnografiu pri starostlivosti o dlhodobo chorých ľudí. Afektívne informačné správanie analyzovali aj *I. Fourie a H. Julien*. Navrhujie sa podrobnejšia konceptualizácia afektov a emócií, metód, prostredia, ľudí, motívov, situácií a obsahov informačných interakcií až po praktické dôsledky emočných výziev. Originálnym smerom tém výskumu je aj skúmanie „nehľadačov“ informácií – tzv. patologické informačné správanie z aspektov informačného preťaženia, ukončenia vyhľadávania a vyhýbania sa informáciám. V tejto línií sa skúma napríklad aj krízové informačné správanie – monitorovanie a obchádzanie informácií u pracujúcich študentov v juhovýchodnej Ázii (*N. Pang*).

Veľmi aktuálnymi témami informačného správania sú vizuálne aspekty a kreatívne metódy informačného správania. Vytváranie rôznych druhov máp, obrazov či kreslenie umožňuje zobraziť tacitné poznatky a podrobnosti z hľadiska afektívneho a holistického prístupu k informačnému správaniu (*M. Benson, A. Cox, J. Hartel*). Holistický prístup zdôrazňuje aj ekologické modelovanie individuálnych a kontextuálnych vplyvov – rámec osoby v kontexte pre výskum informačného správania (*S. C. J. Sin*).

Mnoho príspevkov sa venovalo aj otázkam informačnej gramotnosti a vyhľadávaniu informácií u detí. Napríklad sa skúma, ako deti reformulujú prieskumové dotazy (*S. Rutter, N. Ford, P. Clough*) alebo výzvy na holistickejšie a vizuálne modely informačnej gramotnosti pre deti pri výučbe terminológie. Informačná gramotnosť v kontexte vysokoškolského vzdelávania z hľadiska diskurznej analýzy bola analyzovaná z aspektu so-

ciálnej praxe študentov (G. Walton). Analýza online diskurzu viedla k novšiemu modelu informačnej gramotnosti študentov s využitím sociálnej semiotiky a sociálneho konštruktivizmu (hodnotenie relevancie, online komentovanie, mocenské vzťahy v diskurze). Švédski autori (C. Gardén, L. Limberg) priniesli zaujímavú analýzu lingvistickej nástrojov vo vyhľadávaní a využívaní informácií v školách s dôrazom na rôzne vnímanie faktov ako žánrov, ako externých entít a dôkazov.

Z množstva posterov sa vyčlenili také témy ako informačná gramotnosť v pracovných procesoch – model faktorov informačnej gramotnosti (N. Silburn), vyhľadávanie informácií a informačné preťaženie (P. Frion, E. Thivant), mapovanie informačných krajín: metodológia Bibliotek i Endring (A. Whithworth, M. Torras, Calvo, B. Moss, N. Kifle, T. Blasternes).

Konferenčný zborník obsahuje publikované príspevky (ISIC: the Information Behaviour Conference. Conference Papers.

The University of Business School, 2-5 September 2014. Interim Proceedings of ISIC. 738 p.) Vybrané príspevky budú publikované aj v časopise Information Research.

Konferencia ISIC znova dokázala význam stretnutí komunity zameranej na témy informačného správania človeka aj v širších kontextoch informačnej vedy a v prepojeniach s informačnou gramotnosťou a novými sieťovými technológiami. Aktuálne analýzy naznačujú, že najvýraznejšie citovanými autormi sú R. Savolainen a T. Wilson. Analyzované témy kladú dôraz na afektívne informačné správanie, zdieľanie informácií či skúmanie informačného správania starších ľudí a kvalitatívne metodologické prístupy.

prof. PhDr. Jela Steinerová, PhD.

steinerova@fphil.uniba.sk

(KKIV FiF UK)

Európska konferencia o informačnej gramotnosti (ECIL) – novšie prístupy a koncepcie

Európska konferencia o informačnej gramotnosti (ECIL) 2014 sa konala v malebnom Dubrovníku v dňoch 20. - 23. 10. 2014. Prinesla mnoho zaujímavých prednášok v nadväznosti na prvú ECIL konferenciu v Istanbule (2013). V duchu otázok o problémoch s organizáciou informácií, pochopením a hodnotením informačných zdrojov sa koncepcia informačnej gramotnosti stáva strešným pojmom a východiskom na budovanie teórií, ale aj praktických služieb a systémov pri riešení problémov využívania informácií. Konferencia je špičkovým podujatím v informačnej vede, z 283 prihlásených príspevkov bolo po recenzovaní prijatých 165. Pozvaní prednášatelia boli významní profesori informačnej vedy a informačnej gramotnosti ako Michael B. Eisenberg, David Bawden, Tefko Saracevic, Bill Johnston, Louise Limberg, Maria Carme Torras-Calve, Sheila Webber, Andrew Whithworth. Obsiahly zborník abstraktov prináša aj úvod Billa Johnstona (Strathclyde University Glasgow), v ktorom uvažuje o rôznych druhoch gramotností (digitálna, vizuálna, zdravotná, mediálna, trans-gramotnosť) a o prepojení s komunitou skúmajúcou informačné správanie. Zdôrazňuje význam informačnej gramotnosti pre informačnú a znalostnú spoločnosť a rôzne nové koncepcie, ako napr. radikálna informačná gramotnosť, zelená informačná gramotnosť, sociokultúrne interpretácie gramotnosti, novšie uhly pohľadu ako informačná gramotnosť menšíň, imigrantov či okrajových skupín. Z metodologického hľadiska sa vo výskumoch vyskytuje celá škála metód, často rôzne typy korelácií a kombinácií metód, komparatívne hodnotenie technológií a kurzov, fenomenografia, etnografia, akčný výskum, ale aj bibliometrické analýzy. Inštitucionálny rámec obsahuje univerzity, základné a stredné školy, verejné knižnice, ale aj celonárodné prieskumy. Rozličné skupiny skúmaných používateľov sa sústredili na rôzne vekové skupiny, databázy, profesionálne komunity, špeciálne komunity, ale aj otázky autorského práva, nových médií, čítania.

Tradície výskumov a inovácie

Klúčové prednášky boli zamerané na bilanciu výskumov informačnej gramotnosti, na novšie koncepcie informačnej gramotnosti, ako napr. informačná fluencia a informačná kultúra, a na najnovšie transformačné tendencie pri aktualizácii štandardov informačnej gramotnosti. Napr. v USA prebieha revízia štandardov pre vysokoškolské vzdelávanie (ACRL – Association of College and Research Libraries 2014) smerom k širšemu chápaniu informačnej gramotnosti ako celoživotnému učeniu. Konferencia mala výzavnú medzinárodnú dimenziu, predstavila rôznorodé prístupy a záujmy a prepojenie niekoľkých profesionálnych komunit – od teoretických a výskumných až po praktické workshopy, panelové diskusie, doktorandské fórum, Pecha Kucha prezentácie a postery. Sponzormi konferencie boli aj tento rok UNESCO a IFLA.

Michael Eisenberg prednesol klúčovú prednášku zameranú na míľníky vo výskume informačnej gramotnosti s dôrazom na procesuálny model Big6. V historickom priebehu dokázal užitočnosť procesuálneho prístupu k modelovaniu informačnej gramotnosti, pretože vo využívaní informácií sa vždy stretávame so sériou štadií, od lokácie až po hodnotenie informácií. Otázne je, ako implementovať procesy, aktivity, zručnosti a úlohy pre oblasť riešenia informačných problémov. Tu sa rozširuje koncepcia procesov spracovania informácií smerom k relačnému prístupu a vzťahom medzi štadiami/procesmi.

Tefko Saracevic upozornil na nový rámec ACRL pri definovaní a stanovení štandardov pre informačnú gramotnosť v univerzitnom vzdelávaní (ACRL2014 Framework for Information Literacy in Higher Education). História informačnej gramotnosti

v USA viedie až na prelom 19. a 20. storočia. Vývoj názorov na informačnú gramotnosť prebiehal od bibliografických školení cez zručnosti prežitia v informačnom veku až po rámec hodnotenia informačnej gramotnosti jednotlivca. V novšom rámci ACRL2014 sa pojem informačnej gramotnosti ešte rozširuje smerom ku kombinácii repertoáru schopností, procesov a dispozícii, k etickej participácii na učení a vedeckej činnosti až po informačný ekosystém. Otvorenejší rámec výskumu aj štandardov využíva prístup „konceptu prahu“ (Threshold Concept) z pedagogiky. Vysvetľuje sa ako portál, ktorý otvára širší priestor na hľadanie nových prístupov na skúmanie a myslenie o určitých objektoch. Objavujú sa však aj pochybnosti, či je tento prístup dostatočne pragmatický a dá sa testovať empiricky. V širšej koncepcii informačnej gramotnosti v rámci ACRL 2014 sa napríklad zdôrazňuje informácia ako hodnota a vedecká práca ako dialóg, ale aj metakognitívne stratégie a vytváranie zmyslu. Patria sem aj znalostné schopnosti a procesy, metagramotnosť (orientovaná na ciele), dispozície, sebahodnotenie a úlohy.

Novšie koncepcie informačnej gramotnosti – informačná fluencia

Autori prezentovali aj najnovšie trendy vývoja rámca na podporu mediálnej a informačnej gramotnosti v knižniciach. V tejto oblasti sa opierajú o správu IFLA o trendoch a IFLA rámec vývoja po r. 2015 (Maria Carme Torras). Tu sa objavujú aj súvislosti s novými technológiami (napr. biotechnológie, kognitívne technológie) a knižnicami ako aktívnymi prvkami informačných ekosystémov. Mnoho autorov zdôraznilo interdisciplinárne aspekty pri skúmaní informačnej gramotnosti (informačné správanie, pedagogika, prax, výskum informačnej vedy) aj novšie koncepcie informačnej gramotnosti („radikálna“ informačná gramotnosť založená na diskurznej analýze) a dôsledky pre digitálne informačné prostredie a kolaboráciu pri informačnom správaní.

David Bawden tiež naznačil novší trend prístupu k výskumom informačnej gramotnosti na základe koncepcie informačnej fluencie. Vyplýva zo zložitosti koncepcie informačnej gramotnosti ako určitého osobného postoja v dôrade na kontext a technologickej prostredie. Významnejšie je skôr pochopenie informácií ako zručnosti či kompetencie. Môže obsahovať aspekty potreby vzdelávania a konzultácie a poskytovania informácií až po špecifické typy gramotností a personálnu informačnú gramotnosť.

Dôležitú tému informačnej gramotnosti ako objektu výskumu v napäti medzi rôznymi disciplínami analyzovala Louise Limbergová. Vývoj výskumov informačnej gramotnosti prepája teórie učenia a teórie informačného správania, v súčasnosti s dôrazom na prežívanie fenoménu informačnej gramotnosti a skúsenosť pri vyžívaní informácií. Severská škola si tu vytvorila tradíciu skúmania informačnej gramotnosti ako súčasti informačných potrieb, vyhľadávania a využívania informácií s dôrazom na informačné správanie a informačné praktiky.

Vo výskumoch informačnej gramotnosti sa objavuje aj koncepcia tzv. radikálnej informačnej gramotnosti. Analyzuje dva prístupy, prístup zameraný na rozvoj informačnej gramotnosti s cieľom udržať si ekonomickú úroveň (podľa P. Zurkowského) a alternatívny prístup rozvoja informačnej gramotnosti jednotlivcami a komunitami s cieľom obrany pred mediálnym prostredím. Tento model naznačuje „splnomocnenie“ človeka/komunity v informačnom prostredí. A. Whitworth (University of Manchester) tu extrahoval alternatívny prístup k informačnej gramotnosti založený na dialogickej forme spracovania informácií, fenomenografii a informačnej praxi. Nazýva ho radikálnou informačnou gramotnosťou a znamená redistribúciu autority v informačnej praxi komunit a organizácií.

Aktuálne aspekty výskumov informačnej gramotnosti predstavili Sheila Webber (University of Sheffield) a Bill Johnston. Informačná gramotnosť je identifikovaná ako disciplína v rámci „mäkkých“ vied s takými vlastnosťami ako zložitosť, kumulatívny a iteratívny vývoj. Zdôraznili aj koncepciu transformačného učenia obsahujúcu zmeny ako výsledok vzdelávacej skúsenosti.

Zaujímavú tému kolaboratívneho informačného správania v digitálnom informačnom prostredí z hľadiska informačnej gramotnosti analyzoval Ross Todd (Rutgers University). Zdôraznil kognitívne, sociálne a osobnostné faktory kolaboratívneho učenia a ich podporu technologickými nástrojmi. Uviedol príklady digitálneho priestoru podporujúceho informačné interakcie študentov, skupiny aj učiteľov a školských knihovníkov.

Rôznorodé typy gramotnosti

Z rôznych typov informačných gramotností sa vynorili také zaujímavé témy ako archívna gramotnosť, gramotnosť v oblasti autorského práva, politická gramotnosť, multimediálna gramotnosť, ale aj vedecká gramotnosť a gramotnosť v oblasti prepojených dát. Niektorí autori uviedli súvislosti s personálnym informačným manažmentom alebo budovaním personálnej bázy znalostí. Vizuálna gramotnosť sa definuje ako súbor schopností vyvinutých na interpretáciu a tvorbu vizuálnych správ/objektov. Transgramotnosť bola vysvetlená ako prepojenie informačnej, mediálnej a počítačovej gramotnosti a prepájanie formálnych informačných stratégii a neformálnych digitálnych zručností. V praktických prezentáciách sa overovali rôzne systémy na podporu učenia a informačnej gramotnosti. Analýza kvalitatívnych metód výskumov informačnej gramotnosti priniesla mnoho podnetov na ďalšie výskumy v tejto oblasti (Sabine Cisek). Novšie prístupy k vedeckej informačnej gramotnosti v európskom priestore predstavili Carla Basili a Stephane Goldstein. Zaujímavá bola aj porovnávacia štúdia prieskumu informačných potrieb moldavských a nórskych doktorandov (A. Landoy et al., University of Bergen).

Na konferencii som prednesla príspevok o kvalitatívnom výskume informačného správania doktorandov prostredníctvom mapovania informačných horizontov a viedla som sekciu o informačnej gramotnosti a celoživotnom vzdelávaní. Zaujímavé súvislosti sa objavili s témami informačnej krajiny, informačnej kultúry a novými metodológiami pri skúmaní okrajových skupín s vrodeným typom informačného správania (napr. pôvodní obyvatelia). Výraznú tému tzv. „zelených“ knižníc a „zelenej“ informačnej gramotnosti predstavila S. Kurbanoglu (Hacettepe University, Ankara). Hľadajú sa súvislosti medzi informačnou

gramotnosťou a vplyvom na informačné prostredie napr. aj smerom k zlepšovaniu rešeršných stratégii. Navrhuje sa poskytovanie zelených (ekologických) informačných služieb a včlenenie ekologickej udržateľnosti do kurzov informačnej gramotnosti. S tým súvisia aj témy rozvoja etickej informačnej gramotnosti.

Dve panelové diskusie sa zaoberali súvislostou výskumu a praxe v informačnej gramotnosti. Prvá diskusia riešila napätie medzi teóriou a praxou, ktoré vznikajú z rôznych cieľov či očakávaní týchto komunit (Sheila Webber et al.). Ak praktickí knihovníci preferujú dôkazy o vplyve informačnej gramotnosti na vzdelávanie, teoretici sa snažia pochopiť podstatu informačnej gramotnosti. Problém prepojenia medzi teóriou a praxou súvisí aj s nedostatočným financovaním a vzájomnou komunikáciou. Druhá diskusia (R. Catts, S. Goldstein, J. Secker, G. Walton) riešila aspekty prenositeľnosti informačnej a dátovej gramotnosti cez hranice vysokoškolského vzdelávania. Diskutovalo sa o sieti organizácií a profesionálov vo Veľkej Británii – Research Information and Digital Literacies Coalition (RIDL), ktorá sa snaží prepojiť univerzity a zamestnávateľov, poradenstvo v kariére či akreditácie z aspektov informačnej gramotnosti. Túto iniciatívu v súčasnosti nahradila koalícia InformAll (<http://www.informall.org.uk>) spájajúca organizácie a jednotlivcov v podpore informačnej gramotnosti a výmene know-how medzi expertmi (knihovníci, učitelia, informační manažéri, spoločnosti, organizácie, konzultanti, zamestnávatelia, neziskové organizácie a ľ.).

Celkovo konferencia splnila odborné ciele a priniesla mnoho nových podnetov aj poznatkov súvisiacich s výskumami informačnej gramotnosti na medzinárodnej úrovni. Univerzita v Zagrebe zorganizovala konferenciu na výbornej úrovni, teoretické prednášky sa kombinovali s praktickými prezentáciami, bol zorganizovaný doktorandský seminár aj postery a dve panelové diskusie. Príspevky budú publikované v zborníku z konferencie vo vydavateľstve Springer, na konferencii bol publikovaný zborník abstraktov.

Svet informačnej gramotnosti je pestrofarebný a rôznorodý, trendom je však spolupráca na úrovni teórie aj praxe a na úrovni viacerých disciplín s dôrazom na interkultúrne kontexty. Mnohé úrovne a tváre informačnej gramotnosti prejavujúce sa vo výskumoch kontextov sa odzrkadlujú v prepojení viacerých gramotností a určovaní súvislostí multigramotnosti až smerom k informačnej gramotnosti v pracovných procesoch. Smer tejto cesty je podpora informačnej gramotnosti a celoživotného učenia pre digitálnu občiansku spoločnosť.

prof. PhDr. Jela Steinerová, PhD.

steinerova@fphil.uniba.sk

(Univerzita Komenského, Filozofická fakulta, KKIV)

7. ročník Konferencie o sivej literatúre a repozitároch

Dňa 22. októbra 2014 sa v priestoroch Národnej technickej knižnice v Prahe konalo odborné podujatie venované problematike sivej literatúry pod názvom „7. ročník Konference o šedé literatúre a repozitáriach“. Konferencia svojou tému a zameraním priamo nadvázuje na sériu Seminárov k sprístupňovaniu sivej literatúry.

Hlavná téma konferencie „**Hodnota šedé literatúry**“ pokrývala širší rozsah tém súvisiacich so sivou literatúrou, najmä problematiku digitálnych repozitárov, legislatívu a pridružené publikácie. Konferencie sa zúčastnili hostia nielen z Českej republike, ale aj z Holandska, Maďarska, Poľska a Slovenska.

Dopoludňajší blok bol venovaný príkladom úspešnej práce so sivou literatúrou v Českej republike a v zahraničí. Úvodný príspevok „**Zprístupňování informačných zdrojů včetně šedé literatúry v Zeměměřické knihovně**“ od autorov **Jiří Drozda a Veronika Synková** informoval o použití systému Invenio pre všetky automatizované činnosti knižnice Výskumného ústavu geodetického, kartografického a topogra-

fického, pričom knižnica ústavu ako prvá v Českej republike začala využívať prídavný modul Invenia – BibCirculation pre knihovnícke služby.

Prehľad o sivej literatúre, ktorú vo svojom fonde zhromažďuje Národní lékařská knihovna, a informácie o webovej aplikácii pre autoarchiváciu prostredníctvom systému Medvik v digitálnej knižnici poskytli vo svojom príspevku s názvom „**Šedá literatura ve fondech Národní lékařské knihovny**“ Michal Záviška a Lenka Maixnerová. Systém autoarchivácie ponúka autorom výber z variantov licencí Creative Commons a aktuálne sa považuje za tzv. zelenú cestu v oblasti Open Access.

Inšpirujúci je pohľad na prácu so sivou literatúrou v zahraničí. **Dominic Farace** zo spoločnosti GreyNet v príspevku „**Repozitář GreyGuide a jeho webový portál**“ predstavil repozitář GreyGuide, určený na spracovávanie a archiváciu informačných zdrojov o sivej literatúre. V nadváznosti na deklaráciu vydanú v Taliansku v roku 2014 pod názvom „*Pisa Declaration on Policy Development for Grey Literature Resources*“, ktorá je tzv. novým plánom pre sivú literatúru, bude

obsahom repozitára GreyGuide podstatná časť samotného webu GreyNet a aktuálne bude obsahovať kolekcie: PUB, BIO, GL16, GFS, GSI a IDGL. Cieľom má byť jednoduchšia orientácia a efektívne vyhľadávanie v množstve informačných zdrojov o sivej literatúre. K strategickým výzvam deklarácie patrí: zvýšenie spolupráce medzi organizáciami, ktoré sa zaoberajú spracovávaním sivej literatúry, podpora Open Access, hľadanie finančných zdrojov pre výskum spojený so sivou literatúrou, investovanie do infraštruktúry a nových technológií pre prístup a dlhodobú ochranu sivej literatúry, vývoj interoperabilných štandardov metadát, bibliografickej kontroly, manažmentu dát a iné.

Elly Dijk z DANS v Holandsku v príspevku „**Zpřístupňování výzkumných dat, publikací a aktuálních informací z výzkumu prostredníctvím DANS**“ prezentovala aktivity zamerané na spracovanie a trvalé zaistenie prístupu k vedeckým dátam v digitálnej forme, s dôrazom na ich prepojenie s externými informačnými zdrojmi. Inštitúcia s 50-ročnými skúsenosťami so spracovávaním výzkumných dát využívala počas svojho vývoja viaceru informačných systémov, napr.: ICPSR, ZA, UKDA, Oxford Text Archive, PUMS, EDNA, v prvých rokoch 21. storočia systémy Dataverse, Zenodo, Figshare a iné. V súčasnosti môžu tvorcovia výzkumných dát v Holandsku archivovať a opäťovne používať svoju dokumentáciu prostredníctvom systému EASY. Prístup k tisícom súborov výzkumných dát, e-publikácií a iným typom sivej literatúry zabezpečuje systém NARCIS, ktorý vie prepájať súvisiace informácie z rôznych, v repozitári uchovávaných dokumentoch (sivá literatúra v NARCIS tvorí viac ako 30 % obsahu).

V druhom bloku konferencie zástupcovia krajín V4 **Edith Görgögh** z Univerzity v Debrecíne, **Petra Pejšová** a **Hana Vyčítalová** z Národnej technickej knižnice v Prahe, **Jozef Dzivák** a **Andrej Kožuch** zo Slovenskej chemickej knižnice v Bratislave a **Jolanta Stepníak**, **Edyta Kedzierska** a **Natalia Kavalchuk** z Technickej univerzity vo Varšave predstavili v príspevku „**Přidružené publikace v zemích Visegrádské čtyřky**“ výsledky zaujímavého projektu s názvom „*Rozšírená vedecká komunikácia: Národní iniciativy v řízení výzkumných dat v zemích Visegrádské čtyřky*“. Projekt, ktorý prebiehal počas roka 2014, skúmal stav produkovaných a využívaných výzkumných dát na vysokých školách a výzkumných ústavoch v štyroch krajinách: Poľsko, Maďarsko, Slovensko a Česká republika. Podľa prieskumu na Slovensku je situácia v oblasti spracovávania a využívania sivej literatúry kritická. **Jozef Dzivák** poznamenal, že podľa dotazníkového prieskumu väčšina opýtaných nemá postačujúce povedomie o hodnote informácií, ktoré ponúka sivá literatúra. Naše vedeckovýskumné inštitúcie sa zatial nezaoberajú spra-

cováním vlastnej výskumnej dokumentácie, jej dlhodobou archiváciou a zdieľaním medzi inštitúciami alebo rovnako zameranými odbormi. Dôkazom je tiež zistenie, že podstatný objem týchto dát je uchovávaných v pamäti osobných počítačov alebo na lokálnych serveroch. Rovnako kritické na Slovensku je povedomie o filozofii Open Access, možnostiach publikovania a výhodách otvoreného prístupu k výskumným dátam pre vedeckú komunitu.

Druhý blok ukončil **Michal Koščík** s príspevkom „**Anonymizácia a ochrana osobných údajov v digitálnich repozitáriech**“. Autor poskytol odporúčania, na ktoré by mala myslieť každá inštitúcia pri spracovávaní osobných údajov, napr. uviesť na dostupnom mieste zdôvodnenie verejného záujmu alebo sprístupniť formulár žiadosti o zmenu osobných údajov, aby mohli dotknuté osoby reagovať čo najjednoduchším spôsobom a prevádzkovateľ repozitára minimalizoval editáciu metadát v záznamoch o autoroch.

Posledný blok prednášok bol venovaný najmä právnym otázkam z oblasti verejných licencí. **Matěj Myška** v príspevku „**Licence Creative Commons 4.0**“ predstavil nové CC 4.0, ktoré sa od predchádzajúcich verzií líšia uplatnením v globálnom rozsahu a zrozumiteľnejšej terminológií. Aj napriek snahám o vytvorenie medzinárodne platných pravidiel predstavuje CC predovšetkým zmluvnú dohodu. Autorské práva sú zatiaľ riešené na úrovni národných legislatív, preto aj použitie CC podlieha posudzovaniu podľa legislatívy konkrétneho štátu.

Praktickému použitiu verejných licencí sa vo svojom príspevku „**Užití veřejných licencí ke zpřístupnění databáze metadat**“ venoval **Michal Reinöhl**. Zdôraznil, že možnosti licencovania môžu byť obmedzené zmluvnými záväzkami, prípadne národnými politikami, a vždy je potrebné klášť dôraz na výber vhodnej verejnej licencie – či použijeme CC 4.0, Licence Open Data Commons, nástroje Public Domain (CC0, ODC, PDDL) alebo vlastnú verejnú licenciu.

Záver konferencie patril príspevku „**Dynamické zobrazování výsledků nejen z oblasti šedé literatúry**“ **Pavla Kocourka** zo spoločnosti INCAD, s. r. o., ktorý predstavil možnosti a efektivitu využitia tematického rozcestníka.

Zborník príspevkov z konferencie v anglickom jazyku bude prvýkrát vydaný začiatkom roka 2015 ako špeciálne číslo časopisu The Grey Journal. Všetky príspevky a prezentácie budú prístupné na webových stránkach Národného úložiště šedé literatúry:

http://nusl.techlib.cz/index.php/7_rocnik_seminare.

Eva Chmelková

eva.chmelkova@cvtisr.sk

(CVTI SR)

Jana Kasáková

jana.kasakova@cvtisr.sk

(CVTI SR)

Súborný katalóg INFOGATE.SK

Súborný katalóg Infogate je vyústením snahy našej spoločnosti SVOP, spol. s r. o. o poskytnutie jednotného rozhrania pre sofistikované vyhľadávanie vo viacerých knižničiach naraz. Zároveň je reakciou na trendy v knihovníckej teórii a praxi a na technologický vývoj. V súčasnosti pripravujeme prepracovanie a niekoľko významných vylepšení súborného katalógu. Zmeny prinesú efektívnejšie vyhľadávanie, presnejšie hodnotenie relevancie, prepracovanejšiu deduplikáciu a dôraz na informácie podstatné pre používateľa.

Infogate sa každým dňom rozrástá o nové záznamy a pribúdajú aj zapojené knižnice. K novemburu 2014 obsahoval takmer 2,5 milióna bibliografických záznamov z 28 slovenských knižníc. Okrem knižníc používajúcich knižnično-informačný systém Dawinci sú zapojené aj knižnice používajúce iné knižnično-informačné systémy, napr. Advander Rapid Library, Carmen alebo Clavius.

Zber dát

Zber dát z databáz knižníc je možný pomocou OAI protokolu. Aplikácia OAI Provider, nachádzajúca sa na serveroch jednotlivých knižníc, pripraví dávku bibliografických záznamov, ktoré konvertuje z príslušného bibliografického formátu používaného knižnicou do formátu XML. Na strane databázy súborného katalógu je spustená aplikácia OAI Harvester, ktorá sa pokúša v pravidelných intervaloch o stiahnutie dostupných XML súborov a ich vloženie do súbornej databázy. Pomocou OpenURL linky spájame výsledný záznam v súbornom katalógu InfoGate so záznamom v OPAC-u materskej knižnice, takže prístup k údajom o dostupnosti exemplárov je k dispozícii na jeden klik.

„Oslobodenie“ od MARC štruktúr

Praktické skúsenosti nás priviedli k rozhodnutiu upustiť od ukladania bibliografických záznamov v MARC štruktúrach. Tieto formáty majú obmedzený počet presne špecifikovaných polí a podpolí, do ktorých sa častokrát nedajú zapísat' všetky potrebné údaje. Preto sme sa rozhodli, že vytvoríme entitno-relačnú XML dátovú štruktúru, ktorá umožňuje katalogizovať a prezentovať bibliografické entity podľa princípov FRBR. Štruktúra umožňuje vytvárať neobmedzené množstvo elementov (prvkov popisu, polí), ktoré majú určité atribúty (vlastnosti).

Od ukladania dát do MARC štruktúr sme sa rozhodli upustiť nielen v Infogate, ale aj v ďalších našich projektoch, napríklad v Centrálnom registri evidencie publikácej činnosti, Centrálnom registri evidencie umeleckej činnosti a SciDAP. Samozrejmosťou je, že sa snažíme zabezpečiť čo najväčšiu kompatibilitu dát pri importe z MARC formátu a aj pri exporte.

Deduplikácia ako základ súborného katalógu

Jednou z fundamentálnych požiadaviek na funkčnosť a použiteľnosť súborného katalógu je deduplikácia záznamov. Je predpoklad, že čím vyšší je počet knižníc združených v súbornom katalógu, tým viac sa budú vyskytovať identické záznamy. Bez účinnej deduplikácie by sa mohlo stať, že používateľ by pri vyhľadávaní diela napríklad Carrie od Stephena Kinga ako výsledok vyhľadávania videl desiatky identických alebo podobných záznamov. Infogate ponúka takéto záznamy spojené do jedného spoločného záznamu, ktorý zastupuje celú skupinu záznamov. Do skupiny deduplikovaných záznamov sa dostanú všetky vydania, jazykové mutácie či fyzické formy diela zo všetkých knižníc, v ktorých sa predmetné záznamy našli. V detaile skupiny bude mať používateľ v blízkej budúcnosti k dispozícii fazetové zjemňovanie na rýchle vyhľadávanie medzi jednotlivými záznamami. Kritériá deduplikácie budeme počas najbližšieho vývoja upravovať tak, aby bola ešte efektívnejšia. Jeho prístupovým bodom Infogate.sk, prehľadáva lokálny index. Deduplikáciou výsledkov vyhľadávania sa snažíme priblížiť princípom FRBR.

Informácie pre používateľa

Vo vývoji Infogate sa snažíme, aby prezentované bibliografické informácie boli čitateľné a použiteľné pre bežných používateľov. Záznamy nebudú prezentované pomocou štandardu ISBD, ale jednoduchým zápisom tých najdôležitejších údajov, ako sú názov, autori, vydavateľ, rok vydania, jazyk a knižnica, v ktorej je dokument dostupný. Detaily záznamov budú rovnako zbavené knihovníckych zápisov. Zápis záznamu v bibliografických, citačných a MARC formátoch však bude pri každom zázname k dispozícii vo forme rozmanitých exportov v rôznych typoch súborov.

Dôraz na dostupnosť

Používateľ zväčša využíva súborný katalóg na to, aby rýchlo zistil, v ktorej knižnici sa nachádza dielo, o ktoré má záujem a či si ho môže ihneď vypožičať. Používateľ bude môcť využiť fazetové zjemňovanie podľa skupín knižníc, ktoré budú rozdelené na základe územných krajov a používateľského určenia. V súlade s plánom vývoja Infogate sme začali s nasadzovaním SIP2/NCIP protokolu pre online overovanie dostupnosti dokumentov v reálnom čase bez oneskorenia. Používateľ bude mať teda už vo výsledkoch vyhľadávania dostupnú informáciu o tom, z ktorej knižnice je záznam a či je aspoň jeden kus dostupný na vypožičanie. V detaile záznamu bude podrobnejšia informácia o celkovom počte kusov, počte dostupných a vypožičaných kusov s presmerovaním na OPAC konkrétnej knižnice.

Pribudnú autority a knižnice

Pracujeme na rozšírení okruhu informácií zaznamenávaných v Infogate. Pribudnú záznamy autorít – osôb, ktoré vystupujú v dielach predovšetkým ako ich autori a spoluautori. Používateľ si bude môcť vyhľadať svojho obľúbeného autora a zísť, v ktorých knižničiach majú jeho diela, na niekoľko kliknutí.

Okrem autorít pribudne aj priestor pre knižnice, v ktorom sa budú môcť prezentovať používateľom. Záznamy o knižničiach sa chystáme zveriť do ich vlastnej rézie. Knižnice o sebe budú môcť pridať základné informácie, ako sú adresa, kontakty, výpožičná doba a profil.

Brána do svetových databáz

Infogate.sk vo svojej aktuálnej podobe predstavuje nástroj, ktorý je možné pomenovať aj termínom „lokálny index“. Agreguje dátá lokálnych producentov na istom území a/alebo určitého typu. Tieto dátá je však vhodné doplniť o súvisiace dátá z renomovaných svetových databáz. Aj v tejto oblasti sme boli aktívni a prvou lastovičkou je partnerstvo našej spoločnosti SVOP so spoločnosťou EBSCO v oblasti Integrovaného knižničného systému (ILS), spájajúc spoločných zákazníkov prostredníctvom služby EBSCO Discovery Service™ (EDS). Plná podpora a integrácia EDS do OPAC DAWINCI umožňuje jeho užívateľom získať dátá zo všetkých dostupných zdrojov na jednom mieste a v známom prostredí. Vhodnou autentifikačnou metódou (user/pwd, IP auth) je možné dosiahnuť použiteľnosť technológie EDS aj v prostredí Infogate.sk pri rešpektovaní obchodných a licenčných podmienok EDS aj Infogate.sk.

Všetci sú víťazi

Hlavný profit z uvedených aktivít má bežný užívateľ. Ak je jeho prístupovým bodom OPAC knižnice, dostáva informácie z lokálnej databázy, z Infogate.sk, ak je súčasťou OPAC knižnice a za istých podmienok aj z EDS. Ak je s možnosťou

prechodu do materského OPAC-u knižnice a pri zaručení licenčných podmienok autentifikáciou aj globálny index svetových databáz pomocou EBSCO EDS. Vieme dokonca definovať aj autentifikačný model na použitie globálnych indexov viacerých producentov (pri dodržaní pravidiel paralelného zobrazovania záznamov konkurenčných databáz a producentov).

Výzva na zapojenie sa – postup pri zapájaní

Súborný katalóg je **otvorený všetkým knižniciam**, ktoré majú záujem pridať svoje bibliografické záznamy do databázy InfoGate. Podmienkou pripojenia je vyjadrenie súhlasu so zapojením, ktorý definuje podmienky prístupu. Knižnice nevznikajú jej účasťou, a teda samotným zapojením sa do projektu, žiadne finančné náklady smerom k zriaďovateľovi projektu – spoločnosti SVOP, spol. s r. o. Pre zapojenie knižnice je potrebné, aby disponovala aplikáciou OAI-PMH Provider, ktorú by mala obstaráť od dodávateľa svojho KIS. Pre priamy prístup k záznamom do lokálneho online katalógu, je nevyhnutné prepojenie linkou OpenURL, v opačnom prípade bude smerovať linka zo záznamu v InfoGate iba na úvodnú stránku OPACu knižnice (namiesto priameho smerovania do detailu záznamu). Po sprístupnení údajov potrebných pre uloženie dát z lokálneho katalógu do databázy InfoGate sú tieto aktualizované v dohodnutom časovom intervale, zvyčajne raz za 24 hodín. Aktualizáciu sa rozumie stiahnutie nových záznamov, zmien alebo odstránenie vymazaných záznamov.

Mgr. Lenka Vaculíková

SVOP, spol. s r. o., vaculikova@svop.sk, oddelenie podpory

Mgr. Pavol Špáni

SVOP, spol. s r. o., spani@svop.sk, oddelenie podpory

Mgr. Ján Grman, PhD.

SVOP, spol. s r. o., grman@svop.sk, konateľ

ĎAKUJEME VÁM ZA VAŠU PRIAZEŇ
A SPOLUPRÁCU
V ROKU 2014
A ŽELÁME VÁM
ÚSPEŠNÝ
ROK 2015

VAŠA REDAKCIA

Local insight with global relevance

Teaching cases spotlighting the world's emerging economies.

Emerald Emerging Markets Case Studies (EEMCS) is an online collection of peer-reviewed teaching cases focusing on business decision making and management development throughout key emerging markets. Cases are written by case writers working in or closely with developing economies, offering local perspectives with global appeal.

A growing collection

A growing collection of over 340 **case studies** with regular updates throughout the year.

Practical application

Teaching cases can be used in classroom situations to **stimulate learning and add practical knowledge**.

Complementary notes

Every case is accompanied with **complementary teaching notes** compiled by the author.

Contact us

For quick answers to your questions or to talk over which purchasing options would work best for you, please contact your local Business Manager: Radka Machkova, M.A.
Tel: +44 (0)1274 785123 (UK) Mob: +420 608 980867 (CZ)
E-mail: rmachkova@emeraldinsight.com
www.emeraldgroupublishing.com/products/case_studies

